

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2016

ŠPELA KRIŽ

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

ŠPELA KRIŽ

**SAMOSTALNIŠKI FRAZEMI V SLOVARJU
SLOVENSКИH FRAZEMOV IN V RAZVEZANEM
JEZIKU**

Diplomsko delo

Mentorica: red. prof. dr. Erika Kržišnik

Ljubljana, 2016

Zahvaljujem se

mentorici, red. prof. dr. Eriki Kržišnik,

za napotke, usmeritve in spodbudo pri delu,

družini,

za pomoč, podporo in potrpežljivost.

IZVLEČEK

Predmet analize so bili samostalniški frazemi v *Slovarju slovenskih frazemov* in v spletni gradivski zbirki *Razvezani jezik: prosti slovar žive slovenščine*. Poleg zastopanosti frazemov v obeh slovarjih ter v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* smo preverjali pogostnost rabe posameznih frazemov v besedilnem korpusu Gigafida.

Ključne besede: frazeologija, frazem, samostalniški frazem, Slovar slovenskih frazemov, Razvezani jezik, Gigafida

ABSTRACT

This thesis presents an overview of the nominal idioms in *Slovar slovenskih frazemov* [*Dictionary of Slovene Idioms*] and *Razvezani jezik: prosti slovar žive slovenščine* [*The Tongue Untied-A Free Dictionary of the Living Slovene Language*]. Beside the representation of idioms in both dictionaries and in *Slovar slovenskega knjižnega jezika* [*Dictionary of Slovene Literary Language*] we have also examined the frequency of individual idioms in corpus Gigafida.

Key words: Slovene language, phraseology, idiom, nominal idiom, Dictionary of Slovene Idioms, The Tongue Untied, Gigafida

KAZALO

UVOD	1
TEORETSKI TEMELJI.....	2
OPIS METODOLOGIJE.....	4
ANALIZIRANO GRADIVO IZ KEBROVEGA SLOVARJA IN RAZVEZANEGA JEZIKA.....	6
1. SKUPINA.....	6
1.1 ADAMOVO JABOLKO	6
1.2 ADAMOVO REBRO	7
1.3 MODRI/PLAVI ANGEL	7
1.4 BLAŽEV ŽEGEN	10
1.5 KURJI BRITOF	11
1.6 ČAS KISLIH KUMARIC	12
1.7 ČEŠNJA NA VRHU TORTE	16
1.8 GOSPODOV DAN	18
1.9 DEŽELA VZHAJAJOČEGA SONCA	19
1.10 FANT OD FARE	20
1.11 TOPOVSKA HRANA	22
1.12 JABOLKO SPORA	22
1.13 MILA JERA	24
1.14 KAMEN SPOTIKE	25
1.15 KAPLJA V MORJE	26
1.16 MAČJI KAŠELJ	27
1.17 KOVAČEVA KOBILA	28
1.18 KOLUMBOVO JAJCE	28
1.19 GREŠNI KOZEL	29
1.20 KRALJ ŽIVALI	30
1.21 SVETA KRAVA	33
1.22 KRISTUSOVA NEVESTA	33
1.23 TETA S KRVAVCA	34
1.24 LUČ NA KONCU TUNELA	35
1.25 MAČEK V ŽAKLJU	36
1.26 LESKOVA MAST	37
1.27 VIŠJA MATEMATIKA	38
1.28 MED IN MLEKO	40

1.29	KNJIŽNI MOLJ	41
1.30	RDEČA NIT	46
1.31	NOŽ V HRBET	47
1.32	ČRNA OVCA	48
1.33	RDEČI PETELIN	48
1.34	PIKA NA I	49
1.35	KURJA POLT	49
1.36	SLEPI POTNIK	50
1.37	TRINAJSTO PRASE	56
1.38	NOVINARSKA RACA	57
1.39	BANAN(SK)A REPUBLIKA	58
1.40	MALA RIBA	60
1.41	SPRANA RIT	61
1.42	ROKA PRAVICE	61
1.43	VIŠJA SILA	62
1.44	SKOK ČEZ PLOT	63
1.45	KAČJA SLINA	64
1.46	ČRNA SMRT	65
1.47	LABODJI SPEV	68
1.48	NEŽNEJŠI SPOL	68
1.49	LJUBLJANSKA SRAJCA	69
1.50	BABILONSKI STOLP.....	70
1.51	TRETJI SVET	71
1.52	ISTI ŠMORN	71
1.53	NE TIČ NE MIŠ	72
1.54	PAPIRNATI TIGER	73
1.55	RUMENI TISK	73
1.56	HLADEN TUŠ	74
1.57	MEDVEDJA USLUGA	75
1.58	OSLOVSKA UŠESA	75
1.59	ŠPANSKA VAS	76
1.60	VIHAR V KOZARCU VODE	77
1.61	VODA NA MLIN	78
1.62	VRH LEDENE GORE	78
1.63	ČRNO ZLATO	79
1.64	ZELENO ZLATO	80
1.65	VELIKA ŽIVINA	84

2. SKUPINA.....	91
Podskupina 2.1	91
2.1.1 GRADOVI V OBLAKIH.....	91
2.1.2 JARA KAČA	93
2.1.3 PRANJE MOŽGANOV	97
2.1.4 SLO(NO)VON V TRGOVINI S PORCELANOM.....	98
2.1.5 BRCA V TEMO.....	100
2.1.6 SMRTNA TIŠINA	101
2.1.7 HUDA URA	102
2.1.8 ŽILICA ZA KAJ in UMETNIŠKA ŽILICA	103
Podkupina 2.2.....	104
2.2.1 BOB OB/V STENO	104
2.2.2 BOBU BOB.....	105
2.2.3 PASJA ČREVA	106
2.2.4 DLAKA V JAJCU.....	107
2.2.5 BELA JETRA.....	109
2.2.6 KRISTUSOVA LETA	110
2.2.7 MILO ZA ŽAJFO.....	111
2.2.8 UŠESNA REPA	113
2.2.9 BOJNA SEKIRA.....	114
2.2.10 SNETA SEKIRA.....	115
2.2.11 SEKIRCA V MED	116
2.2.12 LANSKI SNEG	119
2.2.13 STEBER SRAMOTE	119
2.2.14 STRELA Z JASNEGA.....	120
2.2.15 NEKAJ ZA POD ZOB	121
3. SKUPINA.....	122
Podskupina 3.1	123
3.1.1 BABJE LETO.....	123
3.1.2 BEG MOŽGANOV	123
3.1.3 BOŽJA NJIVA	124
3.1.4 GRDI RAČEK.....	125
3.1.5 INDIJA KOROMANDIJA	126
3.1.6 INDIJANSKO POLETJE.....	127
3.1.7 JUDEŽEV POLJUB.....	128
3.1.8 MODRA KVERTA	128
3.1.9 NEJEVERNI TOMAŽ	129

3.1.10	PASJA PROCESIJA	129
3.1.11	PASJE ŽIVLJENJE.....	130
3.1.12	SALOMONSKA REŠITEV	131
3.1.13	SEDMA SILA	131
3.1.14	SIVI PANTER.....	132
3.1.15	ŠESTI ČUT	132
3.1.16	VARUH REDA IN MIRU	133
3.1.17	ZLATA PTIČKA.....	134
Podskupina 3.2	134
3.2.1	BERAČEV/BERAŠKI GNOJ	134
3.2.2	DEŽURNI KRIVEC.....	135
3.2.3	DROBNI TISK.....	136
3.2.4	HOTEL MAMA	137
3.2.5	PARADNI KONJ	137
3.2.6	PIČKIN DIM	138
3.2.7	RUSKA RULETA.....	139
3.2.8	SREDNJA ŽALOST	140
3.2.9	STREL V KOLENO.....	141
3.2.10	ODZADNI STRIC.....	142
3.2.11	VETER V JADRA	143
Podskupina 3.3	144
3.3.1	AGENCIJA EBP	144
3.3.2	ATA NA MAMO	146
3.3.3	BABJI POKROVČEK.....	149
3.3.4	BELI TOK.....	149
3.3.5	BENCIN KELNAR.....	150
3.3.6	BINGELJEVO OLJE	150
3.3.7	BOG IN BATINA	151
3.3.8	CIGANSKA LOJTRA.....	152
3.3.9	CLAYEVA ZNAČKA	153
3.3.10	ČAJNE VREČKE.....	154
3.3.11	ČEŠPLJEVA VODA.....	154
3.3.12	ČRNI KOZEL	155
3.3.13	ČRNOGORSKA TELOVADBA	156
3.3.14	FRANCI NA BALANCI.....	157
3.3.15	IHANSKI BRANCIN.....	157
3.3.16	IKS IPSILON	158

3.3.17	JEZIKOVA JUHA/ŽUPA	158
3.3.18	KACINOV KLANEC	159
3.3.19	KANTA ZA SMETI.....	160
3.3.20	KURAC OD (BREJE) OVCE	161
3.3.21	MALA MALICA.....	161
3.3.22	MALI PETEK	162
3.3.23	MEDVEDJA KRI.....	162
3.3.24	MUDA OD LABUDA	163
3.3.25	MUKE JEŽEVE	163
3.3.26	PASJA BOMBICA.....	165
3.3.27	PASJA JAJCA.....	167
3.3.28	PETELINJI ZAJTRK	167
3.3.29	RAKOVE PALČKE.....	167
3.3.30	ROGATI HMELJ	168
3.3.31	SAMOMOR IZ ZASEDE	168
3.3.32	SAMOTNI JEZDEC	169
3.3.33	SVINČENA SMRT	170
3.3.34	ŠTAJERSKA IKEBANA	171
3.3.35	TEŽEK PACIENT.....	171
3.3.36	TRETJA PUBERTETA.....	172
3.3.37	ZLATA RIBICA	174
3.3.38	ŽUTA MINUTA	174
Podskupina 3.4		175
3.4.1	BELA NJOKA	175
3.4.2	ČEŠKI FUZL	175
3.4.3	DUPLEŠKA MORNARICA.....	176
3.4.4	ENOOKI KAČON.....	176
3.4.5	MORSKA ZVEZDA	177
3.4.6	MOŽGANSKI PRDEC	177
3.4.7	MUFL KOMPOT	179
3.4.8	PODOČNJAKI DO PAKISTANA.....	179
3.4.9	PREDJAMSKI GRAD	180
Podskupina 3.5		180
3.5.1	BELJAKOVINSKA MARINADA	180
3.5.2	BLOND POLICAJ	180
3.5.3	BOSANC NAD PASOM IN SLOVENC POD NJIM.....	180
3.5.4	BREZGLAVI JEZDEC	181

3.5.5	CICIBAN ŠPRICER	181
3.5.6	CIRKUS BREZ PLAHTE	182
3.5.7	ZAVČEV TATU	182
3.5.8	CURA PLANŠARSKA.....	182
3.5.9	CVETJE V JESENI.....	182
3.5.10	ČEŠPLJEV KOMPOT	182
3.5.11	ČIPKARSKI KROŽEK.....	183
3.5.12	ČRNA VDOVA	183
3.5.13	DINOZAVROVA JAJCA	183
3.5.14	DVOSTRANSKI TISK	184
3.5.15	DREK V VENTILATORJU.....	184
3.5.16	GLUHA PEGA.....	184
3.5.17	KOKAKOLA PODN.....	185
3.5.18	MIŠJEGA DREKCA DIM	185
3.5.19	MOBI V GOLAZŽU	185
3.5.20	RAVNATELJEVA MALICA	185
3.5.21	RJAVI BONTON	186
3.5.22	SEDMINA Z JAGODNIM SOKOM	186
3.5.23	ŠTAJERSKA SOLATKA	186
3.5.24	TRETJA KUVERTA.....	186
3.5.25	VEVERICA NA DREVESU.....	187
3.5.26	ŽIVA SKALA	187
	SKLEP.....	188
	LITERATURA IN VIRI	189
	PRILOGA.....	191

UVOD

Glavno besedo v tej nalogi imajo frazemi – to nas takoj napelje k preučevanju povezave med jezikom, družbo in kulturo. Splošno sprejeto je, da je jezik del kulture in da je njegova vloga v kulturi zelo pomembna. Jezik ohranja kulturo, a je hkrati tudi nenehno pod njenim vplivom in oblikovanjem. Lahko bi rekli, da je jezik svojevrstno ogledalo družbe. Kultura odseva v jeziku – in obrnjeno, z eno besedo: kultura in jezik sta nerazdružljiva.

Leksika nekega jezika najbolje prikazuje obstoj vzajemnega odnosa med jezikom in kulturo. Besede (in besedne zveze) so delci kulture. Pomen besed, poimenovan je koncept, je sestavljen iz različnih elementov. Nekatere besede imajo univerzalen pomen in njihovi koncepti so bolj ali manj poznani vsem ljudem, nekatere besede pa se pojavljajo samo v določenih sredinah.

Da bi kar najbolje osvetlili povezanost kulture in jezika ter poudarili pomembnost njune interakcije, bo osrednja pozornost namenjena frazeologiji, eni izmed vej jezikoslovnega drevesa. Frazeologija med jezikoslovnimi disciplinami najverjetneje najbolje prikazuje način razmišljanja in zaznavanja življenjske stvarnosti različnih jezikovnih skupin. Veliko pove o družbi, povezana je s tradicijo, zgodovino in kulturo neke jezikovne skupnosti, saj so njene enote (frazemi) povezane z družbenim kontekstom tako, da odslikavajo stvari, ki jih poimenujejo: naravo, človeka, njegovo življenje, navade, institucije, njegov čustveni svet, način, na katerega pojmuje svet okoli sebe in svoje bližnje.

Med obsežnim frazeološkim gradivom sem izbrala samostalniške frazeme, tj. frazeme, ki imajo obliko samostalniške besedne zveze. Pomensko in oblikovno sem primerjala samostalniške frazeme v *Slovarju slovenskih frazemov* (SSF) Janeza Kebra in v *Razvezanem jeziku* (RJ), v pomoč mi je bil še *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ). Poskušala sem najti skupni imenovalec med besednimi zvezami v obeh slovarjih oziroma podobnosti in razlike med njimi. Vzporedno sem preverjala ustaljenost in variantnost v besedilnem korpusu Gigafida. Elektronske oblike vseh navedenih virov so se izkazale za zelo dobrodošel pripomoček, ki prihrani kar nekaj časa, predvsem pa pripomore k preprostejši uporabi.

Gotovo se mi je – kljub prizadevanju, da se to ne bi zgodilo – kateri od frazemov izmuznil in sem ga zato nehote pustila ob strani. Upam, da mi tega ne gre zameriti. Po končani analizi sem gradivo razdelila v več skupin glede na to, v katerih virih in v kakšni obliki se pojavljajo (podrobneje o tem v razdelku o metodologiji). Seveda bi bila mogoča delitev tudi na podlagi kakšnih drugih kriterijev, a naj to za zdaj ostane spodbuda za nadaljnje raziskovanje.

TEORETSKI TEMELJI

Frazeologija je posebna veda v jezikoslovju, ki se ukvarja z raziskovanjem frazeoloških enot – frazemov. Da neko jezikovno enoto označimo kot frazem, mora izpolnjevati štiri merila, to so:

- večbesednost oziroma nadbesednost (sestavljati jo morata najmanj dve besedi);
- določena stalnost oblike in pomena (dopustne so le določene skladenjske ali oblikoslovne spremembe, denimo sklanjanje samostalnikov, spreganje glagolov, spreminjanje naklona ali časa, posamostaljenje ipd.);
- poudarjena ekspresivnost oziroma konotacija;
- neizpeljivost (ali le delna izpeljivost) pomena iz vsote pomenov posameznih sestavin.

Frazeologijo v širšem smislu sestavljajo vse tiste jezikovne enote, ki izkazujejo lastnosti večbesednosti in stalnosti (frazeološke so tudi enote, pri katerih je pomen celote enak vsoti pomenov posameznih sestavin oziroma pri katerih je pomen celote izpeljiv iz pomena njenih sestavin, npr. spalna srajca). V frazeologijo v ožjem smislu pa štejemo samo tiste jezikovne enote, ki imajo poleg večbesednosti in stalnosti še frazeološki pomen, ki označuje nemotiviranost pomena večbesedne jezikovne enote iz njenih sestavin, npr. knjižni molj, dati komu košarico.

Glede na predvidljivost pomena frazema iz pomenov njegovih sestavin ločimo tri tipe frazemov: skupe, sklope, zrasleke. Skupi so frazemi, pri katerih ima ena od sestavin nepredvidljiv pomen in vsaj ena predvidljivega. Sklopi so frazemi s prenesenim pomenom. Ti frazemi so metaforični – kot proste besedne zveze imajo drug, predvidljiv pomen, različen od frazeološkega. Zrasleki pa so popolnoma nepredvidljivi frazemi, torej taki, da iz sestavin ne moremo uganiti njegovega pomena. Nekatere besede same zase, izven frazema, sploh niso del slovarja, denimo *priti na kant* 'obubožati, gospodarsko propasti' (Toporišič 1973/74: 274–276). Vse zveze v prvem poglavju smo glede na njihovo motiviranost uvrstili med omenjene tipe.

Po obliki delimo frazeme na nestavčne (besednozvezne) in stavčne. Nestavčni se vzporedno z besednimi vrstami delijo na glagolske, npr. *zavihati rokave*; samostalniške, npr. *mož beseda*; pridevniške, npr. *kot iz škatlice*; in prislovne, npr. *iz vsega srca*. Nestavčni so lahko pregovorni, npr. *jabolko ne pade daleč od drevesa*, ali nepregovorni, npr. *saj ne gori voda* (Kržišnik 1994a: 91). Posebno mesto v frazeologiji imajo še tako imenovani pragmatični frazemi, katerih skladenjska vloga je enaka kot pri medmetih, npr. *hvala bogu*, in členkih, npr. *na srečo* (Jakop 2006: 114).

Ker je osrednja pozornost v tej nalogi namenjena samostalniškim frazemom, moramo podrobneje predstaviti samostalniško besedno zvezo. Ta ima lastnosti kakor samostalniška beseda, npr. *naš oče, mlad dežurni*. Podredno zložena samostalniška besedna zveza ima na najvišji ravni eno samo samostalniško besedo, npr. *naš oče, človek žaba*. Priredno zložena fraza ima na tej najvišji ravni več kot eno besedo, npr. *naša Mojca in sosedova Petra, moj odhod k vojakom, služenje vojaškega roka*.

Jedro podredno zložene samostalniške besedne zveze ima določila na svoji levi ali desni strani, lahko pa tudi na obeh: *naša Katra, zmaga Olimpije, moj odhod k vojakom*. Levi prilastek sestavljajo pridevniške besede, desnega pa vse drugo. Levi prilastek je ujemalen (z jedrom se ujema v spolu, sklonu in številu); desni prilastek je ujemalen v primerih kot *človek žaba* ali *France Prešeren*, sicer pa je neujemalen, npr. *vznožja gore, vznožju gore*.

Desni prilastki so naslednjih vrst:

1. Ujemalni samostalnik: *ptica pevka, France Prešeren, Ljubljana Bežigrad*. Oba dela se sklanjata. Po Toporišču je v zvezi dveh ujemalnih samostalnikov prilastek vedno drugi.
2. Neujemalni imenovalniški samostalnik: *hotel Turist, vila Črno jezero*.
3. Neujemalni sklonski rodilniški nepredložni prilastek: *napredek mesta, pridelovanje krompirja, hiša učenosti*.
4. Poseben primer so rodilniki, kot jih imamo v primerih *kozarec vode, omizje gostov*.
5. Neujemalni sklonski dajalniški prilastek: *himna domovini, pomoč očetu*.
6. Neujemalni predložni prilastek: *noč pred vstajo, pesek v oči, umetnost zaradi umetnosti*.
7. Neujemalni prislovni prilastek: *hoja počasi, človek tam, hiša desno*.
8. Polstavčni, in sicer pridevniški, deležniški, nedoločniški ipd.: *otroci, siti vsega dobrega; človek, željen zmage*.
9. Stavčni: *človek, ki je izgubil prepričanje; misel, ali ima prav*.
10. Obzaimenski pridevniški: *mi vsi, kdo vse* ipd.
11. Na desni se rabi levi prilastek stilno zaznamovani, zlasti v vzklikih: *strela gromska, prijatelj moj dragi*.
12. Tudi desni prilastek samostalniške besedne zveze je teoretično lahko neskončno dolg, saj npr. enemu rodilniku lahko sledi drugi, eni predložni zvezi druga; npr. *namestnik zastopnika predsednika zasedanja zbora skupščine proizvajalcev mesta Kranja* (Toporišč 1982: 41–57).

OPIS METODOLOGIJE

Predmet naloge so samostalniški frazemi v *Slovarju slovenskih frazemov* (SSF) in spletni gradivski zbirki *Razvezani jezik* (RJ) – o tej nekoliko več v nadaljevanju – zato je bil prvi cilj izpisati samostalniške frazeme iz obeh slovarjev. Za izdelavo seznama sta bila na podlagi meril sistematično pregledana oba jezikovna vira. Pri SSF ni bilo večjih težav, saj je slovar pregledno urejen, pri RJ je bilo včasih potrebno dodatno preverjanje. Ker lahko gesla v RJ spreminja kdorkoli kadarkoli, je treba omeniti, da je bilo gradivo v zbirki nazadnje pregledano 17. maja 2016. V analizo so bile zajete tudi tako imenovane škrbine – gesla, pri katerih ni razlage oziroma opisa.

Vzporedno s korpusno analizo vzorčnih primerov smo raziskali pomen, ustaljenost, pogostnost in variantnost samostalniških frazemov, pomagali smo si s *Slovarjem slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ), *Slovarjem novejšega besedja slovenskega jezika* (SNB) in korpusom Gigafida (www.gigafida.net). V analizo so bili vključeni na eni strani že leksikalizirani samostalniški frazemi, na drugi strani pa tudi potencialni frazemi in frazeološki neologizmi ter frazeološke modifikacije. Zanimalo nas je, ali sta njihova ekspresivnost in pomenska prenesenost le priložnostni, enkratni ali pa so te besedne zveze v procesu »leksikalizacije«.

Po končani analizi smo samostalniške besedne zveze razdelili v tri večje skupine:

1. skupina: V tej so samostalniški frazemi, ki se pojavijo v obeh analiziranih slovarjih (SSF in RJ) in izkazujejo vsaj delno prekrivnost v obliki in pomenu. Ob tem smo preverili še stanje v SSKJ in Gigafidi (GF), zanimivejše ugotovitve pa predstavili v prvem poglavju.
2. skupina: V tej skupini so zbrane besedne zveze iz RJ, ki so samo oblikovno take, da jih ni v SSF ali/in SKJ (ob osamosvajanju neglagolskega dela). RJ jih predstavi kot samostalniške frazeme, v SSF ali/in SSKJ pa se pojavijo kot del glagolskega ali prislovnega frazema. V podskupino 2.1 smo uvrstili tiste, ki se v Gigafidi kažejo kot ustaljene in bi zato lahko govorili o novi varianti samostalniškega frazema. V podskupino 2.2 so zajete tiste, za katere primeri v korpusu niso potrdili osamosvajanja samostalniškega jedra in jih zato ne moremo šteti med (nove) samostalniške frazeme. Ta skupina je podrobneje obdelana v drugem poglavju.

3. skupina: V to skupino smo uvrstili besedne zveze, ki so zastopane v RJ, niso pa v SSF. Naprej smo jih razdelili na:
 - 3.1 tiste, ki se ob RJ pojavijo še v enem izmed pregledovanih slovarjev (SSKJ ali SNB);
 - 3.2 tiste, ki so v Gigafidi dovolj številne, da kažejo na frazeme;
 - 3.3 tiste, ki v Gigafidi niso dovolj številne, da bi lahko kazale na frazeme;
 - 3.4 tiste, ki jih je ob RJ mogoče najti samo na spletu, in še to v zelo majhnem številu;
in
 - 3.5 tiste, ki jih ni nikjer; a to seveda ne pomeni, da se kje omejeno ne rabijo.

Frazeološkost smo preverjali v SSKJ in Gigafidi ter po spletnih straneh. Na podlagi števila pojavitev v GF oziroma spletnih straneh in ugotavljanja relativne stalnosti oblike in pomena smo potrdili ali ovrgli leksikalizacijo besedne zveze kot frazema. Najdemo jih v tretjem poglavju.

Preden se posvetimo ugotovitvam analize, moramo nekaj besed nameniti še enemu od dveh osrednjih virov, ki smo ga do zdaj le omenjali. *Razvezani jezik: prosti slovar žive slovenščine* je nastal leta 2004. To je spletni kolaborativni slovar, kar pomeni, da ni namenjen zgolj prebiranju, ampak tudi aktivnemu sodelovanju. To poteka podobno kot pri spletni enciklopediji *Wikipedija*. Pisci lahko prispevajo nova gesla in nove članke, prav tako pa lahko spreminjajo in dopolnjujejo stare članke, pri čemer ni posebnih navodil ali posegov spletnih urednikov (z izjemo prepovedi sovražnega govora). Sprva je bil *Razvezani jezik* zasnovan kot frazeološki slovar slovenskega jezika, a so ga pisci polnili z nadvse raznovrstnimi vsebinami – tako je nastal kolaborativni slovar žive slovenščine. Danes¹ je v tej leksikalni bazi več kot 5.200 gesel.

Čeprav *Razvezani jezik* ni reprezentativen korpus, nam veliko pove o aktualnih težnjah jezikovnega razvoja v slovenskem jeziku in je z lingvističnega vidika zelo zanimiv. Gesla in članki pokrivajo vse zvrsti jezika, od knjižnega do pogovornega, in tudi vrsto nestandardnih rab (v slovarju najdemo različne arhaizme, idiome, slengovske in narečne izraze, kletvice, pregovore ipd.). Njegova glavna prednost je to, da gre za slovar, ki beleži realne rabe jezika, torej to, kako se jezik dejansko uporablja, in ne, kako naj bi se ga uporabljalo. Prav tako je izredno ažuren, saj ga sproti posodobljajo govorci – uporabniki (Dolar 2015: 96–98).

¹ September 2016.

ANALIZIRANO GRADIVO IZ KEBROVEGA SLOVARJA IN RAZVEZANEGA JEZIKA

1. SKUPINA

V tem poglavju so zbrani samostalniški frazemi, ki se pojavijo v obeh analiziranih slovarjih (SSF in RJ) hkrati in izkazujejo vsaj delno oblikovno in pomensko prekrivnost. Stanje smo preverili še v SSKJ in v Gigafidi. Vsi obravnavani frazemi v tem poglavju so predstavljeni tabelarično v Prilogi na koncu naloge. Zapis oštevilčenega gesla je enak tistemu iz RJ. Gesla so razvrščena abecedno glede na jedrno sestavino. Vse frazeme smo klasificirali glede na pomensko motiviranost (tip je zapisan v oklepaju ob geslu).

1.1 ADAMOVO JABOLKO (sklop)

V SSF je zvezi *adamovo* (tudi *Adamovo*) *jabolko* pripisan pomen 'vidna hrustančna izboklina na moškem vratu', v RJ je samo varianta *adamovo jabolko* s pomenom 'štrlina na sprednji strani vratu, zlasti dobro vidna pri odraslem moškem. Ta štrlina se pri požiranju premika navzgor in navzdol.' SSF torej dopušča pisanje z malo ali veliko začetnico, RJ samo z malo. SP navaja *adamov in Adamov*.

V SSKJ frazem *Adamovo jabolko* najdemo pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico *Adamov* je v frazeološkem gnezdu napisano 'Adamovo jabolko in adamovo jabolko'; v nasprotju s tem pa frazema pod iztočnico *jabolko* ni v frazeološkem gnezdu, temveč ga navaja pod tretjim pomenom besede *jabolko*, in sicer: 3. pog. *Adamovo jabolko*.

V Gigafidi je med 163 zadetki – odšteti moramo devet zadetkov, pisanih z verzalkami, in 12 nefrazeoloških primerov rabe ter šest primerov, pri katerih ni bilo mogoče ugotoviti, ali gre za frazeološko rabo ali ne – pri 40 primerih frazeološke rabe prva sestavina frazema pisana z veliko začetnico (*Adamovo jabolko*), pri vseh ostalih z malo (*adamovo jabolko*). Frazem, pri katerem je omenjena prva sestavina pisana z veliko začetnico, se največkrat pojavi v publicističnih besedilih (12 v časopisih in 11 v revijah) ter v leposlovju (11). Primeri frazeološke rabe, pri katerih je prva sestavina frazema pisana z malo začetnico, se največkrat prav tako pojavijo v publicističnih besedilih (36 v časopisih in 24 v revijah) ter v leposlovju (29). Kot je videti, v rabi prevladuje pisanje z malo začetnico.

»[Š]e hitreje pa okreva Petar Arsić, ki je dobil neprijeten udarec v *adamovo jabolko*,« pravi Zmago Sagadin, strateg Uniona Olimpije. (Delo, 2001)

Če se s palcem in sredincem primemo tik nad Adamovim jabolkom, otipamo levo in desno majhno kostno izboklino. Če premikamo jezik, se ti izboklini premikata. (Gea, 2002)

1.2 ADAMOVO REBRO (sklop)

V RJ je zvezi **adamovo rebro** (pisano z malo začetnico) pripisan pomen 'Eva', v SSF ima zveza **Adamovo rebro** oznaki *šalj.*; *pren.*, pomeni pa 'ženska'. Kot je videti, razmerje med pomenoma, ki ju navajata slovarja, ni povsem prekrivno, saj v RJ pomeni samo Eva, prvo žensko na svetu, v SSF pa žensko na splošno.

V SSKJ frazem najdemo samo pod iztočnico *rebro*, in sicer v frazeološkem gnezdu z oznako *star.* je frazemu *Adamovo rebro* pripisan pomen 'ženska'.

V Gigafidi je 86 zadetkov, frazeološka primera rabe sta dva, in sicer jima je pripisan enak pomen kot v SSF in SSKJ, torej 'ženska', oba primera sta iz publicističnih besedil (Mladina in Mag). Je pa sestavina *Adamov* v frazemu **Adamovo rebro** razen pri enem primeru, pisanem z verzalkami, pri vseh ostalih zadetkih (85) pisana z veliko začetnico.

V prazgodovinsko delitev moških in žensk, na lovce in nabiralke, ne privoli in zatrjuje, »da so zgodovinski viri o vključevanju žensk v lov skopi, a dovolj prepričljivi, da sta bila pri lovu udeležena oba. [...] Nekoč je zjutraj na lovskem zboru pred pogonom iz ozadja zaslišala: »Danes bo hudič, ker je z nami Adamovo rebro.« (Mag, 2007)

Adamovo rebro je za trenutek dvignilo pogled z ljubke knjige avtogramov (v njej so bili listi izmenično vijoličaste in nebesno modre barve) in zagledalo vrsto, ki se je raztezala v času in prostoru. Bistra ženska je tedaj spoznala, da je slednji neskončen in da se prvega meri celo v večnosti. (Mladina, 1999)

1.3 MODRI/PLAVI ANGEL ('policist' skup; 'Marlene Dietrich', 'nagrada' sklop)

V SSF so frazemu **modri angel** pripisani pomeni: 1. 'policist', 2. 'evropska filmska nagrada v spomin na Marlene Dietrich', 3. 'Marlene Dietrich'. V RJ sta dvojnici **modri/plavi angel** pripisana pomena 1. 'policist' in 2. 'okoljska oznaka Modri (z veliko začetnico) angel, ki izvira iz Nemčije in potrjuje, da izdelek izpolnjuje merila za varovanje okolja in zdravja ljudi ter spodbuja razvoj na področju ekologije'. V razlagi je sicer omenjen tudi film Marlene Dietrich, a ga ne navaja med pomeni frazema. V tem primeru lahko za frazeološke štejemo samo zveze, ki jim je pripisan pomen 'policist'.

Zveze *modri/plavi angel* v SSKJ ni.

V Gigafidi se varianta *plavi angel* pojavi 140-krat, od tega je treba odšteti tri zadetke, pisane z verzalkami. Za film z naslovom *Plavi angel* je bilo 46 zadetkov. Ob navedenih pomenih v obeh slovarjih so bili z zvezo *plavi (Plavi) angel* označeni še plavolasa atletinja 'Jolanda Čeplak', nekdanji minister za notranje zadeve 'Ivan Bizjak' kot najvišji »policist«, svetlolasa nogometaša 'David Beckham' in 'Bernd Schuster' ter 'višje medicinske sestre'.²

Pri varianti *modri angel* je iskalnik pokazal 413 zadetkov. Upoštevali smo prvih 350 zadetkov: pojavila sta se dva nova pomena, in sicer *modri angeli* naj bi bili tudi 'železničarji'³ in 'stevardese'.⁴ Večina primerov je bila rabljena nefrazeološko: naslov filma (31), evropska okoljska oznaka (27); *Modri angeli* je naslov ameriškega filma, tako se imenuje tudi ameriška mornariška akrobatska eskadrilja.

Pomeni frazema PLAVI ANGEL, ki so se pojavili v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
'policist' (68 zadetkov)	<i>Zato je tudi razumljivo, da ljudje situacije, ki so jih doživeli s policijskimi patroljami, predstavljajo kot 'lovske' zgodbe, v katerih so sami izraziti junaki, policisti - pandurji, plavi angeli, kapsi - pa izraziti bebčki.</i> (Delo, 2003)
'evropska filmska nagrada v spomin na Marlene Dietrich' (3)	<i>Film je bil nagrajen še za glavno žensko vlogo in s plavim angelom, denarno nagrado, kot najboljši evropski film.</i> (Večer, 2001)
'Marlene Dietrich' (7)	<i>Marlene vas spremlja že vse življenje. Vidite v svojem življenju kakšne podobnosti s Plavim angelom?</i> (Jana, 2004)
'Jolanda Čeplak' (1)	<i>V ponedeljek zvečer nas je Jolanda Čeplak sprva vrgla v obup. [...] je plavi angel iznenada dobil krila in, evo, še ena slovenska kolajna.</i> (Nedeljski dnevnik, 2004)

² Medicinske sestre imajo delovna oblačila v tradicionalni svetlo modri barvi in kot angeli pazijo in skrbijo za bolnike.

³ Po osamosvojitvi Slovenije in nastanku Slovenskih železnic so bile leta 1995 uvedene nove, popolnoma drugačne uniforme – temno modro barvo blaga je zamenjala petrolejsko modra (Bogić 2015).

⁴ V povezavi z ameriško eksadriljo in njihovo modro uniformo.

'David Beckham' (4)	<i>Koliko bo v blagajno prispeval Beckham? [...] Plavi angel je postal svetnik. Za temperamentne temnolase Španke je svetlolaso božanstvo. (Dnevnik, 2003)</i>
'Bernd Schuster' (2)	<i>Getafe [...] je z nemškim strokovnjakom Berndom Schusterjem podaljšal pogodbo do leta 2007. "Plavi angel", kot so španski novinarji na vrhuncu igralske kariere imenovali Schustra [...] (Ekipa, 2005)</i>
nekdanji minister za notranje zadeve 'Ivan Bizjak' (3)	<i>Ivan Bizjak-Plavi angel se je, potem ko se je udobno nastanil v novem stanovanju v Ljubljani, s tekaškimi smučmi odpravil v Tamar. (Mladina, 1993)</i>
'višje medicinske sestre' (2)	<i>Pooperativno stanje v intenzivni negi, kjer skrbno bdijo nad pacienti višje medicinske sestre, ki jim rečejo tudi plavi angeli, se je vsak dan izboljševalo. (Dnevnik, 1999)</i>

Pomeni frazema MODRI ANGEL, ki so se pojavili v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
'policist' (112 zadetkov)	<i>V zadnjih letih – no, bolj desetletjih – se je na ljubljanskih ulicah nadzor modrih angelov v skladu z vsesplošno otoplitvijo ledenega režima malček približal ljudstvu in je zatorej manj strog ter s pendrekom maha res le v nujnih primerih. (Delo, 2008)</i>
'evropska filmska nagrada v spomin na Marlene Dietrich' (8)	<i>Nagrado modri angel, ki jo v spomin na Marlene Dietrich podeljujejo evropskemu filmu z najbolj žgočo sodobno tematiko, je žirija dodelila turškemu filmu Proti soncu (Günese yolculuk), ki ga je posnela Yesima Ustaoglu. (Delo, 1999)</i>

'Marlene Dietrich' (7)	<i>Modri angel Marlene Dietrich je sicer zaznamovala svoj čas s svojim posebnim, moškim slogom oblačenja. (Obrazi, 2009)</i>
'stevardesa' (1)	<i>Stewardese – modri angeli frčijo v nebo (Hopla, 2009)</i>
'železničar' (1)	<i>Naposled sta se zares prikazali v spremstvu treh modrih angelov – železničarjev, ki so ju bili pripravljene braniti na življenje in smrt. (Jana, 2008)</i>

1.4 BLAŽEV ŽEGEN (zraslek)

V SSF je frazem *blažev žegen* ('kar je neučinkovito, nekoristno') pisan z malo začetnico, enako je v RJ, torej se oblikovno frazema povsem prekrivata. Pomensko se ne prekrivata povsem, v RJ je frazemu pripisan pomen 'placebo, neučinkovito zdravilo'. V RJ gre za neučinkovito zdravilo, v SSF pa za karkoli neučinkovitega oziroma nekoristnega.

V SSKJ najdemo frazem *blažev žegen* pod dvema iztočnicama. Nikjer ni naveden v frazeološkem gnezdu, temveč ga najdemo med razlago pomena besed. Pod iztočnico *blažev* je v slovarski obliki, in sicer je navedeno: *pog., ekspr., v zvezi blažev žegen* 'kar je neučinkovito': *ta zdravila so blažev žegen*. Pod iztočnico *žegen* pa je naveden pod šestim pomenom besede *žegen*, in sicer: *pog., ekspr., v zvezi blažev žegen* 'kar je neučinkovito': *cepljenje je bilo blažev žegen*.

V Gigafidi je za besedno zvezo *blažev žegen* 215 zapisov: pri 19 primerih ni bilo mogoče razbrati, ali gre za frazeološko ali za nefrazeološko rabo, pri preostalih 196 primerih gre za frazeološko rabo; od tega se jih 32 nanaša na pomen, ki ga navaja RJ, torej 'placebo, neučinkovito zdravilo' (osem jih ima prvo sestavino *blažev* pisano z veliko začetnico, **Blažev žegen**: štirje so iz časopisov – *Novi glas, Delo, Večer* in *Novi tednik* – in štirje iz revij – dva iz *Mladine* ter po eden iz *Anje* in *Avto magazina*), v 154 pa na pomen 'kar je neučinkovito, nekoristno' nasploh (pri 15 je prva sestavina *blažev* pisana z veliko začetnico: štirje so internetni viri, vsi so iz zapisov sej Državnega zbora RS, dva sta iz revij: *Mladina* in *Mariborčan*, devet jih je iz časopisov: trije iz *Dnevnika*, dva iz *Demokracije* ter po eden iz *Našega časopisa, Savinjskih novic, Dolenjskega lista* in *Večera*). V Gigafidi je tudi en zadetek iz internetnega vira v varianti *svetega Blaža žegen* (gre za stilno zaznamovan levi prilastek na desni).

Viagra ni več le Blažev žegen. (Mladina, 1998)

*Zato so tako oglaševane šumeče tablete, ki jih na veliko tržijo vrli farmacevti, bolj **blažev žegen**.* (siol.net, 2010)

*Krajanom povzroča skrb nevaren ovinkast odsek pri hišni številka Podlipa 21, kjer so se dogovorili za postavitve znaka z omejitvijo hitrosti, čeprav so v isti sapi priznavali, da bo za cestne divjake **Blažev žegen**.* (Naš časopis, 2008)

*Policija bo lahko nasilnežu prepovedala približevanje ženi, otroku. Seveda pa bo tudi to pooblastilo le »**blažev žegen**«, če se v pomoč žrtvam ne bodo takoj vključile tudi druge institucije in poskrbele za njihovo trajnejšo varnost.* (Gorenjski glas, 2003)

*Slovenski problemi so pa male kravje kupčije, ki so v politiki svetovnih razsežnosti kot **svetega Blaža žegen**, ki ji niti ne škodijo niti ne koristijo, nas doma pa je kljub temu sram in zardevamo, da smo ostali takšni poslušni čobani s partijsko licenco in manirami.* (rtvslo.si, 2010)

1.5 KURJI BRITOF

V RJ je zvezi **kurji britof** pripisan pomen 'trebuh ljubitelja pohanih piščancev', v SSF sta dva pomena, in sicer 1. 'velik trebuh', 2. 'debel človek, debeluh'. Ugotovimo, da se pomeni, ki jih navajata oba slovarja, ne prekrivajo povsem. V obeh slovarjih je pripisan pomen 'velik trebuh', a v RJ poudarjajo, da gre za zelo zaželeno jed pohanega piščanca, in ne za piščančje meso na splošno. Poleg tega je v SSF še en pomen, in sicer naj bi frazem *kurji britof* označeval tudi debelega človeka.

V SSKJ najdemo frazem *kurji britof* pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico *britof* je v ilustrativnem gradivu z oznako *vulg.* z gledom *imel je trojen podbradek in kurji britof* s stransko razlago 'velik trebuh'. Pod iztočnico *kurji* je naveden v frazeološkem gnezdu z oznako *vulg.:* *imel je trojen podbradek in kurji britof* s stransko razlago 'velik trebuh'. Torej v obeh primerih SSKJ ne uvaja slovarske, osnovne oblike, temveč primere poda z gledom in razlago pomena.

V Gigafidi je za zvezo **kurji britof** le pet zadetkov, samo pri enem gre za frazeološko rabo, in sicer za drugi pomen iz SSF – 'debel človek, debeluh': *Ali se ljudje res lahko spremenijo? Vsekakor! Na svetu je polno ozdravljenih alkoholikov in uživalcev mamil, nekdanjih kadilcev, vojakov, ki so postali mirovniki, lenobnih **kurjih britofov**, ki so sedaj vitki in dejavni [...]* (Spremeni igro, Mladinska knjiga, 2002)

Kurji britof je tudi naslov mladinske povesti Ivana Malavašiča (en zadetek v Gigafidi), dva primera sta iz istega besedila v reviji *Mladina*. Ker iz navedenega odlomka nismo dobili

informacij, smo na spletu poiskali celoten članek.⁵ Zanimivo je, da avtorica članka dvomi o pravilnosti nekaterih odgovorov v kvizu *Lepo je biti milijonar*. Opozarja prav na pomen besedne zveze *kurji britof*. Navajamo odlomek iz Gigafide: *Iz pretekle sezone se spomnimo vsaj dveh dvomljivih odgovorov. Legendarnega kurjega britofa, za katerega so Ljubljančani prepričani, da nobeden od navedenih odgovorov ni pravilen, saj v staroselski ljubljansčini kurji britof pomeni prazen krožnik na mizi po možnosti tak, ki ostane od juhe, kamor se mečejo oglodane piščančje in kurje kosti.* (Mladina, 2000)

Pri enem zadetku pomena ni bilo mogoče določiti iz sobesedila, žal članka nismo našli niti v spletnem arhivu *Dela*. Odlomek iz Gigafide: *Temu se ne kaže čuditi. Če skoraj ves svet mirno gleda ameriškega predsednika, kako skrbi za naftaške posle svoje družine, Evropa pa odvrta oči od medijskih in sodnih manipulacij italijanskega premierja, zakaj se potem ne bi mogli na tuj račun okoriščati predrzneži na Kurjem Britofu, v Pasjem dolu? Ali morda v Celju, Velenju in še kod po naši ljubi regiji?* (Delo, 2003)

Preverili smo še zvezo *kurje pokopališče*: v Gigafidi je 1 zadetek in pri tem ne gre za frazeološko rabo: *Ali je veterinarski zavod določil lokacijo na Igu pri Ljubljani, kam naj zagrebejo več ton piščancev? [...] Odkriti pa bi bilo treba tistega slaboumneža, ki je to okolico določil za "množično kurje pokopališče".* (Dnevnik, 1999)

1.6 ČAS KISLIH KUMARIC (skup)

V RJ najdemo samo besedno zvezo *čas kislih kumaric* ('poletni čas, ko mediji v pomanjkanju pomembnih novic objavljajo tudi bolj trivialne; v zadnjem času se je v Sloveniji čas kislih kumaric pomaknil v januar'). V SSF so variante *čas kislih kumaric*, *sezona kislih kumaric* in *obdobje kislih kumaric* (pri vseh treh pomen 'čas, navadno med počitnicami, ko ni novic').

SSF pri izvoru pojasnjuje, da so omenjeni frazemi »verjetno prevzeti po nemškem izrazu *Sauregurkenzeit* v pomenu 'poletno poslovno zatišje'. Ta se nanaša na kumarice, ki so priljubljena jed Berlinčanov v poletnih mesecih.« Ob tem RJ navaja (očitno napačno) domnevo – če gre verjeti Kebrovi – o izvoru: da kumarice vlagamo jeseni, zato se izraz verjetno nanaša na obdobje, ko moramo poseči po konzerviranih jedeh, ker svežih ni. Pomena, ki ju navajata slovarja, se torej prekrivata; razlagi o izvoru frazema pa sta si ravno nasprotni: po razlagi izvora,

⁵ Prešern 2000.

opisani v SSF, naj bi se *čas kisljih kumaric* nanašal na sezono svežih kumaric, v RJ pa trdijo, da naj bi se zveza nanašala na ozimnično obdobje.

V SSKJ najdemo frazem samo varianto *čas kisljih kumaric* 'čas, navadno med počitnicami, ko ni novic'.

V Gigafidi je za besedno zvezo *čas kisljih kumaric* 460 zadetkov; za zvezo *sezona kisljih kumaric* je 36 zadetkov, od tega jih je 35 primerov frazeološke rabe. Za zvezo *obdobje kisljih kumaric* je 44 zadetkov, v vseh primerih gre za frazeološko rabo, odšteti moramo le dva dvojnika. Pomene, ki so se pojavili v primerih iz korpusa, navajamo v razpredelnici.

Pri zadetkih za zvezo *sezona kisljih kumaric* je v naslednjih primerih prišlo do razširitve rabe frazema na druga področja. Zveza ni rabljena v »novinarskem smislu«, ampak pomeni 'čas, ko ni dela/tekem/dogajanja na določenem področju'.

V času, ko dirke niso zanimive, je v razcvetu sezona kisljih kumaric. Juan Pablo Montoya naj bi od McLarnovih šefov že dobil obvestilo, da njegovih uslug naslednje leto ne potrebujejo, zaradi česar se je Kolumbijec znašel na trgu proste delovne sile. (Avto magazin, 2006)

Sezona kisljih kumaric je v F1 že v polnem teku. Jaguar bo po koncu letošnje sezone skoraj zagotovo zapustil Mark Webber, ki odhaja k Williamsu, zamenjal pa ga bo, kakor kaže, drugi Red Bullov varovanec Vitantonio Liuzzi. (Avto magazin, 2004)

Drugo leto naj bi pristal pri British American Racingu, pa pri Toyoti, ali pa naj bi z Montoyo zamenjala sedež pri Williamsu, kjer je David opravil svoje začetniške kilometre na dirkah formule ena. Pa bo spet gulil mclarnov kokpit. Padel je še en dvoboj s sezono kisljih kumaric. (Mag, 2006)

Gascoyne, ki ga sezona kisljih kumaric pelje k Toyoti, kateri pa bi se lahko priključil po šestih mesecih prisilnega dopusta, o Renaultovem novincu pričakovano ne pove veliko. (Mag, 2006)

Poletje je, kar zadeva literarni utrip v hrvaški metropoli, vsekakor po novinarsko rečeno sezona kisljih kumaric. (Dnevnik, 2007)

Pomeni frazema OBDOBJE KISLIH KUMARIC, ki so se pojavili v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
'čas, navadno med počitnicami, ko ni novic'	<i>Poletno zatišje in poletno mrtvilo, to sta dve še iz preteklih let znani značilni oznaki za ništrc, ki ga gledamo na Televiziji Slovenija. Obdobje</i>

	<p><i>kislih kumaric deloma zapolnjuje le informativni program, ki letos svoje hvaležne teme uvaža na račun notranjepolitičnega brbotanja, povezanega s predvolilnimi zgodami in nezgodami, ter podaljšane iraške vojne in z njo povezanih cen nafte. (Stop, 2004); Vrnitev odpisanih? Se vidi, da je poletje za medije "obdobje kislih kumaric" in "predvajajo" odpisane, prežvečene in že izpljunene teme! (siol.net, 2010); Se mogoče modnim novinarjem in časopisom obeta celoletno obdobje kislih kumaric? Sodeč po predlogu Didiera Grumbacha, je odgovor žal pritrdilen. Predsednik francoske zbornice za visoko modo se zavzema, da bi z modnih predstav napodili vse medije in tako novosti predstavili le trgovcem in kupcem. (Nova, 2004)</i></p>
<p>'čas, ko ni dela/tekem/dogajanja na določenem področju'</p>	<p><i>Julij, najbolj vroči mesec v letu, tradicionalno prinaša krajše zatišje in pomeni obdobje kislih kumaric tudi v vrhunskem športu. (Večer, 1999); Obdobje konzerviranja zelenjave je ponavadi doba, ko zamre vsakršno javno dogajanje. V Sloveniji, ki še vedno intenzivno oblikuje svojo novo zakonodajno podobo, politično dogajanje diha skupaj z zakonodajalcem; ko ta odide na oddih, tudi drugi nimajo kaj pametnega početi. To je čas, ko nikjer ne najdete odgovorne osebe. So na dopustu. To je čas, ko ni kulturnih prireditev. So na dopustu. Še večina poletnih festivalov je do takrat že mimo. To je čas, ko skoraj ni športnih prireditev. Celo davkarija počiva; kdor še ni prejel odločbe o odmeri dohodnine, lahko mirno počaka na jesen.</i></p>

	<p><i>Obdobje kisljih kumaric je obdobje, ko smo vsi nekje drugje. (Delo, 2001); Ob veliki prednosti Michaela Schumacherja v vozniški razvrstitvi svetovnega prvenstva avtomobilistov formule 1 in realno gledano vse manjših možnostih Davida Coultharda in drugih zasledovalcev, da bi mu še preprečili osvojitve četrtega naslova svetovnega prvaka, je za poročevalce iz hitrega cirkusa nastopilo nekakšno obdobje kisljih kumaric. (Delo, 2001); Več bank strankam ponuja ugodna počitniška posojila oziroma oblike financiranja počitnic, nekatere pa so za obdobje kisljih kumaric pripravile akcije najema stanovanjskih posojil, v katerih ponujajo različne ugodnosti - med njimi ugodnejše obrestne mere, ki niso odvisne od ročnosti odplačevanja posojila, znižanje stroškov odobritve posojila in celo praktična darila. (Finance, 2006); Pregreti čas feragosta je obdobje kisljih kumaric samo za površnega opazovalca. Bančništvo je ena tistih dejavnosti, v katerih akterji združevanj, povezovanj in privatizacije ter zagovorniki pravih in namišljenih nacionalnih interesov ne počivajo. (Delo, 2001)</i></p>
<p>'čas, ko ni pomembnejših (senzacionalističnih) novic'</p>	<p><i>V ameriške kioske je danes prišla nova revija Talk Magazine, katere glavna poslastica je pogovor s prvo damo ZDA Hillary Rodham Clinton, v katerem ta govori o moževi nezvestobi in razlogih zanjo. [...] Intervju je že v ponedeljek, še preden je revija Talk Magazine prišla v kioske, povzročil manjši vihar v ameriških medijskih hišah, ki jih tako ali tako že od letalske nesreče Johna F. Kennedyja mlajšega pesti obdobje</i></p>

	<p><i>kislih kumaric in so osebno izpoved Hillary Clinton seveda pograbili z obema rokama. (Delo, 1999); Lahko bi jih odpravili kot izraz obdobja kislih kumaric, ki se je letos začelo že februarja z novicami o smrti nekdanje Playboyeve zajčice Anne Nicole Smith. Te je v začetku maja nadomestila novica o zaporni kazni potomke hotelskega imperija Hilton Paris Hilton, ki se ji je prejšnji mesec pridružila novica o zaporu za Parisino prijateljico, posvojenko pevca Lionela Ritchija Nicole Ritchie [...]. A kumaric je preprosto preveč, da bi šle v kozarec, ki bi trajal le do konca poletja. (Polet, 2007)</i></p>
--	--

1.7 ČEŠNJA NA VRHU TORTE

V RJ poleg frazema *češnja na vrhu torte* omenjajo še varianti *biti jagoda vrh smetane*, *biti rozina v kolaču* (glagolska frazema). Zvezi *češnja na vrhu torte* je pripisan pomen 'nekaj prvovrstnega, najboljšega, najslajšega (nekaj za posladek, da popestri, pocukra vsakdan), kar je seveda tudi najbolj v oči bijoče, najbolj opazno'. V SSF najdemo pod iztočnicami *češnja*, *vrh* in *torta* frazem *češnja na vrhu torte* z oznakami *pog.; ed., pren., tudi kot primera*. V pojasnilu je navedeno, da je frazem *češnja na vrhu torte* nastal iz primere *kot češnja na vrhu torte*. V tem slovarju je zvezi pripisan podoben pomen, kot je naveden v RJ, in sicer 'kar je prvovrstno, najboljše, najslajše, najbolj opazno'. Naj omenimo, da *češnja na vrhu torte* ne pomeni le nekaj najboljšega, ampak tudi nekaj najbolj opaznega, to poudarjajo v obeh slovarjih.

V SSKJ tega frazema ni.

V Gigafidi smo preverili pogostnost vseh zvez, omenjenih v RJ.

Frazemi, ki so se pojavili v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
<i>češnja na torti</i> (129 zadetkov)	<i>In za češnjo na torti k novi zmagi je Ale-Jet ciklamno majico zamenjal za mnogo bolj prestižno rožnato. (Dnevnik, 2009)</i>

češnjica na torti (29)	<i>Češnjico na torti</i> osvajanja tujih trgov je Petrol postavil v torek, ko se je dogovoril s 30 prevozniki iz italijanske goriške pokrajine, da bodo s karticami pogosteje kupovali cenejši bencin za svojih 900 tovornjakov na obmejnih slovenskih črpalkah. (Delo FT, 2008)
češnjica na vrhu torte (5)	Za zaprisežene ljubitelje središča Ljubljane pa zdaj češnjica na vrhu torte : modna oblikovalka je svojo prodajalno z roba središča [...] prenesla v nakupovalno vse privlačnejši del mesta. (Ambient, 2003)
češnja na vrhu torte (34)	Na koncu ji je za češnjo na vrhu torte prinesel še oskarja za glavno vlogo, ki ga je prejela kot prva ženska, ki je nagrado dobila za nastop v tujejezičnem filmu. (Obrazi, 2009)
jagoda na vrhu smetane (22)	In še jagoda na vrhu smetane : ta športni copat ni samo udoben, temveč tudi – modno oblikovan. (Elle, 2006)
jagoda na smetani (36)	Zmogljivosti motorja se k temu napisu lepo podajo, ob nekaterih drugih lastnostih avtomobila pa lahko zelo dolgo razmišljamo, ali sploh imajo zvezo s športom. To je, recimo, menjalnik in kot jagoda na smetani izjemno dolg hod prestavne ročice v drugo prestavo. (Dnevnik, 1999)
jagoda na vrhu torte (16)	Po Bitch Boys so ga pri nas Bananas pošteno zasurfali na svojem uradnem prvencu, ki je kot jagoda na vrhu torte po uvodnih demoploščah. (Katedra, 2008)
češnja na smetani (53)	Češnja na smetani pa so zagotovo Fendijevi lestenci. Ročno izdelani iz muranskega stekla ali prepleteni s kristali Svarowski. (Nova, 2007)

<i>jagoda na torti</i> (24)	<i>Vozne lastnosti so vedno Fordova jagoda na torti, zato ni nobeno presenečenje, da smo bili tudi v kaju nad njimi pozitivno presenečeni.</i> (siol.net, 2010)
<i>smetana na torti</i> (224)	<i>Ob tem je nedvomno visok prihodek od oglasov le še smetana na torti.</i> (Monitor, 2006)
<i>okrasek na torti</i> (1)	<i>BTC bo od premogovnika kupil zemljišče po 2000 tolarjev za kvadratni meter, popust pa bo imelo podjetje tudi pri komunalnem prispevku. Veliko bodo morali storiti tudi v lokalnem okolju, da vodno mesto ne bo težko dostopen okrasek na torti turistične ponudbe v Šaleški dolini, saj se bo do njega treba tudi pripeljati.</i> (Dnevnik, 2004)
<i>smetanca na torti</i> (1)	<i>»Ne boj se. Najraje od vsega imam tele knjige in viski. Agatha je kot smetanca na torti ... Več ne potrebujem.«</i> (Mirjana Ribič, <i>Borzne tigrice</i> , Mladinska knjiga, 2002)

1.8 GOSPODOV DAN (skup)

V RJ je zveza **gospodov dan**. V SSF je zvezo najti pod iztočnicama *dan* in *gospodov* z oznakama *gospodov dan nevtr.; pren., tudi Gospodov*. V obeh slovarjih je frazemu *gospodov dan* pripisan pomen 'nedelja'. Pomensko se frazema torej prekrivata.

V SSKJ je frazem *gospodov dan* najti pod iztočnico *gospodov*. Ni ga v frazeološkem gnezdu, temveč pod pomenom besede *gospodov* in z oznako *vznes: gospodov dan 'nedelja'*. Zanimivo je, da frazema ni pod iztočnico *dan*.

V Gigafidi se zveza *gospodov dan* pojavi 493-krat, skoraj vsi zadetki so frazeološki, prevladuje zapis z veliko začetnico (**Gospodov dan**), poleg pomena 'nedelja' sta se pojavila še 'sobota v judovskih deželah' in 'petek v islamskih deželah', a vendarle zaradi krščanske kulturne in religiozne dediščine pri nas prevladujejo primeri s pomenom 'nedelja'.

*Na steni cerkve je naslikana cela vrsta kmečkih orodij, ki se iz spoštovanja do **Gospodovega dne**, pač v nedeljo ne bi uporabljal.* (Gorenjski glas, 2007)

*Novico o newyorškem srečanju je prvi izbrskal in prodal londonski Guardian, Romano Prodi pa je bil v nedeljo kljub prazniku in **gospodovemu dnevu** pripravljen za trenutek prekiniti počitnice in spregovoriti pred televizijskimi kamerami.* (Delo, 1998)

*Pred Istanbulom se je promet zgostil do konca, neskončne kolone na prepletelih avtocestnih kačah so se vile nazaj v megapolis ob Bosporju. Petek, **gospodov dan** v islamskih deželah.* (Mladina, 2003)

*Tudi hrano morajo uživati po strogih judovskih zakonih. Sobota je **gospodov dan**, torej dan počitka.* (Radar, 2004)

1.9 DEŽELA VZHAJAJOČEGA SONCA (sklop)

V obeh slovarjih najdemo zvezo *dežela vzhajajočega sonca*. Žal v RJ ni opisa, zato pomenov frazema ne moremo primerjati. V SSF je zvezi pripisan pomen 'Japonska'.

V SSKJ frazem *dežela vzhajajočega sonca* najdemo pod iztočnicami *dežela*, *vzhajajoč* in *sonce*. Pod iztočnicama *dežela* in *sonce* ga ni v frazeološkem gnezdu, temveč ga navajajo pod prvim pomenom besede *dežela*, in sicer: 1. 'obsežnejše, s kakimi značilnostmi povezano, zaokroženo ozemlje': / ekspr. *dežela vzhajajočega sonca* 'Japonska'.; oziroma pod prvim pomenom besede *sonce*: 1. 'ekspr. *dežela vzhajajočega sonca* 'Japonska'. Pri iztočnici *vzhajajoč* pa ga nasprotno kot pri omenjenih dveh iztočnicah najdemo v frazeološkem gnezdu s povsem enakima oznako in pomenom kot pri omenjenih dveh iztočnicah.

V Gigafidi je za zvezo *dežela vzhajajočega sonca* 1.684 zadetkov. Med prvimi tisoč zadetki prevladuje zapis vseh sestavin z malo začetnico, pri nekaj primerih (66)⁶ je prva sestavina pisana z veliko začetnico, denimo: *V Deželi vzhajajočega sonca, kjer trenutno poteka svetovno nogometno prvenstvo, ne vlada le nogometna mrzlica, ampak tudi prava beatlomanija.* (Dnevnik, 2002). Pri treh primerih je bila z veliko začetnico pisana druga sestavina zveze, denimo: *Sodobni karate se je razvil v 20-ih letih prejšnjega stoletja na Japonskem (izraz je sprva pomenil kitajsko toka-te, nato pa prazno roko kara-te). Prek inštruktorjev iz dežele*

⁶ Izločili smo dvojnike ter z verzalkami pisane besede oziroma tiste, pri katerih je velika začetnica obvezna (prve besede v povedi).

Vzhajajočega sonca je v 60ih letih prejšnjega stoletja prišel v Zahodni svet z močnim poudarkom na vzgojni in duhovni strani. (Svet in ljudje, 2006)

Poleg pomena 'Japonska', navedenega v SSF in SSKJ, se je pojavila še »slovenska varianta«: *Živimo v deželi vzhajajočega sonca, pravijo Lendavčani, to pa zato, ker v Sloveniji sonce najprej pokuka izza Lendavskih goric.* (Večer, 2001)

1.10 FANT OD FARE (skup)

V RJ so zvezi *fant od fare* pripisani štirje pomeni: 1. 'priden fant, po možnosti še pobožen, skratka za oženit'; 2. 'v vaškem okolju samski postaven fant z velikim tičem, zaželjen⁷ fukač vaških deklet in žena; znan ni samo v svoji vasi temveč daleč naokrog, po celi fari. Zaželjen je zato, ker je diskreten, se ne hvali z osvojenimi dekleti, je toliko zaupanja vreden, da se dekletu ni težko odločiti za avanturo ali skok čez plot ali za radovednost kako je to z drugim. O njem (ali o njih, ker so razporejeni po starostnih generacijah) se dekleta in tudi zrele ženske šepetaje pogovarjajo samo med seboj'; 3. 'pohvala, priznanje (postavnemu, resnicoljubnemu, vestnemu, delavnozagnanemu) dečku, ki na nek način izstopa med vrstniki'; 4. 'Otrok⁸ ki je bil zapuščen in postavljen v košari pred župniška vrata, kjer so ga vzgajali po cerkvenih naukih, zato mu tudi pravijo fant od fare'.

V SSF je frazem *fant od fare* mogoče najti pod iztočnicama *fant* in *fara*, kot protipomenski frazem navaja primer *fant, kakršnih gre dvanajst na ducat*. Ob tem dodajmo, da SSF pri razlagi izvora frazema omenja tudi žensko obliko *čeča od fare*, to je uporabil Ciril Kosmač. Zvezi *fant od fare* je pripisan pomen 'v vseh pogledih dober človek; postaven, lep človek'. Pomeni, navedeni v RJ, se torej ne prekrivajo povsem s tistim iz SSF. Prvi in tretji pomen v RJ bi se morda lahko prekrivala s pomenom iz SSF ('dober človek'); drugi morda s pomenom v SSF, ki poudarja lep videz človeka. Pomen pod številko štiri v RJ pa je povsem nov.

V SSKJ najdemo frazem *fant od fare* pod iztočnicama *fant* in *fara*. Pri obeh je v frazeološkem gnezdu in s kvalifikatorjem *ekspr: to je fant od fare v vseh pogledih* 'dober človek; postaven, lep moški'. Frazem torej ni naveden v slovarski obliki, temveč kot zgled oziroma v realizirani obliki.

Zanimalo nas je, kateri samostalniki se lahko pojavijo kot prva sestavina v zvezi *kdo biti od fare*. V Gigafidi je iskanje v okolici ponudilo 405 zadetkov pri zvezi *od fare*, od tega je bilo po

⁷ Frazeme in njihove pomena navajamo v obliki, kot je v izvorniku.

⁸ Vejica manjka tudi v izvorniku.

izločitvi primerov nefrazeološke rabe in ponovitev kar 253 primerov frazeološke rabe. Vse variante so navedene v razpredelnici.

Kot zanimivost povejmo, da omenjene Kosmačeve *čeče od fare* ni bilo najti v korpusu, prav tako med zadetki ni bilo denimo sestavin *dekle* ali *žena*.

Frazemi s sestavino <i>kdo biti od fare</i>	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
<i>fant od fare</i> (246 zadetkov)	<i>Bil je priden doma in priden v šoli. Fant od fare, pravi skavt, vzor. Ni končal le srednje šole, ampak je šel tudi na univerzo.</i> (Mladina, 1997)
<i>punca od fare</i> (3)	<i>Orel iz naslova je Louise Arbour, tudi naša, tožilka v Haagu in Aruši. Po vseh neuspešnih in perfidnih moških končno punca od fare. Ki v Keniji ali na Hrvaškem plane nad zločince.</i> (Delo, 2001)
<i>ženska od fare</i> (1)	<i>Značaja ni spremenila, saj je ženska od fare take niso po moško narcisoidne, nečimrne, prilizunske, oportunistične ali lene, kot je len in ležeren marsikateri moški vrh v tej deželi.</i> (Gorenjski glas, 2003)
<i>dedec od fare</i> (1)	<i>Bo »papcal«, »kvihtal« in se sploh spreminjal v dedca od fare.</i> (Men's health, 2008)
<i>mož od fare</i> (1)	<i>Argentinski in kubanski predsednik sta se smukala za odrom, da bi Bona ujela po prihodu z odra, saj veliko časa nista imela. Kirchner je namreč Castra povabil na špagete, ker je pač postal predsednik. Mož od fare.</i> (Hopla, 2006)
<i>rokerski as od fare</i> (1) ⁹	<i>Rokerska asa od fare – Pero Lovšin in Franci Kek.</i> (Stop, 2006)

⁹ Predvidevamo, da gre pri zadnjem primeru za aluzijo na Francija Keka kot predsednika politične stranke Aktivna Slovenija, krajše AS, in kot idejnega očeta glasbenega festivala Rock Otočec.

1.11 TOPOVSKA HRANA (sklop)

V SSF so variante *biti topovska hrana* in *[kot] topovska hrana*. V RJ samo varianta **topovska hrana**. V RJ ni navedenega pomena, je samo opomba (*pogosteje: kanonfuter*). V SSF sta dva pomena, in sicer 1. 'kdor je izpostavljen smrtni nevarnosti v vojnah za tuje koristi'; 2. 'kdor je brez možnosti proti močnejšim tekmečem v športu, igrah, poslu'.

V SSKJ najdemo frazem pod eno iztočnico. Pod iztočnico *topovski* je naveden v frazeološkem gnezdu kot zgled: publ. *ljudstvo so uporabili kot topovsko hrano v boju za tuje interese* 'ljudstvo se je moralo izpostavljati smrtni nevarnosti v vojnah za tuje koristi'. Pod iztočnico *hrana* oziroma *kanon* ni tega frazema.

V Gigafidi je za zvezo **topovska hrana** 261 zadetkov, od tega prevladuje pomen 'kdor je brez možnosti proti močnejšim tekmečem v športu, igrah, poslu', zlasti gre za besedila s športno tematiko; za zvezo *kanonfuter* je 101 zadetek, za zvezo *kanon futer* (pisanje narazen!) pa 36 zadetkov.

1.12 JABOLKO SPORA (skup)

V RJ najdemo zvezo **jabolko spora**, SSF poleg frazema *jabolko spora* navaja še variante *jabolko razdora*, *jabolko svade*, *Eridino jabolko*, *sporno jabolko*.

V RJ nas pod geslom *jabolko spora* napotujejo h geslu *kamen spotike*¹⁰ z razlago, da gre za isti pomen. Obema zvezama je pripisan pomen 'določena zadeva, ki je odgovorna za nestrinjanje ali prepir'. V SSF je frazemu *jabolko spora* pripisan pomen 'stvar, ki je vzrok spora, razdora'.

V SSKJ najdemo frazem *jabolko spora* pod iztočnicama *jabolko* in *spor*. Pod iztočnico *jabolko* ga najdemo v frazeološkem gnezdu s kvalifikatorjem *knjiž.* in variantama *jabolko spora*, *razdora*. Frazemu je pripisan pomen 'stvar, ki je vzrok spora, razdora'. Pod iztočnico *spor* je enak kvalifikator (*knjiž.*) in pripisan enak pomen 'stvar, ki je vzrok spora'; zanimivo, da pri tej iztočnici ne omenja *razdora*. Pod iztočnico *razdor* namreč ne najdemo frazema *jabolko razdora*.

V Gigafidi se *jabolko spora* pojavi 1.197-krat. Pregledali smo prvih tisoč. Pri najmanj 46 primerih se je pojavila razširitev pomena na kategorijo živosti, zato bi kazalo razmisliti o dopolnitvi pomena v SSF, ki za zdaj predvideva, da je *jabolko spora* lahko samo stvar (omenjeni so bili ljudje, tako posamezniki s konkretnimi imeni kot skupine, in živali). Taki primeri so denimo: *Prva dama ZDA je nevede postala jabolko spora med dvema slovenskima*

¹⁰ Več o tem gl. pri *kamen spotike*.

političnima strujama in njunima prvima damama. (Obrazi, 2007); **Jabolko spora** brat Šrot? (Finance, 2007); Vdovec ubite Benazir Buto naj bi postal **jabolko spora** med njenimi privrženci (Dnevnik, 2008); Očitno je »**jabolko spora**« generalni direktor policije Marko Pogorevc, ki se je zoperstavil ministrovim poskusom vmešavanja v policijske zadeve. (Delo, 2000); Potem ko je Robert Koren javno potarnal nad svojim statusom pri West Bromwich Albionu, pri katerem je le eno od zadnjih sedem tekem začel v prvi postavi, se je oglasil tudi človek, ki je v njegovih očeh **jabolko spora** - trener Roberto Di Matteo. (Ekipa, 2009); Prav Iryna naj bi bila **jabolko spora** med Rajkom Hrvatičem in manekenom Francijem Legnom. (Nova, 2007); In če je bil Josip Sesar **jabolko spora**, ki ga je prisilil, da je prezgodaj zapustil Zagreb, bo tokrat svojeglavi hrvaški ostrostrelec glavna nevarnost za obrambo Krke. (Delo, 2002); **Jabolko spora** - Arjen Robben (siol.net, 2010); **Jabolko spora** je seveda moški. (Stop, 2006); **Jabolko spora**: domnevno izgnani učitelji (Večer, 2000); Dalajlama postal **jabolko spora** (Delo, 2007); **Jabolko spora** novi direktor (Delo, 2008); Priče bodo **kislo jabolko spora** (Delo, 1999); Sloni - **jabolko spora** (Delo, 2000); Psi postali **jabolko spora** (Dnevnik, 1997); Lisice so še vedno **jabolko spora** (Delo, 2003).

V omenjeni zvezi sestavina *jabolko* največkrat nastopa v edninski obliki – tudi če gre za več stvari ali ljudi, ki so vzrok za spor – a je opaziti tudi pojavljanje množinske oblike: *Kdo bi ne snel pregovornega klobuka in se spoštljivo ne priklonil že skoraj ponarodeli domislici »S politiko dolgih korakov so premostili vsa jabolka spora in priplavali na zeleno vejo«!* (Nedelo, 2007); *Izraelci in Palestinci zagrizli v jabolka spora* (rtvslo.si, 2010; križanje frazemov frazemov ugrizniti/zagristi v *kislo jabolko* in *jabolko spora*); *Od vsega sadja imamo Slovenci najraje jabolka spora.* (Večer, 1999)

Ali gre za tipkarsko napako ali za narečno posebnost (v tem primeru štajersko narečno posebnost feminizacijo srednjega spola v ednini), bo ostalo uganka: *Pandurjev center, ki naj bi se odprl v Mariboru, je za marsikoga jabolka spora: predvsem zato, ker naj bi šlo preveč denarja le enemu umetniku.* (rtvslo.si, 2010)

Variante frazema <i>jabolko spora</i>	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
<i>jabolko spora</i> (1.197 zadetkov)	<i>Pettisočak je jabolko spora treh narodov: Armencev, Turkov (ki jim uradno pripada) in Kurdiv.</i> (Delo, 2008)

jabolko razdora (13) ¹¹	Ur za likovno vzgojo, glasbo, tehniko in tehnologijo ter gospodinjstvo, ki so, kot je znano, največje jabolko razdora , je v zadnji različici bistveno več, toda - brez izbirnih predmetov - še vedno manj kot v sedanji osnovni šoli. (Dnevnik, 1998)
jabolko svade (ni zadetkov)	/
Eridino jabolko (1 zadetek)	Erida, Éris ('prepir, spor'): gr. boginja ter poosebitev boja in nesloge. Neti sovraštvo in povzroča težave, spodbuja pa tudi tekmovalnost med ljudmi. Po Homerju je sestra in partnerka Aresa. Ker ni bila povabljena na poroko Peleja in Tetide, je iz maščevalnosti vrgla med svate zlato jabolko z napisom »Najlepši«. Tako je zanetila prepir med boginjami Hero, Ateno in Afrodito. Spor je razsodil Paris. – Besede: eridino jabolko ¹² , eristika. (Leksikon mitologije, 1997)
sporno jabolko (2 zadetka, oba v frazeološki rabi)	Zadeva postaja novo sporno jabolko v slovenskih političnih razprtijah. V ospredje prihaja nekako potihem, zato se res utegne razplamteti nova vojna med tistimi, ki da jim ni mar za »sveto slovensko zemljo«, in onimi, ki bi se proti temu bojevali do zadnje opeke. (Delo, 2001)

1.13 MILA JERA (zraslek)

V RJ samo samostalniški frazem – *jera* je pisana z malo začetnico – a pri navajanju zgledov ima varianto glagolskega frazema: *Drži se kot mila jera. Janko kritizira Duškota, ta pa se*

¹¹ Zdi se, da gre za besedila starejših letnic, v oklepaju je navedeno število pojavitev: 2000 (4), 1999 (4), 1998 (2), 2006 (1), 2002 (1), 1997 (1).

¹² Mala začetnica (!).

muli in drži kot mila jera.); v SSF poleg samostalniškega frazema *mila jera (Jera)* še glagolski frazemi: *biti kot mila jera, cmeriti se kot mila jera, držati se kot mila jera, jokati kot mila jera (Jera)*. V RJ je frazemu pripisan pomen 'cmerava oseba', v SSF pa 'malodušen, neodločen človek; cmera, cmeravec, jokavec'.

V SSKJ frazem najdemo pod iztočnico *jera*. Navedena je dvojnica *Jera*, kvalifikator *ekspr.* in pojasnilo v zvezi *mila jera in mila Jera* 'malodušen, neodločen človek': *domovina potrebuje junakov, ne pa milih jer; drži se kakor mila jera* 'ima malodušen, neodločen izraz' // kot psovka *zakaj se pa niste uprli, mile jere* // 'kdor (rad) joka': *ti otroci so mile jere*.

V Gigafidi se zveza ***mila jera*** pojavi 61-krat, obe sestavini sta v večini pisani z malo začetnico. Če pogledamo podrobneje: po odštetju petih zadetkov (šlo je za ponovitve, pisavo z verzalkami ali veliko začetnico zaradi prve besede v povedi) je bilo samo pet zadetkov, pri katerih je bila ena od obeh sestavin pisana z veliko začetnico (v vseh primerih sestavina *Jera*). Primera, pri katerem bi bili obe sestavini pisani z veliko začetnico, ni bilo.

*Da prvošolci niso nobene **mile jere** in kisle cmere, so dokazali najmlajši Šalečani. Tri dni so bili brez mamic, očkov, babic, dedkov, tet, stricev ...* (Novi tednik, 2006)

*Tudi fanta sta priznala, da sta imela cmok v grlu, nekatere dame, ki niso ravno **mile Jere**, pa so si diskretno popravile nogavice tam nekje pri gležnju ali celo spustile solzico.* (Polet, 2008)

Zvezo *mila jera (Jera)* lahko štejemo med primere frazemov, ki prinašajo podatke o slovenski kulturi.¹³ Keber namreč izvor frazema pojasnjuje tudi s slovensko ljudsko pripovedjo o siroti Jerici.

1.14 KAMEN SPOTIKE (sklop)

V RJ je frazem ***kamen spotike*** v slovarski obliki, pripisano je, da je pomen isti kot pri zvezi *jabolko spora*, torej 'določena zadeva, ki je odgovorna za nestrinjanje ali prepir'. V SSF ima frazem enako obliko, pripisani so mu kvalifikatorja *ekspr.; pren.;* *navadno v povedni rabi* ter pomen 's čimer ljudje niso zadovoljni, kar kritizirajo'. SSF še razlaga, da je frazemu večinoma dodan tudi levi prilastek, ki natančneje določa to, s čimer ljudje niso zadovoljni, kar kritizirajo. Ob tej navedbi bi pričakovali pisano paleto pridevnikov, a smo po pregledu prvih tisoč zadetkov (skupno je v Gigafidi za zvezo *kamen spotike* 1.690 zadetkov) ostali z dolgim nosom: večinoma so se pojavljali *največji, ključni, temeljni, glavni*, v oči nam je padel le *ekološki kamen spotike*,

¹³ Karin Marc Bratina med take prišteva še *iti na magistrat* oziroma *peljati na magistrat (koga)* in *iti rakom žvižgat*, a teh ne obravnavamo, ker ne gre za samostalniške frazeme (Marc Bratina 2004: 42–43).

ki pa ga navaja že SSF: *Glin pahištvo v javnosti pomnijo po spomladanskih zapletih zaradi kurjenja živalskih maščob in kostne moke. V svojem kraju je že vrsto let ekološki kamen spotike, hkrati pa je zadnje Glinovo podjetje, ki je zamenjalo lastnika.* (Delo, 2001)

V SSKJ najdemo frazem *kamen spotike* pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico *kamen* je v frazeološkem gnezdu z oznako *ekspr.* naveden pomen 's čimer ljudje niso zadovoljni, kar kritizirajo'; pod iztočnico *spotika* pa ga ni v frazeološkem gnezdu, ampak je naveden kot primer rabe pod drugim pomenom besede *spotika*, in sicer 2. 'kar vzbuja nezadovoljstvo, slabo mnenje'.

1.15 KAPLJA V MORJE (sklop)

V RJ za zvezo *kaplja v morje* ni razlage pomena, v SSF jo navajajo s fakultativnim primerjalnim veznikom [kot] *kaplja v morje* ('nič; zelo malo').

V SSKJ je frazem uporabljen v razširjenem zgledu v frazeološkem gnezdu pri iztočnicah *kaplja in morje: pomoč je zaleгла kot kaplja v morje* 'nič; zelo malo'.

V Gigafidi se pojavijo variante frazema z različnimi sestavinami, navajamo jih v razpredelnici.

Pojavljajo se tudi variante z drugačno vezljivostjo: *Hrvaška je nakazala za plačilo elektrike iz JE Krško 129 milijonov tolarjev, kar je še ena kapljica v morju dolga.* (Delo, 1998); *Silvio Berlusconi in Florentino Perez sta pač tako mogočna človeka, da jima 65 milijonov evrov lahko pomeni pljunek v morju njunih milijardnih poslov.* (Ekipa, 2009)

Variante frazema, ki so se pojavile v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
<i>kaplja v morje</i> (747 zadetkov)	<i>Zahvaljujem se za potrpljenje, pred nami je še ogromno dela. To je bila le kaplja v morje, dejstvo pa je, da si Nafta zasluži boljše mesto na lestvici.</i> (Ekipa, 2009)
<i>kapljica v morje</i> (313)	<i>Oddaja je sicer dokumentarec, a le kapljica v morje, ki ga ni dano vsem prepluti.</i> (Nedeljski dnevnik, 2009)
<i>pljunek v morje</i> (180)	<i>Čprav nas je tudi v sredozemskem merilu komaj več kot za pljunek v morje, imamo</i>

	lahko vsaj na tem območju občutek, da kaj veljamo. In če bi si izmislili še zimske sredozemske igre, za nas sploh ne bi bilo več meja! (Mladina, 1997)
--	--

Ali gre pri zvezi *kapljica v morje* oziroma *biti kapljica v morju [česa]* le za varianto frazema *[kot] kaplja v morje*, ne moremo zanesljivo trditi, vsekakor je pomen sestavine *kaplja* še poudarjen z uporabo pomanjševalnice, predvsem pa s členki *samo/le/zgolj*. Zveza ***[kot] pljunek v morje*** je zelo pogosto rabi, sestavina *pljunek* izraža negativno konotacijo, morda bi že lahko potrdili leksikalizacijo.

1.16 MAČJI KAŠELJ (sklop)

V RJ je zveza ***mačji kašelj*** in njena prenovitev ***kačji mašelj***.¹⁴ V SSF najdemo samostalniški frazem *mačji kašelj*; ob tem navajajo še *mačje*, *mačkine solze*, najdemo pa tudi *ženski jok pa mačkine solze*. Poleg teh so v SSF še variante: *to niso mačje solze*, *to niso mačkine solze* in *točiti mačje solze*. V RJ je frazemu pripisan pomen 'preprosta stvar, ki skoraj ni omembe vredna; drekec pekec; angl. ekvivalent: piece of cake'. V SSF so frazemu *mačji kašelj* pripisani kvalifikatorji *ekspr.*; *pren.*, *v povedni rabi*, *navadno z nikalnico ni* in pomen 'majhna, nepomembna stvar'.

V SSKJ najdemo zvezo pod tremi iztočnicami, v vseh primerih so v frazeološkem gnezdu: *mačji*: *ekspr. to ni mačji kašelj* 'to ni majhna, nepomembna stvar'; *mačkin*: *ekspr. to niso mačkine solze* 'to ni majhna, nepomembna stvar'; *solza*: *ekspr. to niso mačje solze* 'to ni majhna, nepomembna stvar'.

Dejansko gre za variante glagolskega frazema, in ne samostalniškega. Zanimivo pa je, da frazema *mačji kašelj* ni pod iztočnico *kašelj*.

V Gigafidi je za zvezo *mačji kašelj* 2.787 zadetkov. SSF navaja, da je frazem praviloma zanikan (navadno z nikalnico *ni*), zato smo preverili rabo pri prvih 350 zadetkih. Trditvev lahko potrdimo; po odštetju 11 ponovitev je razmerje med nikalnico in nenikalnico 224 proti 115.

¹⁴ Po mnenju Erike Kržišnik ta prenovitev ni sobesedilno podprta, gre le za igro na površini, ki nima kake konkretne pobude ali izpeljave. Prenovitev frazema *mačji kašelj* je izpeljana z glasovno-sestavinsko zamenjavo (Kržišnik 2006: 270).

1.17 KOVAČEVA KOBILA (sklop)

V SSF je zveza *kovačeva kobila* s pomenom 'pojav, da to, kar kdo obdeluje, proizvaja ali se ukvarja s čim, ni na razpolago njemu in njegovim bližnjim'. Pojasnjujejo, da je frazem *kovačeva kobila* nastal po krajšanju iz reka *Kovačeva kobila je zmeraj bosa* v pomenu 'pri poklicnih storitvah svojca pridejo domači zadnji na vrsto'. V RJ ob zvezi *kovačeva kobila* dodajo še rek *Kovačeva kobila je vedno bosa*. Pomen zveze najdemo pod razlago reka, in sicer 'kdor opravlja nek poklic, svojim bližnjim ne zagotovi dobrin svojega poklica'. RJ torej specificira, da gre za poklic, v SSF je to lahko tudi katerakoli druga dejavnost, denimo obrt ali hobi.

V SSKJ frazema *kovačeva kobila* ni, je pa v frazeološkem gnezdu pri vseh treh iztočnicah (*kobila*, *kovačev*, *bos*) naveden pregovor (kvalifikator *preg.*) *kovačeva kobila je zmeraj bosa* 'pri poklicnih storitvah svojca pridejo domači zadnji na vrsto'.

V Gigafidi se zveza *kovačeva kobila* pojavi 340-krat; prevladujejo stavčni frazemi: *kovačeva kobila je zmeraj/vedno/večkrat/res rada*, *ostane bosa*, *vendarle ni bosa*, *kovačeva kobila tokrat odlično podkovana*. Poslovarjeno: *kovačeva kobila je bosa*, eno so besedilne realizacije (*ostane* = je še vedno), drugo prenovitve (*je podkovana*).

1.18 KOLUMBOVO JAJCE (zraslek)

V RJ je zveza *kolumbovo jajce* pisana z malo začetnico, v SSF z veliko začetnico. V SSF je frazemu pripisan pomen 'navidez nerešljiv problem, enostavno in domiselno rešen', v RJ pa 'rešitev, ki se zdi povsem jasna in očitna šele po tem, ko jo je nekdo izrekel'.

V SSKJ najdemo frazem pod dvema iztočnicama (*jajce* in *Kolumb*), v obeh primerih je naveden v frazeološkem gnezdu v slovarski obliki: ekspr. *Kolumbovo jajce* 'navidez nerešljiv problem, enostavno in domiselno rešen'.

V Gigafidi je med 240 zadetki za besedno zvezo *Kolumbovo jajce* le 38 primerov frazeološke rabe, od tega jih je šest pisanih z malo začetnico, vsi preostali pa z veliko. V rabi torej prevladuje pisanje z veliko začetnico. Pri primerih nefrazeološke rabe gre v večini za monokomedijo *Kolumbovo jajce*.

Vse razrešiti na en mah, z eno besedo – to je bila skrivna želja; to nalogo so si predstavljali kot gordijski voz ali Kolumbovo jajce: niso dvomili, da je možno ... opraviti z vsemi vprašanji z

enim samim odgovorom: tisto, na kar so morali odgovoriti, je bila uganka.« (So Grki verjeli v svoje mite?, 1998)

*Ostati posebna unija, povezati se z Združenimi državami Amerike – brez katere Evropske unije sploh ne bi bilo – približati vedno dvomljivo Rusijo in vključiti strateško pomembno Turčijo, se lahko izkaže za **kolumbovo jajce**: preveč preprost odgovor na zapleteno vprašanje.* (Mag, 2007)

1.19 GREŠNI KOZEL (sklop)

Pomen zveze **grešni kozel** SSKJ in RJ razlagata drugače kot SSF: za grešnega kozla označita le osebo (RJ dodaja še skupino), v SSF pa pojasnjujejo, da je to poleg osebe lahko tudi stvar. V SSF v nasprotju s SSKJ še dodatno poudarjajo, da je oseba (oziroma stvar) obdolžena neupravičeno oziroma po krivici.

Zveza **grešni kozel** se v Gigafidi pojavi 1.950-krat. Večinoma je izraz pripisan človeku (*Jack ve, da bo **grešni kozel** prav on, zato pobegne s težko nalogo: oprati mora svoje ime in hkrati obvarovati sina*; Stop, 2007; *Nemci, ki so **grešnega kozla** tokrat našli v napadalcu Oliverju Bierhoffu, saj je dvakrat zatresel okvir finskih vrat, se bodo morali na dodatnih kvalifikacijah spopasti še z Ukrajino*; Delo, 2001) oziroma skupini (*Vsaka vlada potrebuje političnega **grešnega kozla** in Romi jim pridejo prav*; Dnevnik, 2007; *Koliko časa še bomo odvetniki **grešni kozli** za vse, kar je narobe z našo pravno varnostjo?*; Delo, 2001; *[D]a je predsednik vlade poskušal narediti iz medijev **grešnega kozla** za nedavne volilne rezultate in za vse, kar je narobe v Sloveniji*; Delo, 2007; *Na drugi strani Karavank imajo tudi problem z inflacijo, tudi tam so trgovci **grešni kozli***; Delo FT, 2008), redkeje je z njim označena stvar (*Toda država ne more biti več **grešni kozel***; Delo, 2001; *Neoliberalizem je v Sloveniji priročen grešni kozel za vse težave tega sveta*; Finance, 2010; *A vendar agencij za zaposlovanje ne kaže razglasiti za **grešne kozle***; Delo, 2007), a še vedno dovolj pogosto, da bi bilo smiselno dopolniti razlago v SSF po zgledu iz SSKJ.

Omenjeni frazem je bil največkrat uporabljen v besedilih s politično in športno tematiko. Prikradlo se je tudi nekaj napak, v navedenem primeru bi bil primernejši izraz *grešnik* oziroma *grešnica*, saj igralka ni bila neupravičeno kaznovana: *V vlogi **grešnega kozla** se je tokrat znašla ruska odbojkarica s hrvaškim potnim listom, ki sliši na ime Julija Obatnina. Na razburljivi drugi finalni tekmi v Novi Gorici so ji v petem nizu nekoliko popustili živci - po trditvah prič s Severne Primorske je takrat celo pljunila stranskega sodnika - zaradi česar ji je mednarodni sodnik Peter Končnik (brat predsednika zveze Antona) dal rdeči karton.* (Dnevnik, 2002)

RJ navaja še zvezi **črni kozel** 'križanec med črno ovco in grešnim kozlom' (V Gigafidi 17 zadetkov, pri niti enim ne gre za frazeološko rabo) in **dežurni krivec** (ni razlage pomena). Zadnja zveza se v Gigafidi pogosto pojavi (1.115 zadetkov), ne najdemo pa je niti v SSKJ niti v SSF. V SNB ji je pripisan podoben pomen ('kdor je ne glede na okoliščine vedno ali pogosto (po krivici) proglašen za krivega za probleme, težave') kot zvezi **grešni kozel**.

Za zvezo **žrtveni kozel**, ki je po SSF pomenska ustreznica za frazem **grešni kozel**, je v Gigafidi le 26 zadetkov. V treh primerih je z omenjeno zvezo označena stvar (*Kvazi strokovnjaki oziroma 'zaskrbljena javnost' je spet iskala krivce v neurejenih cestah, signalizaciji, neprilagojeni hitrosti itd. Iskanje žrtvenega kozla je kontraproduktivno!*; Avto magazin, 2006), prav tako v treh primerih skupina (*Ker se politične elite težko kritično obnašajo do delovanja transnacionalnih korporacij, od katerih je v marsičem odvisno že tudi njihovo preživetje, je pač najbolj enostavno ravno iskanje žrtvenega kozla v tujcih, priseljencih, beguncih in množicah z Vzhoda*; Aleš Debeljak, *Evropa brez Evropejcev*, 2004), v ostalih pa posamezna oseba (*Za žrtvenega kozla je izjemno primerna oseba, saj zna imenitno početi vsemogoče neumnosti, ki ga še dodatno kompromitirajo.*; Dnevnik, 1997).

Za zvezo **žrtveno jagnje** je v korpusu Gigafida 594 zadetkov. Z omenjeno zvezo je znova največkrat omenjena oseba (*Sedemnajstletnik s Polzele je prepričan, da je žrtveno jagnje*; Novi tednik, 2007), nekajkrat skupina (*Desnici obrača hrbet mladina, ki ne mara biti žrtveno jagnje finančne krize*; Novi Matajur, 2008) in »stvar« (*Je bil Pearl Harbor torej žrtveno jagnje na oltarju vojne?*; Nedeljski dnevnik, 2001).

Za zvezo **daritveno jagnje**, ki je uvrščena v SSKJ, so v korpusu štirje zadetki (religiozna besedila), navajamo le enega: *Jesus je bil služabnik ljudi tako zelo, da je zanje postal daritveno jagnje*; *Za Kristusom*, 1999)

1.20 KRALJ ŽIVALI (skup)

V obeh slovarjih je zvezi **kralj živali** pripisan pomen 'lev'.

V SSKJ najdemo frazem **kralj živali** pod dvema iztočnicama. Pri iztočnici **kralj** ga najdemo pod drugim pomenom besede, in sicer 2. *ekspr.*, *navadno s prilastkom* 'kdor je zaradi določenih sposobnosti najpomembnejši v svojem okolju': **kralj živali** 'lev'. Pod iztočnico **žival** pa ga najdemo pod prvim pomenom te besede z oznako *ekspr.* **kralj živali** 'lev'.

V Gigafidi se zveza **kralj živali** pojavi 331-krat. Vsi pomeni so navedeni v razpredelnici.

Pomeni frazema KRALJ ŽIVALI, ki so se pojavili v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
'lev' (najmanj 250 zadetkov)	<i>Prastara simbolika leva, ki ga že staroegipčanski zapisi imenujejo kralja živali. (Gea, 2000)</i>
'prašič' (44)	<i>Prašič, slovenski kralj živali (Gorenjski glas, 2008); Gre za nekakšno kislo juho, ki temelji na ječmenu, kislem zelju, pa tudi kralj živali (pujs, le kdo drug!) krepko namaka noge v njej. (Delo, 2002); Tudi italijanski kralj živali, pujs, je v tej državi zelo číslan.. (Delo, 2002)</i>
'pes' (4)	<i>V Sloveniji sta najpriljubljenejša mačka in pes. Ta je očitno pravi kralj živali na sončni strani Alp. (Slovenske novice, 2007)</i>
'rjavi medved' (3)	<i>Toda kmetje na španski strani meje niso hoteli niti slišati za evropskega "kralja živali". Trdili so, da so medvedi ta čas poklali na ducate ovac. (Dnevnik, 1998); Najbrž ni živali, ki bi Evropejce prevzela bolj kakor rjavi medved [...] Mesti Berlin in Bern sta mu kot "kralju živali" dali prednost pred sicer večkrat izvoljenim levom in si ga postavili v grb. (Naravna in kulturna dediščina, 1998)</i>
'tiger' (1)	<i>Če se pri nas z nazivom kralj živali ponaša lev, pripada v kitajskem kulturnem prostoru ta čast tigru. (internet, ustanove, 2010)</i>
'šentjernejski petelin' (1)	<i>In kot se za Šentjernejčane spodobi, se je ob dobrotah šentjernejskih kmečkih žena govorilo tudi o lokalnem kralju živali. Župan je napovedal, da bodo v sredo v središču</i>

	<i>mesta odkrili repliko Plečnikovega šentjernejskega petelina. (Nedelo, 2007)</i>
'volk' (1)	<i>ste pa res dežili da tako negativno pišete o kralju živali, volku... (24ur.com, 2010)</i>
'jaguar' (1)	<i>Kar je lev v afriški stepi, je jaguar v srednjeameriški džungli: roparska mačka je kralj živali v deževnega gozda. (Naravna in kulturna dediščina, 1999)</i>
'savanski slon' (1)	<i>V nasprotju s prepričanjem kralj živali ni lev, pač pa savanski slon, ki je mogočnejši od azijskega slona ali slona. (Anne Sophie du Bouëtiez, Dalaka: glasbeno popotovanje v zahodno Afriko, 2009)</i>
'črv' (1)	<i>»Pri nastajanju lutkovne predstave o deževnikarjih sem spoznal, da je kralj živali v resnici črv, in ne lev. (najdi.si, 2011)</i>
'človek' (2)	<i>Človek misli (upa), da je kralj živali. (rtrvslo.si, 2010)</i>
'človek, rojen v znamenju leva' (11)	<i>Zvezde trdijo: da levi obožujejo dinamiko in spremembe. Sicer pa so ti kralji živali neposredni, kritični. (Delo, 2001)</i>
'Tarzan' (1)	<i>Kjer se eden predstavlja v vlogi šerifa na divjem zahodu, se drugi vidi v vlogi Tarzana, kralja živali. (Dnevnik, 2002)</i>
'italijanski modni oblikovalec Roberto Cavalli' ¹⁵	<i>Kralj živali, Cavalli (Elle, 2007)</i>

¹⁵ Živalski vzorci so stalnica njegovih kolekcij.

1.21 SVETA KRAVA (sklop)

V RJ sta navedeni varianti *sveta krava* in *Sveta krava!*. Odločitve za pisanje z veliko začetnico in klicajem ne pojasnijo. Ob tem dodajajo, da je ustreznica frazem *zaščiten kot kočevski medved*. V SSF je naveden samostalniški frazem *sveta krava* ('nedotakljiva oseba, skupina ali stvar'), najdemo tudi frazem *zaščiten kot medved* (brez sestavine *kočevski*).

V SSKJ pod iztočnico *krava* ne najdemo tega frazema, pod iztočnico *sveti* je pod tretjim pomenom besede dejanski izvor pomena frazema: 3. 'ki se časti kot božansko bitje, bog': *indijske svete krave*. Zveze *zaščiten kot [kočevski] medved* v SSKJ ni.

V Gigafidi je za zvezo *sveta krava* 689 zadetkov, prevladujejo primeri frazeološke rabe.

A s čisto logiko avstrijskim evrodvornjivcem tako in tako nima smisla dopovedovati, zakaj EU sicer ni sveta krava, ki se je ne bi smelo kritizirati, je pa edino zagotovilo, da se Evropa očetnjav, kakršno si želijo skrajni nacionalisti, ne bo spet pogreznila v medsebojne obračune. (Delo, 2008)

Kljub temu pa je socialdemokratski kanclerski kandidat dovolj razločno predstavil svojo volilno taktiko, ki bo temeljila na previdnem uvajanju tržnih načel v doslej svete krave nemške socialne države, kot so pokojninsko in zdravstveno zavarovanje. (Dnevnik, 1998)

Leopold Kremžar: Poslanci niso svete krave in ne morejo kar tako opletati z besedami. Vsak naj odgovarja za svoje besede; tako velja za vse ljudi in tako naj velja tudi za poslance. (Delo, 2003)

V Argentini je tango sveta krava. Ljudje si ga ne upajo spreminjati, ker bi jih kritizirali. (Stop, 2007)

1.22 KRISTUSOVA NEVESTA (sklop)

V RJ in SSF je prva sestavina zveze pisana z veliko začetnico (*Kristusova nevesta*), obliki se povsem prekrivata. Tudi pomensko se prekrivata; v SSF je frazemu s oznakami *knj.*, *zastar.*; *pren.* pripisan pomen 'nuna, redovnica', v RJ so izčrpnější: 'nuna; ženska, ki se odloči, da bo živela v skromnosti in čisti pobožnosti ter delala brezplačno samo za dobrobit Cerkve, ljudi in zveličanje svoje duše; ženska, ki svojo nedolžnost hrani za Kristusa'.

V SSKJ frazema ni pod nobeno izmed iztočnic *Kristusov*, *nevesta*, *Jezusov*.

V Gigafidi je med 33 zadetki za zvezo *Kristusova nevesta* le pet primerov s pomenom 'nuna, redovnica', vsi so pisani z veliko začetnico. V ostalih primerih gre za poimenovanje Marije, svetnic, mučenk ali Cerkev na splošno. V *Katekizmu katoliške Cerkve* najdemo odgovor na vprašanje, zakaj Cerkev imenujemo Kristusovo nevesto: *Zato, ker je Gospod sam sebe označil kot "ženina" (Mr 2,19), ki je ljubil Cerkev in si jo je pridružil z večno zavezo. Kristus je dal zanjo sam sebe, da bi jo očistil s svojo krvjo in "jo posvetil" (Ef 5,26) ter naredil za rodovitno mater vseh božjih otrok. Medtem ko izraz "telo" opozarja na enoto "telesa" z udi, izraz "nevesta" poudarja razlikovanje obeh v osebnostnem odnosu.*¹⁶

Tudi med 10 zadetki za zvezo *Jezusova nevesta* sta samo dva s pomenom 'nuna, redovnica'.

*Cerkev je bila rojena kot **Kristusova nevesta** v njegovi velikonočni skrivnosti. [...] Kristus kot ženin ima pobudo, Cerkev kot nevesta mu odgovarja. Medsebojna ljubezen, ki vlada med njima, je deviška, duhovna, nadnaravna. Cerkev se z vero, upanjem in ljubeznijo povezuje z Ženinom, ki jo je ljubil "in dal zanjo sam sebe" (Ef 5,25). (Za Kristusom, 1991)*

*Po bolgarskem izročilu se pikapolonica imenuje božja deklica, nevestica, devica, sirotica, po slovenskem povenčica in ukrajinskem vorožka . Ponekod izhajajo imena zanjo iz imen mučenic, **Kristusovih nevest**: Jekaterina, Jelena, Apolonija, Magdalena, Barbara, Veronika in druge. (Slovenske novice, 2007)*

*Mirakel o sveti Neži je komedija, ki prikazuje veroučno uro: Katehet predava svojemu mlademu ženskemu avditoriju katoliški nauk o devištvu in svetništvu. V podkrepitev tega nauka si pomaga z nazornim zgledom, z življenjepisom svete Neže, krščanske device. Ona ni marala posvetnosti, ampak se je trudila, da bi postala svetnica, še raje mučenica, po smrti pa **Jezusova nevesta**. (Delo, 2003)*

1.23 TETA S KRVAVCA (sklop)

V obeh slovarjih (RJ in SSF) je navedena varianta *teta s Krvavca* in v obeh je zvezi pripisan pomen 'menstruacija', RJ dodaja še sopomenko 'tardeča'.

V SSKJ ne najdemo tega frazema.

V Gigafidi je za zvezo *teta s Krvavca* pet zadetkov, od tega so štirje primeri frazeološke rabe. Pri tem je zanimiv časovni razpon rabe te zveze (po eden iz 2004 in 2007 ter dva iz leta 2009).

¹⁶ Dostopno na http://www.vatican.va/archive/compendium_ccc/documents/archive_2005_compendium-ccc_sl.html.

1.24 LUČ NA KONCU TUNELA (sklop)

V RJ poleg zveze *luč na koncu tunela* ('upanje, ki se pojavi v izrazito zagatnem položaju, v mračnem obdobju življenja, ko se pojavi nekdo ali nekaj, ki oziroma kar obeta izhod iz na videz brezizhodnega položaja') navajajo še *luč/lučka na koncu predora*. V SSF so poleg variant samostalniškega frazema *luč na koncu predora/tunela* ('upanje na rešitev iz neugodnega, težkega položaja') še variante glagolskega frazema *videti luč na koncu predora/tunela, zagledati luč na koncu tunela*.

V SSKJ tega frazema ni (pod nobeno od iztočnic *tunel, predor, luč, lučka, konec, zagledati, videti, ugledati*).

Variante, ki so se pojavile v Gigafidi, navajamo v tabeli. Najpogostejši glagoli, ki se pojavijo ob zvezi, so *videti, biti, zagledati*.

Variante frazema, ki so se pojavile v Gigafidi ¹⁷	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
<i>luč na koncu predora</i> (357 zadetkov)	<i>Luč na koncu predora</i> ga tolaži, da teče v pravo smer. (Nedeljski dnevnik, 1999)
<i>luč na koncu tunela</i> (230)	<i>Se zdaj, po nekaterih spremembah v filmskih inštitucijah, morda kaže luč na koncu tunela?</i> (Nedelo, 2008)
<i>lučka na koncu tunela</i> (14)	<i>In ko vidi vse črno in ni svetle lučke na koncu tunela, ko dvomi o sebi in tem, da je rojena za poklic, ki ga opravlja, jo nazaj na noge postavi prav smeh.</i> (Nova, 2004)
<i>lučka na koncu predora</i> (16)	<i>Vsaj ena svetla lučka na koncu predora, ki je dolg skoraj dve desetletji.</i> (Jana, 2007)
<i>svetloba na koncu tunela</i> (38)	<i>Žal dna nikakor ni mogoče videti, svetlobe na koncu tunela pa ravno tako ne.</i> (Ekipa, 2009)

¹⁷ Gre za skupno število pojavitev vseh variant, med njimi so tudi variante glagolskega frazema.

žarek na koncu predora (3)	<i>Naj bo to tvoj žarek na koncu predora.</i> (Jana, 2007)
svetloba na koncu predora (48)	<i>Na veselje vseh ljubiteljev te znamke lahko zapišemo, da se Lancii že prikazuje svetloba na koncu predora.</i> (Avtokatalog, 2008)

Dodajmo zanimivo prenovitev iz Gigafide: *Organiziranje domačih zabav, ki so prijeten družabni dogodek, je včasih res naporno, se pa na koncu tunela svetlika zadoščenje.* (Elle, 2007)

1.25 MAČEK V ŽAKLJU (sklop)

V RJ je zvezi *maček v žaklju* pripisan pomen 'blago z nepreverjenim poreklom'. V SSF sta poleg variant samostalniškega frazema *maček v vreči/žaklju* ('stvar, ki je ne poznamo, ki je še nismo videli') še varianti glagolskega: *kupiti mačka v vreči/žaklju*. Ob tem slovar navaja, da glede na soodnosnost glagolov *kupiti* : *prod(aja)ti* obstaja tudi frazem *prod(aja)ti mačka v žaklju*.

Pomensko jedro frazema *kupiti mačka v žaklju* je *maček v žaklju (v vreči)* v pomenu 'stvar, ki je ne poznamo, ki je še nismo videli'. To jedro se je osamosvojilo iz prvotnega frazema *kupiti mačka v žaklju (vreči)* in se uporablja v povedni rabi kot *biti maček v žaklju (v vreči)*.

V SSKJ najdemo variante *kupiti, vzeti mačka v žaklju/vreči* ('kupiti, dobiti kaj, ne da bi stvar prej poznal, videl').

V Gigafidi najdemo tri zadetke za zvezo *maček v vreči*, vsi trije so rabljeni frazeološko: dva sta samostalniška frazema *maček v vreči*, tretji je glagolski frazem *kupiti mačka v vreči*. Primer: *Ljudje, kolikor jih je pač prišlo na referendum (komaj dobra tretjina), so v večini glasovali za mačka v vreči.* (Delo, 2000)

Za zvezo *maček v žaklju* je 570 zadetkov. Od tega jih je ob glagolu 298 (najpogostejši so *kupiti, kupovati, prodati, prodajati, dobiti*).

Še nekaj prenovitev iz korpusa; v prvem primeru gre za razširitev na kategorijo živosti, v drugem za spremembo glagolskega vida (iz dovršnega v nedovršnega), v tretjem primeru pa ne gre za pomen 'stvar, ki je ne poznamo', ampak za 'stvar, ki je ni več': »*Torej se bom prav zares poročil z mačkom v žaklju,*« *se je pošalil lord.* (Barbara Cartland: *Divja, uporna žena*, 2003); *Kdo pa bo plačeval za "mačka v žaklju"...* (siol.net, 2010); *Nekateri so lahko lastninili "mačka*

v **žaklju**" (kapital, ki ga dejansko ni bilo več), drugi pa so tudi objektivno odgovornost za slabo poslovanje lahko pokrili v breme vrednosti osnovnega kapitala. (Dnevnik, 1997)

1.26 LESKOVA MAST (sklop/zraslek)

V RJ je samo zveza **leskova mast** s pomenom 'palica; za vbijanje poslušnosti v otroške riti'. V SSF poleg samostalniškega frazema *leskova mast* navajajo še variante samostalniškega frazema **leskovo olje** ter **brezova mast**, **brezovo olje** in **brezova kaša**, ob tem pa še variante glagolskega frazema *namazati koga z brezovo mastjo/leskovo mastjo/brezovim oljem/leskovim oljem*. V SSF je frazemu *brezova* oziroma *leskova mast* pripisan pomen 'breskova/leskova šiba; udarci s šibo'; frazemu *namazati koga z brezovo mastjo/leskovo mastjo/brezovim oljem/leskovim oljem* imajo pomen 'natepsti koga s brezovo/leskovo šibo; natepsti koga sploh'; frazem *brezova kaša* pa ima pomen 'brezova šiba, palica; kazen z brezovo šibo, palico'.

V SSKJ najdemo frazem pod petimi iztočnicami (*brezov, leskov, olje, mast, namazati*), pod iztočnico *kaša* ga ne navaja. Gre za variante glagolskega frazema *namazati koga z brezovim/leskovim oljem/brezovo/leskovo mastjo*. Pri vseh iztočnicah je naveden v frazeološkem gnezdu.

SSF poleg frazema *leskova mast* navaja še sinonimne frazeme, tudi za te smo preverili pojavljanje v Gigafidi. Izločili smo ponovitve in primere nefrazeološke rabe, podrobneje v preglednici. Pri zvezi *leskovo olje* se je pojavil še en pomen ('nekaj, kar ne obstaja').

Variante frazema	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
<i>leskova mast</i> (11 zadetkov)	<i>Včasih so »leskovo mast« opevali kot vzgojni prijem, brez katerega otrok nikoli ne bo odrasel v poštenega človeka. Pas in palica sta po otrokovi zadnji plati pela doma, v šoli in pri delu. (Jana, 2007)</i>
<i>leskovo olje</i> (2)	<i>Zadnje čase je vse več razpravljanja o povečanju rodnosti in uporabi palice, to je "leskovega olja" v šoli. (Nedeljski dnevnik, 2000); Ta star aprilski praznik je danes bolj ali manj v veselje otrok. [...] Včasih so otroke</i>

	<i>pošiljali po ptičje mleko, žabjo volno, leskovo olje in še kaj.</i> (Hopla, 2006)
<i>brezova mast</i> (5)	»Vama tako nič ne manjka, fanta simulanta, razen nekaj gorkih z brezovo mastjo po zadnji plati.« (Bogdan Novak, <i>Hudobna graščakinja</i> , 2005)
<i>brezovo olje</i> (1)	<i>Trden argument zoper to, da bi breze izsekali, je, da tudi ko bi jim še korenine izpulili, ne bi dobili za tiste, ki hočejo izsekati, dovolj – brezovega olja.</i> (Delo, 2001)
<i>brezova kaša</i> (ni zadetkov)	/
<i>leskova kaša</i> (ni zadetkov)	/

1.27 VIŠJA MATEMATIKA (sklop)

V RJ je samostalniški frazem **višja matematika**, v SSF so navedeni *višja matematika*, *to je višja matematika* ter *to ni višja matematika* (vsem trem je pripisan pomen 'kar je težko razložiti, razumeti'). V RJ je več pomenov: 1. 'težja matematika, ki je ne razume vsak'; 2. 'izgovor za goljufanje, kot je opisano v črtici Prežihovega Voranca';¹⁸ 3. 'šaljiva pripomba na kaj narobe izračunano'; 4. 'nejevoljna in ironična pripomba, če kdo česa ne zna, čeprav v resnici ni tako težko'.

V SSKJ najdemo frazem pod iztočnicama *visok* in *matematika*, in sicer v frazeološkem gnezdu: *ekspr. to je višja matematika* 'izraža, da je kaj težko razložiti, razumeti'.

V Gigafidi je za zvezo *višja matematika* 217 zadetkov, od tega je treba odšteti 87 primerov nefrazeološke rabe in takih, za katere ni mogoče ugotoviti pomena. Prevladovala je varianta *to je višja matematika*, smo pa v korpusu našli prav vse pomene, navedene v RJ.

¹⁸ Vorančeva črtica *Višja matematika* je tretjeosebna pripoved o rudarskem življenju na Lešah. Deček Korej je vse popoldneve preživel ob rudniku, kjer je opazoval svojega očeta, ki je zapisoval količine prispelega lesa za podpornike v rudniku. Koreju se njegovo življenje popolnoma spremeni, ko odkrije, da je njegov oče goljuf: beleži namreč več lesa, kot ga dejansko prevzame, zaradi tega pa je tudi bolje plačan.

Pomeni frazema VIŠJA MATEMATIKA, ki so se pojavili v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
'kar je težko razložiti, razumeti'	<i>Je že tako, da se tam, kjer leži denar nekoristno na kupih, pojavijo »posredniki«, ki ta denar sigurno in po hitrem postopku spravijo v promet. Ampak to je že višja matematika. (Mladina, 1993); Profesorica retorike na Trinity College v Connecticutu, Beverly Wall, je dvoboj ocenila kot bitko med Gorovimi podrobnostmi in Bushevo "višjo matematiko". (Večer, 2000)</i>
'goljufija'	<i>DeSUS s svojo »višjo matematiko« primerja različna povprečja plač - za zadnji mesec, za zadnjih sedem mesecev, za lanskih dvanajst mesecev - in izračuna za pokojnine lepša razmerja. (Delo, 2002); [V]sekakor je to višja matematika, s katero nas pitajo razni doktorji in magistri. Lahko bi kratko rekli, da nas upokojenje ropajo iz leta v leto (Delo, 2003); Če vemo, da bodo pogajalci lahko "igrali" karte le s tremi milijardami in pol, potem je jasno, da jim do sedmih ne bo pomagala niti višja matematika. (Večer, 2000)</i>
'nejevoljna in ironična pripomba, če kdo česa ne zna, čeprav v resnici ni tako težko'	<i>Ubogi Američani so povsem zmedeni, saj je zanje kakršnokoli pretvarjanje enot povečini že višja matematika. Težava pa le ni tako kompleksna, kot je videti na prvi pogled. (VIP, 2008)</i>
'šaljiva pripomba na kaj narobe izračunano'	<i>@Sablca kako boš ti zaposlil nekoga za 8 ur, če lahko letno naredi pri vseh delodajalcih 720 ur je pa vprašanje višje matematike (naj sam omenim, da redno zaposleni v enem</i>

	<p>mesecu naredi cca. 170 ur (24ur.com, 2011); <i>To, kar je gospod Pukšič rekel, to je primer</i> višje matematike. Na avtobusu imaš tri ljudi, dol jih gre pet. Kaj to pomeni? Da morata dva priti nazaj, da bo avtobus spet prazen. (dz-rs.si, 2011)</p>
--	---

Pojavilo se je tudi nekaj napak, denimo uporaba osnovnika *visoka* namesto primernika *višja*: *Kako potekajo sami treningi, je podobno kot recimo pri kolesarjih, natančno izračunavanje srčne frekvenca, »visoka matematika«, do katere meje še lahko obremeniš svoje telo ...* (Delo, 2002); *Tehnično gledano ni razlike v visoki stopnji razčlenjenosti, ki odlikuje, na primer, tako visoko matematiko kot poezijo.* (Iztok Osojnik: *Spleen Berlina*, 1999); *Varčevalcem in posojilojemalcem se tako kmalu ne bo več treba pretirano ukvarjati z visoko matematiko o tem, ali se jim bolj splača poslovati v tolarjih ali evrih.* (Dnevnik, 2004)

1.28 MED IN MLEKO (sklop)

V RJ je zvezi *med in mleko* pripisan pomen 'atributa idealne, utopične dežele brezdelja'. A v RJ niso dosledni, saj je med primeri rabe navedeno: *Tam se cedita med in mleko*. V SSF so poleg samostalniškega *med in mleko* (1. 'obilje, blagostanje', 2. 'dobrota, uspeh') še variante glagolskega frazema: *med in mleko se cedi(ta) kje [komu]*, *med in mleko teče(ta) kje [komu]* s pomenom 'vsega je dovolj; je zelo dobro'.

V SSKJ najdemo frazem pod tremi iztočnicami (*med, mleko, cediti se*). V vseh treh primerih je frazem v frazeološkem gnezdu s kvalifikatorjem *ekspr.*, naveden je v realizirani obliki (*tam se cedi med in mleko*), pripisan mu je pomen 'je vsega dovolj; je zelo dobro'. Iz tega lahko sklepamo, da gre le za glagolski frazem, zato smo preverili še v Gigafidi, ali se je jedro *med in mleko* osamosvojilo od prvotnega frazema in bi lahko kazalo na nastanek nove variante frazema.

Pri tem primeru gre za razmerje primarne vezanosti pomena (na deželo, kjer se cedita med in mleko) in razširitve pomena – spet neke vrste vzrok in posledica oziroma prva stopnja in druga stopnja pomenskega prenosa.

V Gigafidi je za zvezo *med in mleko* 1.593 zadetkov. V veliki večini prevladujejo variante glagolskega frazema *med in mleko se cedi(ta) kje [komu]*.

Pri naslednjem primeru gre za križanje frazemov *obljubljati [zlate] gradove v oblakih in med in mleko: Nor bi bil kandidat, ki bi: prvič, govoril resnico, drugič, priznal, da nič ne more, in tretjič, da ne bi izkoristil priložnosti, ko lahko ljudstvu **obljublja** ocvrte piške z neba ter **med in mleko***. (Jana, 2004)

V naslednjih dveh primerih gre za križanje dveh frazemov (v prvem po SSKJ: *polizati*: ekspr. *ljubezen sta kmalu polizala* '(začetna) privlačnost, mikavnost ljubezni jima je kmalu minila' in frazema *med in mleko*; v drugem pa frazemov *obljubljena dežela in med in mleko se cedi(ta) kje [komu]*: »Če s svojim bodočim zakoncem že pred poroko **poližeš ves med in mleko**, potem ti bolj malo ostane za človeške intimnosti v zakonu. (Anja, 2006); *Nekaj podobnega tudi nam že počne naša socialistična kamarila, samo naši od resnice neodvisni mediji molčijo in nam slikajo **deželo medu in mleka***. (rtvslo.si, 2010)

Primeri z drugim pomenom frazema *med in mleko* ('dobrota, uspeh'), ki ga navaja SSF, v korpusu nismo našli.

1.29 KNJIŽNI MOLJ (sklop)

SSF poleg *knjižnega* ('kdor zelo veliko bere, študira') pozna še varianto *kabinetni molj*, kot analogijo pa omenja *pisarniškega molja* ('uradnik, birokrat'). V RJ je samo *knjižni molj* ('kdor stalno bere knjige'). V RJ je poudarek, da nekdo stalno, nenehno bere knjige, v SSF pa je poudarek na količini branja (da nekdo veliko bere), omenja pa tudi študij, kar ni enako branju.

V SSKJ frazem najdemo pod iztočnicama *molj* in *knjižen* v frazeološkem gnezdu. V obeh primerih je navedena oznaka ekspr. in pomen 'kdor zelo veliko bere, študira'.

Zanimalo nas je, ali so v rabi variante še s kakšnimi drugimi »molji« in ali gre za pozitivno (če je nekdo označen za molja v pomenu 'pridna mravljica') ali negativno konotacijo (molj kot uničevalec).

Z naprednim iskanjem smo v korpusu Gigafida iskali besedne zveze s sestavino *molj*, struktura besedne zveze SamPrid (iskana beseda je samostalnica *molj*, prva beseda levo od nje je pridevnik), dobili smo 1.344 zadetkov, preverili smo jih prvih tisoč. Prevladovala je nefrazeološka raba (televizijska oddaja *Za knjižne molje* ter drobni metulji *kuhinjski molj*, *kapusov molj*, *čičerkin molj*, *paradižnikov molj*, *črni molj*, *tekstilni molj*, *žitni molj*, *breskov molj*; ob tem še jadralski razred oziroma jadrnice *moth*, po slovensko *molj*). Zanimalo nas je, ali so v rabi variante še s kakšnimi drugimi »molji« in ali gre za pozitivno (če je nekdo označen

za molja v pomenu 'pridna mravljica') ali negativno konotacijo (molj kot uničevalec). Prevladoval je frazem *knjižni molj*, zelo pogost je bil tudi *pisarniški molj* (z negativno konotacijo). Tretja najpogostejša zveza je bila *računalniški molj* (devet zadetkov), kar pravzaprav ne preseneča ob silovitem razmahu informacijske tehnologije, v prihodnosti bi jih lahko pričakovali še več. Tako veliko variantno polje pelje do osamosvojitve komponente (in poenobesedenja metafore) *molj*. Oblika v *računalnik zatopljeni molj* (en zadetek) je že rabljena kot besedna metafora. V tabeli so zbrane vse variante, ki so se pojavile v Gigafidi.

Frazemi s sestavino <i>molj</i>	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
<i>knjižni molj</i> (več kot 300 zadetkov); pozitivna konotacija	<i>Zgodba govori o dečku, ki nerad bere, ko ga njegova učiteljica začne spodbujati in navduševati za branje, pa se prelevi v pravega knjižnega molja.</i> (Lea, 2007); <i>Tukaj so študentje "knjižni molji" in raziskovalci.</i> (Večer, 1999)
<i>pisarniški molj</i> (60); negativna konotacija	<i>Vrh vsega poleti, ko vam pot po zapuščenih hodnikih utegne presekat le kakšen z delom opit in posušen pisarniški molj.</i> (Jana, 2003); <i>[K]ot pravega pisarniškega molja, ki se le stežka znajde v zunanjem svetu.</i> (internet, ustanove, 2011); <i>Nekdaj dokaj fizično aktiven je zdaj postal pisarniški molj.</i> (Sobotna priloga, 2008)
<i>kabinetni molj</i> (1); negativna konotacija	<i>Seveda tudi Türk in Gaspari nista kakšna pusta kabinetna molja, še zlasti Türk deluje kot bonvivan.</i> (Sobotna priloga, 2007)
<i>administrativni molj</i> (1); negativna konotacija	<i>Nikoli ni dovolj denarja za zaposlitev strokovno usposobljenega in prepotrebnega knjižničarja, za kakšnega administrativnega molja pa se hitro najde tako pisarna kot tudi plača.</i> (Dolenjski list, 1996)

<p>računalniški molj (9); večinoma pozitivna konotacija, negativna pri dveh primerih</p>	<p><i>Tako se nam lahko zgodi, da bomo prejeli sporočilo, ki bo navidezno prišlo od kakšnega računalniškega molja ali strokovnjaka. (Moj mikro, 2003); Je že tako, da se v Kiberpipi, tehnološkem laboratoriju zavoda K6/4, le na vsake kvatre pripeti kaj, kar ima namen, da seže izven internih preokupacij tam zabubljenih računalniških moljev. (Mladina, 2005)</i></p>
<p>spletni molj (2); pozitivna konotacija</p>	<p><i>E-gradiv je namreč kar veliko, toda žal so razkrojljena po številnih naslovih in najde jih lahko le najbolj večji spletni molj. (Nedeljski dnevnik, 2009); Sredi vseh teh knjig bi bil ta veliki knjižni gotovo tudi spletni molj. (Gorenjski glas, 2007)</i></p>
<p>spletni in knjižnični molj (1); pozitivna konotacija</p>	<p><i>Spletni in knjižnični molji (Delo FT; 2007)</i></p>
<p>studijski molj (5 zadetkov); pozitivna konotacija</p>	<p><i>Studijski molj Žare Pak se je namreč med miksanjem njenega albuma v Milanu spoznal s producentom Erosa Ramazottija in Tiziana Ferra. (Stop, 2004); Iz prestolnice pa se je v blažen mir na kraškem robu preselil Sašo Fajon, še en slovenski studijski molj. (Playboy, 2004)</i></p>
<p>glasbeniški molj (1); pozitivna konotacija</p>	<p><i>So produktivni glasbeniški molji, ki z razkrivanjem prezrtih godb po svoje drezajo in spodnašajo otrplo, kanonizirano glasbeno zgodovino. (Mladina, 2000)</i></p>
<p>filmski molj (4); pozitivna konotacija</p>	<p><i>Filmski molji pa so prišli na svoj račun. (Novi glas, 2009); Tik pred premiero filma je umrl tudi Leka Konstantinovič in z njim</i></p>

	<i>spomini na dolge noči, ki jih je Tito [...] preživel v svojem naslanjaču in kot pravi "filmski molj" požiral filme kot po tekočem traku. (rtvslo.si, 2011)</i>
<i>medijski molj</i> (1); pozitivna konotacija	Medijski molji , ki spremljajo vse televizijske in radijske prenose ter prebera vsa časopisna poročila, bi po tehtnem premisleku izbrali zmagovalca. (Dnevnik, 1997)
<i>lutkovni molj</i> (1); pozitivna konotacija	<i>Ustvarjalci [...] so tridnevno prireditev za razvoj lutkovne kulture znova namenili tako najmlajšim kot odraslim lutkovnim moljem. (Delo, 2008)</i>
<i>časopisni molj</i> (1); pozitivna konotacija	»Ni pravega tekaškega klanca,« meni časopisni molj , ki ga ne zanima bedenje pred televizorjem. (Delo, 2003)
<i>časopisno-knjižni molj</i> (1); pozitivna konotacija	<i>Čitalec, ki se je odločil za prvo opcijo, sploh pa če je časopisno-knjižni molj in poleg tega še uporabnik interneta, si bo tako prihranil precej dragocenega časa. (Mladina, 2001)</i>
<i>ugankarski molj</i> (1); pozitivna konotacija	<i>A prav po imenu tega obraza vas, nam zvesti in dragi ugankarski molji, zdaj vprašujemo! (Dnevnik, 1997)</i>
<i>bralni molj</i> (1); pozitivna konotacija	<i>Navzoči literarni pisci in bralni molji so karseda zanimivo klepetali o bistvu razgaljanja Bridget Jones. (Delo, 2009)</i>
<i>muzejski molj</i> (1); negativna konotacija	<i>mrtvi esteti, muzejski molji¹⁹ (Dnevnik, 1997)</i>

¹⁹ Gre za verz iz *Moje pesmi* Srečka Kosovela (Moja pesem je eksplozija, / divja raztrganost. Disharmonija. / Moja pesem noče do vas, / ki ste po božji previdnosti, volji / mrtvi esteti, muzejski molji, / moja pesem je moj obraz.).

<p><i>raziskovalni molj</i> (1); niti negativna niti pozitivna konotacija</p>	<p><i>Kaj, če je torej tudi v primeru lepih plavalask znaaj, če je kakšna fatalna blondinka tako ohromila kakšnega raziskovalnega molja, da je hotel na vsak način znanstveno opravičilo za svoje norenje?</i> (Dnevnik, 2008)</p>
<p><i>arhivarski molj</i> (2), konotacija (?)</p>	<p><i>Neka bridka izkušnja, zapisana na porumenelih arhivskih listih ali boleče vtisnjena v Lipnikovo osebno pomnjenje, more arhivarskemu molju prerasti v literarno zgodbo.</i> (Delo, 2008); <i>[N]eizrekljivo mučno zgodbo, ki se je kot spominsko pričevanje K.-jeve žene Ivanke naključno znašla med papirji na delovni mizi arhivarskega molja, trdoglavega kukca Janeza Lipnika, da jo je lahko vpletel v svoj izmišljivijski, zgodbotvorni spomin.</i> (Delo, 2008)</p>
<p><i>arhivski molj</i> (4); pozitivna konotacija</p>	<p><i>Prevedel je Herbersteinove Moskvske zapiske, bil je strasten arhivski molj.</i> (Delo, 2002)</p>
<p><i>trgovinski molj</i> (1); pozitivna konotacija</p>	<p><i>Underhill je nekakšen trgovinski molj; z desetminami kamer dneve in dneve snema dogajanja v prodajalnah, opazuje kupce, se pogovarja z njimi in išče načine za povečanje prodaje.</i> (Podjetnik.com, 2006)</p>
<p><i>kabinetni ekonomski molj</i> (1); negativna konotacija</p>	<p><i>Slovenci smo prepričani, da živimo slabše, in pri tem svojem prepričanju nameravamo tudi vztrajati, pa če se razni kabinetni ekonomski molji postavijo na glavo.</i> (Delo, 2008)</p>
<p><i>poštni molj</i> (1); ni mogoče razbrati</p>	<p><i>Vedno jo pošlje. Poštni molj</i> (Podnapisi RTV Slovenija, 2008)</p>
<p><i>občinski molj</i> (1); negativna konotacija</p>	<p><i>»Še sreča, da ni prevelike vneme,« je pomirjal razpravo občinski molj, »sicer bi</i></p>

	<i>lahko občinski proračun bankrotiral.«</i> (Dolenjski list, 1997)
<i>pravniški molj</i> (1); negativna konotacija	<i>Balkan nas že prehiteva, tile pravniški molji pa še kar v prejšnjem stoletju.</i> (siol.net, 2011)
<i>cerkveni molj</i> (1); negativna konotacija	<i>Nisem nek cerkveni molj in tudi cerkve ne zagovarjam s svojim početjem.</i> (internet, novice, 2011)
<i>tranzicijski molj</i> (1); negativna konotacija	<i>[Č]e v desetih letih članstva v Slovenski razvojni družbi ter skoraj prav tolikih poskusih sanacije ne bi dopustili, da so tranzicijski molji družbo tako objedli.</i> (Delo, 2002)
<i>davkoplačevalski molj</i> (1); negativna konotacija	<i>Javno upravo rabimo čim bolj skrčt, da ne bo talk davkoplačevalski molj.</i> (rtvslo.si, 2010)
<i>kopalniški molj</i> (1); negativna konotacija	<i>Nisem pa »kopalniški molj«, četudi mi prha in voda izjemno dobro deneta.</i> (Story, 2009)
<i>dvoranski molj</i> (1); pozitivna konotacija	<i>Če za tiste, ki radi veliko berejo, pravijo, da so knjižni molji, potem sem sam dvoranski molj.</i> (Dnevnik, 2008)

1.30 RDEČA NIT (sklop)

V SSF sta navedeni varianti [kot] *rdeča nit*, *vleči se kot rdeča nit*. V SSF je pri izvoru frazema pojasnilo, da je sestavina *rdeča* lahko zamenjana z drugimi prilastki, npr. *idejna nit česa*, *pripovedna nit*, *nit misli*, *nit zgodbe*. Vse navedene variante smo preverili še v SSKJ oziroma Gigafidi in ugotavljali, ali gre za osamosvojitvev oziroma nove variante frazema.

Pomensko med variantami v RJ in SSF ne moremo primerjati, ker v RJ ni razlage oziroma je naveden samo francoski prevod »*fil rouge*«. V SSF je frazemu pripisan pomen 'kar je v celotnem pojavu bistven sestavni del'.

V SSKJ variante frazema najdemo pod tremi iztočnicami. Pod iztočnico *rdeč* je naveden v frazeološkem gnezdu kot zgled rabe: ekspr. to je rdeča nit vseh pogovorov 'bistveni sestavni

del'. Pod iztočnico *nit* ga najdemo pod tretjim pomenom besede *nit*, prav tako v realizirani obliki: 3. ekspr., s prilastkom 'kar je v celotnem pojavu bistven sestavni del': *ti odnosi so idejna nit romana; govornik se je zmedel, nato pa znova našel nit zgodbe / to je rdeča nit vseh pogovorov*. Pod podiztočnico *vleči se* je naveden v frazeološkem gnezdu kot primer rabe: *ta misel se kot rdeča nit vleče skozi vse pesnikovo delo* 'se pojavlja kot bistveni sestavni del'.

Preverili smo še iztočnice, omenjene kot možne sestavine frazema. Pod iztočnico *zgodba* je v frazeološkem gnezdu navedeno: lit. 'smiselno si sledeči dogodki v literarnem delu': *nit zgodbe*. Pod iztočnicami *pripoveden*, *idejen*, *misel* ni nobene izmed navedenih možnih variant.

V Gigafidi je za zvezo *rdeča nit* 8.246 zadetkov.

Sicer je rdeča nit odnos med Bosancem Božom in Slovenko Špelo, njuna shajanja in razhajanja, takoj v začetku kulinarično simbolizirana. (Pilot RTV, 2010)

1.31 NOŽ V HRBET (sklop)

V RJ je samo varianta **nož v hrbet**, v SSF je samostalniški frazem *nož v hrbet* [komu/čemu], ob tem so še primera *kot nož v hrbet* [komu/čemu] ter variante glagolskega *zabosti/zariniti/zasaditi komu nož v hrbet*.

V SSF je frazemu *nož v hrbet* pripisan pomen 'zahrbtno sovražno dejanje (proti komu, čemu)'; po razlagi v RJ to dejanje izvede prijatelj: 'prijatelj se izneveri; v pričakovanju pomoči ali zaveznitva mu to dosedanji – navidezni prijatelj odkloni ali se postavi proti njemu'.

V Gigafidi je za zvezo *nož v hrbet* 905 zadetkov, prevladujejo variante glagolskega frazema (*zabosti/zabiti/zariniti/zasaditi komu nož v hrbet*), a je tudi najmanj 170 primerov samostalniškega frazema.

Primeri iz Gigafide: *[S]edaj pa nož v hrbet, v naravno zavetje pred smradom in nasiljem pločevine, nam bo postavil cesto sredi sprehajalne oaze.* (rtvslo.si, 2010); *Namesto da bi skupaj reševali probleme, ki nastanejo zaradi nevezgojenih otrok, vedno znova dobivamo nož v hrbet.* (Vestnik, 2006); *»V teh dneh držim ne le pesti, pač pa prekrizano čisto vse: kolena, noge, roke. Če gre, kot zgleda, potem sem res izredno zadovoljna, predvsem po tistem nožu v hrbet pred nekaj leti«.* (Novi glas, 2006); *Nemška vojska je prav 17. septembra prodrla do Bresta. Takrat se je zdelo, da gre samo za nož v hrbet že premagani državi.* (rtvslo.si, 2010); *Za drugi »nož v hrbet« je poskrbel senat Fakultete za pomorstvo in promet, ki sta mu zmanjkala dva glasova pri odločanju o izstopu iz ljubljanske univerze.* (Delo, 2002)

1.32 ČRNA OVCA (sklop)

V SSF je zvezi *črna ovca* (s kvalif. 'ekspr.; pren, v povedni rabi') pripisan pomen 'kdor je v primerjavi z drugimi drugačen, slab'. V RJ pri geslu *črna ovca* napotujejo še na *grešno ovco* (tam ni žal nobenega opisa), od tam pa na *črnega kozla*. Pri zadnjem pojasnjujejo, da je to »politicizem. Gre za križanca med *črno ovco* in *grešnim kozlom*. Rezultat pojava, ko politik v ihti hoče zveneti pametno, a *ustreli kozla*, očitno najpogosteje črnega. V nekaterih pisnih virih se pojavlja tudi manj slaven sadež tega razmerja, *grešna ovca*.« *Črna ovca* pa je 'nekdo, ki izstopa in je drugačen od drugih v negativnem smislu', lahko pa gre za 'nekoga, ki je zaradi svoje drugačnosti ali preteklosti tako ali drugače izobčen ali žrtev diskriminacije'. Pomena, navedena v SSF in RJ, se torej ne prekrivata povsem.

V SSKJ najdemo frazem *črna ovca* pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico *ovca* in *črn* je v obeh primerih v frazeološkem gnezdu, označen s kvalifikatorjem 'ekspr.': *je črna ovca v družini* 'edini, ki je drugačen, slab'. Frazem torej ni naveden v slovarski obliki, temveč kot zgled oziroma v realizirani obliki.

V Gigafidi se zveza *črna ovca* pojavi 1.030-krat.

Zanimiv je primer prenovitve, saj zveza *črna ovca* prinaša nov pomen (poleg pomena 'kdor je v primerjavi z drugimi drugačen, slab' namiguje še na temnopoltost ameriškega predsednika) in učinkuje inovativno: *Ko je Lynn Cheney, žena belopoltega ameriškega podpredsednika Dicka Cheneyja, izjavila, da je ob raziskovanju družinskega debela odkrila, da sta Obama in njen mož daljna sorodnika, saj naj bi imela skupnega prednika [...] je Obamov predstavnik za stike z javnostjo duhovito pripomnil: »Očitno je Dick Cheney črna ovca družine.«* (Radar, 2008)

1.33 RDEČI PETELIN (sklop)

V SSF sta poleg samostalniškega frazema *rdeči petelin* ('požar') še varianti glagolskega frazema *spustiti rdečega petelina* ('zažgati') in *ukrotiti rdečega petelina* ('pogasiti ogenj, požar'). Kot dodajajo, frazem v zvezi z glagoli tvori nove frazeme. V RJ sta frazemu pripisana dva pomena, in sicer 'ogenj' ter 'komunistični postavljajč'.

V SSKJ najdemo variante frazema pod štirimi iztočnicami. Pod iztočnico *rdeč* je naveden v frazeološkem gnezdu v slovarski obliki (kot glagolski frazem): ekspr. *posaditi, spustiti komu rdečega petelina na streho* 'zažgati komu hišo'; pod iztočnico *petelin* je naveden dvakrat, in sicer pod četrtem pomenom besede *petelin*: 4. ekspr., navadno s prilastkom

'ogelj, požar': *na strehi se je pokazal ognjeni, rdeči petelin / goreči petelin se je preselil še na sosednjo hišo*; ter v frazeološkem gnezdu: ekspr. *posaditi, spustiti komu (rdečega) petelina na streho* 'zažgati komu hišo'. Pod iztočnico *spustiti* ga najdemo v frazeološkem gnezdu: ekspr. *spustiti komu (rdečega) petelina na streho* 'zažgati komu hišo'; pod iztočnico *streha* sta varianti prav tako navedeni v frazeološkem gnezdu: ekspr. *posaditi, spustiti komu (rdečega) petelina na streho* 'zažgati komu hišo'. Pod iztočnicami *posaditi, ukrotiti, hiša* ni nobene izmed omenjenih variant frazema.

V Gigafidi je za zvezo **rdeči petelin** 664 zadetkov.

V Sloveniji so letos registrirali več kot 200 požarov na odprtem, od tega so morali člani PGD Šalka vas kar sedemnajstkrat posredovati v boju z rdečim petelinom. (Dnevnik, 1998)

1.34 PIKA NA I (sklop)

V SSF so poleg samostalniškega frazema **pika na i** ('majhno, a pomembno dejanje za doseg česa, vrhunec, višek česa') še variante glagolskega frazema *manjka [še] pika na i, narediti piko na i, postaviti piko na i*. Prekrivnosti pomenov med slovarjema ne moremo ugotoviti, ker v RJ ni opisa.

V SSKJ najdemo variante frazema pod petimi iztočnicami (*pika, i, postaviti, napraviti, narediti*), v vseh primerih v frazeološkem gnezdu v slovarski obliki, pri vseh gre za glagolski frazem. Pod iztočnico *pika* je navedeno ekspr. *napraviti, narediti, postaviti piko na i* 'z majhnim, a pomembnim dejanjem zadevo končati'; pod iztočnico *i*: ekspr. *postaviti piko na i* 'z majhnim, a pomembnim dejanjem zadevo končati'.

V Gigafidi smo s preverjanjem števila pojavitev besede v okolici besedne zveze ugotovili, da se ob besedni zvezi *pika na i* do tri besede levo ali desno najpogosteje pojavijo glagoli *biti, postaviti* in *dodati*.

1.35 KURJA POLT (sklop)

V RJ zvezi **kurja polt** ni dodana razlaga pomena. V SSF poleg dveh variant samostalniškega frazema *kurja polt* in **kurja koža** (ta ima oznako *nar.*) najdemo še variante glagolskega: *kurja polt oblije koga, kurja polt spreletava koga, kurja polt spreleti koga, dobiti kurjo kožo, imeti kurjo kožo* (zadnja z oznako *nar.*). Frazemoma *kurja polt* in *kurja koža* je pripisan pomen 'groza', frazemom *kurja polt oblije koga, kurja polt spreletava koga, kurja polt spreleti koga* pomen,

da 'kdo dobi navadno zaradi mraza ali groze naježeno kožo', frazemoma *dobiti kurjo kožo, imeti kurjo kožo* pa pomen 'kurja polt'.

V SSKJ najdemo variante frazema pod tremi iztočnicami. Pod iztočnicama *kurji* in *polt* je naveden med zgledi pri razlagi pomena besed *kurji* in *polt*: *kurja polt* 'zaradi mraza ali groze naježena koža'; pri iztočnici *koža* pa ga najdemo v frazeološkem gnezdu, kjer je naveden kot stranska razlaga frazema *mraz mu ježi kožo* 'povzroča kurjo polt, srh'.

V Gigafidi je za frazem *kurja polt* 775 zadetkov, za zvezo *kurja koža* pa 220. Prevladujejo glagolski frazemi *kurja polt oblije koga* 'kdo dobi navadno zaradi mraza ali groze naježeno kožo', najdemo pa tudi samostalniškega v pomenu 'zaradi mraza ali groze naježena koža'. Primer osamosvojenega samostalniškega s pomenom 'groza' je samo eden: *Še celo Stephen King, stari mojster srhljivk in kurje polti, bi se počohal ob početju treh mladcev, treh gimnazijcev, treh maturantov.* (Nedeljski dnevnik, 2000)

Še zanimiva prenovitev iz Gigafide: *Vse to je ustvarilo lasten podžanr, ki se mu reče 'preživetvena grozljivka' ali 'survival horror' in ki je vplival na kup poznejših naslovov, od Capcomovih lastnih, ki so skušali recept razširiti na vsemogoče konce (Onimusha), do Konamijeve vzdigovalščine kurje polti Silent Hill, Tecmove opazovalke duhov Project Zero in celo četrtega Alone in the Dark, ki je deloval hudo REjevsko.* (Joker, 2006)

1.36 SLEPI POTNIK (skup)

V RJ in SSF je varianta *slepi potnik*; oblikovno se prekrivata. Pomensko ne moremo primerjati, ker v RJ ni razlage. V SSF je frazemu pripisan pomen 'potnik, ki nima vozne karte'.

V SSKJ frazem najdemo pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico *slep* je naveden v frazeološkem gnezdu: *slepi potnik* 'potnik, ki nima voznega listka'. Pod iztočnico *potnik* ga najdemo med zgledi pri razlagi pomena besede *potnik*: *slepi potnik* 'ki nima voznega listka'.

V Gigafidi je za zvezo *slepi potnik* 636 zadetkov, od tega je treba odšteti 316 primerov nefrazeološke rabe (gre za omembo romana *Slepi potnik* Dušana Merca in glasbeno skupino z enakim imenom ter knjigo Therese Tomlison z naslovom *Mali slepi potnik*) oziroma takih, pri katerih ni mogoče ugotoviti, ali gre za frazeološko rabo ali ne, ter dvojnikov. V večini primerov frazeološke rabe je šlo za pomen 'potnik brez karte', pojavili so še novi. Navajamo jih v razpredelnici.

Pomeni frazema SLEPI POTNIK, ki so se pojavili v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
'virus' (3 zadetki)	<p><i>Virus HIV se kot slepi potnik namesti na zdrave gene in tako preslepi receptorski gen.</i> (Dnevnik, 2000); <i>Mikroskopsko majhne kroglice [...] se rade podijo naokrog s hitrostjo 60 km/h, pri čemer se kot slepi potniki trdno oklepajo kapljic sline. Pri 22.000 vdihih na dan je zelo verjetno, da človek vdihne kak tak rinovirus.</i> (Delo, 1998)</p>
'bakterije' (4)	<p><i>Če bi Galileo po naključju treščil ob Europo, bi utegnile bakterije, ki so se na Zemlji kot slepi potniki vkrcali nanj, prizadeti tamkajšnje morebitne oblike življenja.</i> (Dnevnik, 2003); <i>Je torej dejansko mogoče, da bakterije kot slepi potniki na asteroidih in kometih potujejo skozi vesolje?</i> (Delo, 2002); <i>Ptičja gripa, sars, okužbe s hrano (bolezen norih krav), 'slepi potniki', ki pripotujejo v drugo deželo z letalom, bolezenski mikrobi, s katerimi se lahko okužite v telovadnici.</i> (Cosmopolitan, 2004)</p>
'Slovenija' (6)	<p><i>Slovenija bi lahko bila nekaznovani slepi potnik evropske ekonomske politike.</i> (Sobotna priloga, 2007); <i>V zvezi Nato ni mogoče biti slepi potnik.</i> (Dnevnik, 2009); <i>Merklova pa bi odklapljala slovenski vagon, ker so v njemu sami slepi potniki.</i> (24ur.com, 2011); <i>Nemško-francoskega vlaka po Golobičevih besedah ne bo lahko doseči. "Ta vlak ne bo toleriral slepih potnikov. Ni mogoče računati na to, da bi se lahko izognili težkim odločitvam, ki so pred</i></p>

	<i>slovensko politiko, (siol.net, 2011); Strah, da bi bila Slovenija na tem velikem turnirju "slepi potnik", je bil odveč. (Večer, 2000)</i>
'ljubezenski razhod' (1)	<i>Pari, ki se danes lotijo ljubezenskega razmerja, v zvezo vzamejo tudi slepega potnika, neogibno ločitev. (Premiera, 2007)</i>
'odvečni kilogrami' (4)	<i>»Še posebno je priporočljiva pri hujšanju oziroma pri vseh, ki se hočejo znebiti odvečnih kilogramov ali 'slepih potnikov'. (Nedeljski dnevnik, 2009; Kilogrami so kot slepi potniki (Zdravje, 2008)</i>
'riba pilot' (1)	<i>To je riba, ki spremlja morske pse ali kite in se jim kot slepi potniki s posebnim priveskom na temenu glave privesa na telo. (Ribič, 2006)</i>
'galeb' (1)	<i>Ko se jim je ladja približala, smo na nekaterih "hribčkih" opazili galebe. Toda želve so svoje "slepe potnike" kar potrpežljivo prenašale. (Nautika, 2006)</i>
'vera v srečno ljubezen, zvestobo, prijateljstvo, dobroto, srečen konec' (1)	<i>V resnici je okoli te vere napletenih polno ostankov drugih, danes že odluščenih ver, ki pa so se kot slepi potniki obesile na to vero in se z njo prišlepale do mojih kristusovih let. Vera v srečno ljubezen, zvestobo, prijateljstvo, dobroto, srečen konec. (Naša žena, 2009)</i>
'brezdomni psi' (2)	<i>Najbolj iznajdljivi brezdomni psi se v pasje mrzli ruski zimi kot slepi potniki tako ves dan prevažajo po mestu. Za t. i. metro pse skrbijo kontrolorke, strojevodje in potniki. (Nedelo, 2007)</i>

'golobi' (1)	<i>V londonski podzemni železnici so odkrili pernate slepe potnike - golobe. Gruleči ptiči po ugotovitvah kraljevskega ornitološkega društva redno uporabljajo podzemno železnico za prevoz iz predmestij v mesto. (Dnevnik, 1999)</i>
'neregistrirani igralec na tekmi' (1)	<i>Čeprav so (organizatorji, op. Š. K.) na finalni tekmi opravili vse brez napake, so se žalostno ozirali proti tribunam, kjer so zevali prazni sedeži. Na enem od njih je sedel tudi sin Roberta Štelmahersa Edgars. Dan prej je bil na Olimpijini rezervni klopi vso tekmo, zaradi Dnevnikovega pisanja pa so ga v spremstvu bradatega možakarja posadili med gledalce. Za vsak slučaj je komisar tekme Stane Jeraj pred tekmo s seznamom igralcev v slogu inšpektorja preverjal, kdo vse bo sedel na klopi, da se ne bi tja spet prikradel kak "slepi potnik". (Dnevnik, 2004)</i>
'igralsko nerazpoloženi košarkarji' (1)	<i>Seznam pozitivno ocenjenih domačih igralcev zato ni prav dolg. Ob zelo dobrih Marku Maraviču in Marinu Baždariču sta izstopala le še Roberts Štelmahers in Smiljan Pavič, drugi pa so bili bolj v vlogi »slepih potnikov«. (Delo, 2003)</i>
'neprijavljeni udeleženci kolesarskega maratona' (1)	<i>Da, mi smo tisti, ki se nismo prijavi v predprijavi in smo Kras prekolesarili na krovu vseh poštenih udeležencev kot slepi potniki; za kazen smo morali malo pomagati pri organizaciji. (Polet, 2007)</i>

'Slobodan Milošević' (1)	<i>Bojujmo se za priznanje vaših glasov tako, da za hip obstanemo in izvržemo iz svojih vrst slepega potnika Miloševića. Potem se bo lahko Srbija z največjo hitrostjo odpravila naprej, je nagovoril protestnike. (Dnevnik, 2000)</i>
'nevarnosti, tveganja' (2)	<i>Nevarnosti postanejo slepi potniki normalnega potrošništva. (Ulrich Beck: Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno, Krtina, 2001); [J]e tveganja kot nekakšne slepe potnike moderne dobe preprosto postavil kot temelje sodobne družbe. (Delo, 2003)</i>
'nezaželeni polži in uši' (1)	<i>Pri prenašanju rastlin z vrtov in balkonov bodite pozorni na nezaželene slepe potnike v obliki polžev, kaparjev in uši. (Rože & vrt, 2009)</i>
'tujerodne vrste' (13)	<i>V Walesu v Angliji so odkrili do zdaj neznano mesojedo vrsto polža slinarja. Prvič so ga opazili v vrtovih leta 2006, kamor je po vsej verjetnosti prišel kot slepi potnik v eni izmed uvoženih lončnic, zato ga imenujejo tudi »polž duh«. (Vzajemna, 2008); Koloradski hrošč se je razširil v Evropo kot "slepi potnik" po drugi svetovni vojni. (Nedeljski dnevnik, 1999); [O] kačastem listnem zavijaču, ki je pri nas sicer nov škodljivec, odkrit je bil v Italiji konec devetdesetih let, tja pa so ga bržkone uvozili iz Amerike bodisi s sadilnim materialom bodisi kot slepega potnika. (Kmečki glas, 2005); S pospešenim trgovanjem med celinami in transportom pa se je število nezaželenih slepih</i>

	<p><i>potnikov</i> tako imenovanih tujerodnih vrst v okoljih, kjer jih prej ni bilo, še povečalo. (Jana, 2007); Z vstopom v EU in odprtjem meja so nekatere države izgubile možnost za nadzor nad prometom čez njihove ozemlje, kar pospešuje širjenje tujerodnih vrst. [Č]e se vračate iz daljne dežele, le dobro pogledajte, ali s seboj morda niste pripeljali tudi kakšnega nezaželenega majhnega slepega potnika. (Jana, 2007); Vnašanje tujerodnih vrst pa je že marsikje povzročilo resne ekološke in zdravstvene težave. [...] Po svetu potujejo izredno velike količine »slepih potnikov« - raki, alge, ribe, celo bakterije in strupi. (Delo, 2003); Pripotujejo z zabojniki na ladjah in letalih, pot pa začnejo v Aziji, Afriki in Ameriki. Ko dosežejo Evropo, nadaljujejo ti slepi potniki na osmih nogah pohod po svoji novi domovini. Kar 87 novih vrst pajkov se je v minulih 150 letih priselilo v Evropo. (Nedeljski dnevnik, 2009); Med drugo svetovno vojno so Američani otok preuredili v vojaško oporišče. Zgradili so pomole in dolge letališke steze. Ena izmed ladij (ali morda letalo) ki so na otoku pristajale vsak dan, je s celine pripeljala slepega potnika, rjavo drevesno kačo (Polet, 2007); Kostanjevo šiškarico na daljše razdalje raznaša človek, najpogosteje s sadikami kostanja, lahko pa tudi osico kot slepega potnika s transportnimi sredstvi. (Kmečki glas, 2009)</p>
'pretihotapljene eksotične živali' (1)	<p><i>Ko smo o nadzoru črnega trga z eksotičnimi živalmi povprašali na ljubljanski veterinarski</i></p>

	<i>inšpekciji, so nam zagotovili, da so ravno sredi posebne akcije, v okviru katere ugotavljajo izvore številnih eksotičnih "slepih potnikov", ki so na prodaj v ljubljanskih trgovinah. (Dnevnik, 1998)</i>
'gad' (1)	<i>V Seliškarjevi cesti v Črnučah je bilo v začetku tedna zelo pestro, saj so stanovalci v starem Volkswagnovem hrošču našli neljubega in tudi nevarnega slepega potnika. Med sedeži se je namreč skrival kake pol metra dolg gad. (Dnevnik, 1997)</i>
'računalniški virus' (1)	<i>Briana Evigan in Jericho Ronsales igrata glavni vlogi v romantični drami Subject: I Love You. [...] Pošlje ji elektronsko pošto, ki pa ima slepega potnika – zloglasni virus ILOVEYOU, ki je leta 2000 povzročil zmedo celo pri CII in v Pentagonu in je resnično izviral s Filipinov. (Stop, 2009)</i>
'nepovabljen gost' (1)	<i>Pet minut so vsi čudno gledali, nato pa so se navadili na nas. Nikoli nismo povedali niti besede. Vendar so z nami vsi ravnali prijazno. Pijače so bile brezplačne in včasih smo dobili zastonj celo kosilo. Kako učinkovit je lahko sestanek, na katerem ne izločijo niti "slepih potnikov"? (Finance, 2010)</i>

1.37 TRINAJSTO PRASE (sklop)

V RJ navajajo dve varianti: primerjalni frazem *ko trinajsto prase* in ***trinajsto prase***. V SSF so variante *biti trinajsto prase, kot trinajsto prase, trinajsto prase*. V RJ je primerjalnemu frazemu pripisan pomen 'biti sam, osamljen, zapostavljen, izoliran, nikomur ni mar zate, se ti ne posveča'. Kot navaja, so podobni pomeni še *biti peto kolo, držati svečo*. Zvezi *trinajsto prase* je pripisan pomen 'da je nekdo odveč, da zanj ni prostora'. V SSF je frazemu pripisan pomen

'kdor, kar je kje odveč, nepotreben, nepotrebno'. RJ navaja, da se uporablja za poimenovanje oseb, v SSF gre za ljudi in stvari.

V SSKJ ne najdemo frazema niti pod iztočnico *prase* niti pod iztočnico *trinajsti*. Zvezo *peto kolo* najdemo pod iztočnicama *kolo* in *peti*, v obeh primerih v frazeološkem gnezdu v slovarski obliki, z glagolsko sestavino *biti*: ekspr. biti (za) peto kolo 'nepotreben, odveč'.

V Gigafidi je za zvezo ***trinajsto prase*** 61 zadetkov, prevladuje nefrazeološka raba (*Trinajsto prase* je ime glasbene zasedbe in naslov pravljичne basni Jožefa Škofa Skledarja). SSF navaja še sopomenski izraz ***peto kolo*** (v Gigafide 308 zadetkov).

So prekmurski prašičerejci kot "trinajsto prase"? Seveda so, vendar še zdaleč ne največje. (Večer, 1999)

*Menim, da je Slovenija edinstveni primer, kjer golobradim mulcem ne dajo le uniform, marveč tudi gumijevke in pištole, da delajo red med sovrstniki, ki so jim pred tem v najstniških igrah prepuščali zgolj vlogo **trinajstega praseta**.* (Dnevnik, 2003)

*Prej je bilo ustavno sodišče vsaj **trinajsto prase**, kakor pravijo, Miloševičevega režima, po 5. oktobru 2000 pa o njem ni ne duha ne sluha.* (Delo, 2002)

1.38 NOVINARSKA RACA (skup)

V RJ samo zveza ***novinarska raca***, v SSF poleg te navajajo še ***časnikarsko raco*** in pojasnjujejo, da se izraz v slovenščini pojavlja v različicah *časnikarska raca*, *novinarska raca* ali brez prilastkov. V SSKJ najdemo zvezo pod drugim pomenom besede *raca*: 2. nav. ekspr. 'izmišljena novica v časopisu': *izmišljati si race*; *v današnjem časopisu je več rac / časnikarska, novinarska raca*.

V Gigafidi se zveza *novinarska raca* pojavi 228-krat, od tega je treba odšteti 12 primerov nefrazeološke rabe (večinoma gre za omembo knjige *Novinarske race* Bogdana Novaka) oziroma takih, pri katerih ni mogoče ugotoviti, ali gre za frazeološko rabo ali ne. Kot napaka z istim pomenom ('novinarji') se pojavijo štirje primeri, dva s spletnih forumov ter po eden iz časopisa in leposlovnega besedila: *prvič nikogar nisem žalila in zaničevala tako da raj nehaj. povedala sem samo kaj si mislim o tem dogodku in kar pišejo **novinarske race**.* (24ur.com, 2010); *Najbolj trapasto je, ko **novinarske race** napišejo, da je eksplodirala plinska jeklenka, ob tem pa še pokažejo fotografijo CELE plinske jeklenke, ki je rahlo osmojena.* (24ur.com, 2011); *Hkrati pa kaže tudi nezaupanje v kazenski zakonik, v katerem je jasno zapisano, kaj vse*

se lahko zgodi z lažnivimi, žaljivimi, obrekljivimi novinarji. Morda pa je to nezaupanje v slovensko pravosodje, ki tem hudobnim **novinarskim racam** ne more do živega. (Novi tednik, 2006); »Se ti vidi, da je tvoja mama **novinarska raca!**« je nejevoljno priznala. (Janja Vidmar, *Moj prijatelj Arnold*, 1997)

Morda je v navedenih primerih prišlo do zamenjave z *gosjo* (po SSKJ 2. slabš. 'neumna, navadno tudi domišljava ženska').

Zveza *časnikarska raca* se pojavi 4-krat (v vseh primerih gre za pomen 'izmišljena novica v časopisu'). V korpusu se pojavi še zveza **časopisna raca** (14 zadetkov). Zaradi pogostnosti pojavitev bi morda lahko potrdili leksikalizacijo tudi te variante.

1.39 BANAN(SK)A REPUBLIKA (skup)

V SSF so navedene variante **banana republika**, **banana država**, **bananska republika**, **bananska država**; **bananska državica**. V RJ pa *banana republika* in *bananska republika* (1. 'nesamostojna država; marioneta, podložnica velesil.'; 2. 'država, ki ji vlade postavlja in zamenjuje tuji kapital; neokolonijalizirana²⁰ država'; 3. 'država z enostranskim gospodarstvom.');

pri vseh variantah sta sestavini pisani narazen.

V SSF najdemo variante frazemov:

- pod iztočnico *banana*: *banana republika* (publ.; pren.) – 'manjša gospodarsko in politično nerazvita država'
- pod iztočnico *bananski*: *bananska država*, *bananska državica*, *bananska republika* (vse nas napotujejo na iztočnico *banana republika*)
- pod iztočnico *država*: *banana država* (napotuje na iztočnico *banana*), *bananska država* (napotuje na iztočnico *banana republika*)
- pod iztočnico *državica*: *bananska državica* (napotuje na iztočnico *banana republika*)
- pod iztočnico *republika*: *banana republika* (napotuje na iztočnico *banana*), *bananska republika* (publ.; pren.) – 'manjša gospodarsko in politično nerazvita država'.

²⁰ Zapis s slovnično napako je v izvorniku.

V RJ pri geslu *banana republika* pojasnjujejo, da se »danes izraz uporablja za države, ki jim vladajo nestabilni in pogosto diktatorski režimi pod vplivom tujih vlad ali korporacij, kjer so volitve zmanipulirane in vlada visoka stopnja korupcije« ter da se »izraz pogosto uporablja tudi za vlade, ki ne spoštujejo vladavine prava, oziroma za države, kjer nad zakonom prevladujejo korupcija, osebni ter korporacijski interesi«. Pomeni, ki jih navajata slovarja, se ne prekrivajo povsem; v SSF poudarjajo, da gre za majhne ter (gospodarsko in politično) nerazvite države, v RJ majhnost držav ni v ospredju; bolj poudarjajo nesamostojnost držav oziroma korupcijo.

V SSKJ omenjeni frazem najdemo pod iztočnicama *državica* in *bananski*. Pod iztočnico *državica* ga ni v frazeološkem gnezdu, temveč ga slovar navaja pod pomenom besede *državica*, in sicer *slabš. bananske državice* 'v Latinski Ameriki'. Pod iztočnico *bananski* prav tako ni naveden v frazeološkem gnezdu, temveč kar pod razlago besede *bananski* in z oznakama *publ., slabš.*, in sicer *bananske državice* 'državice v Latinski Ameriki'.

Variante frazema, ki so se pojavile v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
<i>banana država</i> ²¹ (238 primerov frazeološke rabe)	<i>Ne morejo se ZDA na eni strani boriti za zaščito pravic na Kitajskem, na drugi pa se do nas obnašati kot do banana države. (Dnevnik, 1998); Se ne čudim, da bo vedno slabše v naši Banana državi. (24ur.com, 2011)</i>
<i>banana republika</i> ²² (1.089)	<i>Smrdi po korupciji, Kohlov sistem ni bil demokratičen. Zaradi njega je Nemčija videti kot banana republika, je povedal komentator televizijske postaje ARD. (Dnevnik, 1999)</i>
<i>bananska republika</i> (48)	<i>Rusija ni bananska republika, zato nihče, niti ZDA, ne more ukazovati njenemu pravosodju. (Večer, 2000)</i>

²¹ Z veliko začetnico prve sestavine je pisanih pet internetnih virov – domnevamo, da gre za zapise na forumih, ker besedila niso lektorirana – in en zadetek pri časopisih.

²² Od teh je bila prva sestavina frazema pisana z veliko začetnico pri 42 internetnih virih.

banana državica (24)	<i>Ta fasciniranost nad tujci, ki zaidejo v deželo, je značilnost banana državic. (Mladina, 1995)</i>
bananska država (8)	<i>O srednjeameriških bananskih državah kolonijah pa tako ali tako čivkajo že vrabci. (Mladina, 1999)</i>
bananska državica (1)	<i>Glede tega je Slovenija najbrž primerljiva samo s kakšno Moldavijo ali banansko državico. (Delo, 1998)</i>
bananadržava (1)	<i>bananadržava počasi bi lahko novinarji sporočili svetu kaj se dogaja v tej državi. Mogoče bo potem kdo odgovarjal za gospodarski kriminal in podobno (24ur.com, 2010)</i>
bananarepublika (47)	<i>Značilno za ladje, ki so registrirane v »bananarepublikah«, je tudi, da so ponavadi zelo slabo vzdrževane. (Delo, 2000)</i>
bananadržavica (ni zadetkov)	/

1.40 MALA RIBA (sklop)

V RJ je samo določna oblika zveze (**mala riba**), v SSF samo nedoločna (**majhna riba**). V RJ je frazemu pripisan pomen 'imeti majhen pomen (v poslu)', v SSF pa 'kdor ima v kaki organizaciji, dejavnosti zlasti negativni pomen, vlogo, kot jo določa prilastek'.

V SSKJ najdemo frazem **velika riba** (ne **majhna!**) pod iztočnicama **riba** in **velik**. Pod iztočnico **riba** ga navajajo pod drugim pomenom besede **riba**: 2. ekspr.; navadno s prilastkom 'oseba, ki ima v kaki organizaciji, dejavnosti, zlasti negativni, pomen, vlogo, kot jo določa prilastek': *pri kontroli so ujeli nekaj mednarodnih rib; velike ribe se obdavčenju izogonejo*.

Kot vidimo, ni primera za *majhno/malo ribo*, zato smo pogledali še pod iztočnico *velik*. Tam je v frazeološkem gnezdu naveden pregovor *velike ribe male žro* 'močnejši zatirajo slabotnejše'. Keber predvideva, da je frazem *velika riba* nastal po tem pregovoru.

V Gigafidi je za *malo ribo* 439 zadetkov, med prvimi stotimi zadetki je bilo le 16 primerov nefrazeološke rabe. Za *majhno ribo* je 1.128 zadetkov, med prvimi stotimi primeri prevladuje nefrazeološka raba.

Primeri iz Gigafide: *Tisti, ki so za zdaj še aktivni in so med osumljenimi, naj bi bili le majhne ribe v primerjavi s šefi, ki imajo različna zasebna podjetja.* (Delo, 2001)

Ko mi pomežikne, takoj vem, zakaj noče na avtobusno postajo na kavo. Tam se namreč zbirajo male ribe, zmikavti, ali pa klošarji, in s takimi Grga verjetno noče imeti opravka. (Večer, 2000)

1.41 SPRANA RIT (zraslek)

V RJ je zvezi *sprana rit* pripisan pomen 'pogovorna oznaka za izražanje nezadovoljstva ali razočaranja nad okusom kave'. Zvezo najdemo tudi v SSF: z gesla *sprana rit* nas napoti na geslo *tak, kot bi si pes jajca opral v njem* z oznakama *vulg.*;²³ primera in pripisanim pomenom 'ki ima bled, neizrazit, zanič okus'.

V Gigafidi za zvezo *sprana rit* ni zadetkov.

1.42 ROKA PRAVICE (skup)

V RJ za zvezo *roka pravice* ni razlage pomena. V SSF poleg samostalniškega frazema *roka pravice* ('oblast, sodišče') navajajo še glagolske frazeme *izročiti koga pravici*²⁴ ('vložiti tožbo proti komu'), *pasti v roke pravice*, *prijeti v roke pravice*, (oba s pomenom 'biti ujet, aretiran'), *pripeljati koga v roke pravice*, *prvesti koga v roke pravice* (oba s pomenom 'ujeti, aretirati koga').

V SSKJ variante frazema najdemo pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico *roka* je frazem naveden pod osmim pomenom besede *roka*, in sicer: *8. ekspr., s prilastkom 'moč koga ali česa, ki se uveljavlja po kom drugem': roka oblasti, pravice, sodišča ga ni dosegla.*

²³ Kot pojasnjuje Vera Smole v svoji analizi, se je – potem ko je prvotno nevtralni leksem *rit* v knjižnem jeziku dobil kvalifikator *vulgarno* in je nekatere zamenjal leksem *zadnjica* – raba nekaterih frazemov s sestavino *rit* omejila, večina »preživelih« pa je dobila oznako *vulgarno* ali *nizko*. Obravnavanega frazema *sprana rit* v omenjeni analizi žal nismo našli (Smole 2007: 310–311).

²⁴ Zveza brez sestavine *roka*!

Pod iztočnico *pravica* najdemo dve varianti, in sicer pod tretjim pomenom besede *pravica* v slovarski obliki: 3. *ekspr. 'oblast, sodišče': pravica je bila mnenja, da osumljeni ni prišteven; vlomilca je pravica zasačila pri vlomu / biti na begu pred pravico / pasti v roke pravice 'biti ujet, aretiran'*. Pod to iztočnico pa ga najdemo tudi v frazeološkem gnezdu, in sicer v realizirani obliki: *ekspr. roka pravice v te kraje ne seže 'oblast tu ne more uveljaviti svoje volje'*.

V Gigafidi je za zvezo **roka pravice** 2.644 zadetkov; pri podrobnejšem iskanju smo za zvezo glagol + *roka pravice* dobili 855 zadetkov.

1.43 VIŠJA SILA (sklop)

Slovarja navajata drugačen pomen. V SSF je zvezi **višja sila** pripisan pomen 'nepredvidljiv in neobvladljiv sovpad, splet okoliščin', v RJ pa pomen 'nesporen razlog, opravičilo, ki nas odvezuje odgovornosti'. Kot navaja SSF, je izraz *višja sila* kalk po lat. *vis maior* (ta se uporablja tudi citatno) v pomenu 'sila, o kateri ne odloča človek, npr. potres, poplava, požar itd.'

V SSKJ najdemo frazem pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico *visok* je naveden v frazeološkem gnezdu v slovarski obliki: *ekspr. višja sila 'nepremagljiva ovira'*; ter v terminološkem gnezdu: *višja sila 'nepredvidljiv in neodvrnljiv, nepričakovan zunanji dogodek'*. Pod iztočnico *sila* ga najdemo samo v terminološkem gnezdu, z enakim pomenom, kot je naveden pri iztočnici *visok*.

V Gigafidi je za zvezo **višja sila** 2.912 zadetkov. Med prvimi stotimi zadetki se pojavi 45 primerov s terminološkim pomenom, denimo: *V primeru ognjeniškega prahu, ki ovira zračni promet, gre za posledico višje sile, zato stroški, ki bodo nastali ob podaljšanju potovanja, po oceni Združenja turističnih agencij Slovenije bremenijo vsakega potnika individualno.* (siol.net, 2010). Odšteti je treba še 6 dvojnikov. Pri ostalih primerih se pojavi nekaj novih pomenov.

Pomeni frazema VIŠJA SILA, ki so se pojavili v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
'Murphyjev zakon'	<i>Nesmrtni Murphy neutrudno deluje kot nenaklonjena višja sila!</i> (internet, ustanove, 2010)

'angeli'	<i>In sreča (ali pa so morda vmes spet posegle višje sile, ki jim nekateri rečejo angeli) je bila tudi tokrat moj zaveznik. (siol.net, 2010)</i>
'metafizična višja sila'	<i>Poraženo moštvo je največkrat odromalo na oni svet kot hrana višjim silam. (Delo, 1998); <i>Zaupajte v višje sile in si ne kvarite razpoloženja z negativnimi mislimi. (Nova, 2003); Zaradi stroge odvisnosti od narave in strahu pred nenadnim uničenjem, so ljudje skozi zgodovino pričeli častiti višje sile in demone. (Gea, 2005); Jaz verjamem v energijo, v kozmos, v neko višjo silo, ki jo eni poimenujejo Alah, drugi Bog, tretji ... Zame je to energija. (Story, 2008); Verjamem vase, veliko sem že naredil brez višjih sil, božanstev in prepričan sem, da mi bo tudi v naprej šlo dobro brez njih. (Nova, 2003)</i></i>
'bolezen'	<i>Je pač deloholik in verjetno tudi materialist. Nimam recepta, ker mislim, da ga ni. Take največkrat ustavi le višja sila, to je bolezen. (Jana, 2007); <i>Žal pa je višja sila že nekoliko osiromašila dogajanje na Lentu; prva zvezda, »bosonoga diva« Cesaria Evora, je namreč zaradi boleznii odpovedala celotno evropsko turnejo z nastopom na Dravi vred. (Dnevnik, 2008)</i></i>

1.44 SKOK ČEZ PLOT (sklop)

V SSF sta poleg samostalniških frazemov *skok čez plot* in *skakanje čez plot* še glagolska *skakati čez plot* in *skočiti čez plot*. Ob teh navajajo še variante s sestavino *ojnica*: *skok čez ojnice* ter *skakati čez ojnice* in *skočiti čez ojnice*. V RJ je samo varianta *skok čez plot*. V SSF je frazemu *skok čez plot* pripisan pomen 'nezvestoba, prevara v zakonu' nasploh, v RJ je »podrobnejši« opis: 'Da se nekdo, ki je poročen z lušno žensko odloči, da ga dobi v ritko s strani drugega fantiča ali starejšega možakarja.' Torej gre v RJ samo za prevaro moškega z moškim.

V SSKJ najdemo variante frazema pod štirimi iztočnicami. Pod iztočnico *skok* je frazem v frazeološkem gnezdu kot zgled: ekspr. *vedela je za njegove skoke čez plot* 'za nezvestobo v zakonu'. Pod iztočnico *plot* je naveden v frazeološkem gnezdu v slovarski obliki, glagolska sestavina je v nedoločniku: ekspr. *skakati čez plot* 'biti nezvest v zakonu'. Pod iztočnico *skakati* je frazem v frazeološkem gnezdu, prav tako v slovarski obliki: ekspr. *skakati čez ojnice, čez plot* 'biti nezvest v zakonu'. Pod iztočnico *ojnica* je v frazeološkem gnezdu v slovarski obliki: ekspr. *skakati čez ojnice* 'biti nezvest v zakonu; ne ubogati, delati, kar je nedovoljeno'.

V Gigafidi je za zvezo **skok čez plot** 2.086 zadetkov, za zvezo *skočiti čez plot* 329 zadetkov, za zvezo *skakati čez plot* pa 498 zadetkov. Zanimivo je, da je v veliki večini primerov navedeno, da moški skoči čez plot, manj pogosto so omenjene ženske.

Med primeri je bila razširitev pomena frazema na druga področja (politika): *Uvod v novo nočno sejo parlamenta se je zgodil v petek, ko je Vojislav Koštunica po skoraj usodnem političnem skoku čez plot, s katerim je skrajne nacionaliste (Šešljeve radikalce) porinil na oblast, klonil pod pritiskom EU, Washingtona in najvplivnejših članov svoje stranke, ki so zardevali od sramu, ker je njihov predsednik sklenil parlamentarno koalicijo s haaškim obtožencem Vojislavom Šešljem, ki ga je v svoji zadnji knjigi že na naslovnici poimenoval »politična kurba«.* (Nedelo, 2007)

Za zvezo *skok čez ojnice* je le en zadetek (če razumemo prav, gre za razširitev pomena, in sicer za to, da se je »rešil« jarma samostana, za 'skok iz duhovništva'): *Vesel sem bil, da je ravnatelj nekako pozabil na moj skok čez ojnice dogme, tudi posveta s škofom o mojem primeru ni več omenjal, zato sem mu bil hvaležen. Mojega početja najbrž ni razumel kot resen odmik od vere, zagotovo pa ne kot upor, ampak kot stisko mladega človeka.* (Ciril Zlobec, *Spomin kot zgodba*, 1998)

1.45 KAČJA SLINA (sklop)

V RJ je zvezi **kačja slina** pripisan pomen 'žganje, šnops', v SSF piše 'žganje, žgana pijača'.²⁵

V SSKJ najdemo frazem pod dvema iztočnicama (*slina* in *kačji*). Pri obeh je v frazeološkem gnezdu navedeno: pog.; šalj. *kačja slina 'žganje'*. Torej tudi SSKJ predvideva samo žganje.

V Gigafidi se *kačja slina* pojavi 104-krat, skoraj vsi primeri so bili rabljeni frazeološko.

Prevladovali so primeri s pomenom 'žganje', le pri nekaj primerih ni bilo mogoče ugotoviti, ali gre samo za žgano pijačo ali tudi za kako drugo alkoholno pijačo, v enem primeru je šlo za več

²⁵ Med žgane pijače po navedbi iz Wikipedije sodijo še rum, viski, vodka, slivovka, viljamovka ipd.

različnih alkoholnih pijač (*Lučka je vinjak, konjak, pivo, žganje odnašala na mize, saj so bife že polnili žejni prišleki. Stojte ob točilni mizi ali sedeč za mizami so zlivali vase jutranje obroke kačje sline.*; France Fajdiga, *Lučka*, 1997), večinoma (pri več kot 90 zadetkih) je šlo za žganje: *V obvezni opremi za vožnjo proti morju sem imel baterijo, stil ter "kačjo slino" (slivovko); v zadnji vožnji sem porabil 2 dcl tega "goriva"* (Dolenjski list, 1998); *Prav zategadelj se tako žganje tudi imenuje 'kačja slina', saj se tod nedvoumno namiguje na strup, ki se pretaka po kačjih ustih.* (Mladina, 1996)

1.46 ČRNA SMRT (sklop)

Frazemu *črna smrt* je v SSF pripisan pomen 'kuga, smrt', v RJ pa pomen 'epidemija kuge'.

V SSKJ zvezo najdemo pri besedi *smrt*, in sicer z oznako *star.* v frazeološkem gnezdu: *črna smrt 'kuga'*.

V Gigafidi se zveza *črna smrt* pojavi 229-krat. V večini primerov je pomen 'kuga', poleg tega se pojavi še v pomenih 'pesniška prispodoba za smrt', 'tradicionalna islandska žgana pijača Brennivín', narejena iz kumine, 'cigarete', ptič 'veliki kormoran', ki so mu poimenovanje *črna smrt* naredili ribiči zaradi njegove črne barve in plenjenja rib. Vzdevek *črna smrt* naj bi 'angleški šahist Joseph Henry Blackburne' dobil zaradi svojega agresivnega sloga in bliskovitih reakcij (izraz naj bi izhajal prav iz poimenovanja za kugo, ki se je bliskovito širila po stari celini), pa tudi zaradi svoje črne brade, črnih oblačil in črnega cilindra, ne nazadnje pa tudi zaradi svojega priimka.²⁶ Pojavili so še pomeni 'aids', 'motoristi', ni šlo niti brez tradicionalne ideološke delitve na leve in desne (*črna smrt* 'desna politična opcija v Sloveniji'). *Črna smrt* je tudi 'ameriški vojaški bombnik', brezpilotno letalo črne barve, ki naj bi ga prav zaradi te lastnosti uporabljali predvsem ponoči; ter 'ameriški predsednik Barack Obama', ki so ga tako poimenovali zaradi njegove temne polti in ameriške politike, ki, tako pišejo, pri vojaškem posredovanju »seje smrt«.

Zanimiva prenovitev iz Gigafide: *Konec 16. stoletja je v Novem mestu razsajala kuga. Zgodovinar Novega mesta Vrhovec piše, da je pomorila toliko ljudi, da ni bilo nikogar, ki bi skrbel za videz mesta, tako da je na Glavnem trgu rasla visoka trava. Po tem, kakšna je javna pot, ki pelje od stavbe Zavoda za zdravstveno varstvo proti kapitlju, bi lahko sklepali, da je*

²⁶ Povzeto po zapisu v Wikipediji.

mesto spet napadla **črna smrt**. Tokrat mora biti še posebej huda, saj trava in plevel na veliko poganjata kar s tlakovane poti. (Dolenjski list, 2001)

Pomeni frazema ČRNA SMRT, ki so se pojavili v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
'kuga'	<i>Med leti 1347 in 1351 se je po Evropi kot ogenj širila smrtonosna kuga, ki je postala znana kot črna smrt. Ime je dobila po črnih oteklinah na nesrečnih žrtvah, ki so večinoma umirale v neznosnih bolečinah. (Richard Walker, Epidemije, 2006)</i>
'tradicionalna islandska žgana pijača'	<i>Islandci ne bi bili Vikingi, če ne bi pili črne smrti. To je 40-odstotno žganje in je edini pravi tradicionalni aperitiv. (Svet in ljudje, 2002)</i>
'veliki kormoran'	<i>Osnovnošolski ornitologi so spremljali velike kormorane na reki Savi in ugotavljali njihove osnovne značilnosti. Te ptice pri nas samo prezimujejo in se prehranjujejo z ribami, zato jih ribiči označujejo kot črna smrt. (Dolenjski list, 1998)</i>
'cigarete'	<i>Js ne kadim in me prou briga za svet. če umirajo nesreče so sučajne ... Kadilci si kupujejo vsak dan smrt... in ime črna smrt naj zre kadilcu v oči... se bo ovedel pr pljučkah kak so črna uničena (24ur.com, 2010)</i>
'angleški šahist Joseph Henry Blackburne'	<i>Tako so nekdanjega angleškega prvaka Josepha Blackburneja imenovali "črna smrt" [...] (Dnevnik, 1999)</i>
'aids'	<i>Nobenega dvoma ni, da je AIDS, imenovan tudi črna smrt, ena najhujših smrtnih</i>

	<i>bolezni na planetu in za zdaj še neozdravljiv. (Jana, 2004)</i>
'motoristi'	<i>Po naših cestah je zadnje čase opaziti motoriste, ki drvijo tudi skozi naselja. Ljudje jim pravijo "črna smrt". Ali za njih ne veljajo predpisi? (Dolenjski list, 1998)</i>
'desna politična opcija v Sloveniji'	<i>če to prav razumem, je vse začel bajuk, križanič pa ni tega preprečil, mora za kazen odstopiti, pošteno, sam uprašanje, kakšna kazen bo pa bajuka doletela, naj vizjak pojasni, ali pa knap in ostali, rdeči kmeri proti črni smrti, kak podn mamó mi v tej državi (siol.net, 2011)</i>
'ameriški vojaški bombnik'	<i>Ste slišali, kako je nad Srbijo padel ameriški "nevidni" bombnik? [...] "Črna smrt" - kot je bombnik ob začetku napadov zlovešče krstil Natov portparol Bacon - pa je pod oblaki zares podobna orjaškemu Batmanu. (Dnevnik, 1999)</i>
'ameriški predsednik Barack Obama'	<i>In spet se v situacijo, ki je izjemno kritična, vmešavajo ZDA. Naj Obama že enkrat dojame, da pač na Bližnjem vzhodu njegove ideje sovražijo. Nič čudnega da so Obami nekateri že naredili nadimek Črna smrt. (siol.net, 2011)</i>
'pesniška prisposoda za smrt'	<i>Verjetno bi življenje lahko živeli precej drugače, če ne bi pestovali zamisli o črni smrti, grozljivem koncu in dokončni črni luknji, ki čaka na nas. Te zamisli visijo v večni pripravljenosti kot težka sekira nad našo glavo, ki bi se lahko ob vsaki najmanjši napaki nemudoma spustila. (Marko Pogačnik, Ana Pogačnik; Tako široko srce:</i>

	h koreninam miru v Palestini in Izraelu, 2006)
--	--

1.47 LABODJI SPEV (sklop)

V RJ je samo varianta *labodji spev* 'oznaka za opis uspeha po dolgotrajni neopaženosti ustvarjalca, čeprav slutimo, da bo ta vendarle tudi njegov zadnji'. V SSF je poleg zveze labodji spev še *labodja pesem*. Obema sta pripisana dva pomena, in sicer 1. 'ustvarjalčevo zadnje pomembno delo pred smrtjo'; 2. 'zadnje dejanje, dosežek pred slovesom koga sploh'. Zanimivo je, da RJ poudarja obdobje dolgotrajne neopaženosti ustvarjalca pred dokončnim slovesom.

V SSKJ najdemo varianti *labodji spev* in *labodja pesem* pod tremi iztočnicami, pri vseh ga navajajo v frazeološkem gnezdu: pri iztočnici *pesem* knjiž., ekspr. *labodja pesem* 'pesnikovo, pisateljevo, skladateljevo zadnje pomembno delo pred smrtjo'; pri iztočnici *spev* je pripisan enak pomen, le da ima samo kvalifikator vznes.; pri iztočnici *labodji* pa so združeni kvalifikatorji in pomen obeh variant: knjiž., ekspr. *labodja pesem* ali vznes. *labodji spev* 'pesnikovo, pisateljevo, skladateljevo zadnje pomembno delo pred smrtjo'.

V Gigafidi je za zvezo *labodji spev* 885 zadetkov. Za zvezo *labodja pesem* so štirje zadetki, od tega sta po izločitvi nefrazeoloških primerov rabe in ponovitve samo dva primera frazeološke rabe: *Tisto nedeljo se je v pesmi skrival globlji pomen, kakor so slutili. To je bila labodja pesem nekega življenja, konec nepremagljivega Singapura.* (Radar, 2003); *Vržen v jamo, ker sem to hotel, da bi zapel labodjo pesem.* (*Arijski paragrafi ali Knjiga, ki joče*; 2003; gre za prozno delo Valentina Cundriča, op. Š. K.)

1.48 NEŽNEJŠI SPOL (sklop)

V RJ je samo zveza *nežnejši spol*, v SSF poleg te še *nežni/lepi/lepši/šibkejši spol*. V RJ je iz razlage mogoče razbrati, da je frazemu *nežnejši spol* pripisan pomen 'ženske', enak pomen je tudi v SSF in SSKJ.

V SSKJ najdemo frazem pod štirimi iztočnicami. Pod iztočnico *spol* ga navajajo pod prvim podpomenom 'oseba glede na te značilnosti': knjiž. *lepi spol* 'ženske'; ekspr. *nežni spol* 'ženske'. Pod iztočnicami *nežen*, *lep* in *šibek* ga najdemo v frazeološkem gnezdu: *nežen* ekspr. *nežni spol* 'ženske'; *lep* knjiž. *lepi spol* 'ženske'; *šibek* ekspr. *šibki spol* 'ženske'.

V Gigafidi je za zvezo *nežen spol* 4.870 zadetkov (med temi zadetki je tudi *nežnejši spol*), za *šibki spol* je 169 zadetkov (med zadetki tudi *šibkejši spol*), za *lep spol* 353 zadetkov (med zadetke je vključena tudi zveza *lepši spol*). Pojavlja se problem: po vseh slovarjih je določna oblika pridevniške sestavine, zato smo v Gigafidi preverili, ali prevladuje tudi v rabi. Pri podrobnem iskanju smo za iskano besedo določili samostalnik *spol*, prva beseda levo pa je pridevnik v imenovalniku. Med vsemi 2.011 zadetki smo jih preverili prvih tisoč. Pregled je potrdil prevladujočo rabo določne oblike pridevnika, našli smo samo en primer pridevniške sestavine v nedoločni obliki, a še pri tej se zdi, da gre za prenovitev: *Da so ženske debelejšje do moških, ni nikakršna prednost nežnejšega spola, ker potem to ni več nežen spol.* (Hopla, 2006)

Pojavila se je še varianta *mehkejši spol*, a gre za prenovitev: *Že lahko, da pri mehčanju kolen deluje tudi princip, da jo zvabiš na led in ji tam zavrtiš glavo, da se ji svet izmakne pod nogami, a obče znano je, da mehkejši spol pada na uniforme v vseh barvah.* (rtvslo.si, 2010)

1.49 LJUBLJANSKA SRAJCA (skup)

V RJ samo frazem *ljubljska srajca* s pomenom 'jara gospoda', SSF poleg tega navaja še frazem *mestna srajca*. V SSF je frazemu s kvalifikatorjema šalj.; pren. pripisan pomen 'po rodu Ljubljančan'. Pomena se torej ne prekrivata; po RJ gre za slabšalen izraz, ki ga enači z jaro gospodo, v SSF gre za človeka ljubljanskih korenin.

V SSKJ najdemo frazem pod dvema iztočnicama (*srajca* in *ljubljski*). Pri obeh ga slovar navaja v frazeološkem gnezdu kot zgled, ne v slovarki obliki, in sicer s kvalifikatorjem šalj. *on je ljubljanska srajca* 'po rodu Ljubljančan'. Pod iztočnico *mesten* ni omenjene zveze.

V Gigafidi so za zvezo *ljubljska srajca* 103 zadetki, za zvezo *mestna srajca* 'meščan' je 80 zadetkov. SSF navaja, da se podobno za meščana šaljivo in nekoliko slabšalno uporablja tudi izraz *mestna srajca*, a ta frazem še ni vključen v slovar. Menimo, da bi zaradi številčnosti pojavitev zveze *mestna srajca* lahko potrdili njeno leksikalizacijo.

Primeri iz korpusa: *Za bizaren položaj, ko se kmetu ne izplača preveč bojevati zoper sušo, da bi imel čim več čim bolj poceni pridelka, smo posredno ali neposredno krive prav mestne srajce. Mestne srajce so v Bruslju predlagale in sprejele evropsko regulativo, ki kmetom ne daje proračunskega denarja le za kakovosten in zdrav pridelek, temveč tudi zato, da jih obdržijo čim dlje od mest.* (Finance, 2007)

*Slavko se je kljub temu znašel po svoje. Deset let se ukvarja tudi s kmečkim turizmom, kjer predvsem **mestne srajce** – največ je gostov iz bližnjih toplic Olimia – porabijo vsaj del njegovega vina in drugih dobrot kar v njegovi velbani gorci, kot imenuje svojo razširjeno vinsko klet oziroma zidanico. (Slovenske novice, 2007)*

*Štirje prijatelji, vsi prave **mestne srajce**, se odločijo, da popestrijo svoja dolgočasna življenja in odidejo na počitnice z motorji. [...] Fantje sicer niso ravno izjemni motoristi, saj so vajeni mesta in udobnih naslanjačev, a se vseeno trudijo uživati v dolgih cestah in naravi. (Stop, 2007)*

1.50 BABILONSKI STOLP (sklop/zraslek)

V SSF je frazemu **babelonski stolp** pripisan pomen 'zmeda, kaos, zmešnjava'; v RJ ni jasno opisanega pomena, temveč je naveden odlomek iz (v slovenščino še neprevedene) *knjige L'Echappée belle - éloge de quelques pèrègrin*, ki jo je napisal švicarski pisatelj Nicolas Bouvier. Iz navedenega sklepamo, da naj bi šlo za enak pomen kot v SSF ('zmešnjava').

Zanimivo je, da je v SSKJ naveden povsem drug pomen: pri iztočnici *babelonski* najdemo frazem v frazeološkem gnezdu, z oznako *po bibliji*, frazemu *babelonski stolp* je pripisan pomen '*stolp, ki naj bi segal do neba*'. Pod drugim pomenom iztočnice *babelonski* pa najdemo pomen, podoben pomenoma iz SSF in RJ, in sicer je navedeno *2. ekspr., v zvezi z zmešnjava, zmeda 'zelo velik': vladala je prava babelonska zmešnjava*. Tudi pod iztočnico *stolp* najdemo frazem v frazeološkem gnezdu, z oznako *po bibliji* in s pomenom '*stolp, ki naj bi segal do neba*'. Je pa res, da SSF med opisom izvora frazema navaja, da frazem izhaja iz besedne zveze *babelonski stolp 'po bibliji stolp, ki naj bi segal do neba*'. Omenja babelonski stopničast stolp – na katerega se navezuje veliko mitov in pripovedk, med njimi o babelonski zmešnjavi jezikov – in predvideva, da iz slednje izhaja današnji pomen frazema.

V Gigafidi je za **babelonski stolp** 414 zadetkov. Od tega je 172 frazeoloških primerov rabe, med njimi je pri 30 zadetkih sestavina *babelonski* pisana v veliko začetnico: **Babelonski stolp** (11 v časopisih, 8 v revijah, 6 v stvarnih besedilih, 1 v leposlovju in 4 v internetnih virih). Pri veliko zadetkih je zvezi *babelonski stolp* pripisan pomen 'jeziki Evropske unije'.

*Evropa s svojimi 98 jeziki je pravi **Babelonski stolp**, vzpostavljenje kolikor toliko preglednega trga znotraj tega pa velik izziv. (Delo, 2000)*

Če želimo besedilno analizo izvajati učinkovito, moramo najprej integrirati besedilne podatke. Drugače je iskanje po besedilu podobno iskanju po **Babilonskem stolpu**. (Moj mikro, 2007)

Pravijo, da gremo v Evropo, pravijo tudi, da moramo v tej množici narodov ohraniti svoje kulturno izročilo, svoje korenine, da ne bomo izumrli, da nas številnejša ljudstva, ki bodo z nami sostanovalci tega **babilonskega stolpa**, ne bodo pregnetla, zadušila in izbrisala s površja Zemlje. (Nedeljski dnevnik, 2003)

Iz gorskih gmot je kot stolp med ruševinami starega gradu izstopala stopničasta gora s prisekanim vrhom. Bila je kot ogromen naraven zigurat, kot v oblake segajoč **Babilonski stolp** z stotinami metrov visokimi nadstropji, ki so enkrat strma, drugič bolj položna. (Svet in ljudje, 1999)

Camp 4 (alpinistični kamp v narodnem parku Yosemite v ZDA, op. Š. K.) se neredko zazdi kot pravi **babilonski stolp**. Izvor kakšnih obiskovalcev uganeš z lahkoto, medtem ko si lahko pri drugih v nedogled razbijaš glavo, kakšen jezik vendar govorijo. (Mladina, 1998)

1.51 TRETJI SVET (sklop)

V RJ in v SSF je samo varianta **tretji svet**. V RJ ni razlage, zato primerjava med slovarjema ni mogoča. V SSF je frazemu pripisan pomen 'države z nizkim narodnim dohodkom'.

V SSKJ najdemo frazem pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico **tretji** je frazem naveden v frazeološkem gnezdu v slovarski obliki: publ. **tretji svet** 'države z nizkim narodnim dohodkom'. Pod iztočnico **svet** ga najdemo pod drugim podpomenom četrtega pomena besede **svet**, prav tako v slovarski obliki: publ. **tretji svet** 'države z nizkim narodnim dohodkom'.

V Gigafidi je za zvezo **tretji svet** 4.589 zadetkov.

1.52 ISTI ŠMORN (skup)

V SSF je zvezi **isti šmor(e)n** pripisan pomen 'kar je enakovredno čemu', v RJ pa zvezi **isti šmorn** pomen 'nekaj, kar je enakovredno nečemu'. Pomena frazema se torej prekrivata, razliko opazimo le pri uporabi nedoločnega zaimka.

V SSKJ zvezo **isti šmoren** najdemo pod iztočnico **šmoren**, in sicer v frazeološkem gnezdu s kvalifikatorjem 'nižje pog.' in s pripisanim pomenom 'vseeno je'.

V Gigafidi se zveza *isti šmoren* pojavi 26-krat (16 zadetkov iz internetnih virov, sedem iz revij, trije iz časopisov), zveza *isti šmorn* pa 127-krat (pri teh so kar 103 primeri iz internetnih besedil, zato ne preseneča po SSKJ in SP napačen zapis sestavine *šmoren*).

Reaktivci so pravzaprav isti šmoren kot brneči frčoplani. (Joker, 2006)

V resnici sta po karakterju oba isti šmorn. (rtvslo.si, 2010)

1.53 NE TIČ NE MIŠ (sklop)

V RJ je zveza *ne tič ne miš*, prav taka oblika je v SSF s kvalifikatorji *ekspr.; parni, nikal., v povedni rabi*. Pomena se razlikujeta. V RJ je frazemu pripisan pomen 'netopir', v SSF pa pomen 'ki je brez izrazitih lastnosti, značilnosti'. Pri izvoru frazema SSF sicer navede tudi to, da naj bi šlo za eno od poimenovanj za netopirja.

V SSKJ najdemo frazem pod tremi iztočnicami. Pod iztočnico *tič* je naveden v frazeološkem gnezdu pog. *ni ne tič ne miš* 'nima izrazitih lastnosti, značilnosti'; pog. *kar tako živi z neko žensko, pa ni ne tič ne miš* 'ne poročen ne samski'; nar. *pol tič(a) pol miš(a)* 'netopir'. Pod iztočnico *miš* je naveden pri razlagi pomena besede *miš*: *pol tiča pol miša* 'netopir' ter v frazeološkem gnezdu *ekspr. ni ne tič ne miš* 'nima izrazitih lastnosti, značilnosti'. Pod iztočnico *ptič* je naveden v frazeološkem gnezdu *ekspr. ni ne ptič ne miš* 'nima izrazitih lastnosti, značilnosti'.

V Gigafidi je za zvezo *ne tič ne miš* 224 zadetkov, od tega je večina primerov v pomenu, kot ga navaja SSF ('ki je brez izrazitih lastnosti, značilnosti'), primerov s pomenom iz RJ ('netopir') je le nekaj. Vsi so rabljeni z nikalnico in v edninski obliki, tudi če gre za opis več oseb (*niso ne tič ne miš*, in ne denimo *ne tiči ne miši*). Za zvezo *ni tič ne miš* je en zadetek. Za zvezo *ne ptič ne miš* je 15 zadetkov, od tega so v 14 primerih vir publicistična besedila (morda poseg lektorja?), v enem primeru gre za leposlovno besedilo. Primeri: *Zanemarjena lesena stavba, neokusen kiosk z baliniščem, polomljena igrala in kup odvrženih smeti - tako skažena je podoba roba osrednje naravne znamenitosti na Cerkniskem, presihajočega Cerkniskega jezera ob vasi Dolenje Jezero. Ni ne tič ne miš, je nekaj vmes.* (Delo, 2000); *Najnovejši športni terenec japonske Mazde ni ne tič ne miš. Trud, da bi ga uvrstili v neki avtomobilski razred, je prav tako jalov kot iskanje šivanke v kopici sena.* (Polet, 2007); *Nekaj vmesnega? Kljub temu, da bi se za plošček nemškega dvojca Misc marsikomu, posebej stadionskih pokalic vajeni mladezni, lahko zdelo, da lebdi v limbu med plesu in posedanju namenjeno elektroniko, meni vztrajna noga na*

bas bobnu drugače. Se torej tisti ne tič ne miš iz naslova nanaša na diskutabilni in verjetno le zakoličenju nove niše namenjeni termin tech-house, s katerim se rado trži tako na nemško trdoto nastavljeni house kot z večjim odmerkom tolkal prezračeni tehno? (Mladina, 2003); *Ob Ptujski cesti se lahko tako v kolonah pred rdečimi lučmi [...] vozniki in potniki dodobra nagledajo arhitekturne raznolikosti Tezna: nekaj starih, slabo vzdrževanih hiš, kaka podrtija ali kos zapuščene zemlje vmes, socrealistična spalna naselja, bahave avtohiše v postmodernističnem slogu [...] pa še nekaj trgovskih centrov (ki niso ne tič ne miš).* (Večer, 2000)

1.54 PAPIRNATI TIGER (sklop)

V RJ pod geslom *papirnati tiger* navajajo še frazem *brezzobi tiger*. V SSF je poleg omenjenih dveh frazemov še *papirnati zmaj* (v SSKJ je nedoločna oblika: *papirnat zmaj*).

V SSKJ variante frazema najdemo samo pod eno iztočnico. Pod iztočnico *zmaj* je naveden v frazeološkem gnezdju v realizirani obliki s kvalifikatorjem publ. *njihova vojska je papirnat zmaj* 'nestvarna, navidezna nevarnost'. Paziti moramo, da frazema ne zamešamo z nefrazeološko zvezo *papirnati zmaj* (ta je v SSKJ navedena v določni obliki!), navedeno pod tretjim pomenom besede *zmaj*.

V Gigafidi je za zvezo *papirnati tiger* 206 zadetkov, za zvezo *brezzobi tiger* je 189 zadetkov, za zvezo *brezzobi zmaj* je pet zadetkov, za zvezo *papirnat zmaj* (v SSKJ pod iztočnico *zmaj* v nedoločni obliki!) pa 226 zadetkov, od tega 48 primerov frazeološke rabe: med pridevniki v imenovalniku ednine je razmerje med določno (*papirnati zmaj*) in nedoločno obliko (*papirnat zmaj*) 22 proti 2.

1.55 RUMENI TISK (skup)

V RJ za zvezo *rumeni tisk* ni naveden pomen, v SSF je frazemu pripisan pomen 'senzacionalistični tisk'.

V SSKJ tega frazema ni.

V Gigafidi so za zvezo *rumeni tisk* 3.303 zadetki.

Primera iz korpusa: *Bilo je pred skorajda tremi leti, ko je v Sloveniji gostoval cirkus Medrano, ravno v času, ko so rumeni tisk ponovno preplavile vesti o tem, da Stephanie prijateljuje s šefom Francom Kniejem.* (Jana, 2004)

Leta 1997 se je v švedskem **rumenem tisku** pojavilo namigovanje, da je princesa videti vedno bolj koščena in zaskrbljena. (Anja, 2006)

1.56 HLADEN TUŠ (sklop)

V RJ sta zvezi **hladen tuš** pripisana pomena 1. 'novica, ki nas ohladi, da izgubimo navdušenje, upanje'; 2. 'slaba novica, slabi športni rezultat (glede na velika pričakovanja akterjev, javnost). V SSF najdemo varianti samostalniškega frazema [kot] **hladen tuš** oziroma [kot] **hladna prha**, ki je lahko ob dodatku neobvezne sestavine (primerjalnega veznika *kot*) pridevniški *kot hladen tuš* oziroma *kot hladna prha*, ter variante glagolskega frazema: *doživeti hladen tuš*, *to je [kot] hladen tuš*, *delovati kot hladna prha*, *dočakati hladno prho*, *doživeti hladno prho*, *pripraviti komu hladno prho*, *učinkovati kot hladna prha*. Ker so predmet te naloge samostalniški frazemi, frazemov drugih vrst ne obravnavamo. Frazemoma *hladen tuš* in *hladna prha* je pripisan pomen 'razočaranje, neprijetno presenečenje'.

V SSKJ najdemo frazem pod dvema iztočnicama. Pod drugim homonimom besede *tuš* je naveden kot zgled rabe: *novica je nanjo delovala kot mrzel tuš // srečanje je bilo hud tuš zanj* 'hudo razočaranje, neprijetno presenečenje'. Pod iztočnico *prha* ga najdemo pod tretjim pomenom besede *prha*: 3. *ekspr.* 'razočaranje, neprijetno presenečenje': *to je bila huda prha zanj; prijatelji kluba so ob tekmi doživeli hladno prho*.

V Gigafidi se **hladna prha** pojavi 918-krat, od tega gre pri večini za frazeološko rabo 'razočaranje, neprijetno presenečenje' (po odštetju 189 primerov nefrazeološke rabe, ponovitev in primerov, za katere ni jasno, ali gre za frazeološko rabo ali ne). Zveza **hladen tuš** se pojavi 1.334-krat, tudi pri tem je prevladovala frazeološka raba, in sicer z glagolsko sestavino *doživeti*.

Ker je *hladna prha* knjižna varianta (ali vsaj bolj knjižna kot *hladen tuš*), smo preverili porazdelitev po socialnih zvrsteh. Frazem *hladna prha* se največkrat pojavi v publicistiki (časopisi in revije), znova prevladujejo besedila s politično in športno tematiko: *Objava prve informacije o načrtovanem omejevanju pomoči EU je na madžarsko politično javnost učinkovala kakor hladna prha*; Delo, 2002; *Zadetek je bil že druga hladna prha za favorita, potem ko je v dvorani že odmevala šampionska pesem*; Delo, 2008). Po pogostnosti pojavitev sledijo internetna besedila (*Toda v sredo je sledila hladna prha: newyorški kazalec gospodarskega stanja je padel najnižje v več kot enem letu*; rtv slo.si, 2010) in leposlovje (*Njene besede so bile kot hladna prha*; Nejka Omahen, *Spremembe, Spremembe*, 2007).

Frazem *hladen tuš* se največkrat pojavi v časopisnih besedilih (*Že v prvi minuti so doživeli hladen tuš, za katerega je poskrbela slovaška naveza v domači vrsti*; Ekipa, 2006), na drugem mestu pa niso revije, temveč internetna besedila (*Bančni roparji v Nemčiji so doživeli hladen tuš, potem ko jim je uspelo skoraj popolnoma uničiti poslojje banke, razen sefa z denarjem*; siol.net, 2010), na tretjem mestu po pogostnosti so revije (*Bodo Peugeotovi inženirji po prejeti nagradi za zmago doživeli hladen tuš diskvalifikacije?*; Avto magazin, 2004), na četrtem pa leposlovna besedila (*Lahko bi se reklo, da je obvestilo učinkovalo kot hladen tuš na znanstvenike*; Danila Žorž, *Izkop*, 2005)

1.57 MEDVEDJA USLUGA (sklop)

RJ ob frazemu *medvedja usluga* ('usluga, ki to ni – ne pripomore k rešitvi, včasih naredi več škode kot koristi') navaja še *pasjo uslugo*, v SSF sta poleg samostalniškega frazema *medvedja usluga* ('kar komu bolj škodi kot koristi') še varianti glagolskega frazema *delati komu medvedjo uslugo, narediti komu medvedjo uslugo*. SSF in SSKJ *pasje usluge* ne poznata. Tudi v Gigafidi je za to zvezo samo en zadetek, a ni v frazeološki rabi.

V SSKJ je zvezo najti pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico *medvedji* frazem najdemo v frazeološkem gnezdu s kvalifikatorjem ekspr. *napraviti komu medvedjo uslugo* 'napraviti komu kaj, kar mu bolj škoduje, kot koristi'. Pod iztočnico *usluga* je frazem prav tako v frazeološkem gnezdu, s kvalifikatorjem ekspr. *narediti komu medvedjo, slabo uslugo* 'narediti komu kaj, kar mu bolj škoduje, kot koristi'. Pod iztočnicama *narediti* in *napraviti* ni tega frazema. V Gigafidi smo preverili, ali v rabi prevladujejo variante samostalniškega ali glagolskega frazema.

V korpusu je za zvezo *medvedja usluga* 1.236 zadetkov. Med prvimi 350 zadetki je le 48 primerov samostalniškega frazema *medvedja usluga*, močno prevladujejo variante glagolskih frazemov *delati komu medvedjo uslugo* in *narediti komu medvedjo uslugo*.

Skorajda zanesljivo se sedanje oblasti ne morejo obdržati brez nasilja pa tudi Fronta islamske rešitve ne bi mogla vladati brez telesnega in duhovnega nasilja. Gre namreč za skrajneže, ki jim je skupno tudi prepričanje, da vse, kar počno, počno v dobro Alžiriji, toda njihovo početje je v bistvu medvedja usluga državi in njenim državljanom. (Dnevnik, 1997)

1.58 OSLOVSKA UŠESA (skup)

V RJ navajajo pod geslom **oslovsko uho** primer rabe *oslovska ušesa*. V SSF samo množinska oblika (*oslovska ušesa*). Pomensko se razlagi, navedeni v obeh slovarjih, prekrivata. V RJ je pripisan pomen 'vogali v knjigi', v SSF pomen 'zavihani, zmečkani ogli papirja'.

V SSKJ je mogoče zvezo najti pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico *oslovski* je navedena v frazeološkem gnezdu s kvalifikatorjem ekspr. *knjige, zvezki imajo oslovska ušesa* 'imajo zavihane, zmečkane ogle'. Pod iztočnico *uho* pa je frazem naveden pod petim pomenom besede *uho*, in sicer 5. mn., ekspr. 'zavihani, zmečkani ogli': *njegove knjige so izdelane, vse imajo ušesa; poravnati oslovska ušesa pri zvezkih*. Naj omenimo, da obstaja tudi glagolski frazem *imeti oslovska ušesa*, a ima drugačen pomen. V SSF mu je pripisan pomen 'izkazati se, pokazati se neumen, osramotiti se'. V SSKJ tega frazema ni.

SSF in SSKJ predvidevata samo množinsko varianto, zato smo preverili še v Gigafidi, ali ta res prevladuje.

V korpusu je za zvezo *oslovsko uho* 94 zadetkov, od tega je le osem primerov zveze **oslovska ušesa** 'zavihani, zmečkani ogli knjige ali zvezka'. Poleg zavihanih oglov v knjigi ali zvezku so se pojavila še *oslovska ušesa* v reviji in na posterjih.

Čisto nov, črn nahrbtnik z drobnimi srebrnimi zakovicami na žepkih. Ravno prav velik za njene zanikrne, popackane zvezke z oslovskimi ušesi. (Večer, 1998)

Sladka blondinka v ohlapni oblecki je vneto vihala oslovska ušesa na svoji foto reviji. »Jaz sem Marjorie Graham, Hal in Don pa sta zunaj.« (neznani avtor, leposlovje, 2000)

Spalnica gospoda Racmana je bila precej podobna tisti, ki sem jo nekoč imel jaz – povsod kupi cunj, na stenah posterji z oslovskimi ušesi, na robu žimnice pomečkana posteljnina, na policah razbiti avtomobilčki, povsod drugod frnikole in vojački. (neznani avtor, leposlovje, 2000)

1.59 ŠPANSKA VAS (sklop)

V SSF so variante s sestavinama *vas* in *kraji*: *kaj je za koga/komu španska vas, španska vas, to je za koga/komu španska vas, to so zame španski kraji, deveta vas*. V RJ je geslo *španska vas*, med primeri je navedeno *Filozofija mi je španska vas* (torej varianta *kaj je za koga/komu španska vas*). V RJ je frazemu *španska vas* pripisan pomen 'povsem nepoznana tematika, nekaj zelo oddaljenega, nevednost'; v SSF pa pomen 'kar je popolnoma neznano'.

V SSKJ je frazem naveden pod dvema iztočnicama. Pod iztočnicama *vas* in *španski* ga najdemo v frazeološkem gnezdu kot zgled: ekspr. *to je zame španska vas* 'to mi je popolnoma neznano'. Pod iztočnico *kraj* tega frazema ni.

V Gigafidi je za zvezo *španska vas* 1.006 zadetkov, za zvezo *španski kraj* pa 38 zadetkov (niti enega primera frazeološke rabe!).

Primer iz korpusa: *Ko je francoski književnik Jean Cocteau spoznal filmskega igralca in režiserja Charlieja Chaplina in njegovo ženo Paulette Goddard, sta se moška pogovarjala po cele ure, vendar le s težavo, ker Chaplin ni znal niti besede francosko, Cocteauju pa je bila angleščina španska vas.* (Delo, 2007)

Frazem s sestavino *španska vas* je primer frazema, na podlagi katerega je mogoče spoznati stereotipe, zakoreninjene v določeni jezikovni skupnosti. Kot navaja Keber, poznajo frazem *to je španska vas* 'to mi je popolnoma neznano' še v hrvaščini, češčini in slovaščini, v ruščini temu pomenu ustreza kitajska pisava, v angleščini rabijo frazem *that's all Greek to me*, v francoščini pa je nerazumljena stvar nekaj hebrejskega.

1.60 VIHAR V KOZARCU VODE (sklop)

V SSF je zvezi *vihar v kozarcu vode* pripisan pomen 'veliko neupravičeno razburjenje', v RJ pa pomen 'nepotrebno razburjanje; prepir zaradi malenkosti'. Kar je precej isto: če se preveč razburjaš zaradi malenkosti, se razburjaš neupravičeno, nepotrebno. Imamo razmerje vzroka in posledice. To razmerje je še največkrat prisotno med opisom pomenov v RJ in SSF.

V SSKJ je frazem pod več iztočnicami. Pod iztočnicami *vihar*, *kozarec* in *voda* je naveden v frazeološkem gnezdu kot zgled: ekspr. *članek je povzročil vihar v kozarcu vode* 'veliko neupravičeno razburjenje'.

V Gigafidi se zveza *vihar v kozarcu vode* pojavi 181-krat.

Še nekaj prenovitev iz korpusa: *Naš Vinko kot predsednik slovenskih penzionistov je pa res specialist za viharje v kozarcu vode. Če se ne krega po časopisih s kako penzionistko o sistemsko zapravljenih penzijah, pa poskrbi za tak ali drugačen protestni odstop s funkcije predsednika.* (Kamniški občan, 2005); *Slišim opombe, da je zakon »grob ljubezni«, zato, za vzdrževanje romance, skrbimo za kratke pretrase in daljše ločitve. Danes je dan slovesa in zaobljub in dvomov, kar ima za posledico vihar v kozarcu penine, da se zelenjavna juha ohladi, da trilje otrdijo z izbuljenimi očmi, da se žalostna posede krhka solata in otrpne mladi*

krompirček z zelišči. (Celjan, 2001); Zaplet z Belorusijo so svetovni trgi razumeli kot nevihto v kozarcu vode, kar so borze pokazale s tem, da so znižale cene nafte. (Sobotna priloga, 2007); Zato bo sedanje ustanavljanje lokalne turistične organizacije spet le majhen viharček v kozarcu vode, potem pa lahko takoj pričakujemo žolčne razprave, zakaj mora nekdo plačevati članarino, če od tega nič nima. (Delo, 2001)

1.61 VODA NA MLIN (sklop)

V RJ za samostalniški frazem *voda na mlin* ni naveden pomen. V SSF so glagolski frazemi *napeljati vodo na svoj mlin*, *obrniti vodo na svoj mlin* in *speljati vodo na svoj mlin* ('narediti kaj v svojo korist') ter samostalniški frazem *voda na mlin koga* ('kar komu zelo ustreza, mu je v korist'). Razlagajo, da je frazem *voda na mlin koga* nastal iz frazema *speljati vodo na mlin koga*, iz katerega se je osamosvojil s posamostaljenjem v *voda na mlin koga* 'kar komu zelo ustreza, mu je v korist', ter da je navadno v povedni rabi in se včasih uporablja tudi kot primera.

V SSKJ najdemo frazem pod več iztočnicami. Pod iztočnico *voda* je v frazeološkem gnezdu naveden v slovarski obliki: ekspr. *napeljevati vodo na svoj mlin* 'govoriti, delati v svojo korist'. Pod iztočnico *mlin* je prav tako naveden v frazeološkem gnezdu v slovarski obliki, a z drugima glagolskima sestavinama: ekspr. *goniti, speljavati vodo na svoj mlin* 'govoriti, delati v svojo korist'.

V SSF je naveden samostalniški frazem *voda na mlin koga*, a je v korpusu opaziti razširitev tudi na nežive stvari, torej bi lahko bilo *voda na mlin koga/česa*. Tak primer je denimo: *Zniževanje inflacije voda na mlin ECB* (Delo, 2008)

Pri naslednjih dveh primerih je opaziti pogosto napako v glagolski vezljivosti (uporaba dajalniške oblike *voda na mlin komu/čemu* namesto rodilniške *voda na mlin koga/česa je*): *Doseženi kompromis v zvezi z omenjenimi pravili je v resnici voda na mlin nemškimi zahtevam, saj je zgornja vrednost za sprostitvev avtomatizma v stabilizacijskem paktu postavljena na dveodstotno negativno rast. (Dnevnik, 1996); Seveda je dogajanje v mestu vrtnic voda na mlin Domžalčanom, ki imajo jasno strategijo. Finančno idealen žreb v pokalu Uefa jih lahko le utrdi v odločnosti, da v novi sezoni pridejo tudi do prve lovorike. (Ekipa, 2000)*

V Gigafidi je za zvezo *voda na mlin* 1.554 zadetkov. Z iskanjem besede v okolici smo izvedeli, da je najpogostejši spremljevalni glagol *biti* (1.191 zadetkov), *napeljevati*, *gnati*, *peljati*, *speljevati*.

1.62 VRH LEDENE GORE (sklop)

V RJ je geslo *vrh ledene gore* ('manjši, očitni del težave oz. začetek (navadno) nečesa neugodnega'). Dodajajo, da »ledena gora lahko ponazarja tudi skrito hierarhijo ali pa prikazuje razmerje med odprtim/zaprtem oz. javnim/zasebnim«. Med primeri navaja *To je le vrh ledene gore*. V SSF najdemo samostalniški frazem [*samo, le*] *vrh ledene gore* ('samo začetek, del česa, navadno slabega').

V SSKJ ne najdemo tega frazema pod iztočnicami *vrh, gora, leden*.

V Gigafidi je za zvezo *vrh ledene gore* 1.591 zadetkov.

1.63 ČRNO ZLATO (skup)

V RJ je zvezi *črno zlato* pripisan pomen 'koks',²⁷ v SSF pa pomena 'premog; nafta'.

V SSKJ frazem *črno zlato* najdemo pod iztočnicama *črn* in *zlato*. Pod obema iztočnicama ga najdemo v frazeološkem gnezdu z oznako 'publ.': *črno zlato* 'premog'.

V Gigafidi je za besedno zvezo *črno zlato* 1.595 zadetkov, pri večini gre za frazeološko rabo, prevladuje pomen 'nafta'. Za 'premog' je bilo le 16 zadetkov. Pojavili pa so še novi pomeni, in sicer v dirkaškem slengu *črno zlato* pomeni 'pnevmatike dirkalnikov', kar bi bilo razumljivo, saj nafto uporabljajo v proizvodnji avtomobilskih gum – zadetkov s tem pomenom je bilo celo več kot s pomenom 'premog'; *črno zlato* pa naj bi bili tudi 'temna čokolada', 'kava', 'kaviar' in 'solinsko blato'.

Pomeni frazema ČRNO ZLATO, ki so se pojavili v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
'premog'	<i>Črno zlato, ki so ga generacije knapov spravljale iz nedrij zemlje, je bilo temelj gospodarskega in socialnega razvoja vseh treh zasavskih občin, Zagorja, Trbovelj in Hrastnika. (Dnevnik, 1998)</i>
'nafta'	<i>Po drugi svetovni vojni je Kuvajt postal sila zanimiv, kajti pod 17.000 kvadratnih kilometri</i>

²⁷ Po SSKJ je *koks* 'gorivo velike kalorične vrednosti, pridobljeno z destilacijo črnega premoga'.

	<i>je skritih okrog deset odstotkov svetovnih rezerv črnega zlata. (Dnevnik, 1999)</i>
'pnevmatike dirkalnikov'	<i>Letos moštva dirkajo z enakimi Pirellijevimi gumami, zaradi česar je odpadla loterija pri izbiri gum, sicer značilna začimba Monteja. Dirkači so bili z vzdržljivostjo črnega zlata zadovoljni, malce manj pa jih je razveselila druga letošnja gumarska novost: prepoved tako imenovanih polnil [...] (Avto magazin, 2008)</i>
'temna čokolada'	<i>V temni tablici ni le koktajl antioksidantov, ki nas varujejo pred rakom, marveč nam sladko črno zlato tudi izboljšuje razpoloženje, kot kažejo številne raziskave. (Men's health, 2003)</i>
'kava'	<i>Tako se sprašujejo mnogi ljubitelji črnega zlata, strokovnjaki pa odkimavajo. Kofein poživi telo in duha, zato prevladuje mnenje, da kava pospeši presnovo in izgubljanje kilogramov. (Anja, 2006)</i>
'kaviar'	<i>Za ribje črno zlato je mafija pripravljena tudi moriti. Kilogram kaviarja, ki na Kaspijskem morju stane borih tridesetih evrov, je v prestižnih evropskih restavracijah vreden tudi tri tisočake. (Mag, 2006)</i>
'solinsko blato'	<i>SOLINSKO BLATO ALI FANGO – ČRNO ZLATO (Anja, 2005)</i>

1.64 ZELENO ZLATO (skup)

V RJ je zvezi *zeleno zlato* pripisan samo en pomen, in sicer 'hmelj'. V SSF navajajo tri pomene, in sicer 1. 'hmelj', 2. 'olivno olje', 3. 'gozdovi, les, nasadi'.

V SSKJ najdemo zvezo *zeleno zlato* pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico *zlato* jo najdemo v frazeološkem gnezdu: *publ. obirati zeleno zlato* 'hmelj'. Pod iztočnico *zelen* jo prav tako najdemo v frazeološkem gnezdu: *publ. zeleno zlato* 'hmelj'. SSKJ tako kot RJ navaja samo pomen 'hmelj', zato smo preverili še v Gigafidi, ali res prevladuje raba v tem pomenu.

V Gigafidi je za zvezo *zeleno zlato* 323 zadetkov, od tega je bilo treba odšteti 40 primerov (dvojniki in primeri, pri katerih ni mogoče določiti pomena, večinoma gre za časopisne naslove). Prevladuje pomen 'hmelj', na drugem mestu je 'oljčno olje', na tretjem 'les, gozdovi'. Pojavita se še pomena 'bučno olje' in 'avokado'.

Pomeni frazema ZELENO ZLATO, ki so se pojavili v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
'hmelj' (226 zadetkov)	<i>Letos se je dokončno zataknilo celo hmeljarjem [...] Pridelava je specifična, hitra preusmeritev praktično nemogoča, zato je pomoč države nujna, da bodo v dolini zelenega zlata nekako preživel. (Kmečki glas, 1998); Hmeljarji so pravzaprav novega protikadilskega zakona veseli in si manejo roke. Menda naj bi prenekateri gost v lokalu, kjer zdaj pač ne sme prižgati cigarete, po novem spil kakšen vrček zelenega zlata več. (Hopla, 2009)</i>
'oljčno olje, oljke' (15)	<i>Izsušena koža pozimi potrebuje vlago in maščobo. Idealna nega zanjo so aromatična eterična olja ali olivno olje, ki mu mnogi pravijo zeleno zlato. (Anja, 2008); Letos bodo liter olja iz istrskega »zelenega zlata« prodajali po podobnih cenah kot lani. (Delo, 2001)</i>
'les, gozdovi' (8)	<i>Če nafta velja za črno zlato, potem za gozdove in les upravičeno rečemo, da so zeleno zlato. (Delo FT, 2007); Urpo Hassinen iz severnokarelijskega gozdarskega centra nam</i>

	<i>je predstavil različne načine gospodarjenja z zelenim zlatom, kot gozdovom pravijo na Finskem. (Kmečki glas, 2001)</i>
'bučno olje' (5)	<i>Ob stiskalnici za bučno olje Herbersdorf (tu mu pravijo kar zeleno zlato) si privošči dobrote iz regije koz v 600 let stari kleti. (Cosmopolitan, 2007)</i>
'avokado' (3)	<i>Zeleno zlato oziroma avokado je bogat vir nenasičenih maščob, tako da ni samo dober, temveč tudi blagodejno vpliva na naše zdravje. (siol.net, 2010)</i>
'koka' (4)	<i>Da je koka »zeleno zlato«, kažejo tudi podatki ameriške Cie, ki ocenjuje vrednost svetovne trgovine z drogo na 322 milijard dolarjev (Dnevnik, 2007)</i>
'kava' (2)	<i>Brazilci letos praznujejo 275. obletnico prihoda kave v državo. Zeleno zlato je med misijo v Francoski Gvajani ukradel portugalski vojak, nato pa je postalo motor rasti največje latinskoameriške države. (Dnevnik, 2003)</i>
'grah' (1)	<i>Hranilna vrednost doma pridelanega graha (v primerjavi s konzerviranim) je neprecenljiva, da veš, kaj ješ, pa odtehta ves čas, ki smo ga porabili za luščenje tega zelenega zlata. (Gaia, 2008)</i>
'listi čajevca' (1)	<i>Čajevce potrebuje kar tri leta, da prvič obrodi uporabne vršičke. [...] Kenijsko zeleno zlato, se prikrade v misli, a žal ni zlato vse, kar se sveti, zato se obiralci čaja ne rodijo s srebrno žlico v ustih. (siol.net, 2010)</i>

'špinača' (1)	<i>Špinača je zeleno zlato in pogosto na jedilniku vitkih ljudi. (Anja, 2008)</i>
'čili' (1)	<i>To rdeče in zeleno zlato so španski trgovci razprodali po vsem svetu. Čili je začimba, ki jo pridelajo največ (kakah 700.000 ton na leto). (Men's Health, 2004)</i>
'hudija' ²⁸ (1)	<i>Ker so že prvi poskusi na podganah dali prepričljive učinke, si je pred dobrimi tremi leti največji farmacevtski velikan na svetu Pfizer zagotovil pravico do trženja P57 in od takrat dalje financiral raziskovanje Phytopharma. V Južni Afriki že sanjarijo o »zelenem zlatu«. (Delo, 2002)</i>
'trava z madridskega stadiona Santiago Bernabeu' (1)	<i>Uprava nogometnega kluba Real Madrid, ki ima velike dolgove, poskuša izboljšati denarno stanje s prodajo trave stadiona Bernabeu. Tako bo treba za košček »zelenega zlata« v velikosti formata A4 (20x30 cm) odšteti nekaj več kot 10 nemških mark. (Delo, 1998)</i>
'zdravilne rastline' (1)	<i>Za Inke je bil Antisuyu, ena od štirih provinc imperija, predvsem področje naravnih bogastev - zlata, ki ga je erozija iztrgala skalam in ga odlagala na obalah rek, živali, ki so jih uporabljali zaradi peres ali kože, cenjenega trdega lesa in predvsem "zelenega zlata", zdravilnih rastlin. (Večer, 2001)</i>
'čemaž' (2)	<i>Da pa ne bomo zdravilnih in blagodejnih učinkov čemaža uživali le občasno, si</i>

²⁸ Hudije (*Hoodia gordonii*) so sočnice, zelo podobne kaktusom. Vsebujejo spojino P57, ki zmanjšuje apetit. Pred desetletjem so bili v ZDA pripravki iz hudije prava prodajna uspešnica (povzeto po <https://en.wikipedia.org/wiki/Hoodia>).

	<i>pripravimo zaloge »zelenega zlata«, vložena v skrinjo (blanširamo), v oljčno olje ali kis (cvetne popke). (Nedeljski dnevnik, 2009); Če prevedemo njegovo latinsko ime, mu lahko rečemo tudi medvedji česen. [...] Treba se je le podati v vlažen grmičast gozd ali v gmajno, kjer nas čaka to zeleno zlato. (Gorenjski glas, 2007)</i>
'geni, genski viri' ²⁹ (1)	<i>Lovce na gene primerja z iskalci zlata, četudi bo genetsko »zeleno zlato« vredno več od kakršnekoli rumene kovine. »Gre za industrijo izločanja, le da zdaj izločamo biološko raznolikost.« (Delo, 1998)</i>

1.65 VELIKA ŽIVINA (sklop)

V RJ je frazemu *velika živina* pripisan pomen 'pomembnejš (kot velika riba, vendar z rahlo manj občutnim negativnim prizvokom)', v SSF pa frazemu [*velika*] *živina* pomen 'kdor ima pomembnejši družbeni položaj'. Kot dodaja Keber, frazem izhaja iz prenesenega pomena sestavine *živina* 'kdor ima pomembnejši družbeni položaj' in se uporablja navadno s prilastki (*velika, vplivna, ministrska, politična* in podobno).

V SSKJ je naveden enak pomen kot v SSF.

V Gigafidi je za zvezo *velika živina* 497 zadetkov. Kar 283 primerov je bilo nefrazeološke rabe oziroma dvojnikov. Naziv *velika živina* je bil pripisan posameznikom različnih profilov oziroma različnim skupinam, prevladuje negativna konotacija. Pomeni so podrobneje predstavljeni v tabeli.

Pomeni frazema VELIKA ŽIVINA, ki so se pojavili v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
---	--

²⁹ Geni so »*zeleno zlato*« biotehnološkega stoletja. Gospodarske in politične sile, ki bodo nadzorovale genske vire planeta, bodo imele neizmerno moč nad prihodnjim svetovnim gospodarstvom, podobno kot sta v industrijski dobi dostop do fosilnih goriv in dragocenih kovin ter nadzor nad njimi odločala o tem, kdo bo nadzoroval svetovne trge. V prihodnjih letih bo vse manjši genski sklad postal vir rastoče denarne vrednosti. Multinacionalne korporacije in vlade so že začele »prečesavati« celine, da bi izsledile novo »*zeleno zlato*« (Rifkin 1991: 55).

'politiki' (46 zadetkov)

*V našem poslu postaneš popularen samo, če oklofutaš kakšnega ministra ali podobno **veliko živino**. (Delo, 2001); V vladi je še več **velikih živin** s tesnimi zvezami z Big Oil. (Delo, 2003); Pri menjavi ministrov in drugih **velikih živin** pride do objektivnih težav, ki pa so subjektivne narave. (Dnevnik, 1998); Povsem verjetno je, da je Kaczinski res zahteval pristanek v slabih razmerah, kajti kateri norec bi še vedno poskušal pristati po treh neuspešnih poskusih? Pilot zagotovo ne, razne "**velike živine**" so pa tega popolnoma zmožni, ker mislijo, da so živi bogovi. (siol.net, 2010); Slovensko-hrvaški spor je bil tako tudi uradno povzdignjen na višjo raven, priznan kot resno svetovno žarišče. Martti Ahtisaari je namreč **velika živina**, pokličejo ga samo, kadar gre za resno sranje, plačujejo pa mu z Nobelovimi nagradami za mir. (Dnevnik, 2009); Šuštar je prvo kazen skoraj odsedel. Pogojno je bil izpuščen in sledi mu še ena. Ponovno vsa zgodba od začetka. Spektakel je pripravljen. Se potemtakem čudimo, da je zapustil Slovenijo, kjer ga čaka novih šest let? Če bo priden, pet. Kaj bomo imeli mi? Veliko zadoščenje, ker smo končno zašili **veliko živino**. Pokazali bomo, da smo pravna država! (Dnevnik, 2007); V Betini konfekciji Dobova so delavke zadnji dan obratovanja te tekstilne tovarne obesile črne zastave in postavile sveče. Ob vratih je obiskovalce sprejel srhljiv napis Slovo prevaranih. Dobovske konfektionarke so najbrž upale, da bo črnino, sveče in napis*

	<i>prišel prebrat kateri od občinskih velmož in drugih velikih živin, ki tudi pišejo svoja gesla pred volitvami. (Dolenjski list, 2003)</i>
'zdravniki' (1)	<i>»Vsi ga poznajo, John. Stari Messenger je imel dolgo časa tukaj svojo ordinacijo. Bil je velika živina v bolnišnici Johna Hopkinsa in po upokojitvi je prišel v Boland – da vzgoji nekaj paradižnikov in udari par golf žogic. (Og Mandino, Dvanajsti angel, 2003)</i>
'oblikovalci' (1)	<i>Kreativnost je enaka, če oblikujete skodelico za kavo ali avto. [...] Smrtniki imamo vas, oblikovalce, za »velike živine«, ki dobro zaslužijo. Kako visoko ste vpeti v strukturo nekega podjetja? (Dnevnik, 2007)</i>
'vodstvo medijskih hiš' (5)	<i>Do te ugotovitve so brez težav prišle velike živine državnih televizijskih mrež, kot so ABC, CBS in NBC, ter v večni želji po višanju gledanosti prišle do premetenega zaključka: zakaj ne bi gledalcu hrepenenja po sedmi umetnosti izpolnili z nečim, kar ga ne bo stalo desetih dolarjev na predstavo in dragocenih ur, ki jih terja ritual ogleda filma izven kotov domačega brloga? (Joker, 2006); Poklical sem glavnega urednika pri Los Angeles Timesu. Do velike živine je bilo lažje priti kakor do njegove časnikarke. (James Patterson: Zbogom, dekleta, 2006)</i>
'bančniki' (3)	<i>Njegov oče je dokaj velika živina v banki. (Joachim Friedrich, Vrtna palčka, 2004); Skromen bančni uslužbenec je nekoč poklical in ga obvestil, da je zapadlo plačilo majhnega posojila. Skoraj razločno je slišal</i>

	<p>velike živine v zgornjih nadstropjih, kako nejeverno lovijo sapo ob pogledu na izpisek. (John Grisham: <i>Kralj poravnav</i>, 2004)</p>
<p>'delinkventi, denimo vodja mamilarskega kartela Pablo Escobar' (8)</p>	<p><i>Escobar je v osemdesetih posebljal kolumbijski kokainski kartel. Plejboj, velika živina in psihopat, ki je le redko snifal, je neformalni kokainski biznis zorganiziral v pravo industrijo, milijone dolarjev dobička pa namenil družbeni infrastrukturi. (Playboy, 2008); [S]lužbe, kot so policija, se ukvarjajo s problemom razpečevanja in prodaje drog, le da ne pridejo dovolj visoko na lestvici dilerjev, saj mislim, da je tudi v Sloveniji precej podkupovanja tudi s strani policije in ustavijo le dilerje na cesti in ne tiste, ki imajo vse pod kontrolo. Večje živine, večji dobavitelji in organizatorji za razpečevanje drog. (Ines Kvaternik, Vera Grebenc, Liljana Rihter: <i>Droge med politiko in vsakdanjim življenjem</i>, 2008)</i></p>
<p>'gospodarstveniki' (6)</p>	<p><i>Kriza je bila neposredna posledica t. i. sporazuma Plaza, kar avtorja podkrepita s sestankom velikih živin svetovnega gospodarstva v istoimenskem njujorškem hotelu sredi osemdesetih let. Za ameriško gospodarstvo in s tem seveda na njene svetilnike v Detroitu to niso bili rožnati časi, saj sta njihove dobičke močno klestila splošna ekonomska recesija in trgovinski deficit. (Polet, 2008); Alabama je nekoč odlašala tam, kjer njeni konkurenti niso: medtem ko so sosednje države odstranjevale madeže javnega rasizma, so skozi vsa 60. leta George Wallace in "velike</i></p>

	<p><i>živine" lokalne - kovinske in bombažne - industrije pridigali segregacijo in naravnost navznoter. (Mladina, 1997); No, pridite zato, ker bodo na festivalu prisotna velika imena, naši največji naročniki, od Nestléja do Benettona pa Ikea in drugi. Obenem je Montreux prijazno majhno letoviško mesto, kjer lahko za vsakim vogalčkom srečate »velike živine«, ki bodo prišle na festival. (MM, 2004);</i></p>
'umetnostni kritik Dave Hickey' (1)	<p><i>Mrzlično so se pripravljali na mednarodni bienale sodobne umetnosti, katerega kurator je tokrat Dave Hickey, velika živina losangeleškega umetniškega dogajanja. (Delo, 2001)</i></p>
'glasbeniki' (6)	<p><i>Newyorški raper Jay-Z, ena večjih živin v svetu hip-hopa, je znan predvsem po mikrofonskih spretnostih in neskončnem opevanju gmotnih dobrin, ki si jih je nagrebel v svoji raperski karieri. (Dnevnik, 2001); Niti "velike živine" hip hopa si ne upajo napovedati izida. (rtvslo.si, 2010); Začela je pri šestnajstih in bila kot eden izmed fantov. Družila se je z največjimi živinami rap glasbe, prodajala albume v milijonskih nakladah in se javno obkladala s kletvicami. (Playboy, 2005); Glasbeno Jonesova mogoče res ni naredila revolucije, a so njene pesmi prepričale milijone ljudi k nakupu. Ko so ji na založbi pred leti predlagali, da posname visokoproračunski videospot, jih je samo nedolžno pogledala in rekla: »Mar nismo prodali dovolj plošč?« Kako da se je takrat</i></p>

	<p>23-letna pevka odločila po robu postaviti velikim živinam glasbene industrije. (Nedeljski dnevnik, 2009)</p>
'filmski ustvarjalci' (5)	<p><i>Največje presenečenje leta je bil nedvomno Kristusov pasijon. Z biblijsko dramo in božjo pomočjo je Mel Gibson prehitel vse rekordne zaslužke. S spornim neodvisnim projektom, ki se je s 600 milijoni dolarjev prihodka uvrstil na 24. mesto lestvice najuspešnejših filmov vseh časov, je nori Mel zaslužil več kot 400 dolarjev in tako postal član ekskluzivnega kluba velikih živin. (Stop, 2004); Pred dolgimi leti sva se spoprijateljila z veliko živino iz holivudske srenje. Ne glede na to, da je naša komunikacija potekala zgolj preko spleta, sva z njim navezala pristne stike. (siol.net, 2011); Celo Michael Nathanson, velika živina pri studiju MGM, priznava, da je zgodba na las podobna zapletu iz filma <i>Ocean's Eleven</i>. (Premiera, 2006)</i></p>
'direktorji' (6)	<p><i>Prav je, da smo ljudje seznanjeni tudi z nečednimi posli tako velikih živin, kot so direktorji. Zato se mi ne zdi, da bi se zgodil medijski linč. (Savinjske novice, 2008); Velike živine so pokrale vse kar se je dalo in gradbeništvo spravile na kant. (24ur.com, 2011); Obrišite si že vendar oči in očala in spreglejte in najдите te ta velike živine. HILDA, ZAKERŠNIK, HASTOR, te najдите so pred vašimi očmi in imajo vsega polno rit, od delavcev ki jim niso dajali plač. (24ur.com, 2010)</i></p>

'menedžerji' (3)	<i>Rebekino potovanje v Anglijo seveda ni padlo kar z neba. Na Miss sveta 2001 v Sun Cityju jo je namreč opazil pomemben član žirije Elliot Cohen, svetovno znani menedžer, agent in lastnik snemalnih studiev ter videoprodukcije Red Bus Music, ki sodeluje z založbo Sony Records iz Londona. Ko so dekleta morala zapeti, je Rebeka med 89 puncami zasedla drugo mesto, takoj za predstavnico Barbadosa, izvrstno pevko Stephanie Chase. Gospod Elliot, velika živina, je prišel takoj do Rebekinega menedžerja Zdravka Geržine (očeta Powerke Natke) in mu predlagal sodelovanje. (Nova, 2003)</i>
'funkcionarji, sodniki, zdravniki, profesorji, učitelji' (1)	<i>najprej je potrebno naekrat stisniti vse vrste velike živine - funkcionarje, sodnike, zdravnike, profesorje in učitelje. ko veliki zapravljevci klonejo se bo drobnica mirno upognila, varčevanje pa mora biti enako ostro tudi pri njih. (rtvslo.si, 2010)</i>
'športni funkcionarji' (1)	<i>Marjana Vengusta, veliko živino nogometnega kluba CMC Publikum, smo skupaj z ženo zalotili na plesišču, kjer pa sploh nista plesala, marveč samo malce stopicala. Kaj vemo, morda gre razlog za utrujenost iskati v dejstvu, da Marjan treninge s svojimi fanti vzame preveč resno. (Celjan, 2002)</i>

2. SKUPINA

V tem poglavju so zbrane enote iz RJ, ki se kažejo kot samostalniški frazemi, a jih v osamosvojeni obliki ne najdemo v SSF ali/in SSKJ, ker gre za del glagolskih ali prislovnih frazemov. V podskupino 2.1 smo uvrstili tiste, ki se v Gigafidi kažejo kot ustaljene in bi zato lahko govorili o novi varianti samostalniškega frazema. V podskupino 2.2 pa smo vključili tiste, za katere dejanska raba – preverjali smo jo v Gigafidi – ni potrdila osamosvajanja samostalniškega jedra in jih zato ne moremo šteti med (nove) samostalniške frazeme.

Podskupina 2.1

2.1.1 GRADOVI V OBLAKIH

V RJ je navedena zveza **gradovi v oblakih**, kar bi bil samostalniški frazem, a v nadaljevanju pri zgledih rabe omenja glagolski frazem *graditi gradove v oblakih*, kar pa ne sodi v našo analizo. V SSF je samostalniški frazem s podobnim pomenom **zlati gradovi**, ostali so glagolski: *graditi gradove v oblakih*, *obetati zlate gradove*, *obljubljati gradove v oblakih*, *postavljati gradove v oblakih*, *zidati gradove v oblakih*, *zidati zlate gradove v oblake*, *zlate grade si obetati*.

V RJ je zvezi *graditi gradove v oblakih* pripisan pomen 'snovati nerealne načrte'. V SSF je pri frazemih *zidati zlate gradove v oblake*, *zlate grade si obetati*, *zlati gradovi* naveden pomen 'neuresničljiva velika sreča, bogastvo'; pri frazemih *graditi gradove v oblakih*, *obetati zlate gradove* in *obljubljati gradove v oblakih* pomen 'obljubljati srečo, bogastvo'; pri frazemih *postavljati gradove v oblakih* in *zidati gradove v oblakih* pa pomen 'delati neizvedljive načrte, sanjariti o nemogočem'.

V SSKJ je pod iztočnico *grad* v frazeološkem gnezdu navedeno: ekspr. *obljubljaj ji je zlate gradove* 'srečo, bogastvo'; ekspr. *gradove si zida v oblake* 'dela neizvedljive načrte, sanjari o nemogočem'. Pod iztočnico *zlat* je frazem prav tako naveden v frazeološkem gnezdu, s kvalifikatorjem ekspr.: *obljubljaj ji je zlate gradove* 'srečo, bogastvo'. Pod iztočnico *zidati* je v frazeološkem gnezdu naveden s kvalifikatorjem ekspr.: *gradove si zida v oblake* 'dela neizvedljive načrte, sanjari o nemogočem'. Pod iztočnicami *obetati*, *postavljati*, *graditi*, ki jih kot možne glagolske sestavine omenja SSF, ne najdemo frazema.

V Gigafidi se zveza *grad v oblak* pojavi 623-krat. Prevladujejo glagolski frazemi (*zidati/graditi/postavljati gradove v oblakih*, *obljubljati gradove v oblakih*), precej je primerov

posamostaljenja: *Državnozborske volitve prihodnje leto bodo kot nalašč za številne obljube in zidanje gradov v oblakih, a žal se od tega ne bo dalo živeti.* (Delo, 2003); *"Vera mora imeti razumske temelje, sicer bi bila proti človeku. Nespametno bi bilo verovati, če ne bi videl, da je pametno verovati. Saj bi tedaj vera lahko bila iluzija, zidanje gradov v oblake, skratka igra na srečo.* (Luč v temi, 1993); *Sprejemanje obeh proračunov je tako nekako kot zidanje gradov v oblakih, saj bi morala obema dokumentoma vlada in parlament s sprejetjem ustrezne zakonodaje najprej postaviti temelje.* (Finance, 2005); *Gradite le na osnovi tistega, kar imate, kajti gradnja gradov v oblakih je le izguba dragocenega časa.* (Dnevnik, 2003); *Edino Michael Schumacher torej še sanja o uspehu in zmagah. A tudi njegove sanje so iz dneva v dan bolj podobne zidanju gradov v oblakih.* (Lady, 2000); *To se morda sliši kot gradnja gradov v oblakih, a take določitve nekaj le pripomorejo. Sudanska Ljudska osvobodilna vojska je obljubila, da ne bo uporabljala otroških vojakov.* (Mladina, 1999)

Navedenih je precej primerov, pri katerih se kaže osamosvajanje jedra (*gradovi v oblakih*) frazema, zato bi že lahko govorili o novi varianti frazema: *Spretni ste tudi pri organizaciji. Vaši »gradovi v oblakih« lahko postanejo resničnost, če si pridobite dodatno znanje, ki je za to potrebno.* (Jana, 2008); *Kot je dejal ob predstavitvi kandidature, zdaj ni čas za gradove v oblakih in negospodarno trošenje javnih sredstev, pač pa, da energijo usmerimo v zagotavljanje čim boljših pogojev za življenje vseh občanov.* (siol.net, 2010); *Ali nas volivce res zanima, kakšni so pogledi posameznega kandidata na prihodnost? Tudi če nas, je treba vedeti, da gre za gradove v oblakih in še pogosteje za račun brez krčmarja.* (Jana, 2004); *Protidobave kot gradovi v oblakih* (Delo, 2002); *»Brez teh mojih junakov bi vsi moji lepi načrti ostali gradovi v oblakih.«* (Ognjišče, 1998); *Zaživite svoje sanje, gradove v oblakih si priključite na zemljo, namesto da sanjate o življenju.* (Nedeljski dnevnik, 2002); *obljubimo tako, da komajda izpolnimo ... ampak nobenih velikih besed, nobenih gradov v oblakih, nobenih kremnih rezin za tiste, ki so lačni kruha ...* (Denis Poniž, Na hudi dan si strankin član, 1998); *Ko se je začel podirati grad v oblakih, so se mnogi vprašali, zakaj niste stali reprezentanci ob strani v trenutkih krize.* (Delo, 2001); *Seveda samo želje in načrti, gradovi v oblakih, niso dovolj. Ne glede na način, obliko in vrsto pridobivanja (služenja) denarja, varčevanja, investicij ali posojanja denarja se moramo z denarjem oziroma materialnimi dobrinami najprej naučiti smotrno ravnati.* (Dnevnik, 2007); *Za vsakdanje življenje so gotovo najbolj nevarni politični, gospodarski in kulturni gradovi v oblakih, saj za dolga desetletja ali celo stoletja odvrtaajo pogled ljudi od resničnih težav posameznikov in narodov, jih zaslepljujejo in jim tako onemogočajo trezno soočenje z resničnostjo.* (Dnevnik, 2007); *Čeprav živijo zelo skromno,*

Veronika ne sanja o neuresničljivih gradovih v oblakih, ampak preprosto pove, da si najbolj želi, da bi s sinovoma lahko večkrat kam šli in odkrivali lepote Slovenije ali kake druge države. (Jana, 2009); *Osem mesecev kasneje so se mu njegovi univerzijadni gradovi v oblakih začeli drug za drugim podirati ...* (Dnevnik, 2009)

2.1.2 JARA KAČA (zraslek)

V RJ najdemo samostalniški frazem *jara kača* (obe sestavini pisani z malo začetnico), pod geslom *stekli polž* pa sta med razlago pomena navedena *Jara kača in Stekli/stekli polž (pravljica, zgodba o Jari kači, o Steklem/steklem polžu)*. V RJ nedosledno uporabljajo veliko začetnico. V SSF najdemo variante *dolg kot jara kača, kakor jara kača, kot jara kača, vleči se kakor jara kača, vleči se kot jara kača [in stekel polž], [kot] povest o jari kači [in steklem polžu]*. Samo zadnjo varianto lahko vključimo v našo analizo, če ne upoštevamo fakultativne sestavine *kot*. V RJ tako najdemo gesli *jara kača* in *stekli polž*, pod razlago pa še *pravljica o Jari kači* oziroma *pravljica o Steklem/steklem polžu*, v SSF pa *povest o jari kači [in steklem polžu]*. Pomensko ne moremo primerjati, ker ni opisa v RJ, je pa pri razlagi pod iztočnico *stekli polž* navedeno, da gre za »naslov izmišljene [sic!] pravljice«; v SSF ima zveza *[kot] povest o jari kači [in steklem polžu]* kvalifikatorje *ekspr.; pren., navadno kot primera* in pripisan pomen 'kar že dolgo traja in kaže, da se še dolgo ne bo končalo'.

V SSKJ pri iztočnici *kača* najdemo v frazeološkem gnezdu dva zapisa, in sicer s kvalifikatorjem *star. povest o jari kači in steklem polžu* 'povest, ki je ni'; ter s kvalifikatorjem *ekspr. ta zadeva je kot povest o jari kači* 'že dolgo traja in kaže, da se še dolgo ne bo končala'. Pri iztočnici *jar* (in sicer pod drugim homonimnim geslom) jo prav tako najdemo dvakrat. Zveza *jara kača* je navedena med ilustrativnim gradivom, v frazeološkem gnezdu pa s kvalifikatorjem *ekspr. ta zadeva je kot povest o jari kači* 'že dolgo traja in kaže, da se še dolgo ne bo končala'. Pod iztočnicama *polž* in *stekel* najdemo v frazeološkem gnezdu s kvalifikatorjem *star. naveden frazem povest o jari kači in steklem polžu* 'povest, ki je ni'.

V Gigafidi se zveza *jara kača* pojavi 1.138-krat, v različnih variantah in z različnimi sestavinami: *zgodba, povest, pravljica, zgodbica, saga*;³⁰ včasih ob *jari kači* nastopa še *Stekli/stekli polž*. Med prvimi 350 zadetki jih je 274 s pomenom 'jara kača', brez sestavine

³⁰ Ob tem bi bilo dobro opozoriti na razliko med povestjo, zgodbo in sago. Miran Hladnik (1991: 9) uvede razlikovanje med pripovedovanjem o aktualnih dogodkih (povest) in pripovedovanjem o izmišljenih ali resničnih dogodkih, ki so se zgodili že davno (pripoved, pripovedka, pravljica). Sago uvršča med realistične prozne pripovedi.

zgodba/povest/pravljica. Pri podrobnejšem iskanju samostalniške sestavine v zvezi vleči se kot *kdo/kaj* se v Gigafidi med 15 zadetki pojavijo: *megla* (trikrat), *senca* (dvakrat) ter po enkrat *duh*, *december*, *ponedeljek*, *jara kača*, *mula*, *čreva*, *kurje črevo*, *polž*.

Frazemi s sestavino jara kača	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
<i>zgodba o jari kači (52 zadetkov)</i>	<i>[D]elitev premoženja bo najbrž zgodba o jari kači.</i> (Jana, 2008)
<i>zgodba o jari kači in steklem polžu (24)</i>	<i>Delitev premoženja nekdanje novomeške občine med tri nove, mestno občino Novo mesto, Šentjernej in Škocjan, se vleče kot zgodba o jari kači in steklem polžu.</i> (Dolenjski list, 1997)
<i>povest o jari kači (14)</i>	<i>Zapleti z načrtovanim referendumom o obratovalnem času prodajaln so le najnovejše poglavje v povesti o jari kači.</i> (Dnevnik, 2003)
<i>povest o jari kači in steklem polžu (12)</i>	<i>Čeprav je še nedavno problematična ZR Jugoslavija začela hiteti z dogovarjanjem o razdelitvi premoženja SFRJ, povesti o jari kači in steklem polžu še ni videti konca.</i> (Večer, 2000)
<i>pravljica o jari kači (8)</i>	<i>Zgodba o privatizaciji Telekoma Slovenije se vleče kot pravljica o jari kači.</i> (Delo, 2001)
<i>pravljica o jari kači in steklem polžu (14)</i>	<i>Kot pravljica o jari kači in steklem polžu se bo bral RRP LUR 2007 - 2013. Za tiste, ki se ne spoznate na kratice, naj bi to pomenilo nov ljubljanski regijski plan za šest let.</i> (Kamniški občan, 2005)
<i>zgodbica o jari kači (1)</i>	<i>Gradnja nove mengeške športne dvorane močno spominja na zgodbico o jari kači, ki se po Mengšu vije že več let.</i> (Dnevnik, 2000)
<i>zgodbica o jari kači in steklem polžu (1)</i>	<i>Tisti, ki so poslušali pravljice Manice Komanove, so danes zelo odrasli, nekateri so</i>

	<i>celo dedki in babice, a niso pozabili zgodbice o jari kači in steklem polžu, ki je ni bilo nikoli konec. (Delo, 2000)</i>
<i>saga o jari kači (1)</i>	<i>Namesto združevanja plačil - saj ni res pa je - saga o jari kači s plačili prispevkov pri izplačilu plač (24ur.com, 2010)</i>
<i>saga o jari kači in steklem polžu (1)</i>	<i>Pravopisna saga o jari kači in steklem polžu je bolj vznemirljiva od večine tukajšnjih nacionalnih zgodb o (ne)uspehu. (Večer, 2001)</i>
<i>štorija o jari kači in steklem polžu (1)</i>	<i>In recesija je že tu. Nadaljevala se bo štorija o jari kači in steklem polžu. (Mladina, 2001)</i>
<i>razprava o jari kači in steklem polžu (2)</i>	<i>In ciklus razprave o dežurni službi je tako sklenjen. Takšna razprava o jari kači in steklem polžu se ponavlja leta in desetletja. (Delo, 2001); [S]vet Slovenijo že prepozna po http://www.butale-com.si, razpravah o jari kači in steklem polžu, o al prav se piše bio ali z rijo itd. (Dnevnik, 2001)</i>
Frazemi s sestavino vleči se kot kdo/kaj	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
<i>vleči se kot čreva (1)</i>	<i>Saj, proslave, recitacije in deklamacije so ponavadi tako dolgočasne in duhamorne, vlečejo se kot čreva. (Večer, 2001)</i>
<i>vleči se kot kurje črevo (1)</i>	<i>Si pa novo priložnost zasluži razgled z Rjavine, ki se je tokrat potuhnil v meglo, prav tako kot greben Rjavine, ki razgibano in v stilu vleče se kot kurje črevo pripelje nazaj do Staničevega doma. (siol.net, 2010)</i>
<i>vleči se kot polž (1)</i>	<i>Počasen, vleče se kot polž. (Hopla, 2009)</i>

vleči se kot megla (3)	<i>No, no, malo bolj živahno! Vlečete se kot megla ... (Alan Ford, 1999)</i>
vleči se kot senca (2)	<i>Kot majmun se premetavam iz kota v kot stanovanja, vlečem se kot senca, sem samo privid samega sebe. (Mentor, 2009)</i>
vleči se kot duh (1)	<i>»Sita sem tega. Mislim zaboga. Vleče se kot kakšen duh ali pa ima izpade ...« (Kate Cann, Pozor, samo za plavalce, 2006)</i>
vleči se kot december (1)	<i>Vlečem se kot december, oba skupaj pa se vlečeva kot Neil Armstrong na Luni. S tem da ne delamo velikih korakov, smo pa počasni. (rtvslo.si, 2010)</i>
vleči se kot ponedeljek (1)	<i>ful dobr film, ki ima eno slabo lastnost - predolg je. Vleče se kot ponedeljek (internet, ustanove, 2010)</i>
vleči se kot jara kača (1)	<i>Zgodba o Ljubomiru Čučiću, njegovi ženi Megali in hčerkicah Lari in Sari se vsake toliko časa pojavi v hrvaških in francoskih pa tudi drugih medijih. Vleče se kot jara kača in videti je, da se bo končala približno takrat, ko bo konec človeške nadutosti in hudobije. (Jana, 2007)</i>
vleči se kot mula (1)	<i>»Vlečem se kot mula, medtem pa ti postavaš tu zunaj? Lahko bi mi pomagala.« (Jutta Treiber, Modro jezero je danes zeleno, 2005)</i>

Raba v korpusu kaže, da se je jedro *jara kača* začelo osamosvajati: *Glede na sprejeti dnevni red naj bi državni zbor danes opravil še tretjo, zadnjo obravnavo sistemskega zakona o izbrisanih. A je možnosti, da bi danes o tem zakonu poslanci tudi res razpravljali ali morda celo končali zakonsko **jaro kačo** o izbrisanih, le malo. (Dnevnik, 2004); **Jaro kačo** »poslanskih privilegijev« je znova postavila v ospredje trenutna*

plačna kriza, v kateri »nosijo fano« plače sodnikov, ki da morajo biti primerljive s poslanskimi. (Delo, 2008); **Jara kača** s prodajo stanovanj v soseski Celovski dvori se nadaljuje. Sestanek med predstavniki Vegrada in njegovimi podizvajalci vliva upanja, ne daje pa zagotovila, da se bo zares premaknilo. (siol.net, 2010); **Jara kača** pogajanj o plačah v javnem sektorju se bo očitno nadaljevala še vsaj nekaj dni, pa vendarle je to nekaj, zaradi česar gre resornemu ministru Gregorju Virantu prej pripisati plus kot minus. (Delo FT, 2008); Medtem se je znova začela daljšati še ena od slovenskih **jarih kač** – orožarska afera. (siol.net, 2011); Dimnikarska **jara kača** (Novi tednik, 2006); **Jara kača** sukcesije (Dnevnik, 2000); V **jari kači**, ki se tako rada naplete, kadar je izraženo kaj kritičnega v zvezi z našim osrednjim kulturnim centrom, npr. to, da pričakujemo (boljšo) presojo, kaj spada na njegov oder in kaj ne, naj se ustavim pri dveh pasusih iz zadnjega dopisa pod gornjim naslovom. (Delo, 2002); Da lahko **jaro kačo** referendumskih pobud o sistemskem zakonu če je njihov namen le zavlačevanje preseka že predsednik državnega zbora, pa je v svoji zadnji odločbi nakazalo tudi ustavno sodišče. (Dnevnik, 2004); Občinska **jara kača** (Delo, 2002); Ribiška **jara kača** (Delo, 2000); Po neverjetno dolgi sodni **jari kači**, ko so obdolženci – zdaj pravzaprav rehabilitiranci – že odsedeli več mesecev po zaporih, seveda lahko pričakujemo tožbe proti državi zaradi plačila odškodnine. (Slovenske novice, 2008); **Jara kača** dolgih pogajanj (Dnevnik, 2003); Portoroška **jara kača** (Delo, 2001); Na bojnem polju političnega odločanja o obliki volilnega sistema se zadnjih nekaj tednov res nekaj dogaja, a pravzaprav se še nič ni končalo. **Jara kača** volilnega sistema se še zmeraj leno plazi med šopi različnih volilnih predlogov in jesenske volitve vedno bolj trkajo na vrata. (Mladina, 2000).

2.1.3 PRANJE MOŽGANOV

V RJ je zvezi **pranje možganov** pripisan pomen 'vplivanje, manipulacija'. V SSF ni samostalniškega frazema s tem pomenom, je pa glagolski frazem *oprati komu možgane* (dovršni glagol), ob tem navaja še *oprati komu glavo* (obe varianti s pomenom 'zelo ošteti koga').

V SSKJ ni samostalniškega frazema, najdemo pa variante frazema pod iztočnicama *prati* in *oprati*. Pod iztočnico *prati* je naveden v frazeološkem gnezdu v slovarski obliki: *ekspr. prati komu možgane* 'idejno, politično ga prevzgjajati, preusmerjati'. Pod iztočnico *oprati* ga prav tako najdemo v frazeološkem gnezdu, a v realizirani obliki, kot zgled rabe: *ekspr. šef mu je opral glavo* 'zelo ga je oštel'. Kot vidimo, je eksplicitno navedeno, da gre za idejno oziroma politično

vplivanje na drugega človeka. Zanimivo je, da nobene od variant frazema ni pod iztočnicama *možgani* oziroma *glava*.

Zveza *pranje možganov* se v Gigafidi pojavi 957-krat,³¹ pri veliki večini zadetkov gre za pomen 'vplivanje, manipuliranje', kot ga navaja RJ. Kot piše Aleksandra Derganc (2013: 170–171), naj bi šlo pri zvezi *pranje možganov* za kalk iz angleščine *brainwashing*, frazem najdemo tudi v ruščini in mu je pripisan pomen 'z bolj ali manj nasilnim prepričevanjem nekoga o nečem prepričati. Izraz je posebno pogosto uporabljan za ideološko vplivanje, o čemer govori tudi razlaga v ruskem frazeološkem slovarju. Navedimo primera iz korpusa: *Jaz sem za razne epepeje, tv prodaje in tovrstno pranje možganov imun – moja žena pa ne!* (Branko Gradišnik, Delo, 1997); *To je bilo tipično sovjetsko pranje možganov, z jasnimi navodili, kako naj tuji novinar poroča o Čečeniji in ruski zunanji politiki.* (Sobotna priloga, 2008)

Gre torej za dva frazema; stari pomen (ki je pretvorba iz glagolskega *prati možgane/glavo komu*³²), ki je v SSKJ, se sploh ne pojavi več, novi frazem je iz angl. *brainwashing*.

Zaradi pogostnosti pojavitve zveze *pranje možganov* bi lahko potrditi njeno leksikalizacijo, predvsem pa bi bilo nujno dodati nov pomen v slovar.

2.1.4 SLO(NO)VON V TRGOVINI S PORCELANOM

V RJ je v zvezi *slonovon v trgovini s porcelanom* namesto sestavine *slon* naveden *slonovon* oziroma *slovon*. Odločitev za to pojasnijo pri razlagi pomena. Gre za sestavinsko prenovitev.³³ V SSF ni samostalniškega frazema, so pa navedeni primerjalni frazem *kot slon v trgovini s porcelanom* ter varianti glagolskega frazema *obnašati se kot slon v trgovini s porcelanom* oziroma *vesti se kot slon v trgovini s porcelanom*. SSF kot zamenjavo za sestavino *slon* omenja *kamelo*.

V SSF je varianti *kot slon v trgovini s porcelanom* pripisan pomen 'zelo nerodno, nespretno'. V RJ pa pojasnjujejo, da je *slonovon* oziroma *slovon* 'zelo nerodna oseba, še bolj nerodna kot slon v trgovini s porcelanom, ker *slovon* je nekakšen mastodont ali behemot, ki ga je iznašel

³¹ Ob tem se v Gigafidi zveza *prati možgane* pojavi 599-krat, *oprati možgane* 388-krat, *prati glavo* 100-krat, *oprati glavo* 68-krat, *pranje glave* pa 86-krat.

³² Podoben primer nominalizacije navaja E. Kržišnik, in sicer *mlatiti prazno slamo* → *mlatenje prazne slame* (Kržišnik 2005: 216)

³³ Primer je videti kot napaka, če ne poznamo slovona iz zgodbe o medvedku Puju. Podoben primer navaja Erika Kržišnik (1987: 52–53), in sicer *Brez skrbi, še zmeraj vas vse uženem v kozlovji rog*, s pojasnilom, da bi ob neupoštevanju uprizoritve, v kateri Kronos nosi rogove, omenjeno prenovitev lahko imeli za napako.

medvedek Pu, ko je zasledoval svoje stopinje okrog drevesa'. Lahko bi rekli, da želijo še okrepiti pomen nerodnosti.

V SSKJ ne najdemo frazema pod nobeno izmed omenjenih iztočnic (*slon, trgovina, porcelan, kamela*).

Zanimalo nas je, ali lahko že govorimo o novem frazemu – torej ali se je jedro (*slon v trgovini s porcelanom*) osamosvojilo – ali pa v rabi še vedno prevladujejo glagolski oziroma primerjalni frazemi. Zveza *slon v trgovini s porcelanom* se v Gigafidi pojavi 216-krat, od tega je le okoli 80 primerov variant glagolskega frazema *vesti/obnašati se kot slon v trgovini s porcelanom*. Ena od značilnosti glagolskih frazemov je njihova možnost celovitih pretvorb (Kržišnik 1994: 95–100), v katerih se skladijska zgradba frazema spremeni zaradi prehoda glagola v drugo oblikoskladijsko kategorijo, denimo samostalnik (posamostaljenje, npr. *pogovor na štiri oči*) ali samostojni stavek. Korpusna analiza je to potrdila, našli smo denimo *obnašanje slona v trgovini s porcelanom*, ne pa tudi variante *vedenje slona v trgovini s porcelanom*: *Bushev napad na iranske verske voditelje, češ da niso bili demokratično izvoljeni, a vseeno izvažajo in podpirajo terorizem, je podobno obnašanju slona v trgovini s porcelanom*. (Delo, 2002)

Primeri rabe v korpusu kažejo na to, da se je zveza *slon v trgovini s porcelanom* že osamosvojila in bi jo lahko šteli za novo varianto frazema s pomenom 'nerodnež, štor'. Nekaj primerov: »*Tukaj ni prostora za slone v trgovini s porcelanom*, »piflarje«, nerode in »budale«. Najstniki se vsakodnevno spopadamo s tem.« (Delo, 2007); *Zato je strog nadzor našega dela nujen; hitro in nevede se namreč lahko preobrazimo v slona v trgovini s porcelanom*, kar se je v preteklosti že dogajalo. (Ribič, 2000); »*O'Neill je bil res pravi slon v trgovini s porcelanom in srčno upam, da bo njegov naslednik bistveno bolj previden pri komuniciranju z javnostmi*,« meni dr. Stephan Schulmeister, avstrijski izvedenec za mednarodno gospodarstvo. (Delo, 2002); *Vse skupaj se je močno dotaknilo tudi novinca v vrstah ponosa Katalonije Zlatana Ibrahimovića, ki je na samem začetku tekmovalnega obdobja deloval nekoliko izgubljeno, zdaj pa se v novem okolju in z novim sistemom igranja že znajde precej bolje. V soboto o slonu v trgovini s porcelanom ni bilo ne duha ne sluha, prav priljubljeni Ibra je bil tisti, ki je načel mrežo gostov in bil eden od najbolj zaslužnih za navdušujočih 5 : 2*. (Ekipa, 2009)

Našli smo tudi nekaj zanimivih prenovitev: *Potem pa se ta čreda slonov v trgovini z otroškimi emocijami sprašuje, kaj je naredila narobe, da si je zaslužila takega otroka. Neverjetno je namreč to, kako ni prišlo niti novinarju niti staršem na pamet, da govorijo o predmetu, imenovanem mlajši človek.* (Delo, 2003); **Kadrovski slon v trgovini s porcelanom** (Finance, 2007); *Sicer pa Rupel ni zgolj slon v trgovini z (diplomatskim) porcelanom. Sodeč po vse bolj odbitih in vse bolj neobzdranih izjavah o novinarjih in medijih je tudi mamut v trafiki.* (Dnevnik, 2008); *S tem bi v našo zunanjo politiko vnesli veliko nepotrebne resnicoljubnosti, a bi Američanom dali vsaj to zadovoljstvo, da bi lahko na nas kazali kot na še večjega slona v trgovini z zunanjepolitičnim porcelanom.* (Dnevnik, 1997); in napak: **JE V FINANČNEM SVETU KOT SLON V TRGOVINI KRISTALA** (24ur.com, 2010); *Si predstavljate kopico Calderolijevih klonov, razpuščenih po EU? Kot bi spustili čredo nerodnih slonov v trgovino s kristalnimi izdelki.* (Novi glas, 2005); **Sloni v trgovini s kristalom** (Demokracija, 2005). Med napake bi lahko šteli tudi 42 pojavitev zveze *slon med porcelanom*. Za zvezo *kamela med porcelanom* v korpusu ni zadetkov.

2.1.5 BRCA V TEMO

V RJ je navedena zveza **brca v temo** ('zgrešeno bistvo, napačna odločitev, jalov poizkus'), v SSF samo glagolski frazem *brcniti v temo* ('zelo se zmotiti').

V Gigafidi se zveza *brcniti v temo* pojavi 393-krat, *brca v temo* pa 343-krat. Zaradi pogostosti števila pojavitev bi že lahko govorili o novi varianti frazema.

Navedimo le nekaj primerov rabe: *Iz tekme v tekmo je namreč bolj jasno, da trenutni igralski kader ni dorasel zahtevam, ki jih prinaša evroliga [...] se je prihod Christana Marakerja izkazal za brco v temo* (Ekipa, 2006); *Da bodo omenjene brce v temo mojih kritikov bolj razumljive: kot da bi se pisalo o športnem dogodku, kjer se graja protagonistovo slabo izvajanje prostih metov, slab skok v obrambi in napadu, slab odstotek meta iz igre, nič podaj ter veliko izgubljenih žog, športni dogodek pa v resnici sploh ni bila košarkarska tekma, temveč dvoboj v badmintonu.* (Delo, 2003); *Najprej malo pepela; pomisel, da bi Slovenija prihodnje leto morda zaradi zmage Karmen Stavec morala organizirati Evrosong 2004, je bila brca v temo.* (Finance, 2003); *Kačji vzorec, preglobok dekolte in prekratke hlačke so brca v temo. V prihodnje svetujemo nekoliko bolj sofisticiran in uglajen videz.* (Nova, 2008); *Pred kratkim pa je opazil Lindsay, ki ima kup zasebnih težav, povezanih predvsem z mamilom in alkoholom, poleg tega pa je odigrala*

vlogi v dveh **največjih filmskih brcah v temo**, *Georgia Rule* in *I Know Who Killed Me*. (Lea, 2007); *In če lahko za sprednji del mirno zapišemo, da je njegovo oblikovanje kljub nekoliko generičnim potezam vseeno prepoznavno (in dopadljivo), je zadek popolna brca v temo*. (Avto magazin, 2007); *A brcanje v temo*³⁴ *ni nekaj novega. Dogajalo se je že v preteklosti. Pa si oglejmo nekaj zgodovinskih brca v temo* (Moj mikro, 2007).

2.1.6 SMRTNA TIŠINA (skup)

V RJ je samo varianta **smrtna tišina** (1. 'tišina, ki je zavlada po nekem bučnem dogodku'; 2. 'tišina, ki jo občutimo v strahu ali nelagodju'). V SSF tega frazema ne najdemo, so pa v njem variante **grobna tišina** ('velika tišina'), *tišina, [da] bi lahko slišali šivanko pasti* ('zelo tiho, velika tišina'), *tišina kot v cerkvi* ('velika tišina, zelo tiho') in *tišina kot v grobu* ('popolna tišina, grobna tišina').

V SSKJ najdemo variante frazema pod petimi iztočnicami. Pod iztočnico *tišina* variante frazema najdemo pod razlago pomena kot zglede, in ne v frazeološkem gnezdu: *globoka, velika tišina*; ekspr. *gluha, grobna tišina*; ekspr. *mrtva* 'globoka, popolna', *smrtna tišina* 'popolna'; ter pod podpomeni: 'stanje brez hrupa, govorjenja': *kratka, mučna tišina*; *popolna*, ekspr. *stroga tišina*; ekspr. *nastala je taka tišina, da bi slišal šivanko pasti* 'zelo velika'. Pod iztočnico *smrten* je naveden pod drugim pomenom besede *smrten*: 2. ekspr. 'ki se pojavlja v visoki stopnji, v močni obliki': *povsod je bila smrtna tišina*. Pod iztočnico *grogen* je naveden pod drugim pomenom besede *grogen*: 2. ekspr. 'tak kot v grobu': *v sobi je zavlada grobna tišina*. Pod iztočnico *šivanka* je naveden v frazeološkem gnezdu: ekspr. *nastala je taka tišina, da bi slišali šivanko pasti* 'zelo velika'. Pod iztočnico *cerkev* je naveden kot zgled pod prvim pomenom besede *cerkev*: *tiho kakor v cerkvi*. Pod iztočnico *grob* je naveden kot zgled pod pomenom besede *grob*: *bilo je tiho kakor v grobu*.

V Gigafidi je za zvezo *smrtna tišina* 363 zadetkov, za zvezo *grobna tišina* je 264 zadetkov.

Luna nima atmosfere. Nebo okrog nje je vedno črno, tudi podnevi, saj na Luni ni zraka, v katerem bi se Sončeva svetloba lahko razpršila in ustvarila modro nebo, kakršno poznamo na Zemlji. Po brezračnem prostoru ne morejo potovati niti zvočni valovi, zato je Luna ovita v grobno tišino. (Simon in Jacqueline Mitton, *Astronomija*, 1999)

³⁴ *Brcaje v temo* je predvidljiva pretvorba iz glagolskega frazema.

Po odgovoru spet **nastopi grobna tišina**. Vegetiramo v tem položaju in okolju, ki je še vedno boljše kot dejavnosti v vojašnici. (Boštjan Cvetič, *Umri gušteru*, 2003)

V Beli hiši in okrog nje je **zavladala grobna tišina**, potem ko se je Monica Lewinsky z dveurnim intervjujem za televizijsko mrežo ABC in knjigo z naslovom *Monicina zgodba* podala na dolgo pot unovčevanja škandala po vsem svetu. (Dnevnik, 1999)

Zgodilo se je lani na tekmovanju *Weltklasse* v Zürichu, ko sem si s tribune želel ogledati finalni tek na 100 metrov. In ravno ko so tekmovalci šli v bloke, začne v moji torbi zvoniti telefon. Predstavlajte si, **smrtna tišina**, tudi med gledalci, in naenkrat to. (Mean's health, 2007)

Z druge strani je v odgovor še trikrat potrkal, potem je **zavladala smrtna tišina**. (Bogdan Novak, *Hudobna graščakinja*, 2005)

Na podlagi števila pojavitev bi lahko potrdili leksikalizacijo zveze *smrtna tišina*.

2.1.7 HUDA URA

V RJ je naveden samo samostalniški frazem **huda ura** s pomenom 'katastrofalno neurje', v SSF je zvezo *huda ura* mogoče najti pod iztočnicami *hud*, *ura*, *gledati* in *biti*. V nobenem primeru ni samostalniškega frazema, najdemo pa glagolska frazema *biti kakor huda ura* ('biti divji, besen'), *gledati kakor huda ura* ('grdo, jezno gledati') ter prislovni frazem *kakor huda ura* ('zelo hitro, nenadoma'). Ker v SSF ne gre za samostalniške frazeme, jih ne moremo primerjati po pomenu.

V SSKJ je frazem *huda ura* mogoče najti pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico *hud* ga ne najdemo v frazeološkem gnezdu, temveč ga navajajo pod šestim pomenom besede *hud*, in sicer: 6. 'ki prinaša trpljenje, težave' // *huda ura* 'neurje'. Pod iztočnico *ura* pa ga najdemo v frazeološkem gnezdu: *huda ura* 'neurje'; dodan je še primer z oznako 'ekspr.' *doma bo spet huda ura* 'kričanje, prepiranje, pretepanje'.

Za zvezo **huda ura** je v Gigafidi 900 zadetkov. Zaradi pogostnosti pojavitev zveze *huda ura* bi jo lahko dodali v SSF kot samostalniški frazem.

Pomeni frazema HUDA URA, ki so se pojavili v Gigafidi	Oblika v besedilu in minimalno sobesedilo
'katastrofalno neurje'	<i>Po sklepu vlade jih (rakete proti toči, op. Š. K.) bodo nadomestili bojda varnejši, učinkovitejši, zanesljivejši (in tudi cenejši?)</i>

	<i>talni generatorji, ki bodo v minutah hude ure in nevarnosti toče bruhalo vroč zrak proti oblakom in ledeno zrnje sproti spreminjali v pohleven dež. (Dolenjski list, 1997)</i>
'novi ukrepi'	<i>Vrtički zasedajo že več kot 150 hektarov dragocenega mestnega prostora in so razpršeni na več kot 150 lokacijah. [...] Potrebujemo več reda, je rekla ljubljanska mestna oblast. Pripravlja se torej nova huda ura za solatarje in solatarice, za porovce in porovke, za fižolarje in fižolovke in za vse druge zelenjavarje. (Jana, 2005)</i>
'oštevanje'	<i>Pokalni strelski trening je že razkril, da je bila v domžalski slačilnici »huda ura«. (Delo, 2007)</i>
'uvedba novega plačnega sistema'	<i>Z novim plačnim sistemom tudi ni bilo odpravljeno slabo plačano delo zaposlenih, ne glede na stopnjo izobrazbe, v enotah intenzivne terapije in nege. Huda ura, ki so jo imeli po nekaterih bolnišnicah v Sloveniji, nas je v veliki meri obšla. (Vizita, 2008)</i>
'razdejanje'	<i>Grad je doživel več hudih ur, tako so ga leta 1635 oplenili in razdejali uporni kmetje, šestdeset let pozneje pa je pogorel. (Vsi slovenski gradovi, 1997)</i>

2.1.8 ŽILICA ZA KAJ in UMETNIŠKA ŽILICA

V RJ je navedena zveza **umetniška žilica** ('nagnjenost, sposobnost, talent, nadarjenost'), omenjajo, da je žilica lahko še *lovska, trgovska, podjetniška, detektivska, igralska, popotniška, pesniška, tatinska, dirkaška, humoristična, organizatorska, avanturistična, tehnična* itn. V SSF so samo variante glagolskega frazema *imeti pesniško žilico, imeti umetniško žilico* ('biti

umetniško nadarjen, imeti smisel za umetnost'), *imeti žilico za kaj* ('imeti dar, sposobnost za kaj'), *odkriti umetniško žilico*. Kot dodaja SSF, se sestavina *umetniška žilica* lahko povezuje še z drugimi glagoli, npr. *odkriti umetniško žilico*.

V SSKJ najdemo frazem pod več iztočnicami. Pod iztočnico *žila* je naveden pod drugim pomenom besede žila kot zgled: 2. ekspr., navadno s prilastkom 'dar, sposobnost': *ima pesniško žilo; prirojena trgovska žila*; ter pod podpomenom, prav tako v realizirani obliki: 'nagnjenje, potreba': *pretepaška žila se mu je umirila*. Pod iztočnico *žilica* ga najdemo pod drugim pomenom besede žilica: 2. ekspr., s prilastkom 'dar, sposobnost': *ima pesniško žilico; zatajiti je moral svojo slikarsko žilico* // 'nagnjenje, potreba': *upreti se svoji potepuški žilici*; ter v frazeološkem gnezdu: ekspr. *žilica mu ni dala miru, da se ne bi pobahal* 'ni se mogel premagati'; ekspr. *zdaj si ga potipal za pravo žilico* 'povedal, vprašal si tisto, za kar se najbolj zanima, kar ga najbolj prizadene'.

V Gigafidi je za zvezo *umetniška žilica* 528 zadetkov, za zvezo *umetniška žila* je en zadetek (frazeološka raba), za zvezo *pesniška žilica* je 74 zadetkov, za zvezo *pesniška žila* so trije zadetki (vsi so rabljeni frazeološko).

Podkupina 2.2

Pri zvezah v podskupini 2.2 dejanska raba – preverjali smo jo v Gigafidi – ni potrdila ustaljenosti zveze.

2.2.1 BOB OB/V STENO

V RJ je samo varianta *bob ob steno*, v SSF gre za glagolski frazem: *bob ob/v steno metati, kaj je [kot] bob ob/v steno, vse je [kot] bob ob/v steno*. V Gigafidi smo preverili, ali se je jedro (*bob ob steno*) besedne zveze že osamosvojilo in lahko govorimo o novem frazemu.

V RJ je besedni zvezi *bob ob steno* pripisan pomen 'neuspešno prigovarjanje/dogovarjanje', v SSF je frazemu *bob ob/v steno metati* pripisan pomen 'opravljati nekoristno delo, zaman se truditi', frazemu *kaj je [kot] bob ob/v steno oziroma vse je [kot] bob ob/v steno* pa pomen 'kaj je brez uspeha, zaman'.

V naprednem iskanju v Gigafidi smo frazem opredelili kot kombinacijo samostalnika *stena*, ob katerem se do dve besedi levo ali desno pojavlja samostalnik *bob*. Poizvedba je vrnila 399 zadetkov, prevladujejo variante glagolskega frazema, pojavi pa se tudi približno 35 primerov,

ki bi lahko kazali na osamosvojitve zveze *bob ob steno*, a se je izkazalo, da gre le za izpust (elipso) glagola, zato ne moremo govoriti o osamosvojitvi zveze *bob ob steno*. Tak primer bi bil le: **Bančni bob ob steno** (Novi tednik NT-RC, 2002).

Med zadetki je bilo tudi nekaj primerov posamostaljenja: »*Ne pripadam nobeni politični stranki in po osmih letih metanja boba ob steno zagotovo še ne bom utihnil, čeprav bi lahko.*« (Nedeljski dnevnik, 2009); *Ob kaosu, ki vlada v glavah Slovencev, je pisanje o cestah, ki komunicirajo z avtomobili, ti pa med seboj (več v prihodnji prilogi), pravzaprav metanje boba ob steno.* (Delo, 2007)

Kot zanimivost dodajmo, da je med 399 skupnimi pojavitvami besed *bob* in *stena* le 8 takih s predlogom *v* (*bob v steno*), vsi ostali so s predlogom *ob*.

2.2.2 BOBU BOB

V RJ je sicer zveza **bobu bob**, a je kot primer navedeno: "*ma ta pa ma jajca, vedno reče bobu bob.*" V SSF je samo glagolski frazem *reči bobu bob*.

V RJ je zvezi *bobu bob* pripisan pomen '*resnico povedati (dostikrat boleče zveneče dejstvo)*'. Kot še navajajo, gre pri *bobu bob* za »*znano rubriko manj znanega slovenskega časopisa*«. ³⁵

V Gigafidi se zveza *bobu bob* pojavi 1.050-krat. Pri podrobnejšem iskanju smo zamejili možnosti s kombinacijo samostalnika *bob*, ob katerem je prva beseda levo samostalnik *bob* v dajalniku ednine, tretji pogoj pa je, da ob iskani besedi *bob* do tri besede levo ali desno ni glagola *reči*. Poizvedba nam je vrnila 312 zadetkov, večinoma je šlo za nefrazeološko rabo (šlo je za akcijo Bobu bob časopisa Večer in za nagrado, poimenovano po tej akciji, ter za oddajo z gospodarsko tematiko z naslovom Bobu bob na TV Slovenija). Med zadetke se je kljub zamejitvi iskanja prikradlo kar nekaj glagolskih frazemov *reči bobu bob* in precej podvojenih konkordanc. ³⁶ O osamosvojitvi jedra *bobu bob* (še) ne moremo govoriti, saj je bilo takih le 8 primerov. Ti pa vseeno kažejo tendenco po osamosvajanju zveze. Navedimo le nekaj primerov: *Pravzaprav smo tako enostavno razlago po sistemu »bobu bob« čakali že nekaj časa. Če ste se kdaj sprehodili po straneh, kjer Microsoft razlaga svoj sistem licenciranja, veste, o čem govorim.* (Moj mikro, 2005);

³⁵ Od tod bi tudi izvirala osamosvojitve (če bi jo dokazali), kar je prenovitveno.

³⁶ Na težavo s tako imenovanimi dvojniki so že opozarjali (Logar, Dobrovoljc, Arhar Holdt 2015: 475), saj je bila detekcija podvojenih konkordanc opravljena le pri spletnih besedilih.

*Dejstvo je namreč, da se z dviganjem poletne vročine v parlamentu povečuje poslančeva gostobesednost. Ko je torej bilo najbolj vroče, je najprej ugotovil, da je denacionalizacija **bobu bob**, ki naj to tudi ostane, oziroma jo je treba pustiti pri miru, kajti njegov oče ni bil zraven, da bi komu jemal, njemu se je poskušalo vzeti!* (Dnevnik, 1998); Školčev **bobu bob** (Slovenske novice, 2007); *Ne zaradi političnih in / ali svetovno nazorskih stališč, temveč zaradi pristopa. Brez podtikanj, pljuvanja, napadanja na osebni / zasebni ravni, posebno pa še brez vpletanja drugih, tako ali drugače povezanih ljudi v spor. Samo **bobu bob**.* (rtvslo.si, 2010)

Precej je bilo tudi napačno rabljenih zvez, in sicer je bila glagolska sestavina *reči* zamenjana z besedo *povedati*, večinoma v internetnih besedilih: *Upokojenec, dementen si ti verjetno bolj kot pa on! On pač nima dlake na jeziku in **pove bobu bob**.* (siol.net, 2010); *Potrebno jim je povedat: nalit si čistega vina in **povedat bobu bob**.* (siol.net, 2010); *He he he, lepo, končno en ki **pove bobu bob** in se ne spreneveda ter pošilja v prve bojne vrste služabnikov po političnih strankah* (rtvslo.si, 2011); *Na slovenski politični sceni ni nikogar, ki bi si upal potezam oblasti postaviti po robu in javno **povedati bobu bob**.* (Dnevnik, 2003).

2.2.3 PASJA ČREVA (zraslek)

V RJ je pod geslom *pasja čreva* navedena še primera *pot se vleče kot (kurja) čreva*. V SSF ni gesla *pasja čreva*; sta pa za isti pomen navedeni primeri *pot se vleče kot kurja čreva*, *vleči se kot kurja čreva*. V RJ je navedeno, da se frazem uporablja kot »nadomestek pojmov razvlečeno in neatraktivno (npr. za neatraktivno vsebino, dolgo pot ...)«. V nadaljevanju je frazemu pripisan pomen 'pomembna, dolgotrajna akcija, ki je pomembna za preživetje lastnika oziroma avtorja'. To utemeljuje z osrednjo funkcijo pasjega črevesja.

V SSF je primeri *pot se vleče kot kurja čreva* pripisan pomen 'pot se zelo vleče, je daljša od pričakovanja', primeri *vleči se kot kurja čreva* pa pomen 'zelo se vleči, odvijati se, potekati zelo počasi'. Pomena, navedena v obeh slovarjih, se torej le delno prekrivata – pri obeh je poudarek na dolgotrajnosti nečesa, v RJ pa dodajajo, da je ta dolgotrajna akcija pomembna za preživetje lastnika/avtorja.

V SSKJ primero *kurja čreva* najdemo pod dvema iztočnicama. Pod iztočnicama *črevo* in *kurji* je navedena pod pomenom besede *črevo* oziroma *kurji*: *pot se vleče kot (kurja) čreva* 'zelo'.

V Gigafidi je za zvezo *pasja čreva* šest zadetkov (samo eden je v frazeološki rabi, in to z glagolsko sestavino), zato ne moremo govoriti o samostalniškem frazemu: *Nedeljski popoldan se je vlekel kot pasja čreva*. (Hopla, 2006)

2.2.4 DLAKA V JAJCU

V RJ je navedena zveza *dlaka v jajcu*, v SSF samo glagolski frazem *iskati dlako v jajcu*.

V SSF je frazemu pripisan pomen 'pretiravati v zahtevah po natančnosti'; v RJ sta dva pomena, in sicer 1. 'težko narediti'; 2. 'dlakocepiti; biti izjemno natančen, biti nadležno tečen'. Zanimivo, da so navedli tudi drugi primer, namreč v SSF je *cepiti dlako* v pomenu 'razčlenjevati kaj do nepomembnih podrobnosti; biti malenkosten', a to je glagolski frazem, zato ne pride v poštev pri naši analizi.

V SSKJ najdemo frazem pod iztočnicami *dlaka, jajce* in *iskati*. V vseh treh primerih je naveden v frazeološkem gnezdu v slovarski obliki s kvalifikatorjem ekspr.: *iskati dlako v jajcu* 'pretiravati v zahtevah po natančnosti'.

V Gigafidi smo pri naprednem iskanju (iskana beseda je bil samostalnik *dlaka*, ob kateri se do dve besedi levo ali desno pojavi samostalnik *jajce* v mestniku ednine, tretji pogoj je, da do tri mesta levo ali desno od iskane besede ni glagola *iskati*) dobili 215 zadetkov. Med temi se glede na soodnosnost glagolov *iskati* in *najti* največkrat pojavi frazem *najti dlako v jajcu*, ki pa ni leksikaliziran. Na drugem mestu po pogostnosti je posamostaljena varianta frazema (*iskanje dlake v jajcu*): *Če je gospodarsko škoda, ki bi jo občutila podjetja (med njimi tudi tista najbolj izvozno uspešna, za katera strogi evropski nadzorniki ob še tako natančnem »iskanju dlake v jajcu« nimajo pripomb), mogoče dovolj natančno izračunati, pa je neizračunljiva, a zagotovo ogromna, ona druga, moralna škoda*. (Delo, 1999); *Za inšpektorje, predvsem tržne, so slovenski zasebni mesarji, žal, še vedno nekakšen poligon za razkazovanje mišic, iskanje dlake v jajcu ali za prakticiranje popolnoma neživiljenjskih zahtev*. (Obrtnik, 2002); *Evforija in spanje na lovorikah ali še huje, iskanje dlake v jajcu in tarnanje, da zakon sploh ni dovolj dober, vse to bi utegnilo manjšino razcepiti in oslabiti*. (Večer, 2001); *Boubakeur je v imenu sveta pozval k spoštovanju prepovedi nošenja rute, a zveza se je temu uprla. Zunanjim opazovalcem bi se utegnilo zazdeti, da gre za iskanje dlake v jajcu*. (Mladina, 2004); *Ta možakar stalno prestopa tanko mejo med lajšanjem frustracije in iskanjem dlake v jajcu. Svoje cinično vedenje sprošča na ljudeh okoli sebe, pa če to hočejo ali ne*. (Men's health, 2005).

Na osamosvojitve frazemskega jedra (*dlaka v jajcu*) je kazalo nekaj primerov: *potem ko iz Evropske unije priroma kako precej neveselo poročilo o stanju duha na Slovenskem (Romi, ksenofobija, izbrisani itd.), smo začudeni in ogorčeni: Saj imamo ombudsmana in praktično vse pošlihtano, le kaj Bruselj tečnari zaradi dlake v jajcu?! (Sobotna priloga, 2007); Tu pride prav vsaka »dlaka v jajcu«, ki bi, če bi veljalo za vse metode, na katere se sklicujejo "inkvizitorji Onkološkega inštituta", morala pokopati vse do zdaj uveljavljene metode presejanja in diagnostike bolezni dojk. (Dnevnik, 2003); Mož je kdaj pa kdaj še o omenil, da se tega ali onega ne sme, toda naredila sem se, kot da ga ne slišim. Nisem se hotela prepirati za dlako v jajcu³⁷, saj sem vedela, da je bilo hude krvi med nama že več kot dovolj.« (Gorenjski glas, 2004); Ta problem je dr. Smrke označil kot »dlako v jajcu«, iz katere sem hotel narediti »kosmato pošast«. Kaj je za koga dlaka v jajcu, je seveda stvar kriterijev. (Delo, 1999); Zato pa se mi včasih dogaja, da sem, morda, krivična do ljudi, ki so na tleh zaradi dlake v jajcu. Ker jih enostavno ne razumem. (rtvslo.si, 2010); Na koncu včerajšnje razprave o tej "dlaki v jajcu" (ki bi lahko posledično - z verižno reakcijo usklajevanja drugih socialnih prejemkov in pokojnin - javno porabo povečala za okrog 10 milijard tolarjev) vsi trije socialni partnerji v ekonomsko-socialnem svetu niso sprejeli skupnega sklepa. (Dnevnik, 1997); Tisoč in ena dlaka v jajcu. Krasno. (Mladina, 1993); Predvsem pa ni več birokrat, ni več robot in malenkostnež, ki bi ga zanimala le kakšna politična dlaka v jajcu in spletkarjenje. (Delo, 2007)*

V korpusu je tudi nekaj zanimivih prenovitev: *Prosimo pa, da "v-jajcu-dlako-iskalci" v prihodnje podpišejo svoje pripombe k tovrstnim publikacijam, da se bomo z njimi lahko podrobneje pogovorili. (Mladina, 1996); Žleht, ta beseda se mu je zdela odlična; zajela je vse tisto, česar nista premogli besedi zlobna in hudobna. »Ne strokovnjak za iskanje, temveč za praskanje dlake v jajcu,« je nekoč zadovoljno ugotovila Rahela (Mišja pojedina, 2003); Preveč olivnega olja čez sočni carpaccio, odvečna kaplja žajbljevega olja in ne več hrustljavi peteršilj, ki sta senčila tris skutnih in pehtranovih štrukljev ter regratovih njokov, bolj dekorativna kot hrustanju namenjena krušna skodela za beluševo juho in navlaženi friko iz opečenega parmezana, v katerem je počivala nežna beluševa rižota, so bile petnajstčlanskemu, razširjenemu llovarjevemu omizju dovolj debele dlake v jajcu za demokratično določitev spodaj natisnjene ocene. (Mladina, 1999); Njegov prodajni slogan - prva številka je namreč že izšla - se glasi: »Študentski cajtn g brez dlake na jajcu. Smo proti vsem. Smo za vse.« (Mladina, 1999).*

³⁷ Morda gre za križanje frazemov *prepirati se za oslovo senco* in *iskati dlako v jajcu*.

Našli smo tudi nekaj napak, šlo je za uporabo napačne sestavine (*loviti* namesto *iskati*) in križanje dveh frazemov (*iskati dlako v jajcu* in *cepiti dlako* ter *brez dlake na jeziku* in *iskati dlako v jajcu*): *Pri projektih se pri nas pogosto zatakne na državni ravni oz. na različnih ministrstvih, ki naj bi posredovala in pomagala pri projektih, kot to počnejo podobne službe v tujini...pri nas pa bolj kot ne lovijo dlako v jajcu in zavirajo pretok sredstev, zamujajo z nacionalnimi razpisi in kontrolami.* (rtvslo.si, 2010); *Dober blog si napisala Jamea, katerega smoter vidim v tem, da se človeško zamislimo in ne v tem, da se vнемajo novi spori v smeri cepljenja dlak v jajcu.* (rtvslo.si, 2010); *Svoji naslednici in strankarski kolegici Marici Škoda je brez dlake v jajcu zastavil kar nekaj manj prijetnih vprašanj.* (Dolenjski list, 2004)

2.2.5 BELA JETRA

V RJ je navedena zveza ***bela jetra***, v SSF najdemo glagolski frazem *imeti bela jetra*.

V RJ ima zveza *bela jetra* pripisane pomene: 1. 'spolno aktivnejša ženska, radodajka brez predsodkov'; 2. 'bikova jajca ali prašniki'; ker jih otroci ne bi jedli, so jim matere rekle, da jejo bela jetra!; 3. *Zabil sem ji ga do belih jeter* 'do jajc (mod)'. V SSF je frazemu *imeti bela jetra* pripisan pomen 'biti zelo trdoživ'.

V SSF najdemo zvezo pod iztočnico *jetra*, in sicer v frazeološkem gnezdu s kvalifikatorjema ekspr., redko kot zgled rabe: *ima bela jetra* 'je zelo trdoživ'.

V Gigafidi se zveza *bela jetra* pojavi 5-krat. Trem je pripisan prvi pomen iz RJ ('spolno aktivnejša ženska, radodajka brez predsodkov'), vsi trije so z interneta, s spletne strani 24ur.com, kjer so vulgarnjše vsebine pogostejše; zaradi nelektoriranosti in narečnih izrazov domnevamo, da izhajajo odlomki s spletnih forumov: *Dva bo pa ja imela dovolj, čeprav ima bela jetra.* (24ur.com, 2011); *Tiste ženske, ki trdijo, da jim je velikost penisa pomembna, imajo bela jetra.* (24ur.com, 2010); *Baje Paris nima belih jeter ampak šekasta (prevod: pisana) to je še hujši primer.* (24ur.com, 2011)

Pri enem primeru gre za pomen 'bikova jajca ali prašniki', je iz publicističnega besedila (revije): *Domnevali smo, da bi to utegnila biti juha, v kateri se kuhajo bela jetra oziroma bikova "jajca", a gre za nekaj čisto drugega.* (Vestnik, 2006)

Petemu iz sobesedila nismo mogli pripisati pomena, je pa tudi ta s spletne strani: *zanimivo, ta 3D, je prišel do belih jeter. Saj se sem pa taj rodijo belkam črnčki, ker pijejo njihove mame mleko črnih krav.* (siol.net, 2010)

Na internetu smo zvezo *bela jetra* našli še na dveh forumih, prvi je forum velenje.com pojavijo se zelo različne razlage pomena: *Kaj pomeni izraz "bela jetra"? – Slišal sem prijatelja, ki je rekel: ne "ukvarjaj" se z njo....ima bela jetra. Zdaj pa me zanima katero spolno bolezen je mislil? – Včasih so to rekli za žensko, ki je bila že parkrat vdova! – To rečejo ženski, ki je že velik bele tekočine od različnih moških fasala po jetrih – V Italiji pomeni beseda bela po naše lepa. Če ima pa bela jetra, je po naše kurba, to jo najkrajši pomen za tako, ki ima bela jetra. – nimfomanka – ženske z belimi jetri so nenasitne v seksu – Bela jetra pa je tudi izraz za bikove prašnike... Madona, zdaj pa reči ti ... naročiš bela jetra (misleč, da so recimo manj krvava...), pa dobiš bikova jajca na pladnju .. bi se skožlal za tri leta nazaj in pet naprej ...*³⁸

Drugi forum je kupid.com, kjer pa je šlo predvsem za pomen 'spolno aktivnejša ženska': *pred časom so bile vprašanja o belih jetrih o ženska ki imajo bela jetra ... – Pravijo, da ženske, ki morajo nonstop ... oziroma pogosto ... da pač te ženske imajo bela jetra ... hm... – ... jaz sem to do belih jeter slišala v stavku sej ima tako velikega, da ti lahko pride z njim do belih jeter – če si mislila na bela jetra in radodajke ali kako že gre, te lahko seznanim, da sem dobila bela jetra, kar v prevodu pomeni tudi to, da so se mi jetra ščistila in se me nihče več ne more dotakniti, kar pomeni nadalje v prevodu, da sem postala trdoživa ali da se mi fučka po domače za vse. torej imajo bela jetra dvojni pomen. vendar je logično po naravi ljudi, da zagrabijo za prvo kot si ti z mandeljni.*³⁹

2.2.6 KRISTUSOVA LETA (sklop/zraslek)

V RJ je samostalniški frazem *kristusova leta* (prva sestavina pisana z malo začetnico), v SSF je glagolski frazem *biti v Kristusovih letih* (prva sestavina z veliko začetnico). V RJ je zvezi pripisan pomen '33 let', v SSF pomen 'biti star triintrideset let; biti v srednjih letih'. Torej se pomena ne prekrivata povsem, ker SSF predvideva tudi starost srednjih let, ne samo točno določenih 33 let.

³⁸ Dostopno na <http://www.velenje.com/DISKUSIJEsporocila.php?stev=799120>.

³⁹ Dostopno na http://kupid.com/-forum/vpra_scaron_anje;21457.

Tudi v SSKJ je frazem glagolski; najdemo ga pod iztočnicama *Kristusov* in *leta*, v obeh primerih v frazeološkem gnezdu s kvalifikatorjem šalj. *biti v Kristusovih letih* 'star triintrideset let'.

Rabo smo preverili še v korpusu Gigafida. Zveza *kristusova leta* se pojavi 220-krat: v večini primerov je sestavina *Kristusov* pisana z veliko začetnico in opaziti je osamosvajanje zveze ***Kristusova leta*** iz glagolskega frazema *biti v Kristusovih letih*, a takih primerov je (za zdaj) premalo za potrditev leksikalizacije.

Tako utrujeno že pri Kristusovih letih me zato še bolj zanima, kje tiči recept za tako dolgo in kakovostno življenje in razmišljanje. (Dobro jutro, 2004)

Podarite sodelavki članstvo v fitnessu, sebi pa za Kristusova leta kupite sobno kolo ali tekaške copate. (Anja, 2008)

2.2.7 MILO ZA ŽAJFO

V RJ najdemo samostalniška frazema *milo za drago* in *milo za žajfo* (ta je nastal kot prenovitev), a je potem pri navajanju primerov samo varianta glagolskega frazema (*Brat mi je pojedel zadnji košček čokolade, pa sem mu vrnil milo za žajfo.*); v SSF sta glagolska *vrniti komu milo za žajfo* in *vrniti komu milo za drago*. V SSF piše, da so sopomenske ali podvojene sestavine še v sopomenskih frazemih *vrniti komu šilo za ognjilo* in *vrniti komu milo za žajfo* ter blizupomenskih *glavo za glavo, oko za oko, zob za zob*. V SSF torej ni samostalniškega frazema s tem pomenom.

V RJ je zvezi *milo za žajfo* oziroma *milo za drago* pripisan pomen 'da je bilo nekaj vrnjeno z enakim. V glavnem se nanaša na negativne odnose in razmerja med ljudmi. Kakor ti meni, tako jaz tebi'. V SSF frazem *vrniti komu milo za žajfo* zaznamuje pomen 'maščevati se komu za žalitev, krivico tako ali še huje, kot je bila komu storjena'.

V SSKJ najdemo frazem *vrniti milo za drago* pod tremi iztočnicami. Pod podiztočnico *mili* je naveden med razlago pomena besede *mili*, in sicer v realizirani obliki: *vrnil mu je milo za drago* 'za žalitev, krivico se mu je maščeval tako ali še huje, kot je bila storjena njemu samemu'. Pod podiztočnico *dragi* ga najdemo v frazeološkem gnezdu, kjer prav tako ni v slovarski obliki, temveč je naveden kot zgled *vrnil mu je milo za drago* 'za žalitev, krivico se mu je maščeval tako ali še huje, kot je bila storjena njemu samemu'. Pod iztočnico *vrniti* pa najdemo frazem v frazeološkem gnezdu kot zgled *vrniti komu milo za drago* 'za žalitev, krivico se mu maščevati

tako ali še huje, kot je bila storjena njemu samemu'. Zveze *vrniti milo za žajfo* v SSKJ ni, gre za neknjižno varianto. Je pa v tem slovarju naveden frazem *vrniti šilo za ognjilo*, in sicer pod iztočnicama *šilo* in *ognjilo* – v obeh primerih ga najdemo v frazeološkem gnezdu s kvalifikatorjem star. v slovarski obliki *vrniti šilo za ognjilo* 'milo za drago'.

V SSKJ najdemo tudi frazeme *oko za oko*⁴⁰ pod iztočnico *oko* v frazeološkem gnezdu: 'če je bila komu storjena krivica, naj se zanjo maščuje'; *oko za oko, zob za zob* pod iztočnico *zob* v frazeološkem gnezdu: 'če je bila komu storjena krivica, naj se zanjo maščuje', ter pod iztočnico *glava* v frazeološkem gnezdu: ekspr. *glavo za glavo* 'če je kdo zakrivil človekovo smrt, naj se kaznuje s smrtjo'.

Glede na to, da je v SSKJ naveden samo glagolski frazem *vrniti milo za drago* in v SSF *vrniti milo za drago/žajfo*, nas je zanimalo, ali prevladuje raba glagolskega frazema ali se je jedro *milo za drago/žajfo* že osamosvojilo in bi lahko šlo za novo varianto frazema.

V Gigafidi se zveza *milo za žajfo* pojavi 75-krat, od tega je 22 zadetkov za *vrniti milo za žajfo*. Za zvezo *milo za drago* je 1.213 zadetkov, od tega 621 zadetkov za zvezo *vrniti milo za drago*. Pri podrobnejšem iskanju (iskana beseda je samostalnik *milo*, ob katerem se do tri besede levo ali desno pojavi samostalnik *žajfa* v tožilniku ednine, tretji pogoj je, da se do tri besede levo in dve besedi desno ne pojavi glagol *vrniti*) dobimo 21 zadetkov. Če odštejemo ponovitve in primere nefrazeološke rabe (gre za opis postopka kuhanja mila ter film z naslovom *Milo za žajfo*), ostane 8 primerov, ki bi jih lahko šteli med samostalniške frazeme (samo eden je iz časopisa, vsi ostali iz internetnih besedil, najverjetneje forumov), in en primer glagolskega frazema z drugo glagolsko sestavino (*dati komu milo za žajfo*). Ob tako majhnem številu pojavitev zveze *milo za žajfo* ne moremo govoriti o novi varianti frazema.

Navedimo nekaj primerov potencialnih samostalniških frazemov: *Jaz bi dovolil burke, ki prekrivajo obraz pod enim pogojem. Sprejeti bi morali dopolnilni zakon, ki prepoveduje muslimanom gledati ostale ženske. Če mi ne smemo videti njihovih, je treba tudi njim prepovedati slinjenje po naših. Kako že pravijo, **zob za zob in milo za žajfo**. (24ur.com, 2010); *letos McLaren kopira izpušni sistem lani RBR kopiral f-zračnik **milo za žajfo*** (rtvslo.si, 2011); *Najodločnejši slovenski **milo za žajfo*** (Delo, 1998); *Če bodo pametni, bodo res kupili agrokor in jim **dali milo za žajfo***. (24ur.com, 2011); *Po mojem amere najbolj boli, da glede na**

⁴⁰ Verjetno je ta izbiblični frazem izhodišče za vse ostalo, kajti *milo za drago* je samo malo notranje variirano *oko za oko*.

*to kako izgubljuje v Iraku pa tudi v Afganistanu, sploh nimajo virov, da bi obvladoval situacijo še v Kirgiziji, in so moral pogoltniti en grenak cmok. Ha **milo za žajfo**.* (24ur.com, 2011)

Pri naprednem iskanju za zvezo *milo za drago* (iskana beseda je samostalnik *milo*, do tri besede levo ali do dve besedi desno je beseda *drago*; dodatna zahteva je, da do tri besede levo ali desno ni glagola *vrniti*) je bilo 179 zadetkov. Med te se je prikradlo kar precej primerov glagolskega frazema *vrniti milo za drago*, veliko zadetkov se je nanašalo na Shakespearovo tragikomedijo *Milo za drago*. Glede na soodnosnost glagolov *vrniti* in *dobiti* se je pojavila varianta *dobiti milo za drago* (8 zadetkov) ter *plačati milo za drago* (1 zadetek). Med samostalniške frazeme bi lahko šteli 16 primerov (8 iz časopisov ter po 4 iz revij in internetnih besedil): *Drugje po svetu so zgroženo opazovali **jedrski milo za drago**. Zaradi jedrskega programa so proti državama že na začetku 90. let na pobudo ZDA uvedli gospodarske sankcije.* (Mladina, 2002); *Nezvesti ljubosumneži lahko domnevajo, da so njihovi partnerji prav tako nezvesti, kot so sami, in lahko svoja dejanja celo opravičijo **kot 'milo za drago'**.* (Lisa, 2008); *Islamabad je na vse ukrepe indijskih oblasti odgovoril **milo za drago**. Oblasti obeh držav vztrajno trdijo, da so vsi njihovi ukrepi zgolj obrambni in odgovor na provokacije nasprotne strani.* (Dnevnik, 2001); *Težko je verjeti, da si angleški zvezdniki niso zapomnili hrvaškega »darila« izpred dveh let, kot je težko verjeti, da ob gostovanju v Ukrajini ne razmišljajo o **milu za drago**.* (Ekipa, 2009); ***Vandalski milo za drago*** (Dnevnik, 2004); *Toda če drugemu **plačamo milo za drago**, če izberemo enako žaljiv ton ali ga napademo in kritiziramo, bomo olajšanje čutili le kratek čas.* (Kako razvijemo čustveno inteligenco, DZS, 1999)

V naslednjem primeru gre za napačno glagolsko vezljivost (namesto *zagroziti s čim* je *zagroziti kaj*): *Povedano z drugačnimi besedami: v enem od treh pisem je prejemnik pošiljatelju **zagrozil milo za drago**, ti strežeš po mojem življenju, jaz pa ti ga bom vzela.* (Delo, 2007)

2.2.8 UŠESNA REPA

V RJ je besedna zveza *ušesna repa*, v SSF sta samo varianti glagolskega frazema *imeti repo* v *ušesih*, *repa (z)raste komu v ušesih*.

Pomensko ne moremo primerjati, ker v RJ ni navedenega pomena. V SSF je frazemu pripisan pomen 'imeti umazana ušesa'.

V SSKJ ne najdemo frazema pod nobeno izmed navedenih iztočnic (*repa*, *uho*, *rasti*, *imeti*).

V Gigafidi za zvezo *ušesna repa* ni zadetkov, za zvezo *repa v ušesih* sta 2 zadetka, pri enem gre za frazeološko rabo (*izpuliti repo v ušesu* – edninska oblika).

2.2.9 BOJNA SEKIRA

V RJ najdemo samo zvezo ***bojna sekira***, a je med pojasnjevanjem pomena navedeno '*zakopati bojno sekiro*', primerov rabe žal ni. V SSF gre za glagolski frazem v oblikah: *bojna sekira je izkopana*, *bojna sekira je zakopana*, *izkopati bojno sekiro*, *zakopati bojno sekiro*.

Ker je v RJ zvezi *bojna sekira* pripisan pomen 'indijanski način pomiritve (zakopati bojno sekiro), se takoj pojavi vprašanje, kakšen je pomen pri zvezi *izkopati bojno sekiro*. Tega RJ žal ne navaja.

SSF frazemu *bojna sekira je izkopana* oziroma *izkopati bojno sekiro* pripisuje pomen 'začenjajo se boji, prepiri, sovražni odnosi', frazemu *bojna sekira je zakopana* oziroma *zakopati bojno sekiro* pa pomen 'končati boj, prepir, sovražne odnose'.

V Gigafidi se zveza *bojna sekira* pojavi 1.024-krat. Pri naprednem iskanju smo zamejili poizvedovanje s kombinacijo samostalnika *sekira* in pridevnika *bojni*, kot tretji pogoj smo določili, da se do tri besede levo ali desno od samostalnika *sekira* ne sme pojaviti glagol *zakopati*. Tako smo dobili 395 zadetkov.

Precej je bilo primerov nefrazeološke rabe (*bojna sekira* kot orožje) in variant glagolskega frazema (*izkopati bojno sekiro*). Med primeri frazeološke rabe je bil večkrat rabljen variantni glagol *odkopati*: ***Odkopaval in zakopaval je bojne sekire z arabskimi voditelji. Pokopal je vse najbližje prijatelje.*** (Delo, 2001); ***Ponovno sta odkopala bojno sekiro Michael Jackson in njegova nekdanja žena Debbie Rowe.*** (Hopla, 2006); ***Leto je naokoli, hrvaški predsednik Stipe Mesić in njegov italijanski kolega Giorgio Napolitano pa sta spet odkopala bojne sekire.*** (Mag, 2008); ***Nasprotniki in privrženci selitve Robbe v Narodno galerijo so takoj odkopali bojne sekire in si začeli dopisovati v rubrikah, namenjenih pismom bralcev.*** (Delo, 2001)

Pogosto se je pojavilo tudi posamostaljenje, in sicer *izkop*, *zakop* ter tudi *zakopanje* in *zakopavanje*: ***Obletnica SLS je zato tudi priložnost za dokončno zakopanje vseh bojnih sekir in za povabilo k sodelovanju vsem, ki so odšli iz stranke ali pa so bili prezrti, je še dejal But.*** (Delo, 2002); ***Sčasoma je postalo jasno, da je treba čedalje hujše nesoglasje med sprtimi nekako razčistiti. Kot najboljšo mesto za zakop bojne sekire je bila izbrana mestna krčma.*** (Delo, 2001); ***Štiridesetletnica izida prve plošče je prava priložnost za poravnavo starih zamer.***

Ali pa vsaj za začasen zakop bojne sekire. (rtvslo.si, 2010); *Ponovno snidenje in zakop bojne sekire med pevcema (kar sta med drugim okronala tudi z glasbenim duetom Shame) je v glasbenem svetu ena izmed stvari, za katere bi si pred desetimi leti mislili, da se bodo zgodile ob svetem nikoli.* (siol.net, 2011); *Če pa novinarji napišejo kaj slabega o njem, lahko svoj članek razumejo kot izkop bojne sekire.* (Delo, 2003); *Tisto z Zrncem so špekulacije, ki bi jih moral dodatno pojasniti. Tole ni bilo nikakršno zakopavanje bojne sekire.* (Stop, 2009)

Med potencialne samostalniške frazeme bi lahko uvrstili primere: *Naša politika je že nekje pri bojnih sekirah.* *Svoje zvezdne trenutke je doživljala v času osamosvajanja, zdaj pa je videti, da je tisto, kar se je tedaj dogajalo navzven, obrnilo navznoter. Recimo: razburjali smo se nad astronomskimi stroški jugoslovanske vojske, ki je začela sanjati celo o lastnem nadzvočnem letalu, zdaj pa hladnokrvno pogoltnemo Erjavčeve patrie, cenovni veleprojekt.* (Sobotna priloga, 2007); *Lepi Dasa in Domen nista skregana! Bojno sekiro sta odnesla na odpad.* (Nova, 2006); *"Ne vem, o kakšni bojni sekiri govorijo, ker imata kluba normalne odnose. Domov se bomo vrnili neporaženi," je povedal direktor Mure Ludvik Filo, ki pričakuje, da bo za Muro navijalo 2.000 ljudi.* (Dnevnik, 1998)

Zaradi majhnega števila pojavitev v korpusu o zvezi *bojna sekira* ne moremo govoriti kot o novem frazemu.

2.2.10 SNETA SEKIRA

V RJ najdemo samo zvezo *sneta sekira*. A gre za precej nedosledno navajanje, saj je med primeri rabe navedena varianta *leteti kot sneta sekira*. V SSF so poleg primerjalnega frazema *kot sneta sekira* navedeni še glagolski *divjati kot sneta sekira*, *drveti kot sneta sekira*, *leteti kot sneta sekira*. Dodano je pojasnilo, da se primera *kot sneta sekira* uporablja z glagoli gibanja, npr. *iti, teči, leteti, divjati, drveti*.

V SSF je zvezi *kot sneta sekira* pripisan pomen 'zelo hitro'. V RJ je zvezi *sneta sekira* pripisan pomen 'v splošnem hitra ali pa v nekem trenutku hitro premikajoča se, drveča stvar. Če je neka stvar označena za sneto sekiro, to pomeni, da je izjemno hitra in je praktično izven nadzora'.

V SSKJ frazema ne najdemo pod nobeno izmed navedenih iztočnic (*sekira, snet, drveti, divjati, leteti, iti, teči*).

V Gigafidi je za zvezo *sneta sekira* 84 zadetkov, največ je variant glagolskega frazema (prevladujejo tiste s sestavino *leteti*), le v treh primerih se jedro frazema osamosvoji, zato ne moremo govoriti o novi varianti frazema: *Lambo je kot sneta sekira. Zmore krepko prek tristotice. Ampak pri tej hitrosti so tudi najdaljše ravnine Emilie Romagne krepko prekratke.* (Playboy, 2008); *Strelec se zelo dolgo časa razvija. Preden postane kompetitiven, mine kar nekaj časa - mladost tu ni prednost kot pri fuzbalu. To, da si sneta sekira, tu ne pomaga.* (Mladina, 2004); *Proslavljena Namcova serija je tudi na Sonyjevem rokovnjaču tradicionalna: kot sneta sekira hitra arkada z rit odnašajočimi dirkalniki po uživantsko zavutih cestah.* (Joker, 2006);

2.2.11 SEKIRCA V MED

V RJ je navedena samo varianta z manjšalnico *sekirca v med* (a ne piše *sekirica*), v SSF samo glagolski frazem *sekira je padla komu v med*. Keber omenja še varianto s sestavino *žlica*: *žlica je padla komu v med*.

Pomensko se slovarja razlikujeta. V RJ je naveden pomen 'imeti zelo veliko srečo ali doseči zelo velik uspeh na nekem področju'. V SSF je frazemu pripisan pomen 'življenjske razmere so se komu nenadoma zelo izboljšale'.

V SSKJ najdemo varianti frazema pod štirimi iztočnicami. Pod iztočnicami *sekira*, *med* in *pasti* je frazem naveden v frazeološkem gnezdu s kvalifikatorjem ekspr. kot zgled: *sekira mu je padla v med* 'življenjske razmere so se mu nenadoma zelo izboljšale'. Pod iztočnico *žlica* ga prav tako najdemo v frazeološkem pomenu kot zgled z enakim kvalifikatorjem in z enakim pomenom: *žlica mu je padla v med* 'življenjske razmere so se mu nenadoma zelo izboljšale'. Pod iztočnico *sekirica* omenjene zveze iz RJ ne najdemo.

Preverili smo v Gigafidi, ali prevladuje raba glagolskega frazema ali pa bi lahko govorili o osamosvojitvi jedra oziroma novi varianti frazema. V korpusu je za zvezo *sekira v med* 261 zadetkov, od tega gre pri večini primerov frazeološke rabe⁴¹ za glagolski frazem *sekira je padla komu v med*. Pojavi se še varianta *biti (kot) sekira v med(u)*.

Nekaj primerov iz korpusa: *Za kulturne producente so množični obiski otrok in šolarjev sekira v med. Lepo zvišajo statistiko obiska, pa še nekaj denarcev se steče v blagajno.* (Mladina, 2003);

⁴¹ Med primeri nefrazeološke rabe so največkrat navedene omembe mednarodnega projekta in striparske razstave *Sekira v medu*.

Koncesija je sekira v med (Finance, 2008); *Že prva številka Lady je razgrabljena. Naključje je hotelo, da je tik pred izidom prve številke na morju tragično umrl soprog monaške princese Caroline Stefano Casiraghi. Temu se zelo grobo pravi sekira v med.* (Modna Jana, 2005); *Azijske igre so drugo ime za pregovorno sekiro v medu, misli lastnik restavracije v Bangkoku, ki je specializirana za divjačino.* (Delo, 1998); *Čudim se, kako lahko nekateri kar naprej podpirajo neurejeno študentsko delo. Že vejo zakaj. Do sedaj so imeli sekiro v medu, po novem zakonu pa tega ne bo več.* (24ur.com, 2011); *Ob tem ne bi želel biti nehvaležnež, a žebljico na glavico bi SŽ dosegle še s premikom odhoda prvega jutranjega vlaka ob 5.21 iz Borovnice, in sicer za dvajset minut prej. To bi bila sekira v med za vse, ki svoje delo začnejo ob 6. uri zjutraj.* (Naš časopis, 2006)

Našli smo tudi prenovitev: *In če bo šlo tako naprej, se nam ni treba bati izgube posla. Tale stvar je prerasla vse okvire in občutek imam, da gre za veliko, tako rekoč zgodovinsko reč.* *Nasmehnil se je in si pomel dlani. »Mi pa smo seveda pri samem vrhu. Mar ni to sekira v medu?«* (Življenje in tehnika, 1996);

Za zvezo *sekirca v med* so 3 zadetki, pri vseh treh gre za glagolski frazem *sekira je padla komu v med*, le da je kot sestavina navedena pomanjševalnica.

Za zvezo *sekirica v med* je 11 zadetkov, pri skoraj vseh gre za glagolski frazem (*sekira je padla komu v med*), le pri enem bi lahko govorili o samostalniškem frazemu, a je tudi to vprašljivo, ker gre samo za naslov članka, iz katerega ne moremo razbrati dejanskega pomena (*Sekirica v medu strasti*, Hopla, 2006).

Zveza *žlica v med* se pojavi 8-krat, le pri enem primeru bi lahko govorili o samostalniškem frazemu, a gre, podobno kot pri prej omenjenem članku iz Hopla, le za naslov prispevka, pri katerem ni mogoče ugotoviti pomena (*Kjotsko trgovanje – žlica v medu*, Finance, 2006).

Med vsemi pojavitvami pri poizvedbi za zvezo *sekira v med* (261), upoštevali smo torej tudi variante glagolskega frazema, smo preverili, kateri pomen (RJ: 'imeti zelo veliko srečo ali doseči zelo velik uspeh na nekem področju'; SSF: 'življenjske razmere so se komu nenadoma zelo izboljšale') se pogosteje realizira v besedilih. Izkazalo se je, da je šlo predvsem za pomen, opisan v SSF, in sicer za izboljšanje gmotnega položaja posameznika, kar bi sicer lahko šteli tudi za velik uspeh, vendar pa sreča pri tem ni imela svojih prstov vmes. Primeri iz Gigafide: *Toliko za lažje razumevanje, zakaj sem mislila, da mi je padla sekira v med, ko mi je kolegica*

dala naslov premožnih zakoncev, ki sta iskala gospo za čiščenje. [...] Za eno uro čiščenja so mi bili pripravljene plačati toliko, kot bi mi drugje za štiri. Pri priči sem sklenila, da bom nekaj jutranjih predavanj prešpricala. Potem pa veselo na delo! (Hopla, 2006); ROL Bitka pri Depali vasi je bila za Barbaro Brezigar **sekira v med**. (najprej se je dokopala do ministrskega stolčka, sedaj pa bi se rada še do evropskega sodišča press) (Mladina, 2004); Tomažu Roženu je namreč dan prej padla **sekira v med**. Razveselil se je vladnega predloga, po katerem naj bi na Ravnah na Koroškem dobili sedež bodoče pokrajinske uprave. Dobro obveščeni vedo povedati, da je Tomaž Rožen spretno uporabil vse politične zveze v Ljubljani, ki jih ni malo in o katerih lahko v konkurenčnem Slovenj Gradcu zdaj le sanjajo. (Delo, 2007); Kaj šele, če dobiš bajto, jebemu, to je **ko sekira v med**. (David Šalamun, New York v štirih letnih časih, 2005); Nevrščena Libija in njen karizmatični voditelj Gadafi sta za Slovenijo pomembna gospodarska partnerja. Borutu Pahorju je v Libiji **padla sekira v med**, dobil je večmilijonske posle! Tako se dela zunanja ... (rtvslo.si, 2010); Adrenalinska navdušenka Nataša Kirn je že od nekdaj nora na velike in močne avtomobile. Prav zato ji je **padla sekira v med**, ko so ji pri uvozniku prestižnih terencev Hummer ponudili roko in ji priskrbeli hummerja H3, ki jo varno popelje, kadar in kamor si želi. (Nova, 2007); Guverner pričakuje, da se bo po sporazumu naslednic bivše SFRJ v državno blagajno nateklo okoli 100 milijonov dolarjev iz zlatih rezerv, shranjenih v baselski banki. [...] Vse rezerve nekdanje SFRJ bi morale pripadati ZRJ kot edini naslednici, trdijo Miloševičevi socialisti, Šešljevi radikalci in še nekateri drugi ter očitajo Sloveniji, Hrvaški, BiH in Makedoniji, da jim je glede nasledstva **padla sekira v med**. (Delo, 2001); Sistemska tehnika je nastala novembra lani pri reorganizaciji in uvedbi prisilne poravnave matične družbe STO Ravne. [...] Podjetje posluje pozitivno in naj bi do konca leta ustvarilo okrog 70 milijonov čistega dobička. Družbi Viator & Vektor je ob radodarni pomoči države vsekakor **padla sekira v med**. Sistemska tehnika ima zagotovljenih tudi kar nekaj lepih "vojaških" poslov, med drugim je pred kratkim od države dobila 4-milijardno naročilo za dobavo bojnih vozil v Luko Koper, poleg tega je z ministrstvom za obrambo sklenila posel za izdelavo 36 vojaških vozil valuk, vreden kar 9 milijard tolarjev. (Mladina, 2003); Kozoletu je letos res **padla sekira v med**, saj naj bi maja njegov producent podpisal še pogodbo s filmskim skladom, vredno 80.000 evrov, za povečavo njegovega celovečerca Za vedno s HD na 35-milimetrski filmski trak. (Stop, 2008); "Dvakrat na teden sem še vedno v svojem lokalu, tri dni pa naokoli po Sloveniji, ker snemam turistično oddajo za TV Piko, vmes sem dan na radiu, preostanek tedna pa počivam, ker sem utrujena. (Smeh.) Ta dan v tednu, ponavadi je to nedelja, si privoščim res čisti počitek. Nisem si mislila, da bo res tako divje, sprva je bilo noro po različnih lokalih, a če povem po pravici, sem se tega naveličala. Do začetka maja sem bila vsak vikend zasedena, sedaj pa mi je ta

turistična oddaja **padla kot sekira v med**, da bom imela neko normalno življenje, ne nočno delo ter ponočevanje iz dneva v dan. Več kot pol začrtanih stvari sem uspela uresničiti in več kot zadovoljna sem s tem." (Stop, 2006).

2.2.12 LANSKI SNEG

V RJ samo varianta samostalniškega frazema **lanski sneg** ('stara, zapadla, potekla novica'); v SSF glagolski *biti [kot] lanski sneg* ('ne biti več zanimiv, aktualen'), *biti mar kot [za] lanski sneg*, *zanimati se kot za lanski sneg*, *zmeniti se kot za lanski sneg* ter primera *kot [za] lanski sneg* (vsi 'izražajo odsotnost zanimanja za kaj, brezbržnost, ignoriranje česa').

V SSKJ najdemo variante frazema pod iztočnicami *lanski*, *marati*, *brigati se* in *zmeniti se*, in sicer je zveza povsod navedena pod pomensko razlago, in ne v frazeološkem gnezdu; frazema pa, zanimivo, ne najdemo pod iztočnicama *sneg* ter *zanimati se*.

V Gigafidi je za zvezo *lanski sneg* 526 zadetkov. Gigagida sicer kaže osamosvajanje zveze *lanski sneg* 'nezanimiva, nepomembna stvar', a leksikalizacije ne moremo potrditi.

Finančne težave bodo izginile kot lanski sneg: nikar se ne držite tako pesimistično, saj vidite, da vam gre pri denarju na bolje. (Kmečki glas, 2001)

Lepo vedenje in bonton nikakor nista lanski sneg, prav nasprotno: kdor danes obvlada vsa pravila, ima zagotovo večjo možnost za dobro delo in dober vtis na svoji poklicni poti. Vendar, kar je bilo včeraj sprejemljivo, je danes povsem iz mode in prav nič podobno modernemu poslovanju. (Lisa, 2003)

Morebitne spremembe ustave že lanski sneg? (Delo, 2000)

V Gigafidi se je pojavila zanimiva prenovitev, saj prispevek govori o tem, da si deskar na snegu Rok Flander ne beli glave z lanskim snegom na prizorišču, kjer je imel prejšnjo sezono (lani) težave prav s snegom: *Teren v Furanu je precej položen, kar 27-letnemu asu iz Dragočajne ne gre prav na roko, tudi v pretekli sezoni na progi Speise ni blestel, saj na 20. mestu ni videl finala. [...] Vendar si Flander z »lanskim snegom« pretirano ne beli glave.* » (Delo, 2007)

2.2.13 STEBER SRAMOTE (skup)

V RJ ni razlage pomena za zvezo **steber sramote**. V SSF so navedeni glagolski frazemi *postaviti koga na sramotilni steber* in *pribiti koga na sramotilni steber* ter (s sestavino *pranger*) *dati koga na pranger* in *postaviti koga/kaj na pranger*, primera *kakor bi kdo koga na pranger postavil* ter samostalniški

frazem *postavljanje koga na pranger*, nastal s posamostaljenjem; najdemo pa še dva samostalniška frazema (s sestavino *oder* oziroma *kamen*) *sramotilni oder* in *sramotilni kamen*. V SSF dodajajo, da v enakem pomenu kot *pranger* obstajajo slovenski izrazi *klada*, *obrlin*, *ogrlin*, *sramotišče*, *trlica*. V SSF je vsem omenjenim variantam pripisan pomen 'osramotiti, osmešiti koga, kaj'.

V SSKJ najdemo variante frazema pod več iztočnicami. Pod iztočnico *sramotilen* je pri razlagi pomena besede *sramotilen* navedeno: *sramotilni oder nekđaj* 'oder, na katerega so postavljali ljudi za kazen'; *sramotilni steber nekđaj* 'steber, h kateremu postavljajo, privezujejo ljudi za kazen'. Pod iztočnico *steber* ga najdemo v terminološkem gnezdu: zgod. *sramotilni steber* s kvalifikatorjem *nekđaj* 'h kateremu postavljajo, privezujejo ljudi za kazen'. Pod iztočnico *oder* je pod prvim pomenom besede *oder* naveden kot zgled: 1. 'vzvišen prostor, navadno iz desk': *sramotni ali sramotilni oder nekđaj* 'na katerega so postavljali ljudi za kazen'. Pod iztočnico *pranger* je pod razlago pomena navedeno: zgod., *nekđaj* 'steber, h kateremu postavljajo, privezujejo ljudi za kazen'; *sramotilni steber*: ogledali smo si *pranger*. V frazeološkem gnezdu pa najdemo: ekspr. *v romanu je avtor postavil na pranger tedanje meščane in njihovo moralo* 'osramotil, osmešil'. Pod iztočnico *sramotišče* je naveden zgled: *privezati koga na sramotišče* 'k sramotilnemu stebru'. Nobene izmed variant frazema ni pod iztočnicami *sramota*, *kamen*, *klada*, *obrlin*, *ogrlin*, *trlica*, ki jih omenja SSF.

V Gigafidi je za zvezo *steber sramote* 15 zadetkov, za zvezo *sramotilni steber* 611 zadetkov, od tega jih je z glagolom *postaviti* 19 zadetkov; z glagolom *pribiti* 34 zadetkov, z glagolsko sestavino *dati* 4 zadetki. Za *sramotilni oder* je 42 zadetkov, za *sramotilni kamen* pa 74 zadetkov.

2.2.14 STRELA Z JASNEGA

V RJ je poleg variante *strela z jasnega* še *gromska strela*. V SSF so navedene variante prislovnega frazema *kakor strela z vedrega neba*, *kot strela*, *kot strela z jasnega [neba]*, glagolskega frazema *treščiti kot strela z jasnega*, *treščiti kot strela z jasnega neba*, *udariti koga kot strela z jasnega*, *udariti koga kot strela z jasnega neba*, *zadeti koga kot strela z jasnega* in *zadeti koga kot strela z jasnega neba*. Sem bi lahko uvrstili še variante s sestavino *grom*: *kot grom z vedrega neba*⁴² ('nenadoma, naglo'), *kakor grom* ('zelo, močno; zelo glasno'), *odjekniti kot grom* (1. 'imeti velik odmev'; 2. 'biti kot veliko presenečenje'), *udariti kot grom udarjati kakor gram* ('udariti nenadoma, glasno; imeti velik odmev'), a ne gre za samostalniške frazeme. *Gromska strela* je pragmatični frazem, zato ne sodi v našo analizo.

⁴² Gre za kalk iz hrvaškega frazema *kao grom iz vedra neba* 'iznenada, potpuno (sasvim) neočekivano' (Menac, Fink Arsovski, Venturin 2014: 166).

V RJ je frazemu *strela z jasnega* pripisan pomen 'nepričakovano, nenadno', *gromska strela*⁴³ pa je izraz začudenja.

V Gigafidi smo preverili, ali se je jedro (*strela z jasnega*) besedne zveze že osamosvojilo in lahko govorimo o novi varianti frazema. Zveza *strela z jasnega* se v korpusu pojavi 2.540-krat. Med zadetki prevladujejo glagolski frazemi z različnimi glagolskimi sestavinami (*udariti, zadeti, treščiti, usekati kot strela z jasnega*),⁴⁴ prislovni primerjalni frazemi (*kot strela z jasnega*), nekaj je bilo tudi samostalniških, a zaradi majhnega števila ne moremo govoriti o osamosvojitvi zveze *strela z jasnega*. Nekaj primerov samostalniškega frazema iz Gigafide v pomenu 'povsem nepričakovano': *Upal je na kako nepričakovano ponudbo, na kako strelo z jasnega. Bolj zadovoljen bi bil celo s prestopom v zelo zainteresirano Romo, ki pa preprosto nima toliko denarja.* (Ekipa, 2009); *Prva, zlasti borzniška interpretacija te včerajšnje »strele z jasnega« je bila videti logično, a naivno: po njej je menda vodja Istrabenza Igor Bavčar, doslej lastnik slabe sedmine Petrola, izpeljal »menedžerski odkup« Istrabenza tako, da je najprej kupil Petrol in potem s prevzemom »zaprl« lastništvo samemu sebi, torej Istrabenzu.* (Delo, 2007); *Po njenem mnenju je ljubezen srečanje dveh domišljijjskih svetov ob alkimiji, ki preseže kemijo teles, zato je nemogoče razložiti, kako se neko bitje zasidra v imaginaciji drugega. Strela z jasnega se lahko zgodi tudi v tišini, čeprav je po njenem beseda temeljno sredstvo ljubezni.* (Mag, 2008).

2.2.15 NEKAJ ZA POD ZOB

RJ navaja samo varianto *nekaj za pod zob*, v SSF pa najdemo samo glagolske frazeme *biti kaj za pod zob, dobiti kaj za pod zob, imeti kaj za pod zob, pripraviti kaj za pod zob*. RJ navaja sestavino *nekaj* (nedoločni zaimek), SSF pa *kaj* (vprašalni zaimek). Glagolske sestavine glede na svoj pomen določajo posedovanje, pripravljanje, pridobitev ipd. tega, kar je mogoče jesti. V Gigafidi se poleg omenjenih glagolskih sestavin pojavljajo še *iskati, najti, kupiti, prinesti, privoščiti si, nuditi, priskrbeti*.

V RJ je navedeno zelo nedosledno. Med primeri rabe so samo glagolski frazemi: *pod zob dajati 'jesti, gristi'; A imaš kaj za pod zob, vpraša tisti, ki je lačen*. Pod geslo so vključili še *dati ga na*

⁴³ Gre za pragmatični frazem. Nataša Jakop (2006: 206–207) sicer navaja samo frazema *strela božja* in *strela jasna*.

⁴⁴ Kot pojasnjuje Erika Kržišnik (1994b: 68): »Kadar je glagol nezamenljiva oz. samo v okviru nekaj natančno določenih stalnih variant zamenljiva sestavina, dvom odpade. V tem primeru je to obvezna sestavina in frazem je glagolski.«

zob 'piti', ki nikakor ne bi sodil v to skupino. V SSF je frazemom *biti/imeti/dobiti/pripraviti kaj za pod zob* pripisan pomen 'biti/imeti/dobiti/pripraviti kaj, kar je mogoče jesti'.

V SSKJ frazem najdemo po iztočnicama *zob* in *dobiti*. V obeh primerih je naveden v frazeološkem gnezdu v realizirani obliki s kvalifikatorjema pog., ekspr. *rad bi dobil kaj za pod zob* 'rad bi kaj pojedel'.

V Gigafidi sta za zvezo *nekaj pod zob* dva zadetka, pri enem gre za glagolski frazem (dati *nekaj pod zob*), drugi bi lahko bil samostalniški. Zveza *za pod zob* se pojavi 1.113-krat, prevladujejo variante glagolskega frazema in ne moremo govoriti o osamosvojitvi frazemskega jedra: *Po vajah na parketu in pred selitvijo na igrišče z umetno travo morajo fantje dati nekaj pod zob, saj se je Đuričić že med jesenskim delom sezone pritoževal, da vsi igralci ne zajtrkujejo in posledično slabše prenašajo napore na dopoldanskih treningih.* (Ekipa, 2006); *In tako smo si naredili pravi moški večer. Na dan so privlekli vodko Stolichnayo, narezali kumarice in paradižnik. Tudi pitja so se naučili od svojih nahičevanskih bratov - vse do dna, potem pa hitro nekaj pod zob.* (Večer, 2001); *Za kakšen dan si želim, da bi bil samo moj. Knjiga, kaj dobrega za pod zob in kvečjemu še kakšen dober CD.* (Jana, 2008); *Vsi športni navdušenci bomo pred televizijskimi zasloni. [...] In to zahteva koncentracijo, popoln mir, dobro družbo, da je mogoče dogajanje pokomentirati, ter kaj za pod zob.* (Playboy, 2005)

3. SKUPINA

V to skupino smo uvrstili besedne zveze, ki so v RJ, ni pa jih v SSF. V prvi podskupini so tiste zveze, ki so v RJ in tudi v SSKJ ali SNB, ni pa jih v SSF. V drugi podskupini so zveze iz RJ, ki jih ni v nobenem izmed pregledovanih slovarjev, a Gigafida kaže njihovo veliko pogostnost in bi lahko šlo za frazeme. V tretji podskupini so zveze iz RJ, ki jih ni v nobenem izmed pregledovanih slovarjev in tudi v Gigafidi niso dovolj številne, da bi lahko kazale na frazeme. V četrti podskupini so zveze iz RJ, ki jih ni najti v nobenem izmed slovarjev (in prav tako ne v Gigafidi), se pa pojavijo na spletu – tudi v tem primeru gre za zelo majhno število. V peti podskupini so zveze, ki jih razen v RJ ne najdemo nikjer, kar pa ne pomeni, da se kje omejeno ne rabijo. V vseh podskupinah so razvrščene po abecedi glede na prvo sestavino.

Podskupina 3.1

3.1.1 BABJE LETO

Zvezi *babje leto* je v RJ pripisan pomen 'v pozno jesen podaljšano toplo poletje'. Omenja še, da se »v zadnjem času pod vplivom ameriške angleščine zamenjuje s pojmom indijansko poletje; ki pa je sinonim predvsem za sončno, jasno vreme, ne pa toplo vreme«.

V SSF ni tega frazema.

Za razlago v SSKJ glej pod *indijansko poletje*.

V Gigafidi je za zvezo *babje poletje* 77 zadetkov, od tega smo odšteli 18 primerov nefrazeološke rabe (naslov filma, dvojnikov in primerov, pri katerih ni bilo mogoče ugotoviti pomena). V ostalih primerih gre za frazeološki pomen. Za zvezo *babje leto* je v Gigafidi 109 zadetkov, od tega je šlo le pri 21 primerih za frazeološko rabo. Pri primerih nefrazeološke rabe gre za omembo albuma glasbene skupine Katalena in romana Bogdana Novaka.

*Pa vendarle je napočil čas za obisk jesenskih padavin, saj se je tudi sneg minule, v gorah s snegom izjemno bogate zime že večinoma stalil. Nekaj tega nas čaka jutri in v petek, a to še ne bo pravo deževje, saj kaže za konec tedna in naprej na nadaljevanje **babjega poletja** z »dedčevskimi« (to je malo nižjimi) najvišjimi dnevnimi temperaturami zraka. (Nedeljski dnevnik, 2009)*

Pojavil se je tudi nov pomen ('topla politična jesen'): *Če pa bomo imeli **babje poletje** tudi v politiki, bomo tako in tako kaj kmalu videli ... (Dnevnik, 2002)*

*Z glasom Vesne Zornik delujejo otožno, a na trenutke polni upanja. Babje leto je tako nostalgičen pogled nazaj, ki si ga bomo z veseljem privoščili zlasti ob dolgih, toplih jesenskih dneh - ob **babjem letu**. (Pil plus, 2003)*

3.1.2 BEG MOŽGANOV

V RJ je zvezi *beg možganov* pripisan pomen 'odseljevanje visoko izobraženih kadrov iz države'.

V SSF omenjenega frazema ni. V SSKJ ga ne najdemo pod iztočnico *beg*, je pa pod iztočnico *možgani*, in sicer pri podpomenu tretjega pomena besede *možgani* kot zgled rabe: 3.

'inteligenca, zlasti raziskovalci': *močen je odtok tehničnih možganov; raziskovalni centri so producirali veliko možganov / beg možganov iz ene države v drugo.*

V Gigafidi je za zvezo *beg možganov* 943 zadetkov, za zvezo *odliv možganov* pa 46 zadetkov.

3.1.3 BOŽJA NJIVA

V RJ je zvezi **božja njiva** pripisan pomen 'pokopališče'. Frazema ne najdemo v SSF, je pa v SSKJ naveden pod iztočnicama *njiva* in *božji*, in sicer v frazeološkem gnezdu v slovarski obliki s kvalifikatorjem vnes. *božja njiva* 'pokopališče'.

V Gigafidi se zveza *božja njiva* pojavi 93-krat, od tega je 81 primerov frazeološke rabe. Izmed teh je s pomenom 'pokopališče' 75 primerov (pri 14 je sestavina *božja* pisana z veliko začetnico, 6 primerov smo morali odšteti, ker so v celoti zapisani z verzalkami ali pa je velika začetnica uporabljena zaradi položaja besede na začetku povedi). V 5 primerih je bil zvezi *božja njiva* pripisan pomen 'duhovništvo, duhovniška služba oziroma novomašnik', pri enem pa 'narava kot božja njiva in log'. Med prevladujočimi viri so publicistična besedila (časopisi in revije), sledijo leposlovje, internetni viri in stvarna besedila.

*Kam? Na levo do Osredka in tam se cesta konča. Pri kapelici na desno pa so zavili pogrebci, kadar so nesli pokojnika na **božjo njivo** k večnemu počitku na Faro na Blokah.* (Kmečki glas, 2000)

*davnega dne pred 70 leti pokopali kot gobavca kot opisuje pisatelj Boris Pahor v noveli Rože za gobavca - , ker fašistične oblasti niso dovolile, da bi se ljudje udeležili njegovega pogreba. Kot davno tega že, pod oknom bolnišnice pri Rdeči hiši, se je slovenska pesem utrnila med pokopališkimi cipresami iz zrelih grl moškega pevskega zbora Mirko Filej, ki je z dirigentom Zdravkom Klanjščkom zapel Bratužu drago pesem, melanholično Kraguljčki in Foersterjevo Večerni ave. S tihote **Božje njive** se je odpravil do Podgore sprevod gostov in množice ljudi, ki so tisti dan svoj čas namenili spominu na pokončnega narodnjaka.* (Novi glas, 2007)

*V mesecu juniju smo se zahvalili Bogu za mašniške jubileje naših duhovnikov, obenem pa smo Mu zaupali novomašnike, ki so bili posvečeni na praznik svetih Petra in Pavla. Kaj naj zaželimo novim delavcem na **Božji njivi**? Urednik tednika Voce isontina, Andrea Bellavite, je nedavno zelo lepo napisal, ko je novim duhovnikom zaželel, naj bodo sposobni živeti in rojevati kulturo, korenito navdihnjeno v evangeliju.* (Novi glas, 2004)

*Legenda pripoveduje, kako je škof Virgil pridobil Modesta za karantanski misijon. Na eni od svojih poti se je ustavil v nekem samostanu »nekje na Zahodu«. Tu je nagovoril opata in zbrane menihe. »Na južni strani salzburške škofije, v Karantaniji, je slovansko ljudstvo, dobro in plemenito, gostoljubno in pogumno, vdano petju in igri, kar razodeva, da mora biti tudi dovzetno za sprejem veselega oznanila o odrešenju sveta po Jezusu, božjem Sinu... **Božje njive**, kamor naj bi padlo seme odrešilne razodete resnice, so pripravljene...« (Delo, 2002)*

*V Pavlovih pismih je Cerkev omenjena 62-krat. V zgodnjih pismih se omenja vedno krajevna Cerkev: Rim; Kor; Gal. V poznejših pismih pa se omenja tudi vesoljna Cerkev: Ef; Kol; Flp. Krajevna Cerkev "Pavel ... Božji Cerkvi v Korintu, posvečenim v Kristusu Jezusu" (1 Kor 1,2). "Timotej vas bo spomnil na moja pota, kot jih učim povsod v vsaki Cerkvi (1 Kor 4,17). "Za sodnike postavljate take, ki v Cerkvi nimajo ugleda" (1 Kor 6,4). Čreda in njiva in zgradba: "Pazite nase in na vso čredo"! (Apd 20,28-29; 1 Kor 3,9). "Božji sodelavci smo, vi pa ste **Božja njiva** in Božja zgradba" (1 Kor 3,9; Ef 2,21). (Novi glas, 2010)*

*Civilizacija, preveta z umevanjem **narave kot božje njive in loga**, razume znanost zgolj kot uporabno sredstvo, kako se še globlje in trdovratneje vkopati na podarjenem položaju. V tem se znanost loči od filozofije – ljubezni do modrosti, saj znanost ni zavoljo samega spoznanja, vedenja, temveč predvsem zavoljo prakse, koristi njenih aplikacij, uporabnosti znanstvenih teorij. (Katedra: slovenski akademski in študentski časopis, 2008)*

*Na spletu smo našli še Slomškovo misel: »Ves svet je lepo, bogato polje, na katerem lahko vsi za dolgo večnost žanjemo. Vsak stan je **božja njiva**, ki jo je Bog človeku v obdelovanje dal. Dobra dela pa so tisto snopje, ki ga bomo nekoč ponesli v večnost za plačilo.«⁴⁵*

3.1.4 GRDI RAČEK

V RJ je samo geslo **grdi raček**, nima pa pripisanega pomena.

Zveze ni ne v SSF ne v SSKJ, jo pa najdemo v SNB: *grdi raček* ekspr. 1. člov. 'kdor je sprva grd, manj uspešen, kasneje pa se kljub drugačnim pričakovanjem izkaže za lepega, uspešnega': *Temnolaska pravi, da je bila v mladosti grdi raček, danes pa velja za eno najbolj privlačnih žensk na svetu*; 2. 'kdor ali kar ima navadno med vsemi najbolj neprimerne, nesprejemljive

⁴⁵ Dostopno na <https://cilkatest.wordpress.com/duhovni-koticcek/slomskovo-letoprolinec>.

lastnosti': *Telekomunikacijski trg je ob siceršnji kar ugodni oceni znova grdi raček tokratnega ocenjevanja države in njene pripravljenosti na vstop v Evropsko unijo.*

V Gigafidi se *grdi raček* pojavi 2.347-krat, zvezo bi kazalo dodati v SSF.

Primer z drugim pomenom, navedenim v SNB: *Jedrska energija, desetletja grdi raček evropskega energetskega sistema, se – z zaostrovanjem globalnega boja za energijo in zaradi zahtev po zmanjšanju izpustov toplogrednih plinov – z velikimi koraki vrača na svetovno prizorišče.* (Sobotna priloga, 2008)

V naslednjem primeru je prišlo do razširitve prvega pomena, navedenega v SNB, in sicer ne gre za kategorijo človeškosti: *Naslednjih deset AM-jev zagotovo ne smete zamuditi. Vas zanima, zakaj? Tja do septembra bomo objavljali, kako se grdi raček spreminja v čisto pravi športni »show-car« in razložili, kako najbolje predelati svoj avto.* (Avto magazin, 2005)

3.1.5 INDIJA KOROMANDIJA

V RJ je navedena zveza *indija koromandija*⁴⁶ (tudi: *Indija Komandija*). V SSF ni stalne besedne zveze *indija koromandija*, a bi sem morda lahko uvrstili frazema *obljubljena dežela* (1. 'dežela, kjer je izobilje'; 2. 'dežela, kjer se izpolnijo želje, pričakovanja'; 3. 'izredno ugoden kraj za koga ali za kako dejavnost') oziroma *med in mleko* (1. 'obilje, blagostanje'; 2. 'dobrota, uspeh'). Če upoštevamo frazem *med in mleko* v SSF, dodajmo, da je v SSF najti še *med in mleko se cedi(ta) kje [komu]*, *med in mleko teče(ta) kje [komu]*. A gre za glagolska frazema, zato ju ne moremo šteti v analizo; v RJ pa najdemo frazem *med in mleko*, a je med primeri rabe naveden z glagolsko sestavino: *Tam se cedita med in mleko.*

V SSKJ najdemo poleg frazema *Indija Koromandija* ('dežela, kjer je vsega dovolj, kjer je zelo dobro': / ekspr. *vsa njena Indija Koromandija se je sesula* 'namišljena, pričakovana sreča') še varianto *Koromandija* (a to ne ustreza kriteriju večbesednosti) in frazem *obljubljena dežela* ('dežela, kjer je izobilje; dežela, kjer se izpolnijo želje, pričakovanja; izredno ugoden kraj za koga ali za kako dejavnost'). V SSKJ pa najdemo samo glagolski frazem *tam se cedi med in mleko* ('je vsega dovolj; je zelo dobro').

SP predvideva zapis obeh sestavin z veliko začetnico, zato smo rabo preverili še v korpusu. V Gigafidi se zveza pojavi 505-krat, prevladuje zapis z veliko začetnico pri obeh sestavinah.

⁴⁶ Obe sestavini frazema sta pisani z malo začetnico.

3.1.6 INDIJANSKO POLETJE

Zvezi *indijansko poletje* je v RJ pripisan pomen 'neobičajno topel konec oktobra oz. začetek novembra (uvoženo iz Amerike), po slovensko: *babje leto*, tudi *Martinova jesen*, kar se navezuje na tradicijo poimenovanja po pomembnih svetnikih na določen dan'.

V SSF te zveze ni.

V SSKJ jo najdemo pod tremi iztočnicami. Pod iztočnico *indijanski* v terminološkem gnezdu meteor. *indijansko poletje na ameriškem severu* 'doba lepega vremena v začetku jeseni'; *babje poletje*; pod iztočnico *poletje* v terminološkem gnezdu pod prvim pomenom besede *poletje*: astr. meteor. *babje poletje* 'doba lepega vremena v začetku jeseni'; *indijansko poletje na ameriškem severu* 'babje poletje'; iztočnico *leto*² (star. 'poletje') v frazeološkem gnezdu: poljud. *babje leto* 'doba lepega vremena v začetku jeseni', strok. *babje poletje*.

V Gigafidi je za zvezo *indijansko poletje* 401 zadetek, odšteli smo 75 zadetkov (primere nefrazeološke rabe, večinoma je šlo za naslov filma; oziroma take, pri katerih ni bilo mogoče ugotoviti pomena, ter dvojnike). V ostalih primerih je šlo za pomen, naveden v RJ. Za zvezo *Martinova jesen* v korpusu ni zadetkov, pojavi pa se *Martinovo poletje* (79 zadetkov, frazeološka raba, le v 14 primerih je sestavina *martinovo* pisana z malo začetnico).

*Bila so leta, ko smo imeli tako imenovana **Martinova poletja**. To je seveda samo nekaj (štiri ali pet) dni okoli Martina, ko je lepo sončno vreme. Ker smo imeli oktobra **indijansko poletje**, nas tokrat Martinovo verjetno ne bo obiskalo. Herschlov vremenski ključ nam namreč za naslednje dni spet napoveduje sneg in vetrovno vreme.* (Nedeljski dnevnik, 2003)

Drugačen pomen smo našli v primeru: *In prav v tem trenutku nimate nikogar, ki bi vas objel in bil nežen z vami? Toplina in udobje vas čakata tudi v domači kopalnici. Po topli kopeli se človek v teh dneh počuti kot na novo rojen. Posebno dobrodejna je za dušo in telo: potopite se v toplo, rdeče obarvano vodo, iz dišeče pene pa naj se ne vidi niti vašega nosu. Preporodu v kopalnici nekateri celo pravijo grešno **indijansko poletje**. Lahko vas neverjetno sprosti, pogreje in spomni celo na poletno sonce ...* (Lisa, 2005)

Le v dveh primerih (iz istega besedila na spletu) se je pojavila velika začetnica pri prvi sestavini zveze: *Od kdaj pa je v Sloveniji **Indijansko poletje**? Ali sploh veste kdaj je **Indijansko poletje**?* (24ur.com, 2010)

3.1.7 JUDEŽEV POLJUB

V RJ je samo geslo *judežev poljub*, ni pa razlage pomena.

Zveze ni v SSF, v SSKJ je navedena pod iztočnico *judežev*: *judežev in Judežev v zvezah*: ekspr. *judežev poljub* 'hinavski, neiskren'. Razlaga pomena v primeru *judežev poljub* je nepopolna, saj ne gre za 'hinavski, neiskren poljub', temveč za takšno dejanje, ravnanje.

V Gigafidi se *judežev poljub* pojavi 67-krat, od tega gre za najmanj 45 primerov nefrazeološke rabe (film in likovno delo s tem naslovom, opis svetopisemske zgodbe o Judeževem poljubu). Z veliko začetnico je prva sestavina poleg omenjenih primerov pisana v besedilih z religiozno tematiko, v vseh ostalih je pisana z malo. Skupno je le pri 13 primerih sestavina *judežev* pisana z malo začetnico.

*Del Jezusovega sporočila je, kako se odzvati na znak, da moramo poiskati višje ravni zavesti – s predajo svoje volje božji volji. Ko v našem življenju nastopi trenutek, da moramo zapustiti star način življenja in stara dojemanja, ki ne služijo več naši rasti, se pogosto zgodi, da tak znak 'vstani in hodi' sprejmemo kot znak izdajstva, kot **Judežev poljub**. Na primer, v podjetju lahko delamo že veliko let in verjamemo, da bomo preskrbljeni, ko se upokojimo, potem pa nas v naših srednjih letih zaradi racionalizacije poslovanja odpustijo.* (Caroline Myss, *Pet mitov o zdravljenju*, 2008)

*Poražene male stranke se bojijo **judeževga poljuba** verjetnega bodočega mandatarja – Sanaderjevi privrženci napovedujejo demonstracije.* (Delo, 2007)

3.1.8 MODRA KUVERTA

V RJ je zvezi *modra kuverta* pripisan pomen 'podkupnina'.

Zveze v SSF ne najdemo, v SSKJ je pod iztočnico *ovojnica*, in sicer v frazeološkem gnezdu pod prvim pomenom besede *ovojnica*: ekspr. *brez modre ovojnice ni šlo* 'podkupnine'.

V Gigafidi se zveza *modra kuverta* pojavi 245-krat. *Modra ovojnica* se pojavi 52-krat, *plava kuverta* 74-krat, za zvezo *plava ovojnica* v korpusu ni zadetkov.

*O korupciji je vse več govora. Ljudje pravijo, da se marsikje ne da naprej brez **modre kuverte** ter da je lažje tistemu, ki krade, kot tistemu, ki krajo prijavi, je svoje vprašanje o korupciji, o kateri naj bi v Sloveniji poročala tudi komisija Sveta Evrope.* (Večer, 2001)

*Koliko izmed nas je proti zdravniku stegnilo **modro kuverto**, ne da bi kdo to terjal od nas, zgolj iz prepričanja, da se »brez tega pri dohtarjih ne da nič opraviti«? In zakaj mi tu in tam kdo ponuja v objavo članek prek vez in poznanstev, kot da dobri pisci ne rabijo nobenih botrov? (Delo, 2001)*

3.1.9 NEJEVERNI TOMAŽ

V RJ je zvezi *nejeverni Tomaž* pripisan pomen 'skeptik, dvomljivec'. V SSF te zveze ni.

V SSKJ zvezo najdemo pod tremi iztočnicami, vedno v obliki *neverni Tomaž*. Pod iztočnico *Tomaž*: ekspr., v zvezi *neverni Tomaž* 'kdor (česa) ne verjame': *ne bodi tak neverni Tomaž; tudi najbolj neverne Tomaže je prepričal*. Pod iztočnico *nejeveren*: 1. 'ki (česa) ne verjame; neveren': *ne bodi tako nejeveren / še vedno mu ne verjame, ta nejeverni Tomaž*. Pod iztočnico *neveren* je navedeno: 1. 'ki (česa) ne verjame': *ob njenih besedah je bil videti neveren in potr / ekspr., v zvezi neverni Tomaž* 'kdor (česa) ne verjame': *ne bodi tak neverni Tomaž; kljub prepričevanju so ostali neverni Tomaži*.

V Gigafidi se zveza *neverni Tomaž* pojavi 44-krat, *nejeverni Tomaž* pa 577-krat.

3.1.10 PASJA PROCESIJA (zraslek)

V RJ je zvezi *pasja procesija* pripisan pomen 'prireditve, na kateri se zbere večina ljudi, velika množica, pa čeprav brez pomembnejšega razloga; nepomembna prireditve'. Kot sopomenka je navedena *svinjska procesija*.

Zveze ne najdemo ne v SSF ne v SSKJ, je pa navedena v SNB: ekspr. 'nepomembna javna prireditve': *udeležiti se vsake pasje procesije; Ob sobotah in nedeljah se ne dogaja tako rekoč nič, če hočejo novinarji napolniti strani, morajo na skoraj vsako pasjo procesijo*.

V Gigafidi se *pasja procesija* pojavi 342-krat, prevladujejo primeri s pomenom iz RJ, večinoma pa gre za publicistična besedila (242 zadetkov), največ pojavitev je iz leta 2010.

*Edino sredstvo, ki mi pri iskanju podpore za svoja stališča pri državljanih ostane, je javna beseda. Zato se mi dostikrat skuša zožiti prostor zanjo. Od tod tudi znana krilatica o mojem sodelovanju na **,pasjih procesijah'**. Javne prireditve so pač priložnosti, da pridem med ljudi in v neposreden stik z njimi z neposredno besedo. (Nedeljski dnevnik, 2001)*

*Vabilo je obetalo pomemben dogodek, zato ne čudi, da so se nanj odzvali tudi predstavniki nekaterih medijev, ki ne hodijo ravno na vsako **pasjo procesijo**. (Dolenjski list, 2004)*

3.1.11 PASJE ŽIVLJENJE

V RJ je zvezi **pasje življenje** pripisan pomen 'težko, bedno življenje'.

Zveze ne najdemo v SSF, v SSKJ je navedena pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico *pasji* ga najdemo pod četrtrim pomenom besede *pasji*: 4. ekspr. 'ki povzroča velike težave, neprijetnosti': *naj hudič vzame ta pasji svet; le kako bi uredili to pasjo zadevo / to delo je prav pasje / doživeli smo pasje čase; to je pasje življenje / ne pij toliko, šmarnica je vsa pasja / v tem pasjem vremenu ni mogoče oditi dalje v tem slabem, deževnem, mokrem vremenu*. Pod iztočnico *življenje* je navedeno: 3. s prilastkom 'bivanje, obstajanje človeka' e) 'glede na vrednost, ki je odraz določenih življenjskih prizadevanj, razmer': *brezskrbno, lahko življenje; ekspr. pasje življenje brezdomcev*.

V Gigafidi se zveza *pasje življenje* pojavi 554-krat, večinoma gre za nefrazeološko rabo (televizijska oddaja, film in povest s tem naslovom) oziroma dobesedni pomen, pri primerih zadnjega se pojavijo zanimivi navedki, ki bi jih že skoraj lahko šteli za prenovitve, gre namreč za pozitivno konotacijo, denimo: *Tako kot pri ljudeh tudi za živali velja, da se morajo skotiti pod srečno zvezdo. Če pridejo v roke kakšnemu bogatemu ekscentriku, imajo lepe možnosti, da podedujejo lepe denarce ali pa da si jih priigrajo kot filmske zvezde. Ob takih številkah bi si človek zaželel, da bi imel **dobesedno pasje življenje***. (Hopla, 2006).

Med zadetki v Gigafidi je bilo tako le približno 40 primerov frazeološke rabe. Kot piše N. Jakop, ima pes v slovenskih frazemih izrazito negativno konotacijo, kljub sicer pozitivnemu družbenemu vrednotenju njegovih živalskih lastnosti – zvestoba, zaščitništvo, prijateljstvo (Jakop 2014: 1). O negativni konotaciji pričajo primeri iz korpusa: *V mariborskih zaporih je odsedel dve leti, kjer so, kot je povedal, morali obsojenci ob zelo slabi hrani delati po deset ur dnevno. Kakšno **pasje življenje!** Prej toliko svobode, hrane in lepih deklet, sedaj pa...* (Dolenjski list, 2003); *Židi, narod, ki je najbolj najebal in imel **pasje življenje**, so to izražali z glasbo. Vse je v molu.*« (Mladina, 1998); *Izraz **pasje življenje** sicer lahko pomeni marsikaj, a običajno nič dobrega, saj si predstavljamo človeka, ki se na vso moč trudi, da bi dosegel nekaj, gara, se muči, doživlja*

*nesrečo za nesrečo, pa vendar živi bedno do konca svojih dni. (Pilot RTV, 2003); Smo vsaj nekje na vrhu, poleg lopovščine, za katero pa Evropa še ne ve. A je kaj čudnega, saj imamo tudi najbolj **pasje življenje**, vse narobe, sami pufi, vse škriplje...crkava, pa tudi mi. Spet so pa izjeme tisti, ki kradejo državi in nam. (24ur.com, 2010)*

Pojavijo pa se tudi prenovitve, v tem primeru gre za dva pomena 'mučno življenje' in tudi 'lenobno življenje zaradi nizkega tlaku': *Medtem ko imajo ljudje z nizkim tlakom »pasje življenje«, se bolj »vlečejo po svetu«, so ljudje z visokim tlakom njihovo čisto nasprotje. (Jana, 2009). A motivacija za pripis lenobnega, pasivnega življenja psom je pravzaprav nova in izvira iz »sodobne vzgoje psov«, kot lepo opišejo v naslednjem primeru iz Gigafide: **Izraz pasje življenje** za nekakšno životarjenje bi morali v razvitem svetu že zdavnaj ukiniti, saj veliko psov ne živi prav nič pasje, ampak so obdani z vsem udobjem, preskrbljeni z najbolj kakovostno hrano in nasploh z vsemi pridobitvami industrije za živali. Tudi psu se lahko med vožnjo s kabrioletom vnamejo oči. Sedaj so v tujini prišla na trg zaščitna očala za pse, ki se ravnaajo po modi. Očala, ki so jih poimenovali "dog goes", so najprej izdelali za nekega lavinskega psa z vnetjem očesne veznice. (Nedeljski dnevnik, 2003)*

Zanimiv je primer, ki s podvojitvijo besedne zveze še poudari negativno konotacijo: **Pasje življenje** ima pes, katerega lastniki živijo **pasje življenje**. (Dnevnik, 1997)

3.1.12 SALOMONSKA REŠITEV

V RJ za zvezo **salomonska rešitev** navajajo pomen, kot je naveden v SSKJ: ekspr. 'zelo preudaren, zelo pameten': *salomonski odgovor; najti salomonsko rešitev / salomonska razsodba.*

V SSF ni te besedne zveze.

V Gigafidi se salomonska rešitev pojavi 346-krat.

*Med kazenskim procesom pa se ne bi bilo mogoče izogniti hudemu političnemu škandalu in aferi, ki bi odmevala tudi v tujini. Zato so bili v pravosodju na trnih. Nazadnje so našli **salomonsko rešitev**: kazenske ovadbe so prekvalificirali v gospodarske prestopke. (Dnevnik, 2002)*

3.1.13 SEDMA SILA

V RJ za zvezo *sedma sila* ni naveden pomen.

Te zveze v SSF ni. V SSKJ najdemo frazem pod iztočnicama *sila* in *sedmi*, v obeh primerih v frazeološkem gnezdu: publ. *predstavniki sedme sile* 'novinarji, poročevalci'. Torej je dodana sestavina *predstavniki*. V Gigafidi smo preverili, ali gre za nujno sestavino frazema.

V Gigafidi se *sedma sila* pojavi 4.662-krat. Z iskanjem v okolici smo ugotovili, da je najpogostejša beseda levo od zveze *sedma sila* prav *predstavnik* oziroma *pripadnik*.

Za zvezo *sedma sila* bi lahko potrdili leksikalizacijo.

3.1.14 SIVI PANTER

V RJ sta zvezi *sivi panter* pripisana pomena 1. 'upokojenci, starejše osebe'; 2. z zahoda prevzeto poimenovanje za 'starejšo populacijo z veliko kupno močjo in zavidljivo količino prostega časa'.

V SSF zveze ne najdemo, prav tako ne v SSKJ. Jo pa zasledimo v SNB, in sicer pod geslom *sivi panter* ekspr. 'starejši postaven, sposoben moški': *Hollywood ga potrebuje kot nekakšnega sivega panterja akcijskega filma*.

V Gigafidi se zveza *sivi panter* pojavi 245-krat, največkrat omenjena seniorska organizacija v liberalni demokraciji, imenovana Sivi panterji, med frazeološko rabo so prevladovali primeri, ki jim je bil pripisan prvi pomen iz RJ.

Arnold Schwarzenegger je bil nekoč podoba moške moči in lepote, ponašal se je s kipečimi mišicami in zgledno negovano postavo. Toda minila so leta in nekdanji mister universum ter filmski silak Conan se je postaral. Odkar je postal kalifornijski guverner in se posveča politiki, tudi ne utegne več toliko trenirati. Njegove mišice so vedno bolj usahle, koža mu nemarno visi. Schwarzenegger se pri 57 letih že uvršča med rahlo uvele sive panterje. (Lady, 2000)

Leksikalizacijo zveze *sivi panter* lahko potrdimo.

3.1.15 ŠESTI ČUT

V RJ je zvezi *šesti čut* pripisan pomen 'intuicija, jasnovidnost'.

V SSF zveze ne najdemo, v SSKJ je navedena pod dvema iztočnicama. Pod iztočnicama *šesti* in *čut* jo najdemo v frazeološkem gnezdu kot zgled: *pomagal ji je njen šesti čut* 'intuicija, nagon'. Zanimivo je, da je navedena le ženska oblika (samo ženske naj bi imele šesti čut).

V Gigafidi se zveza *šesti čut* pojavi 1.489-krat. Med prvimi 350 zadetki je 186 primerov nefrazeološke rabe (ameriški film, knjiga Gregorja Tomca, televizijska oddaja, skladba, plezalna smer, jadrnica, koreografija plesne skupine) oziroma takih, pri katerih ni bilo mogoče ugotoviti pomena (naslovi brez sobesedila).

To s šestim čutom in zgodovinskim gledanjem nanj je brzokone res. Toda zaradi tega ženskega čuta so se začeli tudi v moških prebujati obrambni refleksi. Marsikateri je razvil celo sedmi in osmi čut! Tako so sposobni pravočasno pomiti posodo, preden ženska sploh pomigne s prstom, posesati stanovanje in oprati perilo. (Hopla, 2006)

Zaupajte svojemu šestemu čutu. Dobra novica je, da vam bo nekdo nepričakovano vrnil večjo vsoto denarja. S partnerico se vam obeta resen pogovor, ki bo razjasnil marsikateri dvom. (Lea, 2007)

3.1.16 VARUH REDA IN MIRU

V SSF zveze *varuh reda in miru* ni, RJ nas napotuje na geslo *plavi angel* ('policist').

V SSKJ najdemo frazem pod več iztočnicami. Pod iztočnico *varuh* ga najdemo pod tretjim pomenom besede *varuh*: 3. nav. ekspr. 'kdor si prizadeva, da se kaj ohrani': *varuh javnega reda, javne varnosti* 'miličnik, policist'. Pod iztočnico *red* je naveden v frazeološkem gnezdu: ekspr. *uniformirani čuvar reda* 'miličnik; paznik'; publ. *organ javnega reda in miru* 'miličnik, policist'. Ker SSKJ navaja tudi sestavino *čuvar*, smo preverili še pod to iztočnico. Zvezo najdemo pod razlago besede *čuvar* v realizirani obliki: 'kdor si prizadeva, da se kaj ohrani': *lastil si je vlogo čuvarja javnega reda*. Pod iztočnico *mir* ni tega frazema.

V Gigafidi je za zvezo *varuh reda* 1.307 zadetkov, za zvezo *varuh reda in miru* je 729 zadetkov, za zvezo *čuvar reda*⁴⁷ je 11 zadetkov.

Tribune bo z videonadzorom spremljala policija, tako da bo zabeležen vsak prekršek. Verjamemo, da varuhi reda in miru po dvoboju ne bodo imeli pretiranega dela. (siol.net, 2010)

⁴⁷ Verjetno gre za vpliv srbohrvaškega jezika, a zveze nismo našli v hrvaškem frazeološkem slovarju.

Ljubljanki so varuhi reda in miru vzeli s seboj na policijsko postajo, kjer je morala ostati, dokler niso zbrali vseh podatkov za kazensko ovadbo. (Delo, 2008)

Zaradi pogostnosti pojavitev bi kazalo zvezo *varuh reda in miru* dodati v SSF.

3.1.17 ZLATA PTIČKA

V RJ sta zvezi *zlata ptička* pripisana pomena 1. 'motivacijsko tekmovanje za neješče otroke; kdor prvi poje obrok, je zlata ptička, zadnji je črna vrana', 2. 'ženska, ki rada pogoltne vsebino'.

V SSF zveze ne najdemo. Je pa navedena v SSKJ pod iztočnico *zlat*, in sicer v frazeološkem gnezdu kot zgled: otr. *ti si pa danes zlata ptička* kot pohvala pri jedi 'si prvi pojedel'.

V Gigafidi se zveza *zlata ptička* pojavi 37-krat, od tega gre pri treh primerih za pomen, opisan v SSKJ. V dveh primerih pa je prišlo do razširitve rabe na druga področja, in sicer v avtomobilizmu (v pomenu 'varčnež'), drugi primer pa opisuje »zlato ptičko« pri vstajanju.

Ob omembi ne preveč impresivnega podatka o 110 kW bo marsikdo skomignil z rameni, češ pa saj imajo podobni avtomobili že blizu 145 kW! In mi bomo prikimali, a hkrati peugeotu 207 THP v bran zapisali, da v tem primeru ne gre za zagrizenega in brezkompromisnega športnika, vendar bolj za zmogljivo in elegantno kombilimuzino. Navsezadnje iskrivi štirivaljnik v povprečju porabi pičlih sedem litrov goriva, kar pomeni, da je glede na konkurenco zlata ptička! (Polet, 2007)

Bom še jaz povedal svoje. Zaradi Iztoka ne morem zaspati, saj 'galami' pozno v noč. Pa tudi glede vstajanja sem 'zlata ptička'. Vedno vstanem prvi. (Nova, 2004)

Podskupina 3.2

3.2.1 BERAČEV/BERAŠKI GNOJ

V RJ sta varianti *beračev* in *beraški gnoj*. Zvezi *beračev gnoj* je pripisan pomen 'pomladanski sneg, edino gnojilo revežev'. Ob tem pojasnjujejo, da »pomladanski sneg po suhem mesecu sušcu izdatneje in blagohotneje namoči zemljo, da rastline uspešneje rastejo. Zvezi *beraški gnoj* je pripisan pomen 'spomladanski ali zgodnji jesenski sneg, ki mu je usojeno hitro skopneti'. Dodajajo gorenjski rek: Aprilski sneg – kajžarski gnoj. Edino gnojilo, ki ga kajžar lahko potrese po zemlji.

V SSKJ ne najdemo frazema pod nobeno izmed omenjenih iztočnic (*gnoj, beračev, beraški, kajžarski, bajtarski*), prav tako ga ni v SSF. V Gigafidi se *beračev gnoj* pojavi 9-krat – od tega je pet primerov frazeološke rabe (vsi iz publicističnih besedil), trije so zapisani v narekovajih – *beraški gnoj* 13-krat, skoraj pri vseh gre za frazeološko rabo, prav tako je zapisan v narekovajih, *kajžarski gnoj* 3-krat (2 primera rabljena frazeološka, tretji je dvojnik), *bajtarski gnoj* pa le 1-krat.

Letošnja zima je očitno bolj presenetila delavce Elektra kot pa delavce cestnih podjetij, vsaj Novomeščani so dokazali, da so kos tudi takšnim razmeram. [...] Tega pa niso bili veseli investitorji - občine in država, ki jih je čiščenje "beračevega gnoja" v primerjavi z leti poprej stalo precej več. (Dolenjski list, 1999)

Kranjska Gora, Vogel, Krvavec Sredi zime smo poročali o poletnih temperaturah, lužah sredi smučišč in zelenih dolinah, zdaj, ko smo že pošteno zakorakali v pomlad, pa je narava gorenjska smučišča obdarila z več kot pol metra debelo snežno odejo. A »beraški gnoj« na poslovanje smučišč ne bo vplival. (Dnevnik, 2008)

A tak sneg je, pravijo, kajžarski gnoj in - ker nisem gospod - upam, da tudi moj razvoj tale sneg pognoji. (rtvslo.si, 2010)

Ko je bila sezona nabiranja regrata na vrhuncu, nas je doletelo obilno sneženje. Kljub temu, da je marčevski in aprilski sneg zaradi hitrega kopnenja znan tudi kot bajtarski ali kajžarski gnoj, pa se je to pot odločil, da bo na debelo in za malce dlje časa pognojil večji del države. (Dnevnik, 2007)

3.2.2 DEŽURNI KRIVEC

V RJ žal ni opisa pri tem geslu.

Zveza *dežurni krivec* se v slovenskem jeziku uporablja razmeroma pogosto, ni pa uvrščena niti v SSKJ niti v SSF; verjetno smo jo prevzeli iz hrvaškega jezika. *Hrvatski jezični portal* navaja frazem *dežurni krivac 'onaj kojeg okrivljuju uvijek kad se za što traži krivac'*.⁴⁸

⁴⁸ Dostopno na http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1hvWBk%3D&keyword=de%C5%BEuran.

V Gigafidi se *grešni kozel* pojavi 1.950-krat, *žrtveni kozel* 26-krat, *žrtveno jagnje* 594-krat, *daritveno jagnje* 4-krat. Zveza *dežurni krivec* se pojavi 1.115-krat, od tega je večina primerov frazeološke rabe v pomenu, kot ga navaja hrvaški portal: 'kdo/kaj biti kriv, ko se išče krivec', pri tem ni šlo samo za ljudi (v 239 primerih ni bilo mogoče ugotoviti pomena oziroma je šlo za ime slovenske glasbene skupine ali naslov filma).

Menimo, da bi zaradi pogostnosti lahko potrdili leksikalizacijo za zvezo *dežurni krivec*.

3.2.3 DROBNI TISK

Žal je geslo *drobni tisk* v RJ škrbina, kar pomeni, da ni pojasnjen pomen zveze. Predvidevamo, da je prvotna zveza *drobni tisk* pomenila 'pojasnjevalno oziroma spremljajoče besedilo glavnega besedila, navadno napisano v manjši velikosti črk, zaradi česar ga številni ne preberejo, se pa v njem skrivajo podrobnosti oziroma pomembne informacije'. Menimo, da je prišlo do frazeologizacije in zveza *drobni tisk* danes pomeni, da se 'hudič skriva v podrobnostih' oziroma 'med vrsticami'.

Zveze ne najdemo ne v SSF ne v SSKJ, v zadnjem je v terminološkem gnezdu pod iztočnico *droben* mogoče najti pomen termina *drobni tisk*: tisk. drobni tisk 'tisk v briljantu, diamantu, perlu ali nonpareju'; zal. drobni tisk 'izdaje na nekaj tiskanih straneh, navadno v propagandne namene'.

V Gigafidi se zveza *drobni tisk* pojavi 1.424-krat, pregledali smo prvih 350 zadetkov, od tega je le 19 primerov v pomenu iz SSKJ (14 primerov 'izdaje na nekaj tiskanih straneh, navadno v propagandne namene', 5 ponovitev oziroma primerov, pri katerih ni mogoče določiti pomena).

Morda se nam je nekoč "demokracija" zgodila prehitro in nanjo večina ni bila pripravljena. Morda smo spregledali ali ne razumeli drobnega tiska v besedah tistih, ki so nam prodali jabolka za krompir. Morda kot družba zanjo ne bomo dozoreli še dolga leta. Morda nikoli. Tudi Evropa glede tega ni rastlinjak; kot narod se moramo očistiti in zanjo dozoreti sami. (Ribič, 2004)

Povsem na koncu in v drobnem tisku omenimo še nekaj trivialnih težav. To, da se občasno slike na zaslonu pokažejo v prevelikih kvadratih, je menda stvar, ki se naročnikom med rednim delovanjem ne bo dogajala. Če pa se bo, je dobro imeti vsaj zemeljsko anteno, da ne boste prikrajšani za nogometno tekmo. (Moj mikro, 2003)

Menimo, da bi lahko na podlagi pogostnosti rabe za besedno zvezo *drobni tisk* 'pojasnjevalno besedilo glavnega besedila, napisano v manjši velikosti črk, a s pomembnimi informacijami' potrdili leksikalizacijo.

3.2.4 HOTEL MAMA

V RJ je zvezi pripisan pomen 'pojav, da mladi zaradi pomanjkanja služb in dragih stanovanj tudi po 30. letu živijo pri starših in prepuščajo dovršen del gospodinjstva mamam, recimo kuho, pranje, pomivanje, lahko tudi pospravljanje'. Kot pojasnjujejo, so »predvsem tu na udaru (mamini) sin(čk)i. Rabijo predvsem starejši, ki so se prej osamosvojili in na to gledajo kot na izkoriščevalnost in nezmožnost mladine biti samostojen. V resnici je položaj včasih malo bolj kompleksen«.

V rabi tudi *Mama hotel* ali *mamahotel*.

V Gigafidi se zveza pojavi 124-krat, prevladuje zapis *hotel mama*.

Tako hudo najbrž ni, kot vidite vi. Res pa je, da se mladi danes zaradi tega, ker ne dobijo službe, bolj držijo staršev, saj jim pravijo kengurujska generacija, se pravi, da se dolgo držijo v domači vreči in da stanujejo v hotelu Mama. Ostajajo torej doma, kjer imajo vse zlikano in oprano ter na mizi kosilo in večerjo, kadar se jim zahoče, pa gredo ven. Se pravi, da ne odrinejo na svoje. (Dnevnik, 2001)

Zaradi pogostnosti pojavitev bi morda že lahko sklepali o ustaljenosti zveze *hotel M/mama*.

3.2.5 PARADNI KONJ

V RJ je zvezi *paradni konj* pripisan pomen 'nekaj ali nekdo za zgled, nekaj ali kdo, s katerim s ponašaš, najboljši primerek'. V SSF te zveze ni.

V SSKJ stalne besedne zveze ni pod iztočnico *konj*, je pa pod iztočnico *paraden*, v dobesednem pomenu: 'nanašajoč se na parado': *paradni konj*.

V Gigafidi je za zvezo *paradni konj* 3.044 zadetkov. V večini primerov prevladuje pomen, opisan v RJ 'nekaj ali nekdo, s katerim oziroma s čimer se ponašaš, najboljši primerek'. Zaradi pogostnosti pojavitev lahko potrdimo leksikalizacijo zveze *paradni konj*.

Primeri: *Ena izmed pomembnih prioritet francoskega predsedovanja EU, ki pa žal ne bo tudi del uradnih francoskih pobud, je kultura. Ta je bila od nekdanj **paradni konj** francoske politike in četudi se je v zadnjih letih tudi tukaj položaj slabšal, Francija še vedno predstavlja enega*

najboljših modelov za to področje. (Dnevnik, 2008); *Takrat smo v tisku doživljali obratne napade, namreč da smo hlapci tuje farmacevtske industrije in da škodujemo nacionalnima paradnima konjema Leku in Krki, ki proizvajata generična zdravila.* (Nedeljski dnevnik, 2003); *Podobno prodorni oziroma še bolj čutni so gotovo Španci s svojim paradnim konjem, Pedrom Almodovarjem. Ta ekscentrični filmski ustvarjalec je poskrbel, da smo videli skoraj vse njegove filme.* (Premiera, 2006)

3.2.6 PIČKIN DIM

V RJ je zvezi *pičkin dim*⁴⁹ pripisan pomen 'nekaj zelo preprostega, lahkega, niti omembe vrednega'. Najverjetneje je citatno prevzeto iz hrvaščine ali srbščine. Po navedbi s hrvaškega jezikovnega portala: *pizdin (pičkin) dim vulg. 'ono što je kao napor, ideja ili nastojanje bespredmetno ili besmisleno: ispraznost, taština'*.⁵⁰

Zveza *pičkin dim* se v Gigafidi pojavi 78-krat, pojavi se tudi nov pomen 'nič, nihče'.

Razliko med srbsko vsakdanjostjo psovanja prikaže humoreska iz srbsko poslovnega slovarja. Medtem ko se drugod po svetu stari prijatelji pozdravijo: zdravo, dolgo se nismo videli!, bo srbski prevod glasil: De si pizda ti materina? Vprašanje: kakšno funkcijo ima gospod v podjetju?, se prevede v : Koji je on kurac tamo? Misel, da je ta projekt lahko uresničljiv, pa bo najadekvatneje prikazal stavek: Ma to je pičkin dim! (Mladina, 2000)

Osebno mi je čisto vseeno, ali je mejna reka Mirna ali Vardar. Sam se počutim ravno toliko Slovenca kot prebivalca Lune. Kdaj se bomo začeli zavedati, da smo vsi povezani? Da smo prebivalci Zemlje. Zemljani. Narod in meje so nas v preteklosti delili in veliko krvi je bilo prelite za ozemlja, ki so vredna manj kot pičkin dim. Izgubili bomo nekaj zaselkov. Ljudem je vseeno. Radi bi mir. Vsi bi radi mir. (rtvslo.si, 2010)

Po mojem je Mirsad tam v Avstriji totalni pičkin dim in radi ko crnac in ga noben ne jebe pet posto, pa ne upa si pisnut, ker ve, da bi takoj popušil, potem pa se mu čisto odpuli, ko pride domov, pa je glasen pa glumi gljivu. Jebeš takav život. To je tuga največja. Jebo mater, če še ta mečka ni njegova, ampak si jo sposoja, da bi bil tukaj večji car. (Delo, 2008)

⁴⁹ Za zvezo *pičkin dim* zaradi neknjiž. (vulg.) seveda ni pričakovati leksikalizacije, v to podskupino je uvrščena zato, ker ustreza kriterijem, določenim za analizo (gl. opis metodologije). V tem primeru se je pokazala pomanjkljivost naših meril.

⁵⁰ Dostopno na http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1dlWxg%3D.

3.2.7 RUSKA RULETA

V RJ je zvezi *ruska ruleta* pripisan pomen 'igra na srečo z življenjem'. Kot pojasnjujejo, se jo igra tako, da se »v bobnič vstavi samo en metek, nato pa se bobnič zavrti. Revolver se pristavi h glavi in sproži. Tako imaš 17 % možnosti, da se bo revolver sprožil«. Na zvezo sem postala pozorna po pregledu zgledov v Gigafidi, saj bi morda že šlo za novi frazem s pomenom 'hazard'.

V SSF ni te besedne zveze.

V SSKJ jo najdemo pod dvema iztočnicama. Pod iztočnico *ruleta* je pri pomenu navedena kot zgled: 'hazardna igra, pri kateri odloča o dobitku kroglica, ki se ustavi v vdolbinici na enem od oštevilčenih rdečih ali črnih polj na vrteči se plošči': *ruleta je postala njegova strast; igrati, izgubiti na ruleti; pri ruleti ima srečo / ruska ruleta* 'samomorilna igra z revolverjem, v katerega bobenčku je en naboj'. Pod iztočnico *ruski* je prav tako navedena med zgledi pri pomenu besede ruski: 'nanašajoč se na Ruse ali Rusijo': *ruska ruleta* 'samomorilna igra z revolverjem, v katerega bobenčku je en naboj'.

V Gigafidi se *ruska ruleta* pojavi 453-krat, prevladuje zveza z glagolsko sestavino *igrati*. Po odštetju teh primerov in vseh ponovitev je kar 143 zadetkov, pri katerih bi morda že lahko govorili o samostalniškem frazemu s pomenom 'hazard, nevarna igra'. V večini primerov ne gre za smrtonosno usodnost, temveč izražajo le veliko zaskrbljenost zaradi resnih posledic. Gre torej tudi že za frazem, ne več le za poimenovanje ravnanja.

Primeri iz korpusa: *Nemški oficirji so budno spremljali gibanje slovenskih vojakov in jih zmeraj preganjali naprej, sami pa so z naperjenimi brzostrelkami in pištolami hodili za njimi. [...] Mnogi so sicer poskušali kljub strogim ukrepom, toda to početje je bilo zelo blizu ruski ruleti, saj v navzkrižnem ognju nikoli nisi vedel, od kod bo prišla krogla z ruske ali nemške strani.* (Dolenjski list, 2004); *Paleta trgovcev in prekupčevalcev sega pri tem od mafije do očitno častivrednih uvoznikov. Strokovnjakom, kot je Martin Schulz, namestnik predsednika komisije za zdravila pri zvezi nemških lekarnarjev, se od tega ježijo lasje. »Naročanje na sivem trgu je pravcata ruska ruleta,« svari kolege in javnost.* (Radar, 2000); *Zato mnogi napovedujejo zanimivo dirko, na kateri ne bi smel manjkati niti varnostni avtomobil. Dirkaška ruska ruleta med mestnimi ulicami je namreč vedno znova več kot nepredvidljiva.* (Dnevnik, 2008); *"Vsako plačilo s kreditno kartico prek spleta je velika preizkušnja zaupanja. [...] Oba (kupec in prodajalec, op. Š. K.) morata zaupati še tehnologiji in vse je čedalje bolj podobno ruski ruleti," razlaga Igor Bernot, direktor podjetja mc2 iz Loga pod Mangartom, ki se že od ustanovitve v letu 2000 ukvarja s sistemom*

paysafecard. (Finance, 2007); *Vsekakor je gnojenje z blatom čistilnih naprav nekakšna ruska ruleta.* *Mejne vrednosti so določene le za majhen del škodljivih snovi, poleg treh skupin organskih snovi še sedem težkih kovin.* (Dnevnik, 2001); *Ena od domačink je takrat dejala, da je železniški prehod v Dvoru kot ruska ruleta: »Kadar je slabo vreme in na postajališču stoji tovorni vagon, morajo imeti vozniki srečo, da varno prečkajo prehod.«* (Dnevnik, 2008); *Z leti bolj in bolj ugotavljaš, da si srednje dobro narejen stroj iz mesa in krvi, katerega celice odmirajo in so podvržene nenadnim mutacijam. Kot v ruski ruleti te lahko doleti preveč nerodna molekularna struktura, ker si nekaj sam po svoje narobe počel ali pa si zgolj po nesreči naletel na sklop naključij. Ali pa so ti morda slab material 'podarili' že tvoji predniki.* (Gloss, 2008); *Prva vozniška leta so kot ruska ruleta – kakšno nesrečo doživijo skoraj vsi mladi vozniki, a pri večini se konča zgolj z razbito pločevino in manjšimi poškodbami.* (Delo, 2007); *V obeh podaljških se je odigravala prava ruska ruleta. Darren Anderton je v 93. minuti zadel vratnico.* (rtvslo.si, 2010); *Merilo žilavosti materialov je razteznost, ki je preprosto v odstotkih izražen največji trajni podaljšek žice, preden se ta zaradi nateznih sil pretrga. Primerna razteznost, najmanj 10 %, je pri materialih za kolesa nujna, sicer lahko postane kolesarjenje s prekrhkim kolesom nevarna ruska ruleta.* (Življenje in tehnika, 2003)

3.2.8 SREDNJA ŽALOST

V RJ za zvezo *srednja žalost* navajajo, da gre za »malce ironično, posmehljivo zvezo«, pripisan ji je pomen 'nekaj ne ustreza našim pozitivnim pričakovanjem (ni pa nujno slabo – pravzaprav ponavadi sploh ni slabo, je le preveč sivo povprečno, pač ne nam pogodu, kot bi si želeli)'. V nadaljevanju pojasnjujejo, »da stvari niso takšne, kot naj bi bile: da ni živahnosti, zanosa, uresničljivih načrtov, zagnanih posameznikov, toplih odnosov ...«

Zveze ne najdemo ne v SSF ne v SSKJ.⁵¹

V Gigafidi se zveza *srednja žalost* pojavi 58-krat, večinoma gre za pomen iz RJ. Zveza se največkrat pojavi v besedilih z interneta in v publicistiki (športna tematika). V korpusu se prvič pojavi leta 2000 (Avto magazin), raba nato iz leta v leto narašča. Morda bi zaradi precejšnjega števila pojavitev že lahko govorili o ustaljenosti zveze.

⁵¹ Po pojasnilu E. Kržišnik je frazem star, le da ne sodi v knjižni jezik, zato ga ni v slovarjih.

»Včasih sem stanoval v bloku, v njem je, kar zadeva obnovo, vladala '**srednja žalost**'. To pomeni, da se je obnavljalo manjše stvari, večjih vlaganj pa ni bilo.« (Dnevnik, 2003)

Aparatu, ki znova nima ločene tipke za fotografiranje, sicer tokrat ne manjka bliskavica, a fotografije kljub temu niso izvrstne. Snemanje videa bi kljub ločljivosti VGA najlažje opisal z besedno zvezo »**srednja žalost**«, saj niti barve niti ostrina ne navdušujejo, sploh pa bi si od ta hip najbolj vročega telefona s HTC-jeve ponudbe zaželel kakšnih HD-zmožnosti. (Mobinet, 2009)

»Interblock dobro poznam. V pretekli sezoni sem si ogledal skoraj vse njegove domače tekme in moram priznati, da so me navdušili le proti Mariboru, ko so - če se ne motim - zmagali s 4:0. Vse drugo je bila **srednja žalost**. Mestnega tekmeca sem si ogledal tudi na tekmi superpokala, ko so v Ljudskem vrtu igrali precej dobro, še zlasti v prvem polčasu.« (Ekipa, 2009)

3.2.9 STREL V KOLENO

V RJ sta zvezi **strel v koleno** pripisani sopomenski zvezi z *drekom rit obrisati* in *samomor iz zasede*. Geslu z *drekom rit obrisati* je pripisan pomen 'ponesrečenje; če neko slabo stvar popraviš na slabše; narediti si še večjo škodo'.

Zveze *strel v koleno* oziroma *ustreliti se v koleno* ni ne v SSF ne v SSKJ.

V Gigafidi se *strel v koleno* pojavi 71-krat, glagolski frazem *ustreliti v koleno* pa 91-krat. Med primeri za *strel v koleno* je večini pripisan preneseni pomen 'narediti si še večjo škodo'. Večina primerov je iz publicističnih besedil (časopisi) in z interneta, prva pojavitev je iz leta 1997 (Dnevnik), število pa se skokovito poveča po letu 2008. Večini primerov pri iskanju *ustreliti v koleno* je pripisan preneseni pomen, precej je tudi primerov z dobesednim pomenom zveze. Med viri močno prevladujejo publicistična besedila, prva pojavitev je iz leta 1996 (Mladina), raba se močno poveča po letu 2008, vrhunec doseže 2010 (skoraj vsi odlomki besedil so z interneta).

Na podlagi tolikšne pogostnosti pojavljanja zvez **strel v lastno koleno** in *ustreliti se v koleno* bi morda že lahko govorili o ustaljenosti.

Ali to pomeni, naj vlada določa cene hrane? "[...] Ker velike marže izražajo precejšnjo stopnjo tržne moči, bi se večji del davka na marže prenesel v cene. Podražitve bi bile še višje. Strel v

koleno, skratka," zamisel sindikalistov komentira Igor Masten z ljubljanske ekonomske fakultete. (Finance, 2007)

*»V teh treh mesecih se je država soočila s težko finančno in gospodarsko situacijo, ki je posledica svetovnih dogajanj in tudi dediščina pretekle vlade. Sedaj je prisiljena sprejeti ukrepe, ki blažijo posledice gospodarske krize. [...] Tako je tudi z odnosi do Hrvaške. Ukrepi, sprejeti pred novim letom, so šli v pravo smer, sedanje izsiljevanje z referendumom pa je **strel v koleno** Sloveniji kot celoti.« (Gorenjski glas, 2009).*

*Tako kot velja pri razkrivanju konkurenčnih poslovnih strategij slediti na videz zafrčkanemu in ne pravemu denarju, velja pri političnih spremljati nabiranje političnega kapitala z navideznim in ne pravim **streljanjem v lastno**⁵² **koleno**. Zagrebu in Bruslju seveda iz različnih razlogov ustreza, da se obljubljeni skorajšnji članstvo Hrvaške v EU nekoliko zamakne, družji pa ju zadovoljstvo, da blokado vzdržuje Slovenija, ki pa se je ustrelila v koleno.. (Dnevnik, 2009)*

3.2.10 ODZADNI STRIC

V RJ je zvezi *odzadni stric* pripisan pomen 'stric, ki te usmerja od zadaj in iz ozadja. Iz ozadja: da je neopazen za javnost. Od zadaj: pedersko ti rine penis v zadnjico; dejansko te zlorablja; nevede si orodje v njegovih rokah'.

Zveza je nastala iz novejšega poimenovanja *stric iz ozadja*, ki prihaja iz političnega oziroma novinarskega diskurza. Kot trdi Nataša Jakop (Jakop 2013: 160–161), bi frazem *siva eminenca* pomensko sicer ustrezal, a nima enake konotativne vrednosti (*stric iz ozadja* ima v prvi vrsti negativno konotacijo).

Zveze ne najdemo ne v SSF, ne v SSKJ, ne v SNB, prav tako je ni v Gigafidi (ne variante *odzadni stric* ne *odzadnji stric*), se pa *stric iz ozadja* pojavi 2-krat (obe besedili sta z interneta, letnici 2010 in 2011): *Spet Protner...ima vedno kako kukavičje jajce na zalogi ; hehe...stric iz ozadja* (internet, novice, 2010); *in sam propadel je nategnil njega in mnoge druge najbolj pa samega velikega Gorenjskega Udbomafijca BOHORIČA.S tujim,denarjem se je povezal interesno in finančno z omenjeno mafijo Šešokov in Jankovičev.Policija mora ugotoviti tudi na kakšen način je umrl naslednik Kordeža v Merkurju Knuplež za katerega sorodniki še do danes niso prejeli poročila o obdukciji.Baje je bil zastrupljen na sestanku ob Gardskem*

⁵² Se vidi, da je novo, ker je s tem še poudarjeno škodovanje samemu sebi.

jezeru. Knuplež je bil prav tako delničar Merfina in je preveč delal na lastno pest in bi ga Kordež težko zvozilz ostalimi zainteresiranimi *strici iz ozadja*. (internet, novice, 2011)

Kot navaja Nataša Jakop v članku iz leta 2013, je takrat spletni iskalnik Najdi.si za iskalno poizvedbo *stric iz ozadja* ponudil več kot 61 tisoč rezultatov. Ob ponovitvi iskanja dobimo »le« še nekaj več kot 27 tisoč zadetkov. Vzrok za tako velik upad bi lahko iskali v »zatonu« Najdi.si, ki ga je povozil čas oziroma so ga po desni (pa tudi po levi) prehiteli drugi ponudniki spletnih storitev, poleg tega številne spletne strani nimajo arhivov oziroma jih lastniki »ugašajo«. Število rezultatov seveda ni merodajno, bolj kot statistika je zanimivo jezikovno gradivo, ki potrjuje ustaljeno rabo zveze *stric iz ozadja*, zveza pa motivira že tudi prenovitve, denimo *Namesto stricev teta iz ozadja*.⁵³

Glede na orjaško količino premoženja, ki ga upravlja BlackRock, ne preseneča, da številni analitiki Larryja Finka, prvega moža te korporacije, označujejo za najvplivnejšega in najmočnejšega človeka na svetu. Kot pravijo, politiki in gospodarstveniki plešejo tako, kot žvižga širši javnosti neznani Fink – torej je nekakšen wallstreetski stric iz ozadja.«⁵⁴

3.2.11 VETER V JADRA

V RJ za zvezo *veter v jadra* ni naveden pomen.

V SSF tega frazema ne najdemo. V SSKJ je samo termin pod iztočnico *jadro*, naveden v terminološkem gnezdu: navt. *dobiti veter v jadro*⁵⁵ 'naravnati jadro tako, da se vanj upre veter' ter pod iztočnico *veter* prav tako v terminološkem gnezdu, a v tem primeru samo kot zgled, brez razlage: navt. *dobiti veter v jadro*.

Morda smo besedno zvezo sprejeli iz tujega jezika, morda nam najbližje hrvaščine (*vjetar u leđa* 'povoljne (poticajne) okolnosti')⁵⁶ ali srbščine (*vetar u leđa*). Morda gre celo za glagolski frazem, saj se kot sestavina pogosto pojavijo glagoli *imeti*, *dobiti* in (glede na soodnosnost *dobiti* : *dati*) tudi *dati*. Če to drži, frazema ne moremo upoštevati v naši nalogi. Sklepamo, da

⁵³ Dostopno na <http://www.zurnal24.si/turk-zver-pahor-clanek-170844>.

⁵⁴ Dostopno na <http://siol.net/novice/svet/strici-iz-ozadja-ki-vladajo-svetu-106013>.

⁵⁵ Po besedah E. Kržišnik je to osnovna zveza za metaforični prenos, zato po njenem mnenju niti ni potrebna kaka tuja zveza, seveda pa je lahko spodbuda.

⁵⁶ Povzeto po Menac, Fink Arsovski, Venturin 2014: 661.

gre za isti pomen kot v hrvaškem jeziku ('*dobiti poticaj, ohrabrenje, novu snagu*'), torej 'dobiti spodbudo, novo moč'.

V Gigafidi se zveza **veter v jadro** pojavi 503-krat, **veter v hrbet** pa 796-krat, močno prevladujejo publicistična besedila. Primerom v prenesenem pomenu je pripisan enak pomen kot v hrvaškem jeziku.

*Spomladi 1941 se je japonska vojska v »soglasju« s kolonialnimi oblastmi v francoski Indokini polastila te kolonije. ZDA so odgovorile s sankcijami proti Japonski. [...] Te sankcije so **dale veter v jadra** tistim, ki so dokazovali, da je zasedba dotedanjih evropskih kolonij nujna. (Radar, 2000)*

*Odkrito povedano, brez asimetrije ne bi mogli iti v naložbo, kakršna je gradnja omrežja UMTS. Seveda je prav, da se operaterju, ko raste in pridobiva tržni delež, ugodnost asimetrije zmanjšuje. Vendar se nam zdi, da je glede na našo rast in na naložbe, ki so še pred nami, za odpravo asimetrije še veliko prezgodaj. Prehitro nam država jemlje nekaj **vetra v hrbet**, ki bi bil zelo zdrav. Moralo bi biti jasno določeno, kdaj se neha asimetrija za drugega operaterja. Morda bi bilo to lahko takrat, ko prevladujočemu operaterju tržni delež pade pod 50 odstotkov. (Delo FT, 2008)*

Podskupina 3.3

3.3.1 AGENCIJA EBP

Zvezi je v RJ pripisan pomen 'opravljanje, ljudski glas'. Šlo naj bi za izraz iz sedemdesetih let prejšnjega stoletja, kratica EBP pa naj bi pomenila 'ena baba pravi'. RJ navaja še drugo varianto, in sicer EBR ('ena baba rekla').

V Gigafidi je za zvezo **agencija EBP** en zadetek, isti zadetek dobimo, če vtipkamo zvezo *ena baba pravi*, in sicer je z interneta (rtvslo.si, 2010, neznani avtor):

*Opozoriti pa moram, da se v javnosti pripravlja, vsaj po medijih sodeč, pravi lov na čarovnice, kjer bodo "pedofile" lovili bolj po sistemu rekla-kazala in poročilih **agencije EBP (ena baba pravi)**.*

Za zvezo **agencija EBR** je pet zadetkov. Razumeti je, da je vseh pet iz pisma bralca v Dolenjskem listu (iz leta 2002) in odzivu uredništva nanj. Pri enem izmed zadetkov so vse tri besede pisane z veliko začetnico (kot razvezava kratice EBR: Ena Baba Rekla).

Informacijsko praznino spretno izrablja "agencija EBR", ki so ji klub uradnemu molku jasni odgovori na vsa aktualna vprašanja, npr.: kdaj bosta obnovljena občinska stavba in kulturni dom, kam bo občina vložila doto nekdanje novomeške občine in milijone od zemljišča, ki ga je prodala Krki, zakaj odstopajo svetniki. (Dolenjski list, 2002)

*Kljub moji oceni, da je za informiranost občanov v naši občini poskrbljeno, sem tudi vam vedno na voljo za pogovor. Pogovora z vami se celo veselim, ker vem, da niste sodelavec **agencije EBR**.* (Dolenjski list, 2002)

AGENCIJA EBR - Poznani Topličan Andrej Hudoklin je v pismu bralcem našega časopisa malo zakuril topliški oblasti, hkrati pa našemu uredništvu izdal pomembno novico. Šele zdaj nam je jasno, zakaj tako malo slišimo o dogodkih v tej mali občini, še na tiste, ki so, se nas redko spomnijo povabiti ali pa se hočejo prisotnosti predstavnikov javnosti celo otresti, kot se je dogajalo na eni od sej občinskega sveta. Topličan trdi, da v kraju deluje priznana lokalna informacijska **agencija EBR**. Žal si naš časopis v večini primerov z njenimi novicami ne more dosti pomagati. Agenciji se namreč reče **Ena Baba Rekla**. (Dolenjski list, 2002)

Za zvezo **ena baba rekla** je v korpusu 10 zadetkov. Od tega je po odštetju ponovitve in primera nefrazeološke rabe osem primerov frazeološke rabe, in sicer štirje iz časopisov in štirje z interneta. Trije zadetki iz Dolenjskega lista so isti kot pri zadetkih za zvezo **agencija EBR**, eden je iz Demokracije.

Soliranje KDS, Lipe in še nekaterih ni dalo zelenih rezultatov. Liparji so bili med drugim bili kaznovani tudi zaradi ponarejanja dokumentov, naperjenih proti Janezu Janši. NeDELO je 21. septembra 2008 kršilo zakon o volilnem molku z objavo v zvezi z Rajkom Janšo in Walterjem Wolfom. Lahko rečemo »ena baba rekla« kot Igor Guzelj v Reporterju. Kdor išče »čisto vest«, naj gre k Dragu Kosu, on je ima v izobilju. (Demokracija, 2008)

Vsi štirje zadetki z interneta izvirajo s spletnega mesta siol.net. Ker besedila niso lektorirana, domnevamo, da gre za spletne komentarje.

Leva komunistična zalega se je spet osmešila in po udbovsko obtožila JJ BREZ DOKAZOV IN LE NA OSNOVI GOVORIC --ENA BABA REKLA, KAZALA⁵⁷, VIDELA, SLIŠALA ITD. (siol.net, 2010)

Ne preveč verodostojen vir mi sporoča, da je med 2.sv.vojno "Oče JJ-a" ukradel "Dediju laika" zajca. Vse na "ena baba rekla" nikoli dokazano! (siol.net, 2010)

Preverili smo še zvezo *ena gospa rekla* (pet zadetkov), a niti pri enem ne gre za frazeološko rabo. Ker je zvezi *ena baba rekla* pripisan pomen 'opravljanje', je na mestu izbira slabšalnega izraza *baba*.

3.3.2 ATA NA MAMO

Zvezi *ata na mamo* je pripisan pomen 'zelo zelo dobro, izjemno, zelo pravšnje, točno to (kar potrebujemo), nekaj popolnoma uspešnega'. Kot primer v RJ navajajo: *Stari, ta plac je pa ata na mamo!*

Najdemo še varianti *pasati kot ata na mamo* in *kot ata na mamo*.

V Gigafidi je za zvezo *ata na mamo* 48 zadetkov, od tega smo odšteli sedem ponovitev oziroma primerov nefrazeološke rabe. V nobenem izmed 41 primerov ni samostalniškega frazema *ata na mamo*, zato ne moremo govoriti o osamosvojitvi jedra oziroma novi varianti. Večinoma so glagolski, šest je primer *kot ata na mamo*. Glagolske sestavine, ki se pojavljajo ob jedru, so: *pasati kot ata na mamo* (13 primerov), *leči [preko/poleg/vrh česa/čez kaj] kot ata na mamo* (šest zadetkov), večinoma je šlo za opise kulinaričnega uživanja; *sesti kot ata na mamo* (pet zadetkov), *pasti kot ata na mamo* (trije zadetki), *soditi kam kot ata na mamo* (dva zadetka) ter po en primer *skladati se kot ata na mamo s čim*, *spadati h komu/čemu kot ata na mamo*, *pristajati h čemu kot ata na mamo*, *prileči se kot ata na mamo* ter *uleči se na kaj kot ata na mamo*. Zveza je največkrat uporabljena v publicističnih besedilih (revijah) ter v internetnih virih.

Moram to prilepit, ker paše kot ata na mamo.// »Mi podpiramo vse, kar škoduje sedanjemu redu ... Pospešujemo politiko katastrofe, zakaj samo katastrofa, to je zlom našega liberalnega

⁵⁷ Podobno zvezo najdemo v hrvaškem frazeološkem slovarju, in sicer *rekla-kazala* s pomenom 'brbljarije, tračevi, naklapanja, izmišljotine (Menac, Fink Arsovski, Venturin 2014: 490).

sistema, bo utrla pot novemu redu ... Vse, kar utegne povzročiti katastrofo vladajočega sistema - vsaka stavka, vsaka vladna kriza, vsako vznemirjanje državne oblasti, vsaka slabitev sistema - koristi, zelo koristi nam.» Gregor Strasser, nacist, v Nationalsozialistische Briefe, 1929 (siol.net, 2011)

*Noč pred torkovim snemanjem oddaje Brez strehe nad glavo je spala vsega skupaj manj kot pol ure, imela je nešteto obveznosti, na dan Anjinega prihoda pa jo je tako zvalo, da je morala kar dvakrat k zobozdravniku. Zaradi nevzdržnega zobobola ji je vbrizgal šest močnih injekcij! Temu primerno je bila tudi otečena, razdražljiva, 'cunjasta' in vitamini so ji v tistem trenutku **'pasali' bolj, kot paše ata na mamu.** (Nova, 2008)*

*Scenosled pa je tudi najbolj gajstne za dlje odvrnil od biskvitne sadne rolade in umetelno zvite orehove potice, **poleg katere je kot ata na mamu legel** ne presladki borovnično jagodni kompot. (Mladina, 2000)*

*V luči tovrstnih dognanj in scenosleda diskretnih, a hrani lepo prilegajočih se vin, kronanega z alkoholno in vobče bombastičnim Sutorjevim Primusom in osladkanega s Simčičevim Leonardom, ki je **kot ata na mamu legel** čez jabolčni štrudel v nastajanju, ločen na nadev in hrustljave laske testa. (Mladina, 2004)*

*Čast specialitet so, če smo pošteni, izmed vseh ponujenih zmogli ubraniti le Plesnikovi, s po slanini vonjajočim mesom nadevani žlikrofi, **preko katerih je kot ata na mamu legla** žlica domačih ocvirkov. (Mladina, 1997)*

*Kvintetu se je na koncu smejalo tudi zaradi kaj fletnega Mavričevega caberneta sauvignona, vrh vsega pa so **kot ata na mamu sedli** vsaj sveže ocvrt, niti malo masten bob, jabolčni mousse in orehovi štruklji, če se je že fižolova torta izkazala za bolj plastično zadevo. (Mladina, 2004)*

*Ko bi si upali soditi po otvoritvi, le ped od Metelkove, a s tako predirnim vonjem po sterilni, s strogimi varnostniki dobro zastraženi »kulturni instituciji«, kamor **kot ata na mamu sede** venček narodnih in ponarodelih zbora tekstilnih delavk iz Mirne peči, kup otročajev, mamk in slovenskih stročnic, bi se kaj kmalu pridružili zakletim sovražnicam festivala. (Mladina, 2003)*

*»V moj videospot je Boris **pasal kot ata na mamu,**« pravi Mirna. (Nova, 2006)*

Šentjerneji tega časa je kot živahen in z vsemi žavbami namazan praprased majhnih slovenskih trgov, mest in mestec, ki je preživel kraljevine in cesarstva, socializem in sodi v slovenski kapitalizem **kot ata na mamu**. (Profit, 2002)

Podobne matineje bi lahko, če gledamo le zadovoljni obraz oštirke, sčasoma prerasle v lepo tradicijo, se razvile v zastonjske, free partyje, ki jih roko na srce ni bilo veliko v domači tehno zgodovini, ali pa vsaj v open air veselice, ki navadno posekajo vse klubske in štadijske prireditve in se **kot ata na mamu skladajo** s transerskimi načeli, šegami in običaji. (Mladina, 2000)

ti tle govoriš o mentaliteti v tem prostoru, okej, obenem pa se moraš zavedat da glih organizacijska oblika društva **spada k tej mentaliteti k ata na mamu**. (rtvslo.si, 2010)

V torkovi oddaji Piramida je imela priljubljena voditeljica Erika Žnidaršič obute ljubke modre čevlji, ki so **kot ata na mamu pristajali k** barvi oblekice, žal pa niso povsem 'pasali' na nogo. (Nova, 2008)

Uff se mi drema. Ura spanja se je **prilegla kot ata na mamu**. (Študent, 2008)

Jelenov zrezek po lovsko je bil spet jed presežnikov: meso bilo prvovrstno, omaka polna (klasična lovsko), brusnice so se ulegle na meso »**kot ata na mamu**« in njihova spremljava, kvašen žličnik, je bil radost svoje kategorije. (Delo, 2001)

V korpusu je tudi en zadetek z zamenjanim vrstnim redom sestavin, in sicer *pasati skupaj kot mama na ata*, in en zadetek, pri katerem je namesto sestavine *mama* manjšalnica *mamica*, *iti skupaj kot ata na mamico*.

Špela iz skupine Atomik harmonik, ki je na trgu ponudila svoj novi videospot za pesem Polkaholik, je živi dokaz, da ljubezen nima vedno lepega začetka. Z 21-letnim, mišic polnim Mitjem sta se lani poleti spoznala na fitnesu, si zadišala, se malček poigrala, nato pa sprla, oddaljila in ... ponovno našla! V glavi jima je kliknilo, da si nista dala priložnosti za pravo spoznavanje in začela sta tako kot se šika – brez blefiranja, brez mučnih igric, brez drugih žezel v ognju. Rezultat? **Skupaj sta 'pasala' kot mama na ata!** (Nova, 2006)

Zgodba, lik in okolje **gredo skupaj kot ata na mamico** in zdi se, da Snake skozi leta zgolj pridobiva zalet. V današnjem času se zdi močnejši kot kadarkoli prej in slabo se piše vsem

tistim, ki mu bodo stopili na pot. Ali pač na pot denarja, ki ga zasluži za dobro opravljene naloge. (Men's health, 2007)

V korpusu ni nobenega zadetka za zveze *oče/ata/atek na mami/mamo/mater*.

3.3.3 BABJI POKROVČEK

Zvezi ***babji pokrovček*** je v RJ pripisan pomen 'moški, ki se s povsem brezspolnimi nameni priključuje ženski družbi ter prevzema žensko besedišče in pogovorne teme'.

V SSKJ in SSF te zveze ne najdemo, so pa v Gigafidi štirje zadetki, vsi iz publicističnih besedil. Trije primeri izhajajo iz istega članka (Naša žena, 2009) in jim je pripisan enak pomen kot v RJ, pri enem (Loški glas, 2008) gre za drugačen pomen, ki ga ni v RJ ('zaljubljeni fant').

*Splošno vaško mnenje je bilo, da deklice in fantje lahko hodijo skupaj samo v skupinah. Kdor je tvegala eno samo pot z deklico domov ali v šolo, je lahko že naslednji dan pričakoval, da se bodo sošolci spravili nanj: **Babji pokrovček, babji pokrovček**, bodo vpili za njim, mu kazali osle, se smejali in tolkli po kolenih. Če se tak **babji pokrovček** nikoli ni razhudil nad tem poimenovanjem, so ga kmalu pustili pri miru.* (Naša žena, 2009)

3.3.4 BELI TOK

V RJ je zvezi ***beli tok*** pripisan pomen 'glavna vizita – reka zdravnikov in sester, pretežno v belih haljah, ki »teče« od postelje do postelje'.

V SSF ne najdemo tega frazema, v SSKJ pod iztočnico *tok* najdemo samo termin *beli tok* v terminološkem gnezdu: med. *beli tok* 'bel ali rumenkast izcedek iz nožnice'.

V Gigafidi se zveza *beli tok* pojavi 355-krat. Večinoma gre za 'vaginalni izcedek', nekaj je zadetkov za plinovod Beli tok na južnem Kavkazu (pisan z veliko začetnico) ter eden za plezalno smer v severni steni Prisanka (velika začetnica). Za pomen 'glavna vizita' sta med vsemi zadetki samo dva, oba iz publicističnih besedil.

Jutranja glavna vizita. Mnogo zdravnikov, veliko problemov in nerešenih vprašanj. Vsi nekam nemirni in glasni, govorijo vsevprek. Ni mi jasno, zakaj so vsi nekje v zraku. Pogledat grem na koledar: prazna luna, mlaj, in mnogo stvari se mi s to ugotovitvijo

pojasni. *Fluor albus (beli tok)*⁵⁸, kakor glavni viziti rečejo kirurgi, se razpotegne skozi oddelek. (Delo, 2001)

Sreda je dan za glavno vizito, *beli tok*, kot jo v šali imenujemo zdravniki, ko se kača belih uniform vije po oddelku od postelje do postelje. (Delo, 2003)

3.3.5 BENCIN KELNAR

V RJ je zvezi *bencin kelnar* pripisan pomen 'oseba, zaposlena na bencinski črpalki'. V Gigafidi je en zadetek iz časopisnega besedila:

Morda bodo državni uradniki res znali bolje od poslancev samih najti točko, kjer se stikata poslansko vrednotenje lastne pomembnosti in vrednotenje njihovega dela v očeh javnosti. Gledano načelno, bodo oni verjetno laže presodili tudi, ali je za državo pametno, da poslancem dovoli opravljanje županskih dolžnosti, ki po zadnjih spremembah zakona o lokalni samoupravi niti niso tako malenkostne. S tem, da bi ta pravila končno le uredili, seveda še ni rečeno, da bi čez dobro leto v poslanskih klopeh sedeli sami doktorji znanosti in vrhunski upravniki ter ne več tudi, kot znajo nekateri omalovažujoče reči, rokodelci in "bencin kelnarji". Navsezadnje si svojo oblast izvolimo sami. Toda napredek bi to že bil. (Dnevnik, 1999)

3.3.6 BINGELJEVO OLJE

V RJ pojasnjujejo, da je *bingelj* izraz za penis, *bingeljevo olje* pa pomeni 'moško seme, sperma'. Navajajo, da se zveza »pogosto uporablja za hecanje deklet«. Npr. "Za problematično kožo na obrazu uporabi *bingeljevo olje*. Slučajno ga imam nekaj s sabo ..."; »Kožo na obrazu *bingeljevo olje* resnično pomladi; uporabljati sem ga začela pred 60. leti in ga še bom.«

Zveze ne najdemo v SSF, v SSKJ je pod iztočnico *bingelj* naveden pomen pog. 'kar visi, binglja': *bingelj pri uri*.

V Gigafidi ni zadetkov za *bingeljevo* oziroma *bingljevo olje*, sta pa dva zadetka za *binglovo olje*, a ne moremo z gotovostjo potrditi, da gre za frazeološko rabo. Oba odlomka iz besedil sta z interneta.

⁵⁸ Pri čemer ni čisto jasno, ali rečejo v latinščini ali slovenščini.

SAM DA NI NA **BINGLOVO OLJE** ALERGIČNA TO JE ŠELE PROBLEM (24ur.com, 2010)

maddog ti lahko zrihta extra deviško binglovo olje (internet, ustanove, 2010)

3.3.7 BOG IN BATINA

V RJ pojasnjujejo, da je verjeten pomen zveze **bog in batina** 'tisti, ki ukazuje in kaznuje'. Dodajajo, da »ga poznamo iz južnih krajev najpogosteje v obliki (ko) *bog i batina*, kar pomeni, da tisto, kar je bilo izrečeno pred tem izrazom, zagotovo drži«. Sestavina bog je zapisana z malo začetnico. Kasnejša različica je TATA MATA (on je tata-mata 'on je glavni, on odloča'). Kot je opaziti, RJ zelo nedosledno navaja: zvezo *tata mata* piše enkrat z verzalkami kot dve besedi, drugič z malimi črkami in z vezajem. Pri primerih iz Gigafide smo opazili, da ne gre toliko za pomen 'tisti, ki ukazuje in kaznuje', ampak za pomen 'vrhovna avtoriteta'.

V SSKJ zveze nismo našli pod iztočnicama *bog* oziroma *batina*. V SSF s podobnim pomenom in enako sestavino (*bog*) najdemo samostalniški frazem *mali bog* ('kdor je zelo samozavesten, spoštovan, oblasten'), a ne gre za popolno prekrivnost z zvezo *bog in batina*.

V Gigafidi se zveza *bog in batina* pojavi 227-krat, pri večini primerov gre za frazeološko rabo in večinoma sta obe sestavini pisani z malo začetnico. Le pri treh primerih se pojavi varianta samostalniškega frazema (*bog in batina*), pri dveh primerih varianta *kot bog in batina*, v vseh ostalih primerih gre za varianto glagolskega frazema *biti bog in batina*, zato ne moremo govoriti o osamosvojitvi jedra te besedne zveze. Zvezo najdemo predvsem v publicistiki in v besedilih z interneta, prvič se pojavi leta 1993, ogromen porast je leta 2010. Zveza *bog i batina* se pojavi 123-krat, pri teh prevladujejo besedila z interneta, največkrat sta obe sestavini pisani z malo začetnico. Enako kot za zvezo *bog i batina* velja tudi za zvezo *tata mata* (31 zadetkov). Pojavita se še zvezi *tatamata* (31 zadetkov) in *tata-mata* (5 zadetkov).

Izsledke svojih najnovejših odraslih novinarskih raziskovanj odda kot doktorsko disertacijo z naslovom Nastavki za teorijo novinarskih vrst na Filozofski fakulteti v Zagrebu. S tem nekdanja manekenka postane bog in batina za mlade študente novinarstva na FSPN. (Mladina, 1994)

V preteklosti je bila pogoj za pridobitev sredstev države sklenjena zakupna pogodba, zdaj pa tega ministrstvo več ne zahteva. Lovšin pravi, da je ustnih dogovorov med kmeti ogromno, lastnik je »kot bog in batina«, zato se ogromno ljudem dogaja krivica. (Novi tednik, 2006)

In takih bogov in batin je po slovenskih podjetjih večina, bi lako rekli da je v vsakem podjetju kakšen bog in batina, mi zaposleni pa navadna brezpravna raja. (24ur.com, 2010)

3.3.8 CIGANSKA LOJTRA

V RJ je pri geslu *ciganska lojtra* naveden primer *pri plezanju čez zid mu je postavil cigansko lojtro* 'pajdaš mu je stopil na sklenjene roke, ta pa ga je dvignil'. Druga izraza sta *ciganska lestev*, *ravbarske štenge*.

V SSKJ najdemo pod iztočnicama *ravbarski* in *lojtrica* naveden primer: pog. *narediti komu ravbarsko lojtrico*, *ravbarske lojtrice* 'nastaviti komu sklenjene roke, ramena, da nanje stopi in se tako povzpne'.

Slovarja torej navajata le opis kretnje oziroma dejanja, ki verjetno izvira iz prakse ravbarskih tolpa, obstaja pa tudi *dati/držati komu ravbarsko* in poknjženo *držati lestev komu*.

Ob pregledovanju primerov iz Gigafide se je izkazalo, da je iz tega človekovega dejanja nastala metafora⁵⁹ za to, da nekdo nekoga podpira oziroma mu »drži štango« (največkrat gre za negativno vrednoteno dejanje, ravnanje).

Zvez *ciganska lojtra*, *ciganska lojtrica*, *ciganska lestev*, *ciganske štenge*, *ravbarske štenge* oziroma *ciganske stopnice* ne najdemo ne v Gigafidi ne na spletu. V Gigafidi pa se zveza *ravbarska lojtra* pojavi 3-krat, *ravbarska lojtrica* 1-krat (z glagolsko sestavino *napraviti*), *ravbarska lestev* 4-krat, *ravbarska stopnica* 1-krat, *ravbarska stopnička* 2-krat (obakrat z glagolsko sestavino *držati*). Med frazeme ne moremo šteti enobesednega izraza *ravbarska* oziroma *ravbarske*, a je tudi to obliko najti v korpusu. Med 86 zadetki za besedo *ravbarski* jih je sedem v edninski obliki (*držati/dati/podržati/pomagati z/ponuditi komu ravbarsko*) in eden v množinski (*dati ravbarske komu*).

V spodaj navedenih primerih gre za pomen, pripisan v RJ, besedila iz Mladine (2004) in Dnevnika (1999 in 2002) pa potrjujejo nastanek prispodobe, ki izhaja iz opisa kretnje, in sicer ne v dobesednem pomenu 'nastaviti sklenjene roke oziroma rame, da se lahko povzpne nanje', ampak v pomenu 'podpirati, stati ob strani', zlasti z negativno konotacijo.

⁵⁹ Gre za podoben primer kot *zavihati [si] rokave*.

Primeri iz korpusa: *Okno je bilo visoko, zato sta drug drugemu pomagala z **ravbarsko lojtro***. (Delo, 2001); *Cenjeni soprog je priplezal v spalnico **čez ravbarsko lojtro** svojega prijatelja. Izgubil je ključke, jaz pa nisem slišala, ko je zvonil*. (Jana, 2008); *V sredo je bila na vrsti Koroška. Kdo bi mu lahko pri njegovi ozaveščajoči ekskurziji **ravbarsko lojtro držal** sijajnejše kot prav bivši prvi žandar Marko Pogorevc, lokalni heroj in veteran vojne za domovino*. (Mladina, 2004); *Magajna, ki je velik in debel, **napravi ravbarske lojtrice**, suhi Debenjak stopi gor, a mu padejo očala, zato dol vpije: 'Pazita, da mi jih ne pohodita!'* (internet, novice, 2010); *Kako znajo Pavel Mihelčič, Marko Mihevc, Igor Dekleva in še kdo **držati ravbarsko lestev** drug drugemu pri jurišu na položaje, kako mojstrsko drug drugega hvalisajo, ne zmorejo pa sestaviti treh not, ki bi jim lahko rekli skladba. Lestev je res ravbarska, uničevanje naše glasbe je včasih res na robu etičnega kriminala, pri estetskem pa je že korak naprej*. (Dnevnik, 2002); *S pomočjo **ravbarske lestve** smo preko stare škarpe skočili na proštiji vrt, kjer je bila blizu ograje stara češnja*. (Dolenjski list, 2005); *Nasproti je bila gostilna Marije Vertnik Pri Bukovščovih, kjer so imeli čez pročelje hiše speljano trto, ki smo jo jeseni radi obiskovali otroci in s pomočjo ravbarskih lestev rabutali sladko grozdje*. (Nedeljski dnevnik, 2001); *Jasno postane, da narava ni prestopila v kulturo na eni sami točki, marveč gre za obsežne širine prehodov, za njihovo nekončano časovno razprostranjenost, kot še dodatno tudi za povratnost učinkovanja, kulture na naravo, ki spet **postavlja novo ravbarsko lestev**, katapult, ali pa izstrelitveno vesoljsko ploščad, s katere se bo naše življenje podalo na tisočletja trajajoče poti po univerzumu*. (Revija 2000, 1994); *»Če **naredimo ravbarsko stopnico**, lahko nekdo spleza čez to luknjo,«* je svetoval mladi Portugalec. (Delo, 2002); *Bor mu je že **držal ravbarske stopničke** in Luka je po njih splezal do okna*. (Bogdan Novak, Usodni piknik, 2006); *Koroške policiste so neznane sile potisnile na sramotilni steber. Zdaj jim najodgovornejši **držijo ravbarske stopničke**, da bi se spustili s tega izpostavljenega mesta*. (Dnevnik, 1999)

3.3.9 CLAYEVA ZNAČKA

Zvezi *Clayeva značka* je pripisan pomen 'modrica' s pojasnilom »ko je bil Muhammed Ali še Casius Clay«.

V SSF in SSKJ ni najti te besedne zveze, v Gigafidi se pojavi 2-krat, obakrat v pomenu, kot ga navaja RJ.

*Morostarski raper Klemen Klemen zelo rad udejanja refren svojega hita "Živela svoboda, boljš šnops kot voda!" in potem tečnari naokrog pa še kje ter si mimogrede pod očesom prisluži kakšno modrikasto **Clayevo značko**. Ondan je imel kar dve, pač Klemen Klemen - na gobec, na gobec... (Nedeljski dnevnik, 2004)*

*Ste kdaj nosili **Clayevo značko** (modrica na očesu, ki je dobila ime po Cassiusu Clayu, kasneje preimenovanemu v Muhammada Alija, op. p.)? (Hopla, 2009)*

3.3.10 ČAJNE VREČKE

V RJ je zvezi **čajne vrečke** pripisan pomen 'manjše ženske prsi' (*Ja, sej mojmu so pa velike všeč, sam' kurc, ma pa čajne vrečke.*).

V Gigafidi se zveza **čajna vrečka** pojavi 269-krat, med temi sta le dva primera frazeološke rabe ('manjše ženske prsi').

*Po koncu dojenja je sledilo vsaj pet pojavnih faz, ki so bile druga bolj obupna od druge, dokler se stanje ni umirilo pri ... hmm ... najlažje bi to opisala z besedami srednja žalost. Ni katastrofa, ampak tam, kjer je bila nekoč majhna, a polna joškica, je zdaj majhna, izsušena kroglica nepravilne oblike in lege. Če povem direktno – povešene so in razvlečene, brez življenja, puste. Videti so kot **čajna vrečka** po uporabi. (Elle, 2008)*

*Vsi, ki so Bojano Glatz na Hitovem festivalu v glavnem gledali v gole **čajne vrečke**, so tokrat dejansko lahko prisluhnili njenemu glasu. Oči so zagotovo trpele, glas pa... no, oceno raje prepustimo strokovnjakom. (Hopla, 2006)*

3.3.11 ČEŠPLJEVA VODA

Zvezi **češpljeva voda** je v RJ pripisan pomen 'slaba, šibka (švoh) kava; kava, ki po izgledu spominja na vodo, v kateri so namočene suhe češplje'.

V Gigafidi se zveza **češpljeva voda** pojavi 6-krat, od tega jih je pet primerov s pomenom, opisanim v RJ.

*Ko je prišel Mitja se je včasih pošalil in jo blago pokaral, češ, kakšno "**češpljevo vodo**" si pa skuhalo? S tem je mislil reči, da je škrtarila s kavo. Ampak to je povedal bolj potih, da ga mama, ki je bolj slabo slišala, ni razumela. (rtvslo.si, 2011)*

*Mike je sedel pri Mary in John je takoj opazil, da mu je postregla s kavo. To je lahko pomenilo samo, da goji njegova tajnica posebne simpatije do detektiva, sicer kave ne bi nikoli dobil, oziroma bi si lahko privoščil tisto **češpljevo vodo** iz avtomata, ne pa prave kave, ki jo je navadno pripravila samo zanj.* (Dnevnik, 2001)

3.3.12 ČRNI KOZEL

V RJ ima zveza **črni kozel**⁶⁰ oznako politicizem in pripisan pomen 'križanec med črno ovco in grešnim kozlom; rezultat pojava, ko politik v ihti hoče zveneti pametno, a ustrelji kozla, očitno najpogosteje črnega'. Poleg tega navaja še zvezo *grešna ovca*.

Kot vidimo, gre za križanje frazemov *grešni kozel* in *črna ovca*.

V Gigafidi se zveza *črni kozel* pojavi 17-krat, od tega ni niti enega primera v pomenu iz RJ.

Zveza *grešna ovca* se v korpusu pojavi 5-krat, od tega gre pri vseh 5 primerih za frazeološko rabo; po odštetju ponovitev ostanejo 3 primeri. Ko je govor o tem, da Cerkev ščiti svoje *grešne ovce*, kot grešne ovce niso mišljeni 'grešni verniki', za kar bi bil primernejši izraz *ovčica* (SSKJ: 2. ekspr. 'faran, vernik v odnosu do svojega župnika, duhovnika': grajal je svoje neubogljive ovčice), ampak 'pedofilski duhovnik'. Članek o umetni oploditvi iz Dela pa namiguje na klonirano ovco Dolly. Zveza *grešna ovčica* se v Gigafidi pojavi 3-krat, dva zadetka sta iz publicističnih besedil, eden z interneta.

*Moram reči, da se mi je želodec obračal, ko sem nedavno poslušal razpravo v slovenskem parlamentu in ko je nekdo samega sebe imenoval za **črnega kozla** (kar tudi je), ko je ta gospod svoj pledoaje proti predsedniku vlade končal z besedami, da je postopek vreden slovenskega Stalina.« Stanovnik je iz partizanskega memoarista postal politični agitator.* (Mladina, 2004)

*Čeprav je zgodba že stara, saj je celjsko sodišče enega od celjskih župnikov spoznalo za krivega spolnega napada na otroka, mlajšega od 14 let, in ga pravnomočno obsodilo na leto dni pogojne zaporne kazni že leta 1999, je prav, da tudi po toliko letih pride na dan. Predvsem zato, ker je Cerkev zaščitila **grešno ovco** in ji dovolila, da kljub obsodilni sodbi še naprej vodi svojo razmeroma veliko celjsko župnijo in v cerkvi, ki v Celju že zaradi svoje arhitekture bode v oči, otrokom pridiga o dobroti, grehah in o tem, kaj mora biti ljudem v življenju najbolj drago in sveto.* (Dnevnik, 2003)

⁶⁰ Gl. *grešni kozel* v prvem poglavju.

Z objavo te zgodbe smo tvegali, da bodo ljudje poslej sumili vse svoje duhovnike, tudi tiste, ki brez napak opravljajo poslanstvo, za katerega so se odločili. Žal v razmerah, ko cerkev skrbno ščiti svoje »grešne ovce«, kaj drugega ni mogoče. Če verjamemo, da v Ljubljani za vse to niso vedeli, pa je skoraj nemogoče, da njegovi neposredno nadrejeni v Mariboru niso bili seznanjeni z zadevo, če že trdijo, da obsodbe niso dobili. (Novi tednik NT & RC, 2003)

*Menim, da gre v resnici predvsem za problem introvertiranosti vseh, ki živijo v tolikšni bojazni pred vsemi možnimi zlorabami (stroke), da si ne upajo stati za zakonom kot tako dobrim, da lahko vzpostavi vso nujno infrastrukturo za nadzor, ki bi, skupaj z medicinsko stroko, bdel nad upravičenostjo in pravičnostjo odločitev. Predvsem pa nas še tako zveneča imena ne morejo (več) slepiti o realnosti drugod po svetu. Kot da ne bi vedeli, da živimo v času globalne komunikacije. Če gremo denimo na internet, na stran <http://www.hfea.gov.uk>, izvemo vse o HFEA (The Human Fertilisation and Embryology Authority). Prvo statutarno telo te vrste na svetu deluje v Angliji že od leta 1991. Do potankosti ima izdelana »pravila igre« na tem področju, posebno pozornost posveča dobrobiti otroka – pa vendar dopušča tudi možnost umetne oploditve pri samski ženski!? Morda pa s ponujeno zakonsko rešitvijo Slovenija vendarle ne bi postala **grešna ovca** na evropski sceni? (Delo, 2000)*

*In ga je našla. Pravzaprav ga je iznašel Aleksander Zorn. V osebi škofa Hrena, tistega katolika, ki si je izboril papeževo dovoljenje za zlorabo in potvorbo temeljnega dela slovenskih reformatorjev, Dalmatinove Biblije. Je že vedel, zakaj: takratne **grešne ovčice** je bilo potrebno nagovoriti v slovenskem jeziku. Da se ne razbežijo po svetu, da jih ne izženejo iz dežele in da jih ne bo treba, bogpomagaj, ugonobiti. (Stop, 2007)*

3.3.13 ČRNOGORSKA TELOVADBA

V RJ je zvezi pripisan pomen 'tipkanje po daljincu, da spreminjaš TV-programe'.

V Gigafidi za zvezo **črnogorska telovadba** ni zadetkov, **črnogorski fitness** ('poležavanje do onemoglosti') se pojavi 8-krat. Po odštetju ponovitev in primerov, za katere ni mogoče določiti, ali gre za frazeološko rabo ali ne, ostaneta 2 primera, a se pomen nekoliko razlikuje. Gre za pomen 'pretirano lenariti'.

*Micy trdi, da se njena slabša polovica med športi najbolj navdušuje za **črnogorski fitness**. Tako dolgo leži na kavču, da mišice kar pošteno bolijo. (Dnevnik, 2002)*

Upam, da boste te šale prebrali kje ob morju ali v katerem od naših zdravilišč ... Ker pa vem, kakšne so naše pokojnine, morda po kakem rekreativnem sprehodu. Kar se rekreacije tiče, jaz prisegam na črnogorski fitness. A kako zgleda? Toliko časa ležiš, da te vse boli ... (Vzajemna, 2007)

Pri brskanju po spletu za zvezo *črnogorska telovadba* pomena 'tipkanje po daljincu' nismo našli, so pa navajali druge pomene, in sicer 'ležati toliko časa, da te bolijo vse mišice' in 'mežikanje z očesi' (iz šale o Črnogorcih).

3.3.14 FRANCI NA BALANCI

V RJ so zvezi *franci na balanci* (v geslu je sestavina *franci* pisana z malo začetnico, pri navedenih primerih je pisana z veliko) pripisani trije pomeni: 1. 'nihče' (*to bo naredil Franci na balanci*); 2. 'kar misli si' (*ja, ja, Franci na balanci*); 3. 'pofukelj'; *imela je spolni odnos s pofukljem*⁶¹ (*jo je peljal Franci na balanci*).

V Gigafidi se zveza *Franci na balanci* pojavi 116-krat, od teh smo našli le en primer, ki bi ustrezal enemu izmed navedenih pomenov v RJ, in sicer gre za 1. pomen ('nihče'):

Z Reiffeisnom in Unicreditom pa se naj ubada tisti, ki je na vladi....kdo pa se bo ??...Franci na balanci? (24ur.com)

3.3.15 IHANSKI BRANCIN

V RJ je zvezi pripisan pomen 'najboljša riba = svinjina'

V Gigafidi se zveza pojavi 10-krat, po odštetju ponovitev in enega primera z drugačnim pomenom, ostane sedem primerov s pomenom, opisanim v RJ: revije (Nova, 2009), časopisi (trije primeri iz Dnevnika, 2003; eden iz Dnevnika, 2004), internet (24ur.com, 2010, in 24ur.com, 2011).

V Ihanu se je pilo, pelo in plesalo. Pa ne zato, ker bi že prihajal čas gasilskih veselic, ampak ker so domačini srebrni biatlonski šampionki Teji Gregorin in drugim biatloncem iz Ihana pripravili veliko zabavo. Na njej je med drugim zapel Boris Kopitar, manjkali pa niso niti

⁶¹ Geslu *pofukelj* (tudi *pofukl* in *pofukel*) so pripisani pomeni: 1. 'zarukanec, cepec, pritepenec'; 2. 'neugleden, zanemarjen odrasel moški, pizdun'; 3. 'potenten moški'.

pečeni pujski, sicer v domačem žargonu imenovani **ihanski brancini**. Prva medalja za slovenski biatlon na svetovnih prvenstvih je bila tako uspešno proslavljena. (Nova, 2009)

Ves dan me kličejo ljudje in se čudijo. Ljudje so užaljeni. Še posebno harmonikarji, ki so ga spremljali, saj je bil najvišje uvrščeni neprofesionalec in je bil sploh posebej pohvaljen zaradi svojega '**ihanskega brancina**', je razlagala gospa. Za novinarje sicer velja, da niso kaj prida vredni, če jih ne sovraži kar se da veliko ljudi, vendar pa človek v tem poklicu kdaj zaide v še posebno neugoden položaj. In to je tak primer. Torej bralstvu v vednost. Četrtovrščeni z ihanske roštiljade ni benti, da je spekel slabe pleskavice. To je počel njegov predhodnik za tekmovalno ploščo. Seveda pa vas mora zanimati, kaj je to **ihanski brancin**. To je pleskavica, oblikovana v obliki prašiča, ki se je domislil oškodovani četrtovrščeni. (Dnevnik, 2003)

3.3.16 IKS IPSILON

V RJ je zvezi **iks ipsilon** pripisan pomen 'popoln neznanec, nepomembnež, številka'. V slovarju navajajo še različico, pri kateri obe sestavini pišejo skupaj: iksipsilon. A te zaradi enobesednosti ne štejemo med frazeme.

V SSF te zveze ni.

V SSKJ najdemo samo pod iztočnico **iks** pomen, ne pa tudi zveze: ekspr. 1. 'katerikoli, poljuben': *če vprašaš iks človeka, ti bo tako odgovoril // pog., navadno v zvezi z neki 'ki ni znan ali se noče, ne more imenovati': neki iks tovariš je vprašal po tebi.*

V Gigafidi se zveza **iks ipsilon** pojavi 4-krat, od tega trije primeri v pomenu, kot ga navaja RJ.

*In zato sem v teh svojih fantazijah razmišljal o Karmen, ne pa o eni **iks ipsilon**. To me je rajcalo, da bi potem lahko spili čaj ali kaj podobnega. Ampak Maja ne bi bila za to.* (Tadej Golob, *Svinjske nogice*, 2009)

*Neki **iks ipsilon** bi gotovo zavrgel cigaretnico mojega očeta, jaz pa sem jo ohranil, in z njo tudi spomin na cigarete Sava, ki jih je kadil.* (Zoran Hočevar, *Šolen z brega*, 1998)

3.3.17 JEZIKOVA JUHA/ŽUPA

V RJ je zvezi pripisan pomen 'dolga pridiga, karanje ali govoričenje'.

V Gigafidi se zveza **jezikova župa** pojavi 15-krat, od tega 9 v navedenih dveh pomenih. *Jezikova juha* se pojavi 12-krat, od tega 8 v opisanih pomenih. *Jezičen ajmoht*: ni zadetkov

"Tresk!" in gospa L. je spustila eno 'sočno', zavedajoč se, da jo čakajo neizmerne količine 'jezikove župe'; svojemu sanjskemu je poškodovala komaj nekaj ur star mercedes. Stopila je okoli avtomobila, da bi ocenila škodo. (Mariborčan, 2006)

Moja žena od kuhanja obvlada le pogrevanje jezikove župe. (Večer, 1999)

Najpogosteje dobim jezikovo juho! Včasih tudi treskanje z vrati ... Nekajkrat so me reševali policisti, saj so mi ljudje grozili s fizičnim napadom. Kjer tega ni, pa te prijazno sprejmejo. Le včasih se kakšnemu strga. (Jana, 2007)

Toda gostitelji so tokrat povsem zatajili, gostje iz Celja pa so jim privoščili pravo hladno prho. Vinarjem ni pomagala niti »jezikova juha« domačega stratega Saše Prapotnika ob minutah odmora in med polčasom. (Ekipa, 2006)

3.3.18 KACINOV KLANEC

V RJ je zvezi **kacinov klanec** pripisan pomen 'cesta ali cestni odsek, kjer se je politik zapletel v prometno nesrečo, katere okoliščine ali epilog so zavite v nejasnost ali pa se razpletejo pogubno za akterja ali zaradi politične moči iztečejo v zanikanje, relativiziranje ali zastaranje'.

"Jelinčič je v Hudi luknji naletel na kacinov klanec."

V Gigafidi se zveza *kacinov klanec* pojavi 38-krat, večinoma gre za pomen 'cestni odsek, kjer je imel znani politik prometno nesrečo', zato je sestavina *kacinov* v večini primerov pisana z veliko začetnico. Le pri dveh primerih lahko opazimo, da je prišlo do razširitve frazema.

*Ivan Črnkovič torej le ima izkušnje s prodajo orožja in v njegovem podjetju Rotis natanko vedo, kakšni so zaslužki pri posredovanju (kar smo povsem korektno vprašali ob javnem podpisu pogodbe), vse drugo pa je stvar **Kacinovih klancev**, pedofilov s čeki brez kritja in celo skakajočih bolgarskih minometov. Saj res! (Nedeljski dnevnik, 2009)*

*Predsednik državnega zbora Janez Podobnik po nekaj ostrih ugovorih - spet so se omenjale ograje, obračuni s časopisom po glavi, blagajne, **Kacinovi klanci**... - iz klopi poslancev SDS skušal vrniti razpravo na obravnavano temo, vendar ni bil najbolj uspešen, če pa so poslanci v*

razpravah in številnih ugovorih nanje le govorili o ustavni obtožbi, so v glavnem ponavljali že povedano. (Dnevnik, 1998)

3.3.19 KANTA ZA SMETI

V RJ je zvezi *kanta za smeti* pripisan pomen 'oseba (navadno roditeljica), ki ima občutek, da mora pojesti ostanke obroka (navadno otrokovega); izgovarja se očitajoče'.

Jož, spet si pustila pire na krožniku! Ja, pa kaj sem jest, kanta za smeti, al kaj?!

V Gigafidi se zveza *kanta za smeti* pojavi 492-krat, od tega je šest primerov z opisanim pomenom, pri štirih gre za opis ženske, pri dveh spol ni določen.

Mirna Reynolds: "Nisem več kanta za smeti!" (internet, novice, 2010)

Naše telo ni kanta za smeti, čeprav, če smo natančni, celo z njo ravnamo bolj previdno in vanjo ne zabrišemo prav vsakega strupa ali kisline (lahko bi razžrlo kovino). O tem, kaj bašemo vase in kako to nažira naše telo, ne razmišljamo ravno pogosto. Še največkrat se zamislimo ob izbruhih raznih afer, kakršna se je zgodila z boleznijo norih krav, dioksinom ali morda z mikroorganizmi v slovenskem mleku. Kadar se kakšna taka zakuha, v nas le začne vrtati črv dvoma. Kakšna in kako varna je naša hrana? (Dolenjski list, 2000)

Kakorkoli že, pride trenutek, ko se začnemo zavedati, da nismo kanta za smeti in da lahko svojemu telesu privoščimo jedi iz zdravih, za nas malo neobičajnih sestavin. Nič ni narobe, če nas k temu "prisili" poletje in misel na kopalke. (Lepa in zdrava, 2005)

Jolanda je gurmanka, saj nadvse uživa v dobri jedači in pijači. »A vsega mora biti po malo, estetsko na oko in pravega okusa. Sicer pa sem zelo preprosta oseba in me je dokaj lahko zadovoljiti. Jedi ne bom nikoli hudo grajala, saj nerada podcenjujem kakršnokoli delo. Preprosto se hrani raje odrečem, naredim selekcijo in si rečem, da nisem kanta za smeti. Če mi torej okus ne odgovarja, se jedi ne dotaknem. (Obrazi, 2008)

V enem primeru je šlo za drugačen pomen: *Žena (in otroci) – kanta za smeti*. Za vas je izredno krivično, da morate biti kanta za smeti za občutja sramu, ponižanosti in nevednosti. Kako vas mora prizadeti, ko vsa okolica sliši, kako vaš mož prihaja pijan

domov? Morda ste se tega že navadili. V tem primeru nosijo ta sram otroci in je krivično za njih. (Novi tednik, 2007)

3.3.20 KURAC OD (BREJE) OVCE

V RJ je zvezi *kurac od (breje) ovce* pripisan pomen 'nekaj, kar ni mogoče'.

V Gigafidi je 16 zadetkov, 9 v pomenu 'nič', nobenega v pomenu 'nekaj, kar ni mogoče'.

Pri naslednjih treh je drug pomen, in sicer 'nihče, nič': *Po drugi strani pa, kdo smo Slovenci, kaj je sploh Slovenija? Niko i ništa, bi rekli Hrvati. Res je, Slovenci smo v EU kurac od ovce, vredni smo manj od držav, ki sploh niso v EU.* (siol.net, 2010)

Kurac od Francota je ugotovil, da ima še 10 let do penzije in zato mora še malo mešati smrdljivo Zares meglo. Brez stranke je Franco običen kurac od ovce, zato bo še malo počakal in se pred volitvami priključil k Erjavcu. (internet, 2010)

»Ne, nisi. Ti Johnyja že nisi bral. Samo vavažiš se . . . da, da si ga bral.« še naprej oponira in mlahavo zamahuje. »Vsi skupaj ste ena nula. Nuuuula, razumeš? Pisatelj, kakšen pisatelj? **Kurac od ovce**, kapiraš?« (siol.net, 2010)

3.3.21 MALA MALICA

V RJ je zvezi *mala malica* pripisan pomen 'enostavno, preprosto, brez posebne muje; nekaj, kar je zelo lahko narediti'. Navajajo še zvezo *tamala malca* (*Vozniški izpit bo zate tamala malca*).

V SSF te zveze ne najdemo, v SSKJ je navedena pod iztočnico *malica*, v frazeološkem gnezdu kot zgled, a je brez sestavine *majhen* in s predlogom *za*, verjetno gre za glagolski frazem: *ekspr. to jaz naredim za malico* 'zelo lahko, brez večjega truda'.

V Gigafidi se *mala malica* pojavi 836-krat, od tega je zelo veliko primerov frazeološke rabe, večinoma gre za varianti *biti komu mala malica* in *kot mala malica*, zato ne moremo govoriti o samostalniškem frazemu.

Za zvezo *tamala malca* ni zadetkov.

*V duhu raziskovalnega novinarstva sem se hotela vendarle pogovoriti z gospodom Božičkom, ki nam vsako leto potegne iz žepov čedalje več denarja. [...] Mar me ne bi obiskal spotoma, medtem ko po svetu deli darila? Zanj je to **mala malica**, vpreže jelene in se zapodi čez nebo. Jaz pa se lahko za dneve in dneve zataknem na kakem zaledenem letališču. (Jana, 2007)*

3.3.22 MALI PETEK

V RJ je zvezi **mali petek** pripisan pomen 'četrtek'. Po analogiji je zvezi *predvečer malega petka* pripisan pomen 'sreda'.

Zveze ne najdemo ne v SSF ne v SSKJ.

V Gigafidi se zveza *mali petek* pojavi 4-krat, od tega je le eden v pomenu 'četrtek'.

***Mali petek**, formalno imenovan tudi četrtek, je očitno dan za kraje. Nekateri obtožujejo recesijo, drugi luno, večina pa se po včerajšnji noči predvsem sprašuje čemu bi nekdo vlomil v trgovino, da bi odnesel za 2000 evrov vodnih pip ... (najdi.si, 2011)*

Nekaj zadetkov dobimo na najdi.si, očitno se je zveza pogosteje uporabljala po letu 2011, ker je v Gigafidi samo ena pojavitev.

3.3.23 MEDVEDJA KRI

V RJ je zvezi **medvedja kri** pripisan pomen 'huda alkoholna pijača, gre za žganje, v katerem je namočeno različno sadje ali gozdni sadeži'. Kot navajajo, »je vsebina skrivnost proizvajalca, Valterja Čujca iz Poljubinja, vasi pri Tolminu«.

V Gigafidi se zveza *medvedja kri* pojavi 11-krat, po odštetju ponovitev ostane pet primerov s pomenom, kot ga navaja RJ.

*To se je izkazalo tudi na letošnjih shodih reggaejašev in metalcev. Ob že utečeni festivalski, športno-rekreacijski in gostinski ponudbi so z živili slabo založene trgovine, pomanjkanje ponudbe in pokušine lokalnih specialitet, kot so siri, **medvedja kri** in drugi domači zvarci, ter stojnic z drugimi posebnostmi kraja pričali, da se krajanje le počasi odzivajo na kulturno-turistično priložnost. Morda bi lahko turistično-gostinska zbornica pripravila ekskurzijski ogled kakšnega festivala v bližnji Avstriji ali Italiji, na primer Jazz, \$amp; Wine of Peace v*

Krminu, kjer dogodek nadgradijo z dodatno ponudbo kraja. Potem bi bil v Tolminu šele raj!
(Dnevnik, 2007)

*Ker je njegova skupina zamudila letalo, je Ras Dumisani 'obudil' Boba Marleyja - Premražena telesa je zdravila **medvedja kri**, lokalna pijača iz zelišč in medu* (Večer, 2000)

3.3.24 MUDA OD LABUDA

Po razlagi v RJ naj bi pri zvezi **muda od labuda** šlo za 'ciničen komentar/odgovor na nesprejemljivo tezo sogovornika'. Kot sopomenko navajajo *volna od ovna*.

Domnevamo, da smo zvezo prevzeli iz srbskega jezika in pomeni 'nič'. Srbska spletna stran *Vukajlija* med pomeni besede *muda* navaja: 3. *značenje posedovanja ničega, a najčešče se izgovara uz neku životinju (dobiti muda od labuda)*.⁶²

V Gigafidi se zveza *muda od labuda* pojavi 1-krat, ali gre za napako ('vleči koga za nos', 'vleči za jajca') ali za prenovitev.

*Kristijan Kamenik je spet med nami. Vprašanje je ostalo odprto, jaz pa si mislim in upam, da jih on ni. Ni jih in naj vse skupaj zanika, če ne gre drugače. Zloglasna domačija v Tekačevem, kjer kraljujeta solidni znamki Šmarjak in Konjičan, pa naj še naprej veselo in smehljaje vleče pravosodje za **muda od labuda**. Okej, saj je tudi v Kristijanovem primeru politika močan adut, a kar je ponižanje za sistem, je pač farsa za Nobelovo nagrado. Sramota s kurčevim copatom je res čez vse meje, sploh pa, če gledam kakšna poročila in skesani televizijski ksiht voditeljice, ki najbrž tako slabo stoji z inteligenco, da samo bere in nič ne misli, ker ne more.* (Mladina, 2003)

3.3.25 MUKE JEŽEVE

V RJ je zvezi **muke ježeve** pripisan pomen 'dolgotrajno trpljenje ob delu, pogosto gre za fizična dela, kot so selitve pohištva na lastnih rokah'. Kot sopomenko navajajo *jezusove muke*.

⁶² Dostopno na <http://vukajlija.com/muda>.

V Gigafidi se zveza *muke ježeve* pojavi 10-krat, od tega je pet primerov frazeološke rabe. Navajamo dva primera, pri enem je uporabljena edninska oblika. Zveza *ježeve muke* se pojavi 3-krat, od tega sta dva primera frazeološke rabe.

*Iz Akabe, jordanskega pristanišča, nas je gliser v dveh urah dostavil v Nuvejbi na egipčanski strani. Po kopnem gre le čez Izrael, čez izraelsko letovišče Ejlat. Z arabskimi vizumi vstopiti v Izrael je muka, **muka ježeva**, v izraelski paranoji največkrat nemogoče.* (Delo, 2004)

*"Dober dan in je uspelo. Napadel sem že pred klancem, na katerem proti zasledovalcem nisem izgubljal. Sedaj me čaka najtežje delo, kontrolirati dirko, veliki se ne bodo vdali," pravi junak Kristijan Fajt. "Do konca so še štiri etape, torej nas '**muke ježeve**' še čakajo. Obetajo se nam pestri dnevi," pravi trener Gorazd Penko. (mm) (Dnevnik, 2003)*

*Po menjavi kmetov na d4 dama ne stoji dobro na c7. Bolje bi bilo postaviti skakača na b4 ali d5, a tudi v tem primeru velja slovenski izrek: "Vsak oltar ima svoj križ." Izrek potrjuje 10. partija dvoboja Botvinik - Petrosjan (Moskva 1963), v kateri je črni po 11... Sb4 12. Lg5 Ld7 13. d5 exd5 14. Sxd5 Sbx d5 15. Lxd5 Sxd5 16. Txd5 Lxg5 17. Sxg5 h6 18. Dd2 **trpel ježeve muke**.* (Dnevnik, 2003)

*Razumete, težko mi je ob tem pisanju, kajti razmišljati o slovenskih ikonah ni enostavno. Pri Beckhamu mi je vse jasno, pri Piki pa nič. Edina paralela, ki mi jo je po **ježevih mukah** uspelo potegniti, je, da sta dve pevki vzeli dva športnika. Po čistem naključju seveda, kajti naključja so - kot že rečeno - sol našega življenja.* (Delo, 2003)

Pri brskanju po spletu smo našli razlagi hrvaškega izraza *muke ježeve*, ki pa se razlikujeta med seboj. Prva je iz Slobodne Dalmacije: *Otkud Vam poštapalica "**muke mi ježove**", koje nije bilo u Smojinu tekstu? Znao sam da je Dalmacija bogata poštapalicama, pa sam i ja htio imati jednu iz Strikanova kraja. Rekli su mi da je on često upotrebljavao poštapalicu "**muke mi ježove**", ali nisam znao što to znači dok mi nisu rastumačili. To je krasna narodna mudrost: zmija se brani tako što svoju žrtvu obavije, ali kad Violeta i Pegula naiđe na ježa, jež se skupi, okolo su njegove bodlje i ona se nabode na njih; a muka je u tome što ona, i kada jež ugine, nosi tu strvinu na sebi. Ne može je se osloboditi.*⁶³

⁶³ Dostopno na <http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20040715/reflektor01.asp>.

Po tej razlagi naj bi torej zveza *muke mi ježove* izhajala iz ljudske modrosti o kači in ježu. Kača se brani tako, da se ovije okoli svoje žrtve; ko naleti na ježa, pa se ta zvije v klobčič oziroma bodečo kroglo in kača se nabode na bodice. Muke naj bi izvirale iz tega, da tudi če jež pogine, nosi ona ta klobčič na sebi.

Hrvatski jezični portal pa pod geslom *ježev* navaja pomen '*koji pripada ježu*', in sicer pod drugim pomenom besede *ježov*: 2. *reg. u opisivanju teških situacija (predodžba onoga što proživljava jež kad naiđe na prirodnog neprijatelja) [muke ti ježeve grdne li muke, velike li muke, kakva gnjavaža!, koje gnjavaže!]*.⁶⁴

V SSKJ zvezo *Kristusovo trpljenje* najdemo pod iztočnico *Kristusov*, in sicer pod prvim pomenom te besede je navedeno: 1. 'nanašajoč se na Kristusa': *Kristusovo trpljenje / Kristusovi apostoli*. Gesla *Jezusov* v SSKJ sploh ni, RJ pa navaja kot sopomensko zvezo *jezusove muke*. Gre torej tudi za glasovno bližino.

3.3.26 PASJA BOMBICA

V RJ je *pasja bombica* omalovažujoč izraz za 'očiten, a šibek, neuspeh poskus povzročanja škode (npr. zbadanja)'. Izhaja iz poimenovanja doma narejenega izstrelka. Navajajo primera: *Ena taka pasja bombica ga pa že ne bo disciplinirala! Je to Mladinamit ali samo pasja bombica?*

V Gigafidi se zveza *pasja bombica* pojavi 328-krat. Večinoma gre za pomen, naveden v SSKJ (*vreči pasjo bombico; strašilna bombica* 'v papirček zavita glinena kroglica in žveplo, ki ob udarcu poči'), nekaj je primerov v pomenu, kot ga navaja RJ, je pa zelo veliko tudi primerov z drugačnimi prenesenimi pomeni (prevladuje pomen 'provokacija').

Republikanca Arnieja so se politični nasprotniki lotili z vodikovo bombo. Tako so namreč v njegovem taboru označili objavo izpovedi šestih žensk v najbolj branem losangeleškem dnevniku, v kateri so popisale, kako jih je igralec otipaval, nadlegoval in žalil. Zvezdnik je pripomnil, da je v članku precej izmišljotin, toda imel je hrbtnico in je priznal, da se je v preteklosti grdo obnašal do žensk, da mu je žal in da se jim opravičuje. [...] Vodikova bomba

⁶⁴ Dostopno na <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>.

ni eksplodirala, že prej pa so tekmeci metali **pasje bombice**, ki Schwarzeneggerja niso mogle niti popraskati. (Stop, 2003)

Doslej se je pokazalo, da ima, kadar gre za udeležbo, najbolj disciplinirano bazo zmagovita in vodilna SDS (27.000 članov), za katero je vseeno, ali sije sonce ali padajo »ošpičene prekle«, saj se zaveda obveznosti do ljube ji stranke. V nasprotju s tem ima SD (12.000 članov, 11.000 simpatizerjev) bolj nezanesljive volivce; podobno velja za LDS, ki je leta 2004 plačala največji davek – še zdaj si ni čisto opomogla – kajti njeni pristaši so bili zaradi izidov številnih anket javnega mnenja (z izjemo Delove) prepričani, da je zmaga zagotovljena in da ni treba oditi na volišča. Letos je položaj nekoliko ugodnejši za SD, saj je javno mnenje – v nasprotju z letom 2004 – zelo izenačeno, z rahlo prednostjo SDS, in bo, to je zdaj že jasno, odločal vsak glas. Predsednik SD Borut Pahor opozarja na to in pripisuje vlogo favorita Janševi SDS, saj je pred štirimi leti zbrala 29 odstotkov glasov, SD pa le desetino. Vendar tudi Janša ni brez skrbi, saj je že sprožil **pasjo bombico** v javnosti, češ, ukradli nam bodo zmago, če ne bomo zmagali z veliko razliko. (Nedelo, 2008)

Predsednik uprave Iskre Dušan Šešok, kot smo neuradno izvedeli, želi v menedžerskem odkupu kupiti kar vso Iskro, vendar trdi, da je to trenutno zanj prevelik zalogaj. Pravi, da se z večjimi lastniki, torej paradržavnima skladoma Kapitalsko družbo in Slovensko odškodninsko družbo, uradno še ni nič pogovarjal. Na naše vztrajanje, da naj bi se z obema družbama vsaj neformalno pogovarjal o tem, pa je dejal: Pisne ponudbe nismo poslali, drugo pa je, kaj smo se pogovarjali. [...] Zelo verjamem v to, kar delam, in vem, da bo to podjetje še uspešnejše, je Šešok argumentiral svoje nakupe delnic Iskre: Na razne **pasje bombice** ne bom odgovarjal. (Dnevnik, 2004)

V naslednjih dveh primerih gre za drug pomen (pri prvem 'trositi naokoli neumnosti, da bi odvrnili pozornost od bistvenih zadev'; v drugem za 'če nekdo komu nekaj podtakne'): V ljudskem izročilu so se te predhodnice petard ohranile. Še danes rečemo, da katera od političnih strank meče **pasje bombice**, kadar trosi naokoli neumnosti, zaradi kateri ljudstvo spregleda bistvene stvari. (Nedeljski dnevnik, 2009); Kaj pa **pasje bombice**? Če nekdo komu nekaj podtakne, rečemo, da gre za **pasjo bombico**. Pasjih bombic pa ni. Bombe poznajo samo ljudje, da si z njimi na primer določajo meje, se gredo vojne za nafto in podobno. Pasje bombice pa bolj malo počijo in ne povzročajo nobene velike škode. (Jana, 2007)

Zatem, ko je Marjetica Nosan odločila, da je »kocka padla« in ko je za eno izmed komercialnih televizij podala izjavo, da je prepričana, da jo je policija nezakonito nadzorovala, zadev ne

*komentira več. Ostali pa ugibajo ali je policija resda pljunila sama sebi v skledo ali pa gre le za **pasjo bombico**, ki naj bi odvrnila pozornost od sodne jare kače proti Kamenikom. (Novi tednik NT-RC, 2002)*

3.3.27 PASJA JAJCA

V RJ je zvezi **pasja jajca** pripisan pomen 'nekaj nepomembnega, pogrešljivega, nekaj na kar/kogar se spomnijo čisto na koncu ali pa sploh ne'. Navajajo primere: *Počutim se kot pasja jajca; Kolega, to so pasja jajca; V družini me imajo za pasja jajca.*

Zveze ne najdemo v SSF.

Izraz s podobnim pomenom najdemo v SSKJ pod iztočnico *jajca*, in sicer v frazeološkem gnezdu: vulg. *zberi vsa ta jajca in jih prodaj* 'nepomembne, malo vredne stvari'. A zaradi enobesednosti tega ne moremo šteti med frazeme.

V Gigafidi se zveza **pasja jajca** pojavi 6-krat, od tega gre pri enem za pomen, opisan v RJ, pri drugem gre za pomen 'zanič'.

*Naj bom na koncu konkreten. Za vsaka **pasja jajca** že razpisujemo referendum, o bistvenih stvareh pa ljudstva nihče nič ne vpraša. (Delo, 2003)*

*Edino občutno razliko naredi 4WD, vse drugo so **pasja jajca**. (siol.net, 2010)*

3.3.28 PETELINJI ZAJTRK

V RJ je zvezi **petelinji zajtrk** pripisan pomen 'jutranji seks, seks navsezgodaj, seks, ko se zbudiš, seks za dobro jutro'.

Zveze ni ne v SSKJ ne v SSF, v Gigafidi je za zvezo **petelinji zajtrk** 1.863 zadetkov, večinoma gre za film Marka Naberšnika s tem naslovom oziroma naslov romana Ferija Lainščka, po katerem je posnet film. Primeri s pomenom, ki ga navaja, RJ, so zelo redki.

*za zajtrk pa **petelinji zajtrk** pa je to to....in se potolaži predn gre spat.....ne sj saška je fina =>*
(24ur.com, 2010)

3.3.29 RAKOVE PALČKE

V RJ je zvezi **rakove palčke** pripisan pomen 'cigarete'.

V Gigafidi se zveza *rakove palčke* pojavi 16-krat, od tega sta le dva zadetka, ki ne pomenita 'zamrznjene hrane, ostankov ribjega mesa z dodatkom škroba'. Eden od primerov ustreza pomenu iz RJ, drugemu je pripisan pomen 'bolezen rak' (oziroma da te rak drži v krempljih).

*Zdravilo je preprosto: nehajte kaditi. Namesto **rakove palčke** potisnite med zobe korenje, liziko, steblo zelene, sladkorno palico, karkoli drugega, samo ne tisto, kar se prižge na eni strani. Hrustljava zelenjava in sladkarije lahko pomagajo zadostiti tistemu občutku, da moraš imeti nekaj v ustih. Veliko pijte tudi zeleni čaj, ki bo učinkovito pobijal rakave celice v vaših ustih. (Mean's health, 2003)*

*Povedano na kratko: tisti kadilci, ki so bili med kajenjem fizično aktivni, so **rakove palčke** pretentali za dobro leto življenja, medtem ko so ljubitelji nikotina, ki so se med kajenjem zavalili v kavč, živeli leto dni manj. Toda še enkrat vam svetujemo, da premislite o popolni kadilski abstinenci. (Men's health, 2004)*

3.3.30 ROGATI HMELJ

V RJ je zvezi *rogati hmelj* pripisan pomen 'laško pivo'.

V Gigafidi se zveza *rogati hmelj* pojavi 1-krat.

*Hvalabogu, da smo različni; sam to jemljem kot neverjetno priložnost, da se od drugačnih veliko naučim. In če to lahko počnem v naravi ali telovadnici, na skupni kolesarski turi ali izletu v hribe, ali pa, kot pravi Slovenec, z veseljem »na zdravje«, naj bo z vodo **ali rogatim hmeljem** – si sploh lahko želim več? (Polet, 2007)*

3.3.31 SAMOMOR IZ ZASEDE

V RJ je zvezi *samomor iz zasede* pripisan pomen 'situacija, ko protagonist s premišljenim in načrtovanim dejanjem ali ukrepom naredi kar se da veliko škode sebi z namenom, da bi opozoril na lastno nesrečo in krivico'.

V Gigafidi se zveza *samomor iz zasede* pojavi 66-krat, od tega je le en primer, ki bi pripisanemu pomenu v RJ ustrezal v celoti. Večinoma gre za pomen – nekoliko je treba »skrajšati« opis iz RJ – 'situacija, ko protagonist s premišljenim in načrtovanim dejanjem ali ukrepom naredi kar se da

veliko škode sebi', pri tem njegovo vodilo ni opozarjanje drugih na lastno nesrečo, torej v smislu 'strel v koleno'.

Prav tako ne pripombe, da je novinar Peter delal „samomor iz zasede“ zaradi lastne publicitete. Veš, NoMercy, takšna psihopatska teorija brez kančka spoštovanja do skoraj umorjenega lahko zraste samo še v s pelinkovcem dobro prepojenimi možgani. (internet, novice, 2010)

Popolni samomor iz zasede. Skoraj bolje je gledati, kako se na Kmetiji trudijo pokositi travo ali pomolsti kravo (zeh). (Nedelo, 2008)

*Slovenci smo - različno veliki, pametni in sposobni - po čudežu zašli v deželo nogometnega blišča. In izpadli kot kmetje v velemestu. **Tipični slovenski samomor iz zasede:** nismo premagali ne Špancev, Južnoafričanov in Paragvajcev, temveč sami sebe. (Dnevnik, 2002)*

3.3.32 SAMOTNI JEZDEC

V RJ je zvezi *samotni jezdec* pripisan pomen 'neprilagojen junak'.

Zveze ne najdemo ne v SSF ne v SSKJ.

V Gigafidi se zveza *samotni jezdec* pojavi 159-krat, od tega je le malo primerov s pomenom iz RJ. Ta namreč poudarja posameznikovo neprilagojenost (negativna konotacija), v primerih iz Gigafide pa so kot samotni jezdeci večinoma opisani posamezniki z velikopoteznimi načrti, prebojnimi idejami ali vodilni na nekem področju (pozitivna konotacija).

*Janezek je odrasel v Janeza, a nekaj je ostalo; še vedno ne bi nikomur skrivil lasu. [...] Naenkrat sem zagledala v njem nežnega, ranljivega, a **samotnega jezdeca**, ki si je sicer ustvaril družino, a je ves čas (podzavestno) živel še neko svojo, vzporedno resničnost. Ta mu je morda pričarala vsaj občutek svobode, če mu je že konvencionalno življenje ni moglo zares dati (vsaj ne v taki meri, kot si jo želi in pričakuje sleherni moški). (Nova, 2004)*

*Bili sta individualistki, **samotna jezdeca** brez zaveznikov, skratka, nista bili »gibanje« kot Oder 57. (Žarko Petan, Spominjanja, Mladinska knjiga, 2002)*

*Drugi **samotni jezdec** je bil in ostaja tudi Janez Boljka. V sedemdesetih letih se je lotil železa in ustvaril v njem enega najintimnejših ciklusov - protest zoper vojno. (Boljka, 2001)*

Dirkališčni kolesar Matjaž Leskovar ne bo več samotni jezdec slovenskega kolesarskega ovala. Družbo v slavi mu bo delal Jure Zrimšek, kolesar Krke Telekom, ki je na evropskem prvenstvu v dirkališčnem kolesarstvu v Buttgenu na severu Nemčije osvojil naslov evropskega prvaka v kriteriju. (Dnevnik, 2002)

3.3.33 SVINČENA SMRT

V RJ za zvezo *svinčena smrt* ni naveden pomen. Domnevamo, da gre za smrt, ki jo povzroči svinčena krogla, a lahko gre tudi za katerega od drugih pomenov, navedenih v SSKJ.

Zveze ne najdemo ne v SSF ne v SSKJ. Je pa v SSKJ pod iztočnico *svinec* navedeno: pog. *zastrupiti se s svincem* 's svinčenimi hlapi' // ekspr. 'svinčenka': *svinec ga je zadel v srce*. V frazeološkem gnezdu so še drugi pomeni: ekspr. *svinec ji je legel na veke* 'postala je zelo zaspana'; ekspr. *dobil je svinec v trebuh* 'bil je zadet, ranjen v trebuh'; ekspr. *delavstvo je fašiste sprejelo s svincem* 'je streljalo nanje'.

V Gigafidi se *svinčena smrt* pojavi 2-krat, obakrat v publicističnem besedilu. Pri enem gre samo za naslov, zato ne moremo razbrati pomena, pri drugem gre za več pomenov, navedenih v SSKJ.

*Veliko bolj pereče pa je vprašanje svinca. Jugoslovanske oblasti so posredno priznale, da ga je največ v hrani v gostilnah (!?). Z njim se je "zastrupila" vrsta uglednih Jugoslovanov. Najnovejši primer je obrambni minister Pavle Bulatović, ki je večerjal v gostilni Rad in ga je pri Leskovački mučkalici doletela **svinčena smrt**. Svinec ni dobro del niti Arkanu v hotelu Interkontinental. Deset dekagramov svinca, serviranih ob sladici, je bilo zanj usodnih. S to nevarno kovino se je "zastrupil" tudi namestnik notranjega ministra Radovan Stojčić Badža, ki mu je pri tretji pleskavici v restavraciji zaradi prevelike koncentracije svinca v telesu postalo slabo in je kmalu tudi umrl. Svinec je bil usoden tudi za Mirka Tomića - Bosanca, lastnika verige restavracij na reki Savi in poslovneža s sumljivim pedigrejem. Očitno se je prevečkrat prehranjeval v lastnih gostilnah in je potem pred dnevi zaradi 24 kosov svinca umrl v avtomobilu na Bulvarju Nikole Tesle. Toda ekološko osveščeni prebivalci bivše skupne prestolnice so se nemudoma odzvali na to svinčeno kugo. Javnomenjska raziskava med Beograjčani je pokazala, da se obnašajo preventivno. Vode ne pijejo, raje brizganec ali pivo, restavracijam pa se zelo na daleč izogibajo. Kar 87 odstotkov jih namreč ne zahaja v gostilne. Kdo bi zlobno dejal, da nimajo denarja, a resnica leži v ekološki osveščenosti, saj mnogi med anketiranimi ugotavljajo, da v beograjskih "kafanah" prepogosto postrežejo s svincem. Pavle Nestorović je to strnil v stavku: "Naj sedim z družino pri gostilniški mizi,*

čakam na jagnječja črevesa na žaru in pri tem dobim neslavno vlogo kolateralne škode mafijskih obračunov? Hvala lepa!" (Dnevnik, 2000)

3.3.34 ŠTAJERSKA IKEBANA

Kot pojasnjujejo v RJ, izraz izhaja s štajerskega območja, iz dela okrog Poljčan, Makol in okoliških krajev. Pomeni 'imeti v hrbet zabodeno večje število različnih nožev'. Znova gre za pojasnjevanje samostalniške zveze z glagolsko razlago, zato bi bilo pri razlagi primerneje izpustiti glagolsko sestavino (*imeti*).

RJ navede primer: *Iz gostilne je prišel s štajersko ikebano pomeni, da so ga zabodli in pustili nože v njem.*

V Gigafidi se zveza **štajerska ikebana** pojavi 15-krat in v večini gre za pomen, pripisan v RJ. Prevladujejo publicistična besedila (obdobje objavljanja od 1997 do 2011).

Najvažnejše pa je, da je celjska provinca še vedno varna. Za prodajalca pustnih krofov, ki je prišel prek trojanskega klanca in nazaj, ne da bi na lastni koži skusil »štajersko ikebano«. (Delo, 2001)

Odkrili so, da je visoka raven testosterona povezana s tveganim vedenjem: kajenjem, pitjem, spolnimi boleznimi, izzivanjem nevarnosti in pretepanjem. Po drugi strani pa je kazalo, da imajo ti moški nižji krvni pritisk in manj srčnih obolenj. Očitno nas lahko testosteron obvaruje pred nekaterimi obolenji, pri drugih pa nas potiska v še večjo nevarnost: srčnega napada morda nikoli ne bo, zato pa lahko izzivajoči prepotentnej konča kot štajerska ikebana (z nožem med rebri in sekiro sredi čela). (Men's health, 2005)

Drugi spet raztegujejo mehove in se za zabavo ukvarjajo z domačo obrtjo izdelovanja lokalnih običajev, kakršen je na primer "štajerska ikebana", čeprav še ni raziskano ali ima tudi pri tem kakšen vliv japonska tradicija samurajev. (Večer, 2000)

3.3.35 TEŽEK PACIENT

V RJ je zvezi **težek pacient** pripisan pomen 'oseba, katero psihično težko prenašamo'. Naveden je primer: *Ti, tvoja teta je pa res težek pacient.*

Pri tej zvezi je graditev pomena komponentna – obstaja namreč tudi *pacient* 'zatežen, zoprni človek' in seveda je *težek pacient* intenziviran pomen.

Zveze ne najdemo ne v SSF ne v SSKJ.

V Gigafidi se zveza *težek pacient* pojavi 24-krat, od tega je šest primerov s pomenom iz RJ, vsi so iz besedil z interneta, natančneje s portala rtv slo.si, iz let 2010 in 2011.

*Seveda se v Sloveniji najde še kar nekaj **težkih pacientov**. No tudi leta 45 so eni verjeli, da nacisti zmagujejo. Kot pravim **težki pacienti**. Bog jim pomagaj.* (rtvslo.si, 2010)

*Sicer pa je na nek način tudi dobro, da se ne poročijo. Pač je ljudem težko obljubit nekaj, česar pravzaprav ne mislijo ali pa česar niso sposobni. Boljše bi bilo, da bi že kar na začetku povedali, kakšna je ta hipuzelska ljubezen. Je pa tudi res, da jih je mnogo naivcev, ki celo slavijo komunistične ječarje. **Težki pacienti** pač in nizka inteligenca. Koliko je 70 + 10?* (rtvslo.si, 2011)

3.3.36 TRETJA PUBERTETA

V RJ zveza *tretja puberteta* označuje 'najstništvu podobno stanje po starosti 20 let'.

SSF te zveze ne pozna, prav tako ne SSKJ. Podoben pomen sicer ima zgled pod iztočnico *puberteta*, in sicer: pren., publ. *gibanje je svojo puberteto že preživelo*. A tega primera zaradi enobesednosti ne moremo šteti med frazeme.

V Gigafidi se zveza *tretja puberteta* pojavi 8-krat; pri vseh gre za pomen, opisan v RJ, a ko odštejemo ponovitve, ostanejo le štirje primeri, vsi so iz publicističnih besedil. Pri zadnjem gre za samostalniško besedno zvezo, pri ostalih treh je dodana glagolska sestavina: *tretja puberteta meče koga, biti v tretji puberteti, počutiti se kot v tretji puberteti*.

*In kako planinski in pohodniški prijatelji komentirajo Ivanovo starost, če ga vprašajo po njej? »Marsikdo, ki sem ga spoznal v hribih ali na maratonih in mu povedal, koliko sem star, je dejal, da bo do takrat, ko bo sam star toliko, že trikrat prekopan, ne pa v tako dobri kondiciji kot sem jaz,« pravi, potem pa doda: »Vendar tega ne verjamem. Vsaj, če bodo redno hodili v hribe, ne bo tako. Sam sem danes v **tretji puberteti**, in celo noč lahko prehodim kot nič. Predvsem pa mi, odkar sem se zaljubil v hojo, niti na kraj pameti ne pade, da bi jo prekrokal v kakšni gostilni,« pravi in si, v prijetnem vzdušju planinske*

gostilnice, naroči deci belega. »Ampak, samo deci, veste?! Ker podaljšuje mladost in dobro vpliva na zdravje.« (Novi tednik NT & RC, 1997)

Na ogled so Potočnikova dela ob neke vrste jubileju, saj gre za prerez ob tridesetletnici njegovega ustvarjanja. Tudi sam avtor je potrdil, da se trenutno počuti "**kot v tretji puberteti**". (Vestnik, 2006)

Jož, poznam take tipe! Skoraj v vsaki družbi je kakšen tak, ki misli, da je božji dar in da mora »držati družbo pokonci«. Mislim, da ga meče kakšna **druga ali tretja puberteta** in se mora na vsak način dokazovati, da še ni za staro šaro. (Jana, 2010)

»Bolj star bolj nor je bila že **tretja puberteta**. Zdaj sem to prebolel in čakam na četrto.« (Dobro jutro, 2004)

RJ omenja samo *tretjo puberteto*, a zanimivo je, da se zveza *druga puberteta* v Gigafidi pojavi 154-krat, močno prevladujejo publicistična besedila (največ pojavitev iz leta 2003). V slovenskih reprezentativnih slovarjih ne najdemo ne ene ne druge, pri srbski različici Razvezanega jezika *Vukajlija* pojasnjujejo zvezo *druga puberteta*: »*Drugi pubertet: period u životu muškarca koji može, a i ne mora da se poklapa sa krizom srednjih godina, kada on počinje da se opterećuje novoizraslim dlakama u nosu i ušima. Interesantno je da u ovom periodu skoro svaki mužjak živi jedan sasvim nov dvostruki život: u kupatilu pred ogledalom je nesigurna uvela ljubičica, ali kada izađe i stane pred pripadnice ženskog pola, on postaje Džoni Bravo, sa sve podignutom obrvom i "I think she likes me" stavom.*«⁶⁵ Morda gre pri navedeni zvezi za križanje z zvezo *tretje življenjsko obdobje (tretja univerza)*.

Pogledali smo še na slovenski splet. Na portalu aktivni.si pišejo, da je tretja puberteta »tista, ki se nam pripeti nekako v drugi polovici življenja in označuje bolj moški del populacije.«⁶⁶ Tudi pri pregledu zadetkov v GF se je izkazalo, da gre večinoma za pojav pri moški populaciji, nekaj primerov pa je kazalo na razširitev rabe na druga področja, denimo:

V manjši krizi uvoda prvenstva je tudi Kovinotehna Savinjska Polzela. Že trije porazi so za drugo najboljše moštvo zadnjih let v Sloveniji nekaj takega kot izbruh mozoljev za

⁶⁵ Dostopno na <http://vukajlija.com/drugi-pubertet/123306>.

⁶⁶ Dostopno na <http://novice.najdi.si/predogled/novica/9eb3b48bf8746fc139601ee97192cb05/Aktivni-si/Lepota-in-zdravje/Ali-res-obstaja-druga-puberteta>.

štiridesetletnika. Toda Polzeljanov ne muči **druga puberteta**, temveč manjše pomanjkanje denarja. (Dnevnik, 1997)

3.3.37 ZLATA RIBICA

V RJ je zvezi **zlata ribica** pripisan pomen 'človek, ki velikokrat pozablja (nenamerno)'.

V SSF te besedne zveze ne najdemo, v SSKJ je pod iztočnicama *zlat* in *ribica* navedena v dobesednem pomenu.

V Gigafidi se zveza *zlata ribica* pojavi 2.479-krat, od tega je nekaj primerov s pomenom 'pozabljev človek', a se pojavijo v drugačni obliki, in sicer v zvezah *pozabiti kot zlata ribica*, *spomin kot zlata ribica*, *spomin zlate ribice*.

In kaj če so ju našli, ali ga to naredi za treznega? Se kar vidi, kje (n)imate eni možgane - a ne ježek. Očitno kot zlata ribica pozabiš, da je bil vinjen do onemoglosti in že debatiraš o tem kdo ga je kam zrinil in naj ne nabijamo... (24ur.com, 2010)

3.3.38 ŽUTA MINUTA

V RJ je zvezi **žuta minuta** pripisan pomen 'trenutek oz. daljše obdobje povečane čustvene občutljivosti; popizditi'. V nadaljevanju pojasnjuje: *Osebi v takšnem stanju grejo vsi na živce, je izredno slabe volje, zato moramo biti zelo previdni, kaj ji rečemo. Ponavadi je vsa iz sebe in "komaj živi"*.

Frazem *žuta minuta* je bil v slovenščino citatno prevzet iz hrvaškega jezika. V SSF tega frazema ne najdemo, tudi v SSKJ ga ni (preverili smo pri iztočnicah *rumen*, *minuta*, *žolt*), približno podobnost najdemo le pri besedni zvezi *žaltavi časi*, navedena je pod drugim pomenom besede *žaltav*: ekspr. 'neprijeten, slab': *naš položaj je žaltav / žaltavi časi 'hudi, težki'*.

V hrvaškem frazeološkem slovarju (Menac, Fink Arsovski, Venturin 2014: 325) je zvezi *žuta minuta* pripisan pomen '*privremena neuračunljivost (ludilo, hirovitost)*' in dodan primer: »*Kad bi joj došla žuta minuta, ostavljala bi sve i odlazila na gigantski šoping. Vračala se smirena i sređena, ali prazne lisnice i s ogromnim dugovima*« (Tribuson)

V Gigafidi se *žuta minuta* pojavi 11-krat, od tega je po odštetju ponovitev le en primer frazeološke rabe (Elle), pri primeru iz Gorenjskega glasa in 24ur.com ne moremo vedeti

zagotovo, za kateri pomen gre. Domnevamo, da gre pri primeru iz Playboya za napako (namesto frazema izkoristiti svojih pet minut [slave] je uporabljen frazem žuta minuta).

Sindrom rešiteljice mi je jemal svobodo in bil je skrajni čas, da se uprem sama sebi in zajedavki, ki je izrabila to mojo 'bolezen'. Kadar sem na zaslončku telefona zagledala njeno ime, me je sedaj prav neprijetno spreletelo. [...] Programirala se je tako, da je kar največ izsesala, in prav nič čudno se ji ni zdelo, ko sem ji odgovarjala le še s kratkima ne in da in živčno trgala listke na koščke in te na manjše in še manjše in manjše. Dokler ni natak ar zarenčal, da račun še ni bil plačan, in mi odnesel tisti požirek kave, ki sem ga hranila za 'žuto minuto', da mi ne bi iz ust ušel kakšen nekontroliran vzklik. (Elle, 2006)

In tako sedim oni dan na Brionih, ob kavi, razmišljajoč, kaj zanimivega se bo dogajalo. »Bravo, dobra zgodba, ...dobro ja...,« me ogovori Mohor Bogataj, še kar kranjski župan. »Vse je res, v Grožnjanu z Boškom je bilo super, prima ti rečem, veš, kako dobro so pripravili,« mi na novo porjavel, dobre volje in nasmejan razloži »žute minute« ob koncu tedna. »Ja, le da pri Popoviču ne bom kandidiral!« pribije nasmejan. (Gorenjski glas, 2004)

kaj je pa povzročilo tvoje žute minute? res si hecen. (24ur.com, 2010)

Menim, da se je veliko prahu dvignilo tudi zato, ker so mnogi ljudje, ki so bili kdajkoli v preteklosti povezani s Slavico, poslovno ali kako drugače, začutili svojo žuto minuto in so hoteli na lahek način do kakšnega milijona dolarjev. (Playboy, 2007)

Podskupina 3.4

3.4.1 BELA NJOKA

V RJ je razloženo: "Bella" + "gnocco" = lepa punca, ki ni ravno najbolj vitke postave, se uporablja na Primorskem za okarakterizacijo punce, ki ti ni stoprocentno všeč, ampak bi jo vseeno pojedel. Kot češpov njok.

Zveze ne najdemo v Gigafidi. Tudi brskanje po spletu ni obrodilo veliko sadov, med zadetki je samo profil na FB z imenom *Bela Njoka*.

3.4.2 ČEŠKI FUZL

Zvezi **češki fuzl** je v RJ pripisan pomen 'šnops z borovničevim sokom'. V Gigafidi ni zadetkov, na spletu pa najdemo razlago za besedo *fuzl*. Gre za »pijačo, ki so jo izumili mariborski študenti in se pije iz kozarca za vlaganje, če hočeš biti primerno sfuzlan ...« (<http://www.delo.si/prostic-cas/kulinarika/odprta-kuhinja-tudi-fuzl-in-pohane-kure-so-etnologija.html>)

3.4.3 DUPLEŠKA MORNARICA

V RJ je zvezi **dupleška mornarica** (sestavina *dupleška* je pisana z malo začetnico) pripisan pomen 'nepomembna enota; nekaj, kar ne obstaja'. Kot pomenske ustreznice slovar navaja zveze *madžarsko morje*, *palestinsko glavno mesto*, *beli črnc*, *partizanski janševc*, *radodaren Gorenjec*.

V Gigafidi se zveza *dupleška mornarica* pojavi 79-krat, večinoma gre za poimenovanje ansambla, naslov mladinskega dela in ime društva.

Pri brskanju po spletu smo našli več pojasnil: v Spodnjem Dupleku vsako leto na pustovanju podelijo priznanja in nagrade ter imenujejo admirala dupleške mornarice; ena od ekip v Imprologi se je poimenovala Dupleška mornarica, tako se imenuje tudi štajerski ansambel, tak naslov pa ima tudi mladinski roman Toneta Partljiča.

Zveza *madžarsko morje* se v Gigafidi pojavi 32-krat, a gre za pomen 'Blatno jezero'. Zveza *palestinsko glavno mesto* se pojavi 3-krat, v vseh primerih v časopisnih besedilih, v pomenu 'vzhodni del Jeruzalema'.

3.4.4 ENOOKI KAČON

V RJ je zvezi **enooki kačon** pripisan pomen 'moški spolni ud'.

V Gigafidi ni zadetkov.

Pri brskanju po spletu smo zvezo *enooki kačon* našli le na forumih:

jah načeloma bi lahko, sam pri puncah je to bolj občutljiva tema kot pa pri moških ... mi bi ... opa popravek, jaz bi v nuji tudi veverice lovil po tivoliju ...

*zenske boste pa tudi po 7 mescih samozadovoljevanja gledale in bile izbirčne kateri enooki kačon bo padel v vašo luknjo*⁶⁷

3.4.5 MORSKA ZVEZDA

Zvezi *morska zvezda* je v RJ pripisan pomen 'oseba, ki med spolnim odnosom zgolj pasivno leži z vsemi štirimi narazen, ne da bi karkoli sodelovala ali sploh reagirala'.

V Gigafidi je za zvezo *morska zvezda* 587 zadetkov, niti enega ni v tem pomenu.

Na spletu smo našli primer: »*Seksam kot morska zvezda.*« *In kakšen torej je položaj morske zvezde? "Vemo, da je morska zveza precej nepremična in seveda mlade mamice, ki cel dan skrbijo za otroka, delajo in skrbijo še za gospodinjstvo, si lahko predstavljate, kakšne zvečer padejo v posteljo in koliko so razpoložene za seks.*⁶⁸

3.4.6 MOŽGANSKI PRDEC

V RJ sta zvezi *možganski prdec* pripisana pomena: 1. 'duhovita brezvredna misel'; 2. 'tvit, tvitno sporočilo'.

Prvi pomen verjetno izhaja iz pomena besede *prdec*, naveden v SSKJ, in sicer iz podpomena besede *prdec*: 2. nizko 'malovreden, nepomemben človek': *ob njem se je sam sebi zazdel prdec* // 'kar je malo vredno, nepomembno': *za vsak prdec se razburja*. Misel pa nastane v glavi, zato naj bi bil *možganski prdec* brezvredna misel.

Za zvezo *možganski prdec* v Gigafidi ni zadetkov.

Na spletu se je pojavilo več zadetkov, a z drugačnimi pomeni. Na portalu zurnal24.si je med športnimi novicami najti naslov *Bryant: Doživeli smo možganski prdec*. V nadaljevanju članka piše: »*Vesel sem, da sem spet prevzel vlogo, ki sem jo nekdanje že imel,*« *je dejal štirikratni udeleženec tekem zvezd All-Star Gasol, medtem pa Bryant ni bil zadovoljen s predstavo svoje ekipe: »Res nisem zadovoljen z današnjo zmago, saj smo povsem razpadli. Kot da smo doživljali en možganski prdec za drugim. Morali bomo popraviti svojo igro, da se nam takšne tekme ne bodo več dogajale.*« Kot kaže, v tem primeru ne gre za nobenega izmed navedenih dveh

⁶⁷ Dostopno na <http://www.studentarija.net/portal/phpBB3/viewtopic.php?f=6&t=1919&start=45>.

⁶⁸ Dostopno na <http://www.zurnal24.si/jasna-kuljaj-libido-nikoli-ni-bil-problem-clanek-266336>.

pomenov. V angleškem jeziku ima besedna zveza *brain fart* več pomenov: 1. 'neuspešen poskus, da bi se spomnili nečesa zelo očitnega, preprostega, nekaj, za kar menite, da bi morali vedeti; ta občutek pogosto pripelje do razbijanja glave oziroma puljenja las'; 2. 'spontana neumna izjava'; 3. 'začasn mentalni zamik v toku misli, ki sproži nenavadno vedenje oziroma nerazložljivo neumno napako pri enostavnem opravilu'; 4. 'vrzel, prekinitev ali nenadzorovan premik v verigi misli, ki se izrazi v premoru pri komunikaciji in včasih vključuje izgubo kratkoročnega spomina'; 5. 'spontano nespametno dejanje, ki ga je povzročil nenavaden nevronske vzorec v možganih'.

Drug primer s spleta govori o zavajanju v oglaševanju:

Približno enak »možganski prdec«, ki lahko zvestega demokrata prepriča, da ima George Bush IQ zelenjave, se s strani oglaševalcev izkorišča, da nas prepričuje, da si želimo kupovati blagovne znamke, ki jih oglašujejo. Temu pravijo »identitetno oglaševanje«: kar pomeni preoblikovanje potrošniških izdelkov v izbiranje življenjskega stila. Ne pijemo le kokakole, smo »pivci kole« in izbira naše najljubše pijače je podaljsek naše osebnosti.⁶⁹ Kot kaže, gre v tem primeru za pomen 'laž, zavajanje'.

Na forumu med.over.net je najti zapis: *Pomembno je, da se ljudje zavejo/zavimo, da vse pač ne sme biti dovoljeno, da je tudi v spletu, nekem "anonimnem" forumu treba spoštovati neka osnovna pravila komunikacije in predvsem civiliziranosti, ki se jih mnogi na tem forumu prisotni pod krinko anonimnosti pač ne in mislijo, da lahko zapišejo pač ravno vsak **možganski prdec**, ki jim izpuhti iz glave.⁷⁰ Možganski prdec ('neumna izjava') ima znova negativno konotacijo, v tem primeru gre celo za žaljivo izjavo.*

Na forumu slo-tech.com pa je navedeno: *V bistvu si zdeje izvedel možganski prdec, ker sem le malenkost višje zapisal, da dvomim, da je demokratični socializem zame in da nikjer ne oporekam 10, 20, 30k plače sposobnim.⁷¹*

Na forumih najdemo še: *No, zdaj ko je prvi oproda odpoklical zveste vojščake (no, vsaj tiste, ki so še ostali), in je poskrbljeno tudi za redne kronično zaprte uporabnike odvajal in njihovo zdravje ni v nevarnosti, si lahko privoščimo še kakšen **možganski prdec**.⁷²; mah pač še ena*

⁶⁹ Dostopno na http://zofijini.net/bodica_lazi/.

⁷⁰ Dostopno na <http://med.over.net/forum5/viewtopic.php?f=151&t=7647949>.

⁷¹ Dostopno na <https://slo-tech.com/forum/t619798/p4545240>.

⁷² Dostopno na <http://www.pesjanar.si/forum/index.php?topic=12356.65;wap2>.

traparija, v nizu, notoričnih luzerjev -- po podatkih obv. služb, je Basgdad, že vsaj 14 dni "prazen" -- seveda, pa bodo, po svoji stari, perverzni navadi, v pobite "upornike", všteli tudi vse otroke, starce, babuške, pse in kure ----- skratka -- novi **možganski prdec**, te tako superiorne, pa hkrati, tako naivne velesile;⁷³Torej, če naredimo napako, se smejimo, kajti ne delamo jih zaradi tega, ker ne znamo igrati, delamo jih ker... Mi temu rečemo **možganski prdec**, možgani grede takole: »Prrr... (kot da se sesedejo)... Hej, to je bilo, o shit, ne... «;⁷⁴meni se sicer jebe, za ameriške rednecke, pa vendar, je to že kar bolno, kako ne sprevidijo, KOLIKO, realno placujejo Bušev "**možganski prdec**", glede Iraka --- definitivno so demokrati, samo isto sranje - drugo pakovanje;⁷⁵Kamen spotike je tvoj **možganski prdec**, da lahko z raketo zemlja zrak ciljaš samo tarče, ki so nad tvojim ozemljem.⁷⁶

3.4.7 MUFL KOMPOT

V RJ so zvezi **mufl kompot** pripisani pomeni 1. 'menstrualna kri', 2. 'izcedek pri glivični infekciji', 3. 'mešanica vaginalnih sokov, sperme, menstrualne krvi, sramnih dlak, smegme ..., ki v zmečkanem papirnatem robčku leži nekje v kotu javnega sekreta', 4. 'mufla, na kateri so ostanki toaletnega papirja, nitk in omenjenega dlačja'.

Izraz izhaja iz angleške besede *muff* ('vagina').

Zveze ne najdemo nikjer, na spletu je navedena le na prevajalskem forumu za podnapise filmov, in sicer med predlogi za prevode podnapisov serije *South Park*:

*Kaj v smeri vadžojna, mufla, mufl gnoj, mufl šajz, mufla smrdljiva ali pa mufl kompot, kaj takega.*⁷⁷

3.4.8 PODOČNJAKI DO PAKISTANA

V RJ je zvezi **podočnjaki do Pakistana** pripisan pomen 'biti zelo neprespan'.

V Gigafidi ni zadetkov. Se pa med 21 zadetki zveze **podočnjaki do česa** pojavljajo sestavine *brada, tla, kolena, usta, ušesa, popek*.

⁷³ Dostopno na <http://forumi.si/ol.net/showthread.php?t=20588&page=6>.

⁷⁴ Dostopno na <http://www.paranoid-zine.com/intervjuji/2002-jon-savatage>.

⁷⁵ Dostopno na <http://outlaws.mojforum.si/outlaws-about477.html>.

⁷⁶ Dostopno na <http://www.drugisvet.com/novice/sestreljeno-letalo-kolateralna-zrtev-geostrateskih-interesov.html>.

⁷⁷ Dostopno na <http://www.podnapisi.eu/subtitles/sl-south-park-1997-S14E09/0CgO>.

Na spletu je primer s foruma Čudovita.si: *Ona je cela grda. Vedno in povsod. Podočnjaki do Pakistana rox.*⁷⁸

3.4.9 PREDJAMSKI GRAD

V RJ je zvezi *predjamski grad* pripisan pomen 'dom za upokojence'.⁷⁹

V Gigafidi se zveza *predjamski grad* pojavi 1.130-krat, med temi ni niti enega primera s pomenom iz RJ.

Na spletu je precej več zadetkov, očitno se zveza pogosteje uporablja od leta 2011 (GF vsebuje besedila, ki so izšla med letoma 1990 in 2011).

Primer s foruma LKT: *Io, pri nas v Logatcu reejo domu upokojencev **Predjamski grad**, pa ne zato, ker mu je (precej) podoben, ampak zato ker se iz njega pride (samo e) v jamo!*⁸⁰

Podskupina 3.5

3.5.1 BELJAKOVINSKA MARINADA

V RJ je zvezi *beljakovinska marinada* pripisan pomen 'nočno perilo'. Drugega pojasnila ni.

Zveze ne najdemo v Gigafidi. Tudi na internetu pri iskanju zveze ni zadetkov.

3.5.2 BLOND POLICAJ

V RJ je zvezi *blond policaj* pripisan pomen 'blond policaj je zabit na kvadrat'.

Zveze ne najdemo v Gigafidi. Tudi pri brskanju po spletu je nismo našli.

3.5.3 BOSANC NAD PASOM IN SLOVENC POD NJIM

V RJ najdemo zvezi *bosanc nad pasom in slovenec pod njim* ('butast in s kratkim') ter *jaz sem Bosanec pod pasom in Slovenec nad njim* ('imam dolgega, sem zagrenjen in jamram').

⁷⁸ Dostopno na <http://www.cudovita.si/tabla/index.php?showtopic=1994&page=140>.

⁷⁹ Motivacija je razvidna ('dom pred jamo = grobom').

⁸⁰ Dostopno na <http://ljudskakolesarskatabla.yuku.com/topic/486>.

Nobene izmed variant ne najdemo v Gigafidi.

Zveza *pod pasom* izhaja iz borilnih športov, tam so namreč udarci in brce pod pasom večinoma prepovedani.⁸¹ SSKJ navaja pod iztočnico *nizki* v terminološkem gnezdu zvezo *nizki udarec* 'pri boksu prepovedani udarec nižje od pasu'. V frazeološkem gnezdu pod isto iztočnico je navedeno: publ. za *dosego cilja se je posluževal tudi nizkih udarcev* 'nepoštenih sredstev'. Pod iztočnico *udarec* navaja v terminološkem gnezdu *nizki udarec* 'prepovedani udarec nižje od pasu', v frazeološkem gnezdu pa enako kot pri iztočnici *nizek*. V SSF ne najdemo ne zveze *pod pasom* ne frazema *nizki udarec*.

3.5.4 BREZGLAVI JEZDEC

V RJ sta zvezi *brezglavi jezdec* pripisana dva pomena. V pomenu 'nekdo, ki brezglavo jezdi oz. nekontrolirano jezdi v neznano' ni frazem, ker je dobesedna PBZ.

V pomenu 'nekdo, ki naredi nekaj brez premisleka, nekontrolirano' pa bi bil frazem, če dokažemo stalnost.

V SSKJ najdemo podobno razlago pod geslom *brezglav*: 1. ekspr. 'ki ravna brez presoje, premisleka': *nepremišljen in brezglav človek; brezglava množica / brezglava politika; vse njihovo početje je bilo brezglavo in zaletavo*.

V Gigafidi se *brezglavi jezdec* pojavi 131-krat, a niti pri enem primeru ne gre za frazeološko rabo. Omenja le grozljivko s tem naslovom in irsko legendo, po kateri naj bi film nastal.

3.5.5 CICIBAN ŠPRICER

V RJ je zvezi pripisan pomen 'jabolčni sok namesto vina, zgleda isto kot pravi, sam da je za pusije'. *Pusi* ima pomen 'kritični izraz okolice za človeka, ki očitno bije in izgubi bitko svojih pričakovanj v dokazovanju in naprežanju za višjimi rezultati, po merilih in zahtevah svojega oklepa – ega v odnosu do okolice; strahopetec'.

V Gigafidi za zvezi *ciciban špricer* oziroma *ciciban špricar* ni zadetkov, prav tako jih ni na spletu.

⁸¹ Izjema je tajski boks, pri katerem so udarci pod pasom v nasprotju z drugimi vrstami borilnih športov dovoljeni.

3.5.6 CIRKUS BREZ PLAHTE

V RJ je zvezi pripisan pomen 'brezupna, bedna ali skrajno tvegana prizadevanja oz. življenjski slog'. Ob tem pojasnjujejo, da besedna zveza »opozarja na nevarnost izpostavljanja vremenskim neprilikam oziroma neuspehu, če nastopamo pod milim nebom in ne pod plahto, šotorom (Ah, to je vse cirkus brez plahte!)«. Podoben primer je *cirkus brez mreže* (Klinc pa tak cirkus, ko telovadijo z mrežo!).

Besednih zvez *cirkus brez plahte* oziroma *cirkus brez mreže* ni najti ne v Gigafidi ne na spletu.

3.5.7 ZAVČEV TATU

Zveza s pomen 'kožna udarna modrica ali prebita arkada' je tako rekoč sopomenka za *Clayevo značko*.

V RJ je naveden primer: »Janez pa je grobijan. Njegova žena ima še po obrazu *zavčeve tatuje!*«

Zveze ne najdemo v Gigafidi, prav tako je ni na spletu.

3.5.8 CURA PLANŠARSKA

V RJ je zvezi *cura planšarska* pripisan pomen 'slabi obeti'. Zveze ne najdemo v Gigafidi. Najdemo pa v *Slovarju bovškega govora* ter v *Slovarju govorov Zadrečke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami* geslo *cura* ekspr. 'penis'.⁸²

3.5.9 CVETJE V JESENI

V RJ je zvezi *cvetje v jeseni* pripisan pomen 'jesenski herpes' (*Moral bi na zmenek, pa sem fasal cvetje v jeseni*).

V Gigafidi se zveza *cvetje v jeseni* pojavi 994-krat, večinoma gre za nefrazeološko rabo. Med primeri rabe ni niti enega s pomenom 'herpes', večinoma gre za 'ljubezen v poznih letih'.

3.5.10 ČEŠPLJEV KOMPOT

⁸² Dostopno na http://zalozba.zrc-sazu.si/sites/default/files/slovar_bovskega_govora.pdf; <http://www.fran.si/Search/File2?dictionaryId=195&Name=zadrecki%20132.pdf>.

Zvezi *češpljev kompot* je v RJ pripisan pomen 'vaginalni izločki, sploh sokovi, ki nastajajo med ljubljnjem'.

V Gigafidi se zveza pojavi 61-krat, od tega sta le dva (potencialno trije) primera frazeološke rabe ('slovenska parlamentarna palača, ki jo krasijo brezspolni nagci'; 'dame vseh sort'), za pomen iz RJ ('vaginalni izločki') ni zadetkov.

3.5.11 ČIPKARSKI KROŽEK

Po razlagi v RJ je *čipkarski krožek* 'šaljiv izraz za primer, ko kaka oseba na položaju, predvsem v šolstvu (npr. ravnateljica), pride v razred in, prepričana, da ga lahko z lahkoto obvlada, posede dijake v krog in jim kaj razlaga, dijaki pa strmijo vanjo kot v kako čudo'. Navajajo primera: »Pol je pa pršla pa je takoj začela tist svoj čipkarski krožek zganjat.«; »Sem pogledala skozi vrata – in kaj vidim: čipkarski krožek!«

V Gigafidi se zveza *čipkarski krožek* pojavi 7-krat; med temi ni niti enega primera v pomenu⁸³ iz RJ.

3.5.12 ČRNA VDOVA

V RJ za zvezo *črna vdova* navajajo pomena: 1. 'ljudsko ime za stolpnico časopisne hiše Delo. Zaradi črnega fasadnega plašča so jo tako poimenovali kmalu po postavitvi ob tedanji Titovi (danes Dunajski) cesti v Ljubljani (1982)' 2. 'Istoimeni pajek te ubije s strupom, časopis z novicami. Kogar pičijo novinarji, je (politično) mrtev'.

V Gigafidi se zveza *črna vdova* pojavi 903-krat; od tega je (po odštetju ponovitev) 65 primerov s pomenom 'stolpnica Dela oziroma časopisna hiša Delo'; z veliko začetnico je zapisanih 33 primerov, z malo pa 32. Primerov s pripisanim drugim pomenom iz RJ ni zaslediti.

3.5.13 DINOZAVROVA JAJCA

V RJ je zvezi pripisan pomen 'v belo plastiko ovite bale sena'.

⁸³ Tudi razlaga pomena je čudna, namesto pomena je opisana okoliščina, v kateri se rabi.

Kot navajajo, naj bi si »izraz izmislil snemalec nacionalne televizije, saj mu bale (pre)večkrat pokvarijo sicer lep kader s pristno slovensko pokrajino«.

V Gigafidi se zveza *dinozavrova jajca* pojavi 42-krat, vsi primeri so v dobesednem pomenu.

3.5.14 DVOSTRANSKI TISK

Zvezi *dvostranski tisk* je v RJ pripisan pomen 'ko si zaradi maksimalne ekonomičnosti obrišeš rit z obema stranema toaletnega papirja'.

V Gigafidi se zveza *dvostranski tisk* pojavi 105-krat, a niti pri enem ne gre za pomen, naveden v RJ.

3.5.15 DREK V VENTILATORJU

V RJ je zvezi *drek v ventilatorju* pripisan pomen 'okoliščine, ki si jih nikakor ne želimo'.

Sledita podrobnejša razlaga in primer: *Ko je nekaj slabo oziroma pokvarjeno, in je potrebno veliko znanja, truda in časa za vzpostaviti normalno stanje. Tako kot očistiti drek, ki ga je na vse strani raznesel ventilator. Na primer: Ključ od avta sem zaklenil, nimam rezervnega, pa imam drek v ventilatorju.*

V Gigafidi za omenjeno zvezo ni zadetkov, na spletu tudi ne.

3.5.16 GLUHA PEGA

V RJ je zvezi *gluha pega* pripisan pomen 'nezmožnost slišati, kar vsi slišijo; zvočna luknja' Naveden je primer: »Tazadna plata od Alye mi je pa čist u gluho pego padla.« Izraz spominja na zvezo *slepa pega*.

V SSF ni te besedne zveze, v SSKJ najdemo pod iztočnicama *pega* in *slep* v terminološkem gnezdu: anat. *slepa pega* 'za svetlobo neobčutljivo mesto mrežnice'. V nobenem od slovarjev še ni zveze *slepa pega*.⁸⁴

⁸⁴ Odlomek iz Gigafide: *Vsakdo med nami ima miselne slepe pege. Slepe pege oziroma polja nevednosti so neke vrste na glavo postavljenih kolesnic; sem sodijo tiste stvari, za katere se navadno ne zmenimo, ker jih ne razumemo. Tem poljem nevednosti do zdaj nismo namenili dovolj pozornosti. Za uspešnejše reševanje problemov bomo tako*

V Gigafidi za zvezo *gluha pega* ni zadetkov, pri brskanju po spletu smo jo našli le pri opisu umetniške razstave, a domnevamo, da ne gre za enak pomen.

3.5.17 KOKAKOLA PODN

V RJ je zvezi *kokakola podn* pripisan pomen 'očala z (izjemno) visoko dioptrijo'.

Zveze ne najdemo ne v SSF, ne v SSKJ, ne v Gigafidi, ne na spletu.

3.5.18 MIŠJEGA DREKCA DIM

V RJ je zvezi *mišjega drekca dim* pripisan pomen 'nič od nič; tako malo, da ni vredno besede'. Sinonima sta *pajkov jajček* in *pičkin dim*.

V SSF pojasnjujejo, da frazem za *mišjo dlako* z zanikano različico *niti za mišjo dlako* temelji na predstavi o majhnosti, nepomembnosti miši, kar seveda še bolj velja za njeno dlako. V zvezi s tem glej tudi frazeme *niti za las*, *za las je manjkalo*, *to ni mačji kašelj* ipd. V SSF najdemo še zvezo za *mišji rep* 'za las'.

V Gigafidi za zvezo *mišjega drekca dim* ni zadetkov.

3.5.19 MOBI V GOLAŽU

Kot pojasnjujejo v RJ, zveza *mobi v golažu* izraža veliko nesrečo, ki se je zgodila, in sočustvovanje s prizadetim. Navajajo primer: »*Aj, to je pa res mobi v golažu!*«

Zveze nismo našli ne v Gigafidi ne na spletu.

3.5.20 RAVNATELJEVA MALICA

V RJ je zvezi *ravnateljeva malica* pripisan pomen 'seks na delovnem mestu, po možnosti med ravnateljem in učiteljico; lahko tudi med drugim šefom in podrejeno delavko'.

Zveze ne najdemo v Gigafidi, na spletu prav tako ni zadetkov.

morali preveriti, ali se ti problemi ne prekrivajo z idejami, ki sodijo na naše polje nevednosti. (Vsak je lahko Einstein, 2003)

3.5.21 RJAVI BONTON

V RJ je zvezi *rjavi bonton* pripisan pomen 'združenje pasjih lastnikov'.⁸⁵

Zveze ne najdemo v Gigafidi, prav tako ne na spletu.

3.5.22 SEDMINA Z JAGODNIM SOKOM

V RJ je zvezi *sedmina z jagodnim sokom* pripisan pomen 'brezupno stanje, iz katerega se ni več moč izvleči, iziti oz. temu stanju ni videti konca'. Dodaja pojasnilo: »Sedmine so po slovenski tradiciji sicer žalostne, a je na njih prisoten alkohol, ki ustvari sproščeno in pogovorno vzdušje, ki nemalokrat preraste v na videz veder in vesel družabni dogodek v vaški gostilni. V primeru, da niti na sedmini ni ničesar, kar bi ustvarilo vedrejšo vzdušje, potem pogrebceem res ni več pomoči. Sok oz. katerakoli brezalkoholna pijača je lahko poljubnega okusa; v skrajnem primeru je to lahko celo voda.«

Zveze ne najdemo v Gigafidi, prav tako ne na spletu.

3.5.23 ŠTAJERSKA SOLATKA

V RJ je zvezi *štajerska solatka* pripisan pomen 'kozarec vina ob kosilu'.

Navajajo primer: *A bi zraven piščanca tudi malo štajerske solatke?*

V Gigafidi za zvezo *štajerska solatka* ni zadetkov.

3.5.24 TRETJA KUVERTA

V RJ je zvezi *tretja kuverta* pripisan pomen 'razmislek o odgovedi'. Naveden je zgled: »*Janez je pa odprl tretjo kuverta!*« 'dali so mu vedeti, naj spakira iz firme, drugače ga bodo dali na čevelj'.

Kot pojasnjujejo, motivacija najverjetneje izhaja iz vica, da vsak direktor pusti nasledniku tri kuverte, ki naj jih odpre, ko je res v velikih težavah.

Zveze ne najdemo ne v SSF ne v SSKJ.

⁸⁵ Najverjetneje motivacija izhaja iz zakona, po katerem je skrbnik psa dolžan za svojim hišnim ljubljencem počistiti pasje iztrebke.

V Gigafidi se zveza *tretja kuverta* pojavi 2-krat, a v nobenem primeru ne gre za pomen, naveden v RJ. Na internetu zveze nismo našli.

3.5.25 VEVERICA NA DREVESU

Zvezi *veverica na drevesu* je v RJ pripisan pomen 'nedosegljiva ženska'.

Zveze s tem pomenom ne najdemo ne v Gigafidi ne na spletu.

3.5.26 ŽIVA SKALA

V RJ je zvezi *živa skala* pripisan pomen 'trd, zabit učenec'. Naveden je primer: »*Temu ne gre nič v glavo. Njegovi možgani so živa skala.*«

V SSF najdemo pridevniški frazem *neomajen/trden kot skala*, a mu je pripisan drugačen pomen, in sicer 'zelo trden, neomajen'.

V SSKJ je zveza *živa skala* navedena kot zgled pod prvim pomenom besede *skala*: 1. *biti neomajen, trden kot skala / živa skala*. Enak pomen, kot je naveden v SSF, je pripisan besedi *skala* pod tretjim pomenom: 3. ekspr. 'odločen, nepopustljiv človek': *te skale z nobenim dokazom ne premakneš / bodi skala*. V frazeološkem gnezdu pa najdemo še en primer s podobnim pomenom, in sicer ekspr. *ta načrt je zadel ob skalo* 'so mu odločno, nepopustljivo nasprotovali'.

V Gigafidi se zveza *živa skala* pojavi 492-krat, med primeri ne najdemo niti enega s pomenom, navedenim v RJ. Tudi na spletu ni zadetkov za ta pomen.

SKLEP

Normativnost je v frazeologiji težje določljiva: stalnost oblike in pomena, ki je temeljna lastnost frazeoloških enot, je v rabi pogosto kršena. To se je potrdilo tudi ob naši analizi samostalniških frazemov iz *Slovarja slovenskih frazemov (SSF)* in iz spletne jezikovne zbirke *Razvezani jezik (RJ)*.

Pri primerih iz SSF ni bilo večjih težav, pri tistih iz RJ je bilo včasih potrebno dodatno preverjanje, saj gre večinoma za neknjižne enote. Frazeološkost smo preverjali v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ)*, v korpusu *Gigafida* ter po spletnih straneh. Pri izpisanih zvezah smo ugotavljali ustaljenost oblike in pomena, za našo analizo pa so pomembne tudi zveze, ki smo jih s takim preverjanjem izločili. To sicer ne pomeni, da nikjer, v nobeni slengovski ali idiolektalni rabi, zveza ne obstaja kot frazeološka, je pa njena raba zelo omejena (glede na uporabnike).

Gradivo smo primerjali tudi s stanjem v SSKJ, pri čemer se je izkazalo, da je v njem zbranih celo več samostalniških frazemov kot v SSF. Te frazeme (gl. podskupino 3.1) bi kazalo dodati v SSF. Prav tako bi bilo treba dodati v SSF nove pomene frazemov, za katere je dejanska raba potrdila ustaljenost (gl. *pranje možganov*).

Izpisane zveze bi lahko razvrstili po skupinah tudi na podlagi kakšnega drugega kriterija, jih obravnavali z drugih zornih kotov in tudi kako drugače interpretirali. V prihodnosti bi kazalo samostalniške frazeme podrobneje obdelati, saj zbrano gradivo ponuja kar nekaj možnosti za nadaljnje raziskovanje.

LITERATURA IN VIRI

Bogić, Mladen, 2015: *Kabinet čudes: uniforma blizu srca* (dostopno na: <http://www.delo.si/znanje/izobrazevanje/kabinet-cudes-uniforma-blizu-srca.html>)

Cunder Rešič, Karina, 2015: *Odprta kuhinja: Tudi fuzl in pohane kure so etnologija* (dostopno na: <http://www.delo.si/prosti-cas/kulinarika/odprta-kuhinja-tudi-fuzl-in-pohane-kure-so-etnologija.html>).

Derganc, Aleksandra, 2013: Nekaj paralel pri prevzemanju frazemov iz angleščine v ruščini in slovenščini. V: *Frazeološka simfonija: sodobni pogledi na frazeologijo*. Nataša Jakop, Mateja Jemec Tomazin (ur.). Ljubljana: Založba ZRC. 169–179.

Dolar, Kaja, 2015: *Razvezane metafore* (dostopno na http://slovenscina2.0trojina.si/arhiv-/2015/1/Slo2.0_2015_1_05.pdf).

Hladnik, Miran, 1991: *Povest*. Ljubljana: DZS (Literarni leksikon, 36).

Jakop, Nataša, 2006: *Pragmatična frazeologija*. Ljubljana: ZRC SAZU.

Jakop, Nataša, 2013: Frazeološki neologizmi v slovenščini. V: *Frazeološka simfonija: sodobni pogledi na frazeologijo*. Nataša Jakop, Mateja Jemec Tomazin (ur.). Ljubljana: Založba ZRC. 157–166.

Jakop, Nataša, 2014: *Živali v pragmatičnih frazemih: na primeru slovenščine* (dostopno na: <http://spotidoc.com/doc/2708062/%C5%BEivali-v-pragmati%C4%8Dnih-frazemih--na-primeru-sloven%C5%A1%C4%8Dine>).

Kržišnik, Erika. 1987: Prenovitev kot inovacijski postopek, *Slava št. 1*, Ljubljana: Filozofska fakulteta. 49–56.

Kržišnik, Erika, 1994a: Frazeologija kot izražanje v "podobah". V: Križaj-Ortar, M., Bešter, M. in Kržišnik, E.: *Pouk slovenščine malo drugače*. Trzin: Different. 91—102.

Kržišnik, Erika, 1994b: *Slovenski glagolski frazemi*. Doktorska disertacija. Ljubljana.

Kržišnik, Erika, 2005: Predvidljivost sintaktičnih transformacij frazemov v slovenskem jeziku. V: Alekseenko, M. (ur.). *Grani slova : zbornik naučnih statej k 65-letju prof. V. M. Mokienko*. Moskva: "Izdatel'stvo Elpis". 215–222.

Kržišnik, Erika, 2006: Izraba semantične potence frazemov. V: A. Vidovič Muha (ur.): *Slovensko jezikoslovje danes*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 259–273.

Logar, Nataša, Dobrovoljc, Kaja, Arhar Holdt, Špela, 2015: Gigafida : interpretacija korpusnih podatkov. V: Mojca Smolej (ur.): *Slovnica in slovar - aktualni jezikovni opis*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 467–477.

Menac, Antica, Fink Arsovski, Željka, Venturin, Radomir, 2014: *Hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb: Naklada Ljevak.

Prešern, Janja, 2000: *Šampinjoni/šampioni* (dostopno na: http://www.mladina.si/87655/mkviz/?utm_source=tednik%2F200041%2Fclanek%2Fm%2Dkviz%2F&utm_medium=web&utm_campaign=oldLink).

Rifkin, Jeremy, 2001: *Stoletje biotehnologije*. Ljubljana, Krtina.

Smole, Vera, 2007: Vprašanje kvalifikatorjev v slovenskih (frazeoloških) slovarjih knjižnega jezika in narečij (na primeru frazemov s sestavino rit, zadnjica, zadnja plat). V: *Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah: Europhras Slovenija 2005*, [Strunjan, 12.–14. september 2005], Erika Kržišnik – Wolfgang Eismann (ur.). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, 299–312.

Toporišič, Jože, 1973/74: K izrazju in tipologiji slovenske frazeologije. *Jezik in slovstvo* XIX, št. 8, 273–279.

Toporišič, Jože, 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

SPLETNI VIRI

Slovar slovenskih frazemov (dostopno na <http://www.fran.si/192/janez-keber-frazeoloski-slovar-slovenskega-jezika>)

Gigafida: Korpus slovenskega jezika (dostopno na <http://www.gigafida.net>)

Razvezani jezik: prosti slovar žive slovenščine (dostopno na <http://www.razvezanijezik.org>)

Slovar slovenskega knjižnega jezika (dostopno na <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>)

Slovar novejšega besedja slovenskega jezika (dostopno na <http://www.fran.si/131/snb-slovar-novejsega-besedja>)

PRILOGA

Tabela 1: Frazemi, ki se pojavijo v SSF in RJ

	FRAZEM OZ. POTENCIALNI NOVI FRAZEM	RJ		SSF		SSKJ	OBLIKOVNO PREKRIVANJE MED RJ IN SSF	POMENSKO PREKRIVANJE MED RJ IN SSF	
		OBLIKA	POMEN	OBLIKA	POMEN				
I. EVILIJEMAI NI Dobil ASTEK	1	ADAMOVO JABOLKO	adamovo jabolko	'Štrlina na sprednji strani vratu, zlasti dobro vidna pri odraslem moškem'	adamovo jabolko nevtr.; pren., tudi Adamovo	'vidna hrustančna izboklina na moškem vratu'	Adamov: • Adamovo jabolko in adamovo jabolko 'vidna hrustančna izboklina na moškem vratu' jabolko; 3. pog. Adamovo jabolko: iz vratu mu je štrlelo jabolko	/	v
	2	ADAMOVO REBRO	adamovo rebro	'Eva'	Adamovo rebro šalj.; pren.	'ženska'	rebro: • star. Adamovo rebro 'ženska'	/	gre za dva različna pomena, ki pa sta povezana kot prvotni (rj) - drugotni
	3	MODRI ANGEL	modri (plavi) angel	1. 'policist' 2. 'okoljska oznaka Modri angel, ki izvira iz Nemčije in potrjuje, da izdelek izpolnjuje merila za varovanje okolja in zdravja ljudi ter spodbuja razvoj na področju ekologije'	modri angel pog.; pren	1. 'policist'; 2. 'evropska filmska nagrada v spomin na Marlene Dietrich'; 3. 'Marlene Dietrich'	/	delno	drugi pomen je 1. različen, 2. vprašanje je, koliko je pri nas to znano
	4	BABILONSKI STOLP	babilonski/Babilonski stolp	'zmešnjava'	babilonski stolp ekspr.; pren.	'zmeda, zmešnjava' ¹ kaos,	babilonski: 1. • babilonski stolp po bibliji 'stolp, ki naj bi segal do neba'; 2. ekspr., v zvezi z zmešnjavo, zmeda 'zelo velik': vladala je prava babilonska zmešnjava; stolp: • babilonski stolp po bibliji 'ki naj bi segal do neba'	v	v
	5	BABJE LETO	babje leto	v pozno jesen podaljšano toplo poletje ^{1a}	/	/	leto ² : star. 'poletje' • poljud. babje leto 'doba lepega vremena v začetku jeseni', strok. babje poletje; poletje: 1. 'del leta med pomladjo in jesenjo' • meteor. babje poletje doba lepega vremena v začetku jeseni; indijansko poletje na ameriškem severu 'babje poletje'; babji; • meteor. babje poletje ali poljud. babje leto 'doba lepega vremena v začetku jeseni'	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati

6	BLAŽEV ŽEGEN	blažev žegen	placebo, neučinkovito zdravilo'	blažev žegen pog., ekspr.; pren., v povedni rabi, tudi kot primera	kar je neučinkovito, nekoristno'	blažev: pog., ekspr., v zvezi blažev žegen 'kar je neučinkovito': ta zdravila so blažev žegen; žegen: 6. pog., ekspr., v zvezi blažev žegen 'kar je neučinkovito': cepljenje je bilo blažev žegen	✓	enako kot pri Eva 'ženska'; blažev žegen je najprej neučinkovito zdravilo, nato pa posplošeno na vse neučinkovito
7	KURJI BRITOF	kurji britof	trebuh ljubitelja pohanih piščancev'	kurji britof vulg.; pren.	1. velik trebuh 2. debel človek, debeluh	kurji: ● vulg. imel je trojen podbradek in kurji britof velik trebuh; britof: vulg. imel je trojen podbradek in kurji britof 'velik trebuh'	✓	RJ spet bolj konkreten in usmerjen na posamezno, v bistvu na neki način oba pomena iz SSF povezana
8	ČRNA OVCA	črna ovca	1. 'nekdo, ki izstopa in je drugačen od drugih v negativnem smislu' 2. 'nekdo, ki je zaradi svoje drugačnosti ali preteklosti tako ali drugače izobčen ali žrtev diskriminacije'	črna ovca 'ekspr.; pren, v povedni rabi	kdor je v primerjavi z drugimi drugačen, slab'	ovca, črn: ● ekspr. je črna ovca v družini 'edini, ki je drugačen, slab'	✓	RJ ima 2 pomena: 2. je posledica 1.
9	ČRNA SMRT	črna smrt	epidemija kuge'	črna smrt ekspr., pesn. prispodoba	kuga, smrt'	smrt, črn: ● star. črna smrt 'kuga'	✓	✓
10	ČRNO ZLATO	črno zlato	koks ²	črno zlato publ.; pren.	premog; nafta'	zlato, črn: ● publ. črno zlato 'premog'	✓	tu gre za dva pomena - stari pomen (premog - koks je vrsta premoga - spet poimenovanje posameznega proti nadpomenki), no vi pomen (nafta)
11	ŠESTI ČUT	šesti čut	intuicija, jasnovidnost'	/	/	čut, šesti: ● pomagal ji je njen šesti čut 'intuicija, nagon'	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
12	GOSPODOV DAN	gospodov dan	nedelja'	gospodov dan nevtr.; pren., tudi Gospodov	nedelja'	gospodov: vnes. gospodov dan 'nedelja' dan; /	delno zapis (izgovor)	✓
13	GREŠNI KOZEL	grešni kozel; dežurni krivec ³	vsakdo, posameznik ali skupina, na katerega naložijo grehe kakšne skupnosti'	grešni kozel ekspr.; pren.; žrtveni kozel	oseba, stvar, ki jo neupravičeno, po krivici obdolžijo česa'	koz. grešen: ● ekspr. vzdihovali so nad napakami in iskali grešnega kozla 'osebo, ki bi jo obdolžili krivde zanje' stalne zveze žrveni kozel' ni	dana je v RJ veliko bolj rabljena sopomenska zveza kakor v SSF	pomenski opis v RJ je zelo nestrokovno – 'naložiti grehe komu'

12	HLADEN TUŠ/HLADNA PRHA	hladen tuš	1. 'novica, ki nas ohladi, da izgubimo navdušenje, upanje ...'; 2. 'slaba novica, slabi športni rezultat (glede na velika pričakovanja akterjev, javnosti ...)	hladen tuš ekspr.; pren., tudi kot primera hladna prha ekspr.; pren., tudi kot primera ⁵	razočaranje, neprijetno presenečenje'	túš ² pog. prha: kopalnica s tušem / vroč tuš; novica je nanjo delovala kot mrzel tuš / stopiti pod tuš // srečanje je bilo hud tuš zanj 'hudo razočaranje, neprijetno presenečenje' prha: 3. ekspr. razočaranje, neprijetno presenečenje: to je bila huda prha zanj; prijatelji kluba so ob tekmi doživeli hladno prho Hladen, mrzel: /	v	razmerje vzrok (RJ) - posledica (SSF)
13	HUDA URA*	huda ura	katastrofalno neurje'	ni sam. f. ⁶	gl. opombo 6	ura: • huda ura 'neurje'; ekspr. doma bo spet huda ura 'kričanje, prepiranje, pretepanje'; drži se kot huda ura 'jezno' hud: '6. ki prinaša trpljenje, težave: hudi časi so bili takrat; // huda ura 'neurje'	v	ne moremo primerjati
14	ISTI ŠMOR(E)N	isti šmorn	nekaj, kar je enakovredno nečemu'.	isti šmor(e)n nižje pog.; pren., tudi v medn. rabi	kar je enakovredno čemu'	šmoren: • nižje pog. naj mu kaj rečem ali ne, isti šmorn 'vseeno je'	delno zapis (izgovor)	v
15	JARA KAČA* / [KOT] POVEST O JARI KAČI [IN STEKLEM POLŽU]	jara/Jara kača, Stekli/stekli polž; pravljica o Jari kači, o Steklem/steklem polžu ⁷	ni naveden ⁸	[kot] povest o jari kači [in steklem polžu] ⁹ ekspr.; pren., navadno kot primera	kar že dolgo traja in kaže, da se še dolgo ne bo končalo ¹⁰	kača: 1. breznog plazilec z dolgim, valjastim telesom • star. povest o jari kači in steklem polžu 'povest, ki je ni'; ekspr. ta zadeva je kot povest o jari kači 'že dolgo traja in kaže, da se še dolgo ne bo končala' jar: jar ² star. jezen, razdražen: jara kača • ekspr. ta zadeva je kot povest o jari kači 'že dolgo traja in kaže, da se še dolgo ne bo končala' polž: • star. povest o jari kači in steklem polžu 'povest, ki je ni' stekel: • star. povest o jari kači in steklem polžu 'povest, ki je ni'; prim. steči ² povest: / pravljica: / zgodba: /	delno	ne moremo primerjati
16	KAČJA SLINA	kačja slina	žganje, šnops'	kačja slina pog.; pren.	žganje, žgana pijača'	slina, kačji: • pog.; šalj. kačja slina 'žganje'	√	√
17	KNJIŽNI MOLJ	knjižni molj	kdor stalno bere knjige'	knjižni molj ¹¹ ekspr.; pren.	kdor zelo veliko bere, študira'	molj, knjižen: • ekspr. 'kdor zelo veliko bere, študira'	√	delno
18	KOLUMBOVO JAJCE	kolumbovo jajce	rešitev, ki se zdi povsem jasna in očitna šele po tem, ko jo je nekdo izrekel'	Kolumbovo jajce ekspr.; pren., tudi kot primera	navidez nerešljiv problem, enostavno in domiselno rešen'	jajce, Kolumb: • ekspr. Kolumbovo jajce 'navidez nerešljiv problem, enostavno in domiselno rešen'	/	delno
	PARADNI KONJ*	paradni konj	nekaj ali nekdo za zgled, nekaj ali kdo, s katerim s ponašaš, najboljši primerek'	/	/	ne gre za frazeološko rabo 11a	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati

19	KOVAČEVA KOBILA	kovačeva kobila ¹²	kdor opravlja nek poklic, svojim bližnjim ne zagotovi dobrin svojega poklica ¹³	kovačeva kobila ekspr.; ed., pren.	'pojav, da to, kar kdo obdeluje, proizvaja ali se ukvarja s čim, ni na razpolago njemu in njegovim bližnjim'	/14	√	delno
20	KRISTUSOVA LETA*	kristusova leta	33 let'	ni sam. f. ¹⁵	gl. opombo 15	ni sam. f. ¹⁶	/	delno
21	KRISTUSOVA NEVESTA	Kristusova nevesta	nuna; ženska, ki se odloči, da bo živela v skromnosti in čisti pobožnosti ter delala brezplačno samo za dobrobit Cerkve, ljudi in zveličanje svoje duše; ženska, ki svojo nedolžnost hrani za Kristusa'	Kristusova nevesta knj., zastar.; pren.	nuna, redovnica'	/17	√	√
22	MODRA KUVERTA	modra kuverta	podkupnina'	/	/	ovojnica: 1. 'papir, prepognjen in zlepljen tako, da nastane vrečka, navadno za pisma' • ekspr. brez modre ovojnice ni šlo 'podkupnine'; <u>kuverta</u> : • ekspr. prejemal je težke kuverte 'visoke denarne podkupnine'; moder: /	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
23	KURJA POLT	kurja polt	ni opisa	kurja polt ekspr.; pren. kurja koža nar.; tudi pren. ¹⁸	groza'	kurji: nanašajoč se na kure: / kurja polt 'zaradi mraza ali groze naježena koža'; polt: // 'površina (človeške) kože, zlasti na obrazu'; / kurja polt 'zaradi mraza ali groze naježena koža'; ekspr. kurja polt ga obliva, spreletava 'se pojavlja, razširja po telesu, delu telesa navadno zaradi razburjenja, strahu'	√	ne moremo primerjati
24	LABODJI SPEV	labodji spev	za opis uspeha po dolgotrajni neopaženosti ustvarjalca, čeprav slutimo, da bo ta vendarle tudi njegov zadnji'	labodji spev knj., ekspr.; pren. labodja pesem knj. ekspr.; pren.	1. ustvarjalčevo zadnje pomembno delo pred smrtjo; 2. zadnje dejanje, dosežek pred slovesom koga sploh'.	pesem: • knjiž., ekspr. labodja pesem 'pesnikovo, pisateljevo, skladateljevo zadnje pomembno delo pred smrtjo'; spev: • vznes. 'pesnikovo, pisateljevo, skladateljevo zadnje pomembno delo pred smrtjo'; <u>labodji</u> : • knjiž., ekspr. labodja pesem ali vznes. labodji spev 'pesnikovo, pisateljevo, skladateljevo zadnje pomembno delo pred smrtjo'	√	delno
25	LANSKI SNEG*	lanski sneg	stara, zapadla, potekla novica'	ni sam. f. ¹⁹	gl. op. 19	/20	/	delno
26	LESKOVA MAST	leskova mast	palica za vbijanje poslušnosti v otroške riti'	leskova mast in brezova mast s kvalifikatorjema ekspr.; pren.; leskovo olje, brezova mast, brezovo olje, brezova kaša ²¹	'brezova šiba; udarci s šibo' oziroma 'leskova šiba; udarci s šibo'	ni sam. f. ²²	√	√

27	LJUBLJANSKA SRAJCA	ljubljska srajca	jara gospoda'	ljubljska srajca šalj.; pren.; mestna srajca	po rodu Ljubljančan'	srajca in ljubljanski: • šalj. on je ljubljanska srajca 'po rodu Ljubljančan'; mesten: /	√	/
28	VEČNA LOVIŠČA*	večna lovišča; ob tem še prenovitev: <i>Metod Trobec je odšel v večna kurišča.</i>	ni opisa	/	/	lovišče: • šalj. lovec je odšel, se preselil v večna lovišča 'umrl'; večen: • šalj. lovec se je preselil v večna lovišča 'umrl'	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
29	MAJHNA RIBA	mala riba	imeti majhen pomen (v poslu)'	majhna riba ekspr.; pren., v povedni rabi	kdor ima v kaki organizaciji, dejavnosti zlasti negativni pomen, vlogo, kot jo določa prilastek'	/ ²³	RJ: določna oblika; SSF: nedoločna	/
30	MAČJI KAŠELJ	mačji kašelj in prenovitev kačji mašelj	preprosta stvar, ki skoraj ni omembe vredna; <i>drekec pekec</i> ; angl. ekvivalent: <i>piece of cake</i> '	mačji kašelj ekspr.; pren., v povedni rabi, navadno z nikalnico ni; mačje/mačkine solze ekspr.; pren., mn., navadno nikal. to niso	majhna, nepomembna stvar'	ni sam. f. ²⁴	√	√
31	MEDVEDJA USLUGA	medvedja usluga, pasja usluga	usluga, ki to ni – ne pripomore k rešitvi, včasih naredi več škode kot koristi'	medvedja usluga ekspr.; pren. ²⁵	kar komu bolj škodi kot koristi'	ni sam. f. ²⁶	√	√
32	MILA JERA	mila jera ²⁷	cmerava oseba'	mila jera (Jera) ekspr.; pren. ²⁸	malodušen, neodločen človek; cmera, cmeravec, jokavec.'	jera in Jera: ekspr., v zvezi mila jera in mila Jera 'malodušen, neodločen človek'; domovina potrebuje junakov, ne pa milih jer; drži se kakor mila jera 'ima malodušen, neodločen izraz' // kdor (rad) joka: ti otroci so mile jere; mila jera: mila jera/Jera ekspr. 'malodušen, neodločen človek'; domovina potrebuje junakov, ne pa milih jer; drži se kakor mila jera 'ima malodušen, neodločen izraz' // kdor (rad) joka: ti otroci so mile jere ²⁹	delno	delno
33	BOŽJA NJIVA	božja njiva	pokopališče'	/	/	njiva, božji: • vznes. božja njiva 'pokopališče'	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
34	NEŽN(EJŠ)I SPOL	nežnejši spol	ženske'	nežni ekspr.; pren.; lepi knj.; pren., primernik lepši; šibkejši spol ekspr.; pren.	ženske'	spol: 1. značilnosti, po katerih se bitja delijo na moška in ženska: // oseba glede na te značilnosti: odnosi, privlačnost med spoloma / knjiž. lepi spol 'ženske'; šalj. predstavniki močnejšega spola 'moški'; ekspr. nežni spol 'ženske'; nežni: • ekspr. nežni spol 'ženske'; lep: • knjiž. lepi spol 'ženske'; šibek: • ekspr. šibki spol 'ženske'	delno	√

35	OSLOVSKA UŠESA	oslovska ušesa	vogali v knjigi'	oslovska ušesa ekspr.; mn., pren.	'zavihani, zmečkani ogli papirja'	oslovski: ● ekspr. knjige, zvezki imajo oslovska ušesa 'imajo zavihane, zmečkane ogle'; uho: 5. mn., ekspr. 'zavihani, zmečkani ogli': njegove knjige so izdelane, vse imajo ušesa; poravnati oslovska ušesa pri zvezkih	✓	✓
36	SIVI PANTER*	sivi panterji ³⁰	1. 'upokojenci, starejše osebe'; 2. z zahoda prevzeto poimenovanje za 'starejšo populacijo z veliko kupno močjo in zavidljivo količino prostega časa'	/	/	SSKJ: /; SNB: sivi panter člov. ekspr. 'starejši postaven, sposoben moški': Hollywood ga potrebuje kot nekakšnega sivega panterja akcijskega filma	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
37	PAPIRNATI TIGER	papirnati tiger, brezzobi tiger	1. metafora za nekaj na videz pretečega ali nevarnega, a v resnici neškodljivega; 2. oznaka za različne osebe, zakone, ukrepe ali institucije, ki naj bi uveljavljale svojo avtoriteto, vendar so pri tem več kot očitno neuspešne in neučinkovite'	papirnati tiger/zmaj; brezzobi tiger, vsi z oznakami publ.; pren.; za osebe in stvari	'kdor je samo navidez nevaren; kar je samo navidez varno'	zmaj: ● publ. njihova vojska je papirnat zmaj 'nestvarna, navidezna nevarnost'; tiger, papirnat, brezzob: /	✓	✓
38	KURJA ČREVA*	kurja čreva, pasja čreva ³¹	razvlečeno in neatraktivno (npr. neatraktivna vsebina, dolga pot ...)	ni sam. f. ³²	gl. op. 32	črevo: cevast prebavni organ v trebuhu: / pot se vleče kot (kurja) čreva 'zelo' kurji: nanašajoč se na kure: kurje jajce, meso; kurje perje; pot se vleče kot (kurja) čreva 'zelo'	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
39	INDIJANSKO POLETJE*	indijansko poletje	neobičajno topel konec oktobra oz. začetek novembra' (uvoženo iz Amerike); po slovensko: babje leto, tudi Martinova jesen, kar se navezuje na tradicijo poimenovanja po pomembnih svetnikih na določen dan'	/	/	indijanski: ♦ meteor. indijansko poletje na ameriškem severu 'doba lepega vremena v začetku jeseni'; babje poletje; poletje: I. 'del leta med pomladjo in jesenjo' ♦ astr. meteor. babje poletje 'doba lepega vremena v začetku jeseni'; indijansko poletje na ameriškem severu 'babje poletje'; leto ² : star. 'poletje' ● poljud. babje leto 'doba lepega vremena v začetku jeseni', strok. babje poletje	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
40	PASJA PROCESIJA*	pasja/svinjska procesija	prireditev, na kateri se zbere večina ljudi, velika množica, pa čeprav brez pomembnejšega razloga; nepomembna prireditev'	/	/	SSKJ: /; SNB: pasja procesija ekspr. 'nepomembna javna prireditev': udeležiti se vsake pasje procesije; Ob sobotah in nedeljah se ne dogaja tako rekoč nič, če hočejo novinarji napolniti strani, morajo na skoraj vsako pasjo procesijo	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
41	NOVINARSKA/ČASNIKARSKA RACA	novinarska raca	izmišljena novica'	[časnikarska] raca ekspr.; pren., tudi nikal.; [novinarska] raca	izmišljena novica v časopisu'	raca: 2. nav. ekspr. 'izmišljena novica v časopisu': izmišljati si race; v današnjem časopisu je več rac / časnikarska, novinarska raca; časnikarski: ● časnikarska raca 'izmišljena novica v časopisu'; novinarski: /	✓	✓

42	GRDI RAČEK*	grdi raček	ni opisa	/	/	SSKJ: /; SNB: grdi raček eksp. 1. člov. 'kdor je sprva grd, manj uspešen, kasneje pa se kljub drugačnim pričakovanjem izkaže za lepega, uspešnega': Temnolaska pravi, da je bila v mladosti grdi raček, danes pa velja za eno najbolj privlačnih žensk na svetu 2. 'kdor ali kar ima navadno med vsemi najbolj neprimerne, nesprejemljive lastnosti': Telekomunikacijski trg je ob siceršnji kar ugodni oceni znova grdi raček tokratnega ocenjevanja države in njene pripravljenosti na vstop v Evropsko unijo	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
43	RDEČA NIT	rdeča nit	ni opisa, le francoska ustreznica <i>fil rouge</i>	[kot] rdeča nit eksp.; pren., tudi kot primera ³³	kar je v celotnem pojavu bistven sestavni del'	<u>nit</u> : 3. eksp., s prilaskom 'kar je v celotnem pojavu bistven sestavni del': ti odnosi so idejna nit romana; govornik se je zmedel, nato pa znova našel nit zgodbe / to je rdeča nit vseh pogovorov; <u>rdeč</u> : • eksp. to je rdeča nit vseh pogovorov 'bistveni sestavni del'; <u>vleči se</u> : • ta misel se kot rdeča nit vleče skozi vse pesnikovo delo 'se pojavlja kot bistveni sestavni del'; <u>zgodba</u> : 1. kar kdo pripoveduje o resničnih ali izmišljenih dogodkih, povezanih v celoto: • vsakdo ima svojo zgodbo 'vsakdo ima, živi svoje življenje'; eksp. to je že druga zgodba o tem zdaj ne bomo govorili // lit. 'smiselno si sledeči dogodki v literarnem delu': avtor razplete zgodbo v romanu; besedilo nima izrazite zgodbe; okvirna, osrednja, stranska, vstavljena zgodba; nit zgodbe; <u>pripoveden, idejen, misel</u> : /	√	ne moremo primerjati
44	SALOMONSKA REŠITEV	salomonska rešitev, ob tem še prenovitev šalamunska rešitev	zelo preudaren, zelo pameten ^{33a}	/	/	<u>salomonski tudi salomonski</u> : eksp. 'zelo preudaren, zelo pameten'; salomonski odgovor; najti salomonsko rešitev / salomonska razsodba; <u>salomonsko tudi salomonsko</u> prisl.: problem salomonsko rešiti; salomonsko modro se je temu izognil; <u>rešitev</u> : /	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
45	JUDEŽEV POLJUB	judežev poljub	ni opisa	/	/	<u>judežev in Judežev</u> : v zvezah: eksp. judežev denar ali judeževi groši 'denar, pridobljen z izdajo, lažjo'; eksp. judežev poljub 'hinavski, neiskren'; <u>poljub</u> : /	√	ne moremo primerjati

46	RDEČI PETELIN	rdeči petelin	1. 'ogenj'; 2. 'komunistični postavljac'	rdeči petelin ekspr.; pren. ³⁴	'požar'	³⁵ petelin: 4. ekspr., navadno s prilastkom 'ogenj, požar': na strehi se je pokazal ognjeni, rdeči petelin / goreči petelin se je preselil še na sosednjo hišo; ● ekspr. posaditi, spustiti komu (rdečega) petelina na streho 'zažgati komu hišo'; rdeči: ● ekspr. posaditi, spustiti komu rdečega petelina na streho 'zažgati komu hišo'; spustiti: ● ekspr. spustiti komu (rdečega) petelina na streho 'zažgati komu hišo'; streha: ● ekspr. posaditi, spustiti komu (rdečega) petelina na streho 'zažgati komu hišo'; posaditi, ukrotiti, hiša: /	√	delno
47	RUMENI TISK	rumeni tisk	ni opisa	rumeni tisk	senzacionalistični tisk'	/	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
48	SEDMA SILA	sedma sila	ni opisa	/	/	silā, sedmi: ● publ. predstavniki sedme sile novinarji, poročevalci'	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
49	SLEPI POTNIK	slepi potnik	ni opisa	slepi potnik	potnik, ki nima vozne karte'	potnik: 'kdor se premika iz kraja v kraj, zlasti s prevoznim sredstvom': na postaji je izstopilo precej potnikov; / slepi potnik 'ki nima voznega listka'; slep: ● slepi potnik 'potnik, ki nima voznega listka'	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
50	SMRTNA TIŠINA	smrtna tišina	1. 'tišina, ki je zavladala po nekem bučnem dogodku'; 2. 'tišina, ki jo občutimo v strahu ali nelagodju'	grobna tišina ekspr.; pren.: tišina, [da] bi lahko slišali šivanko pasti ekspr.; primera, pogoj. bi; tišina kot v cerkvi ekspr.; primera; tišina kot v grobu ekspr.; primera	velika tišina' 'zelo tiho, velika tišina' 'velika tišina, zelo tiho' popolna tišina, grobna tišina	tišina: 'stanje brez glasov, šumov'; tišina je bila popolna; globoka, velika tišina; ekspr. gluha, grobna tišina; ekspr. mrtva globoka, popolna, smrtna tišina popolna; tišina noči / v tišini parka se je zaslišal korak // 'stanje brez hrupa, govorjenja': v razredu je nastala tišina; kratka, mučna tišina; popolna, ekspr. stroga tišina; delati v tišini; ekspr. nastala je taka tišina, da bi slišal šivanko pasti 'zelo velika'; smrt: 2. ekspr. 'ki se pojavlja v visoki stopnji, v močni obliki'; povsod je bila smrtna tišina; groben: 2. ekspr. 'tak kot v grobu': ulice so bile pogreznjene v groben molk; v sobi je zavladala grobna tišina; šivanka: ● ekspr. nastala je taka tišina, da bi slišali šivanko pasti 'zelo velika'; cerkev: 1. 'stavba, namenjena za krščansko bogoslužje': ljudje gredo iz cerkve; stati pred cerkvijo; božjepotna, farna, stolna cerkev; baročna, gotska cerkev; cerkev sv. Petra; hlad cerkve; vidi se stolp domače cerkve; tiho kakor v cerkvi; grob: 'prostor v zemlji za pokop mrliča'; pokopati, položiti koga v grob; spustiti krsto v grob / pesn. črni, hladni grob; molči kot grob; bilo je tiho kakor v grobu	/	/
51	SPRANA RIT	sprana rit	pogovorna oznaka za izražanje nezadovoljstva ali razočaranja nad okusom kave'	sprana rit, gl. tak, kot bi si pes jajca opral v njem (vulg.; primera)	ki ima bled, neizravit, zanič okus'; 'slaba kava'	³⁶	√	√

52	SVETA KRAVA	sveta krava, Sveta krava ¹³⁷	ni opisa, slovenska ustreznica: zaščitena kot kočevski medved ³⁸	sveta krava ekspr.; pren.	nedotakljiva oseba, skupina ali stvar'	/39	delno	√
53	ŠPANSKA VAS	španska vas ⁴⁰	povsem nepoznana tematika, nekaj zelo oddaljenega, nevednost'	kaj je za koga/komu španska vas, španska vas ekspr.; v povedni rabi, 3. os. , to je za koga/komu španska vas, to so zame španski kraji, deveta vas/dežela ekspr.; pren.	kar je popolnoma neznano' deveta dežela: 1. pravljica daljna in neznana dežela; 2. dežela, v kateri se človeku zelo dobro godi	vas, španski: ● ekspr. to je zame španska vas 'to mi je popolnoma neznano'; dežela: 1. 'obsežnejše, s kakimi značilnostmi povezano, zaokroženo ozemlje': govornica se je hitro raznesla po deželi; / deveta dežela v pravljicah 'daljna; v kateri se človeku zelo dobro godi'; deveti: ● deveta dežela v pravljicah 'daljna dežela; dežela, v kateri se človeku zelo dobro godi'; kraj: /	√	√
54	NE(JE)VERNI TOMAŽ	nejeverni Tomaž	skeptik, dvomljivec'	/	/	Tomaž: ekspr., v zvezi neverni Tomaž 'kdor (česa) ne verjame': ne bodi tak neverni Tomaž; tudi najbolj neverne Tomaže je prepričal; nejeveren: 1. 'ki (česa) ne verjame; neveren': ne bodi tako nejeveren / še vedno mu ne verjame, ta nejeverni Tomaž; neveren: 1. 'ki (česa) ne verjame': ob njenih besedah je bil videti neveren in potr / ekspr., v zvezi neverni Tomaž 'kdor (česa) ne verjame': ne bodi tak neverni Tomaž; kljub prepričevanju so ostali neverni Tomaži	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
55	TOPOVSKA HRANA	topovska hrana	ni opisa ⁴¹	[kot] topovska hrana publ.; pren., tudi kot primera ⁴²	1. 'kdor je izpostavljen smrtni nevarnosti v vojnah za tuje koristi'; 2. 'kdor je brez možnosti proti močnejšim tekmečem v športu, igrah, poslu'	topovski: ● publ. ljudstvo so uporabili kot topovsko hrano v boju za tuje interese 'ljudstvo se je moralo izpostavljati smrtni nevarnosti v vojnah za tuje koristi'; hrana, kanon: /	√	ne moremo primerjati
56	TRETJI SVET	tretji svet	ni opisa	tretji svet publ.; pren.	države z nizkim narodnim dohodkom'	tretji: ● publ. tretji svet 'države z nizkim narodnim dohodkom'; svet: 4. 'zemlja kot življenjski prostor ljudi': prizadevati si za mir na svetu; počutil se je kot državljani sveta / prva socialistična država na svetu; glavna industrijska sila na svetu / publ. v tem delu sveta je nastalo nevarno žarišče vojne // 'tuje, daljne dežele, države': iti v svet; hoditi, potovati po svetu; biti znan doma in po svetu; dogajanje, razmere v svetu; država je začela navezovati stike s svetom; konference so se udeležili predstavniki z vsega sveta iz veliko različnih držav // ekspr.: široki svet; to je naše okno v svet / publ. tretji svet 'države z nizkim narodnim dohodkom'	√	ne moremo primerjati
57	TRINAJSTO PRASE	(ko) trinajsto prase ⁴³	1. 'biti sam, osamljen, zapostavljen, izoliran, nikomur ni mar zate, se ti ne posveča'; 2. 'nekdo je odveč, zanj ni prostora'	trinajsto prase pog., ekspr.; pren., v povedni rabi, tudi kot primera ⁴⁴	'kdor, kar je kje odveč, nepotreben, nepotrebno'	/45	√	√

58	ŽILICA ZA KAJ/ (UMETNIŠKA) ŽILICA	umetniška žilica ⁴⁶	nagnjenost, sposobnost, talent, nadarjenost ¹	ni sam. f. ⁴⁷	gl. op. 47	žila: 2. ekspr., navadno s prilastkom 'dar, sposobnost': ima pesniško žilo; prirojena trgovska žila // 'nagnjenje, potreba': pretepaška žila se mu je umirila; žilica: 2. ekspr., s prilastkom 'dar, sposobnost': ima pesniško žilico; zatajiti je moral svojo slikarsko žilico // 'nagnjenje, potreba': upreti se svoji potepuški žilici; • ekspr. žilica mu ni dala miru, da se ne bi pobahal 'ni se mogel premagati'; ekspr. zdaj si ga potipal za pravo žilico 'povedal, vprašal si tisto, za kar se najbolj zanima, kar ga najbolj prizadene'	v SSF samo glagolski frazemi	✓
59	SONČNA UPRAVA*	sončna uprava ^{47a}	1. 'neobstoječa pristojna avtoriteta' (posmehljivo): Kar na sončno upravo se pritoži, če ti ni kaj prav; Pritoži se bratu, mami, kanarčku, ribici ali pa sončni upravi; 2. 'nebeška služba, pristojna za vreme'; 3. nekoč 'udobna služba v državnih podjetjih, kjer so zaposleni prejemale plačo ne glede na sposobnosti oz. (ne)opravljeno delo; 4. danes 'zavod za zaposlovanje'; 5. 'državna (občinska, mestna) uprava na splošno'	/	/	uprava, sončen: • pog., šalj. lahko se pritožiš na sončno upravo 'nikamor se ne moreš pritožiti'; pog., šalj. zaposlen je pri sončni upravi 'nikjer; sploh ni zaposlen'	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
60	VELIKA ŽIVINA	velika živina	pomembnejš (kot velika riba, vendar z rahlo manj občutnim negativnim prizvokom)	[velika] živina ekspr.; pren.	kdor ima pomembnejši družbeni položaj	živina: 3. ekspr., navadno s prilastkom 'kdor ima pomembnejši družbeni položaj': spoznal je vse živine te ustanove; biti pomembna, velika, vplivna živina / ministrska, politična živina	✓	✓
61	VIŠJA MATEMATIKA	višja matematika	1. 'v splošnem težja matematika, ki jo [sic!] ne razume vsak; 2. 'izgovor za goljufanje' v črtici Prežihovega Voranca; 3. 'šaljiva pripomba na kaj narobe izračunano'; 4. 'nejevoljna in ironična pripomba, da je kaj višja. matematika, če kdo česa ne zna, čeprav v resnici ni tako težko'	višja matematika ekspr.; pren., navadno to je višja matematika, tudi nikal. ⁴⁸	kar je težko razložiti, razumeti'	visok, matematika: • ekspr. to je višja matematika 'izraža, da je kaj težko razložiti, razumeti'	✓	delno
62	VIŠJA SILA	višja sila	nesporen razlog, opravičilo, ki nas odvezuje odgovornosti'	višja sila ekspr.; ed., pren.	nepredvidljiv in neobvladljiv sovpad, splet okoliščin'	sila: ♦ višja sila 'nepredvidljiv in neodvnljiv, nepričakovan zunanji dogodek'; visok: • ekspr. višja sila 'nepremagljiva ovira' ♦ višja sila 'nepredvidljiv in neodvnljiv, nepričakovan zunanji dogodek'	✓	/

	63	ZELENI VAL*	zeleni val	ugodna pretočnost semaforiziranih križišč' /	/	val, zelen: • žarg., avt. zeleni val 'druga za drugo usklajeno prižigajoče se zelene luči na zaporednih semaforjih'	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati	
	64	ZELENO ZLATO	zeleno zlato	hmelj'	zeleno zlato publ.; pren.	1. 'hmelj', 2. 'olivno olje', 3. 'gozdovi, les, nasadi'	zlato: • publ. obirati zeleno zlato 'hmelj'; zelen: • publ. zeleno zlato 'hmelj'	√	delno
	65	ZLATA PTIČKA*	zlata ptička	1. 'motivacijsko tekmovanje za neješče otroke; kdor prvi poje obrok, je zlata ptička, zadnji je črna vrana' 2. 'ženska, ki rada pogoltno vsebino'	/	/	zlat: • otr. ti si pa danes zlata ptička kot pohvala pri jedi 'si prvi pojedel'	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
	66	PASJE ŽIVLJENJE	pasje življenje	težko, bedno življenje'	/	/	življenje: 3. s prilastkom 'bivanje, obstajanje človeka' e) glede na vrednost, ki je odraz določenih življenjskih prizadevanj, razmer: ekspr. pasje življenje 'brezdomcev'; pasji: 4. ekspr. 'ki povzroča velike težave, neprijetnosti': naj hudič vzame ta pasji svet; le kako bi uredili to pasjo zadevo / to delo je prav pasje / doživeli smo pasje čase; to je pasje življenje	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
	67	BANANSKA REPUBLIKA	banana/bananska republika	1. 'nesamostojna država; marioneta, podložnica veselil'; 2. 'država, ki ji vlade postavlja in zamenjuje tuji kapital; neokolonijalizirana [sic!] država'; 3. 'država z enostranskim gospodarstvom' ⁵¹	banana republika publ.; pren.; banana država, bananska republika/država; bananska država	manjša gospodarsko in politično nerazvita država'	državica: 'manjšalnica od država'; državica je hitro propadla / slabš. bananske države 'v Latinski Ameriki'; bananski: 'nanašajoč se na banana'; bananska hrana / publ., slabš. bananske države 'državice v Latinski Ameriki'	√	delno
LJEMALNI SAMOSTALNIK	68	INDIJA KOROMANDIJA	indija koromandija (tudi: Indija Komandija)	dežela, v kateri se cedita med in mleko; objubljena dežela; utopija'	/ ⁴⁹	gl. op. 49	Indija Koromandija: 'po ljudskem verovanju dežela, kjer je vsega dovolj, kjer je zelo dobro': babica jim je pravila o Indiji Koromandiji / ekspr. vsa njena Indija Koromandija se je sesula 'namišljena, pričakovana sreča'; Koromandija: 'po ljudskem verovanju dežela, kjer je vsega dovolj, kjer je zelo dobro': vedno sanjajo o Koromandiji / babica jim je pripovedovala o Indiji Koromandiji' ⁵⁰	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati

MELIEMAJNLSKONISKV.PODULNIŠV.NIEBDEL.OŽNI.DBIL.ASTEK	69	BEG MOŽGANOV*	beg možganov	odseljivanje visoko izobraženih kadrov iz države'	/	/	možgani: 3. knjiž., navadno z roditeljskim 'najpomembnejši, vodilni ljudje v kaki organizaciji, gibanju': možgani podjetja // 'inteligenca, zlasti raziskovalci': močen je odtok tehničnih možganov; raziskovalni centri so producirali veliko možganov / beg možganov iz ene države v drugo; beg, odtok: /	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati
	70	ČAS KISLIH KUMARIC	čas kislih kumaric	poletni čas, ko mediji v pomanjkanju pomembnih novic objavljajo tudi bolj trivialne (v zadnjem času se je v Sloveniji čas kislih kumaric pomaknil v januar) ⁵²	čas kislih kumaric publ.; pren.; sezona kislih kumaric publ.; mn., pren.; obdobje kislih kumaric publ.; mn., pren.	čas, navadno med počitnicami, ko ni novic'	kumarica: • publ. čas kislih kumaric 'čas, navadno med počitnicami, ko ni novic'	√	√
	71	DEŽELA VZHAJAJOČEGA SONCA	dežela vzhajajočega sonca	ni opisa	dežela vzhajajočega sonca ekspr.; prispodoba	Japonska'	dežela: 1. 'obsežnejše, s kakimi značilnostmi povezano, zaokroženo ozemlje': govornica se je hitro raznesla po deželi; vojske in bolezni so razsajale po deželi; gorata dežela; domača, tuja dežela; daljne, neznane dežele; lepa, pravljčna dežela; slovenska, štajerska dežela / ekspr. dežela vzhajajočega sonca 'Japonska'; sonce: 1. 'nebesno telo, okoli katerega krožijo zemlja in drugi planeti našega zvezdnega sestava': zemlja kroži okoli sonca / v astronomiji Sonce in Luna // to nebesno telo, kot se vidi z zemlje: sonce je visoko na nebu; sonce se blešči, sije, sveti; danes sonce greje, pripeka, žge; sonce gre za goro; pog. so // morda bo jutri sonce 'sončno' // ekspr.: sonce gleda z neba, / pri označevanju časovnosti: vstal sem zgodaj in do sonca sem bil že daleč do sončnega vzhoda; // ekspr. dežela vzhajajočega sonca 'Japonska'; vzhajajoč: vzhajajoče sonce • ekspr. dežela vzhajajočega sonca 'Japonska' ⁵⁰	√	ne moremo primerjati
72	JABOLKO SPORA	jabolko spora	določena zadeva, ki je odgovorna za nestrinjanje ali prepir; enako kot kamen spotike ⁵³	jabolko spora knj.; pren.; jabolko razdora, jabolko svade, Eridino jabolko, sporno jabolko redko; pren.	stvar, ki je vzrok spora, razdora'	jabolko: • knjiž. jabolko spora, razdora 'stvar, ki je vzrok spora, razdora'; spor: • knjiž. jabolko spora 'stvar, ki je vzrok spora'; razdor: /	√	√	

73	KAMEN SPOTIKE	kamen spotike	določena zadeva, ki je odgovorna za nestrinjanje ali prepir'	kamen spotike ekspr.; pren., navadno v povedni rabi	s čimer ljudje niso zadovoljni, kritizirajo'	<u>kamen</u> : ● ekspr. kamen spotike 's čimer ljudje niso zadovoljni, kar kritizirajo'; <u>spotika</u> : 2. 'kar vzbuja nezadovoljstvo, slabo mnenje'; popivanje je veljalo za veliko spotiko / kamen spotike	√	delno
74	KRALJ ŽIVALI	kralj živali	lev'	kralj živali ekspr.; pren.	lev'	<u>kralj</u> : 2. ekspr., navadno s prilastkom 'kdor je zaradi določenih sposobnosti najpomembnejši v svojem okolju': kralj francoske poezije / kralj vseh lažnivcev / kralj živali 'lev'; <u>žival</u> : 'bitje, ki se hrani z organskimi snovmi, ima čutila in se navadno lahko premika': žival napade, se pase, pogine // divje, domače živali; jamska, morska žival; klavna, molzna, plemenska, vprežna žival; mesojeda, rastlinojeda žival; sveta žival; ekspr. kralj živali lev	√	√
75	PRANJE MOŽGANOV*	pranje možganov	vplivanje, manipulacija'	ni sam. f. ⁵⁴	gl. op. 54	ni sam. f. ⁵⁵	v SSF ni sam. frazema	/
76	ROKA PRAVICE	roka pravice	ni opisa	roka pravice ekspr.; pren. ⁵⁶	oblast, sodišče'	<u>roka</u> : 8. ekspr., s prilastkom 'moč koga ali česa, ki se uveljavlja po kom drugem': roka oblasti, pravice, sodišča ga ni dosegla / njegova roka je dolga 'njegova moč, oblast sega daleč'; <u>pravica</u> : 3. ekspr. 'oblast, sodišče': pravica je bila mnenja, da osumljeni ni prišteven; vlomilca je pravica zasačila pri vlotu / biti na begu pred pravico / pasti v roke pravice 'biti ujet, aretiran'; ● ekspr. roka pravice v te kraje ne seže 'oblast tu ne more uveljaviti svoje volje'; <u>pripeljati</u> , <u>priti</u> , <u>privesti</u> , <u>pasti</u> , <u>izročiti</u> ; /	√	ne moremo primerjati
77	STEBER SRAMOTE*	steber sramote	ni opisa	postavljanje koga na pranger ekspr.; pren. ('sramotitev, smešenje koga'), sramotilni oder, sramotilni kamen ⁵⁷	'sramotitev, smešenje koga'	samo v nefrazološki rabi ⁵⁸	/	ne moremo primerjati
78	VARUH REDA IN MIRU*	varuh reda in miru, gl. plavi angel	policist'	/	/	<u>varuh</u> : 3. nav. ekspr. 'kdor si prizadeva, da se kaj ohrani': varuh javnega reda, javne varnosti 'miličnik, policist'; <u>red</u> : ● ekspr. uniformirani čuvar reda 'miličnik; paznik'; publ. organ javnega reda in miru 'miličnik, policist'; publ. napadalci so zadeli na sile reda in se morali umakniti 'na vojaštvo; milico'; <u>čuvar</u> : 'kdor si prizadeva, da se kaj ohrani: lastil si je vlogo čuvarja javnega reda; <u>mir</u> ; /	ne moremo primerjati	ne moremo primerjati

NELLJEMAJNI BREJDI OŽNI DRIL ASTEK	79	VRH LEDENE GORE	vrh ledene gore	1. naleteti le na manjši, očitni del težave oz. gre šele za začetek (navadno) nečesa neugodnega.; 2. ledena gora lahko ponazarja tudi skrito hierarhijo ali pa prikaz razmerja med odprtim/zaprtim oz. javnim/zasebnim'	[samo, le] vrh ledene gore ekspr.; pren., navadno v povedni rabi	'samo začetek, del česa, navadno slabega'	/ ⁵⁹	√	√
	80	ČEŠNJA NA VRHU TORTE	češnja na vrhu torte ⁶⁰	nekaj prvovrstnega, najboljšega, najslajšega (nekaj za posladek, da popestri, pocukra vsakdan), kar je seveda tudi najbolj v oči bijoče, najbolj opazno'	češnja na vrhu torte pog.; ed., pren., tudi kot primera	kar je prvovrstno, najboljše, najslajše, najbolj opazno'	/	√	√
	81	FANT OD FARE	fant od fare	1. priden fant, po možnosti še pobožen, skratka za oženit'; 2. 'v vaškem okolju samski postaven fant z velikim tičem, zaželjen [sic!] fukač vaških deklet in žena; znan ni samo v svoji vasi temveč daleč naokrog, po celi fari; zaželjen je zato, ker je diskreten, se ne hvali z osvojenimi dekleti, je toliko zaupanja vreden, da se dekletu ni težko odločiti za avanturo ali skok čez plot ali za radovednost kako je to z drugim. O njem (ali o njih, ker so razporejeni po starostnih generacijah) se dekleta in tudi zrele ženske šepetaje pogovarjajo samo med seboj'; 3. 'pohvala, priznanje (postavnemu, resnicoljubnemu, vestnemu, delavnozaganemu) dečku, ki na nek način izstopa med vrstniki'; 4. 'otrok ki je bil zapuščen in postavljen v košari pred župniška vrata, kjer so ga vzgajali po cerkvenih naukih, zato mu tudi pravijo fant od fare'	fant od fare ekspr.; v povedni rabi ⁶¹	v vseh pogledih dober človek; postaven, lep človek'	fant, fara: ● ekspr. to je fant od fare 'v vseh pogledih dober človek; postaven, lep moški'	√	delno
	82	KAPPLJA V MORJE	kaplja v morje	ni opisa	[kot] kaplja v morje ekspr.; v povedni rabi, tudi kot primera	nič; zelo malo'	kaplja: 1. 'tekočina v obliki kroglice'; kaplja kane, pade; ● pomoč je zalegla toliko kot kaplja v morje 'nič; zelo malo'; morje: ● pomoč je zalegla toliko kot kaplja v morje' nič; zelo malo'	√	ne moremo primerjati
	83	NOŽ V HRBET	nož v hrbet	prijatelj se izneveri; v pričakovanju pomoči ali zaveznitva mu to dosedanji – navidezni prijatelj odkloni ali se postavi proti njemu'	nož v hrbet [komu/čemu] pog., ekspr.; pren., tudi kot primera ⁶²	zahrbtno sovražno dejanje (proti komu, čemu)'	nož, hrbet: ● ekspr. to je bil nož v hrbet mlademu gibanju 'zahrbtno sovražno dejanje proti njemu'; zabosti, zariniti, zasaditi; /	√	delno
	84	PIKA NA I	pika na i	ni opisa	pika na i ekspr.; pren., navadno v povedni rabi ⁶³	majhno, a pomembno dejanje za dosego česa, vrhunec, višek česa'	ni sam. f. ⁶⁴	√	ne moremo primerjati
	85	SKOK ČEZ PLOT	skok čez plot	da se nekdo, ki je poročen z lušno žensko, odloči, da ga dobi v ritko s strani drugega fantiča ali starejšega možakarja'	skok čez plot ekspr.; pren., tudi skakanje;	skok čez plot 'nezvestoba, prevara v zakonu';	skok: ● ekspr. vedela je za njegove skoke čez plot 'za nezvestobo v zakonu'; plot: ● ekspr. skakati čez plot 'biti nezvest v zakonu'; ojnica: 1. nav. mn. 'vsako od dveh ojes, med katera se vprega žival': naravnati vola v ojnice // ekspr., navadno s prilastkom 'kar kaj omejuje': ojnice oblasti; ostal je v ojnica vaškega življenja / zakonske ojnice ● ekspr. skakati čez ojnice 'biti nezvest v zakonu; ne ubogati, delati, kar je nedovoljeno'; skakati: ● ekspr. skakati	√	delno

						čez ojnice, čez plot 'biti nezvest v zakonu'; skočiti: /		
86	VODA NA MLIN	voda na mlin	ni opisa	voda na mlin koga ⁶⁶	kar komu zelo ustreza, mu je v korist'	ni sam. f. ⁶⁷	√	ne moremo primerjati
87	LUČ NA KONCU TUNELA	luč na koncu tunela; luč/lučka na koncu predora	upanje, ki se pojavi v izrazito zagatnem položaju, v mračnem obdobju življenja, ko se pojavi nekdo ali nekaj, ki oziroma kar obeta izhod iz na videz brezizhodnega položaja'	luč na koncu predora ekspr.; pren., tudi tunela; luč na koncu tunela ekspr.; pren. ⁶⁸	upanje na rešitev iz neugodnega, težkega položaja'	/ ⁶⁹	√	√
88	MAČEK V ŽAKLJU	maček v žaklju	blago z nepreverjenim poreklom'	maček v žaklju ekspr.; pren., v povedni rabi; maček v vreči ⁷⁰	stvar, ki je ne poznamo, ki je še nismo videli'	maček: ● ekspr. kupiti mačka v žaklju 'kupiti kaj, ne da bi stvar prej poznal, videl!'; žakelj: ● ekspr. kupiti, vzeti mačka v žaklju 'kupiti, dobiti kaj, ne da bi stvar prej poznal, videl!'; vreča: ● knjiž. kupiti mačka v vreči 'kupiti mačka v žaklju'; kupiti: ● ekspr. kupiti mačka v žaklju 'kupiti kaj, ne da bi stvar prej poznal, videl!'; <u>kupovati</u> , <u>prodati</u> , <u>prodajati</u> , <u>dobiti</u> , <u>vzeti</u> : /	√	/
89	TETA S KRVAVCA	teta s Krvavca	menstruacija, tardeča'	teta s Krvavca redko; olupš., pren.	menstruacija'	/ ⁷¹	√	√
90	VIHAR V KOZARCU VODE	vihar v kozarcu vode	nepotrebno razburjanje; prepir zaradi malenkosti'	vihar v kozarcu vode ekspr.; pren.	veliko neupravičeno razburjenje'	<u>vihar</u> , <u>kozarec</u> , <u>voda</u> : ● ekspr. članek je povzročil vihar v kozarcu vode 'veliko neupravičeno razburjenje'	√	√
91	MED IN MLEKO	med in mleko ⁷²	atributa idealne, utopične dežele brezdelja'	med in mleko ekspr.; pren., redko mleko in med ⁷³	1. 'obilje, blagostanje', 2. 'dobrota, uspeh'	ni sam. f. ⁷⁴	√	/
92	NE TIČ NE MIŠ	ne tič ne miš	netopir'	ne tič ne miš ekspr.; parni, nikal., v povedni rabi	ki je brez izrazitih lastnosti, značilnosti ⁷⁵	<u>tič</u> : ● pog. ni ne tič ne miš 'nima izrazitih lastnosti, značilnosti'; pog. kar tako živi z neko žensko, pa ni ne tič ne miš 'ne poročen ne samski'; nar. pol tič(a) pol miš(a) 'netopir'; <u>miš</u> : ● ekspr. ni ne tič ne miš 'nima izrazitih lastnosti, značilnosti!'; <u>ptič</u> : ● ekspr. ni ne ptič ne miš 'nima izrazitih lastnosti, značilnosti'	√	/

DEJEDNO, ZLOŽENA SAMOSTALNIŠKA BZ

IZJAVA O AVTORSTVU
diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a _____,

z vpisno številko _____,

sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- sem diplomsko delo izdelal/-a samostojno pod mentorstvom (naziv, ime in priimek)

in somentorstvom (naziv, ime in priimek)

- soglašam z javno objavo elektronske oblike diplomskega dela na spletnih straneh FF.

V Ljubljani, dne _____ Podpis avtorja/-ice: _____